

arhivi

Glasilno Arhivskega društva in arhivov Slovenije
Letnik XII, številka 1-2
Ljubljana 1989

25.4.1990

arhivi

Archivi

Archives

UDK 930.25(497.12) (05)

UDC 930.25(497.12) (05)

YU ISSN 0351-2835

Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije

Giornale della società archivica e degli archivi della Slovenia

Zeitschrift des Archivvereins und der Archive Sloweniens

Izdalo in založilo Arhivsko društvo Slovenije

Uredništvo: Zvezdarska 1, p. p. 70, 61001 Ljubljana, Yu, tel.: (061) 216-564, 216-524

Uredniški odbor: Marjeta Adamič, Ivanka Cizelj-Zajc, Daninka Dmovšek, mag. Peter Pavel Klasinc, Brane Kozina, Jurij Rosa, Boris Rozman (tehnični urednik), Vladimir Sunčič, Kristina Šamperl-Purg, Nevenka Troha, Maruša Zagradnik in Vladimir Žumer (glavni in odgovorni urednik).

Za strokovnost prispevkov odgovarjajo avtorji. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira. Redakcija zvezka je bila zaključena 11. 3. 1990.

Izdajateljski svet: dr. Tone Ferenc, Primož Hainz, dr. Peter Vodopivec

Lektor: Mija Mravlja

Prevodi: Lidija Berden (angleščina, nemščina), Vera Celcer (italijanščina)

Zunanja oprema: Tomaž Marolt

Izdajo so omogočili: Raziskovalna skupnost Slovenije, Kulturna skupnost Slovenije, Arhivsko društvo Slovenije, arhivi v Sloveniji

Tisk: Čemel – Rogina, Radizel

Naklada: 500 izvodov

Po mnenju Republiškega komiteja za znanost in kulturo je publikacija oproščena temeljnega davka od prometa proizvodov.

Za ilustracijo so objavljeni deli kart jožefinskih deželnih merjenj 1764–1785 iz Vojnega arhiva na Dunaju.

K A Z A L O

I. Članki in razprave	
Jože Žontar, Arhivi v Jugoslaviji	7
Jože Žontar, Arhivsko izobraževanje v Jugoslaviji s posebnim ozirom na Slovenijo	16
Duša Krnel - Umek, Delo Francesca Majerja v mestni knjižnici in arhivu v Kopru	19
Jelka Melik, Dokumentarno gradivo družbenih pravobranilcev samoupravljanja in njegova valorizacija	22
Marko Kambič, Normativna dejavnost ljubljanskega občinskega sveta od leta 1895 do 1900	24
II. Pomembnejše gradivo v domačih in tujih arhivih	
Ema Umek, Pismo Krištofa Ugnada barona Žovneškega iz leta 1561	40
Jiří Kudělá, Jože Plečnik v fondih Arhiva glavnega mesta Prage	41
Vinko Demšar, Dr. France Prešeren v arhivskem gradivu Zgodovinskega arhiva Ljubljana	44
Marijeta Čam pa, Prvomajski letaki iz NOB v arhivu Inštituta za novejšo zgodovino	46
III. Iz prakse za prakso	
Jože Žontar, Vodnik po fondih in zbirkah arhiva - ob objavah vodnikov slovenskih arhivov v zadnjih desetih letih	49
Lilijana Vidrih - Lavrenčič, Problematika strokovne obdelave arhivskega gradiva občin v obdobju Avstro-Ogrske 1850-1918	52
Vlasta Tul, Arhivsko gradivo, ki nam ga zapuščajo svetovalne službe na osnovnih šolah	54
Tatjana Šenk, Prikaz gradiva krajevnega in občinskega ljudskega odbora Polhov Gradec	55
Boris Rozman, Popisovanje zapuščine pesnika in pisatelja Edvarda Kocbeka	58
IV. Delo v arhivih in arhivskih organizacijah	
Jože Žontar, Arhivsko gradivo in njegovo varovanje (analiza Republiškega komiteja za kulturo)	60
Marija Oblak - Čarni, Peter Ribnikar, Poročilo o obisku v praških arhivih	61
Milica Trebše - Štolfa, Študijsko bivanje v Kanadi leta 1987	65
Milica Trebše - Štolfa, Raziskovanje kulture ustvarjalnosti Slovencev (Delovni obisk v Kanadi od 23. 6. do 8. 8. 1989)	66
Ema Umek, Poročilo o projektu izdaje kart jožefinskih deželnih merjenj	67
Branko Kozina, Ob rednem občnem zboru in praznovanju 35-letnice Arhivskega društva Slovenije (ADS)	68
Vladimir Žumer, Poročilo uredniškega odbora glasila Arhivskega društva in arhivov Slovenije ARHIVI za leto 1988 z dne 10. aprila 1989	69
Branko Kozina, Zvezno posvetovanje arhivskih delavcev v Postojni	69
Boris Rozman, Posvetovanje arhivskih delavcev Bosne in Hercegovine, Bjelašnica, 22. in 23. junija 1989	71
Slavica Tovšak, Slovenski arhivisti na Madžarskem	72
Vladimir Kološa, Bogastvo jugoslovanskih arhivov - Razstava Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije	73
Peter Ribnikar, Arhivska razstava v počastitev dvajsetletnice Tabora slovenskih pevskih zborov v Šentvidu pri Stični	74
Kristina Šamperl - Purg, Ob 750-letnem jubileju minoritskega samostana na Ptuj	75
V. Ocene in poročila o publikacijah	
Arhivski vjesnik, XXXI, XXXII, Zagreb 1988, 1989 (Darinka Dmovšek)	77
Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, XXIX, XXX, XXXI, Pazin-Rijeka 1987, 1988, 1989 (Vlasta Tul)	78
Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs, Folge 38, Graz 1988 (Nada Jurkovič)	79
La gazette des archives, 2. in 3. trimesečje 1984, št. 125-126 (Ivan Nemanjč)	80
The American Archivist - poročilo za obdobje 1952-1978 (Milica Trebše-Štolfa)	81
Mateja Jeraj, Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije s predhodniki, I. del: 1945-1949, Ljubljana 1988, Publikacije Arhiva SR Slovenije, Inventarji, Serija Arhivi družbenopolitičnih organizacij, zvezek 1, 392 str. (Metka Gombač)	91
Michel Dreyfus, Les sources de l'histoire ouvrière, sociale et industrielle en France XIX eme siecle. C. N. R. S. - G. R. E. C. O. Pariz, 1987, 298 str.	

(Marjan Dmrovšek)	92
Priročniki in karte o organizacijskih strukturah do 1918, Handbücher und Karten zur Verwaltungsstruktur bis 1918, Manuali e carte sulle strutture amministrative fino al 1918, Objave štajerskega deželnega arhiva v Gradcu, zvezek 15, Gradec, Celovec, Ljubljana, Gorica, Trst 1989, 375 str. (Janez Kopač)	92
Zbornik ob devetdesetletnici arhiva, Gradivo in razprave Zgodovinskega arhiva Ljubljana št. 8, Ljubljana 1988, 251 str. (Janez Kopač)	95
Janez Kopač, Zgodovinski arhiv Ljubljana (1898-1988), Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, Zbirka vodnikov 161, Ljubljana 1988, 58 str. (Pavla Mrdjenovič)	96
Josip Rus - Andrej, Pričevanja in spomini, Založba Borec, Ljubljana 1989, 396 str. (Marjeta Adamič)	98
Miroslav Stiplovšek, Prispevki za zgodovino sindikalnega delavskega gibanja na Slovenskem, Od začetkov strokovnega gibanja do Enotnih sindikatov Slovenije (1868-1945), Maribor, Založba Obzorja, 1989, 317 str. (Mateja Jeraj)	98
Bogdan Lekić, Arhivski izvori za istoriju socijalističke Jugoslavije 1943-1953, Arhiv Jugoslavije, Beograd 1987, 275 str. (Marjeta Adamič)	99
Izšla je sedma knjiga zbornika - Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji 1941-1945 (Nevenka Troha)	100
Ta ocean strašno odprt, Dnevniški zapiski od julija 1974 do februarja 1976, Boris Pahor, Slovenska matica Ljubljana 1989, 403 str. (Metka Gombač)	100
Ivan Nemanič, Filmski zapisi Božidarja Jakea 1919-1955, Publikacije Arhiva SR Slovenije, Inventarji, zvezek 2, Ljubljana 1989, 77 str. (Marta Rau-Selič)	101
VI. Iz arhivske zakonodaje	
Jože Žontar, Pojasnila k nekaterim vprašanjem v zvezi s pravilnikom o sestavi in vodenju evidenc arhivskega gradiva	102
VII. In memoriam	
Janko Orožen (10. 12. 1891 - 30. 9. 1989) (Rudi Koželj)	105
Majda Smole - sedemdesetletnica (4. 4. 1919 - 3. 9. 1989) (Peter Ribnikar)	105
Fran Zwitter (24. 10. 1905 - 14. 4. 1988) (Marija Oblak-Čarni)	108
VIII. Osebne vesti	
Pomen dela dr. Sergija Vilfana za razvoj arhivov in arhivistike v Jugoslaviji in Sloveniji - Ob sedemdesetem življenjskem jubileju (Jože Žontar)	110
Marija Verbič - petinšestdesetletnica (Marija Oblak-Čarni)	112
Ema Umek - šestdesetletnica (Jože Žontar)	114
Antoša Leskovec - šestdesetletnik (Peter Pavel Klasinc)	117
IX. Bibliografija arhivskih delavcev 1987 - 1989	119
X. Nove pridobitve arhivov 1987 - 1989	128

I N H A L T

I. Aufsätze und Abhandlungen

Jože Žontar, Archive in Jugoslawien	7
Jože Žontar, Archivausbildung in Jugoslawien mit besonderer Rücksicht auf Slowenien	16
Duša Krnel – Umek, Das Werk von Francesco Majer in der Stadtbibliothek und im Archiv in Koper	19
Jelka Melik, Registraturgut der Sozialanwälte der Selbstverwaltung und seine Bewertung	22
Marko Kambič, Normative Tätigkeit des Laibacher Gemeinderates vom Jahre 1895 bis 1900	24

II. Wichtigeres Archivgut in heimischen und fremden Archiven

Ema Umek, Der Brief von Kristoph Ugnad, Baron von Sonneck, aus dem Jahre 1561	40
Jiří Kudělá, Jože Plečnik in den Beständen des Archivs der Hauptstadt Prag	41
Vinko Demšar, Dr. France Prešeren im Archivgut des Historischen Archivs Ljubljana	44
Marjeta Čampa, Flugblätter zum Ersten Mai aus dem Volksbefreiungskampf im Archiv des Instituts für neuere Geschichte	46

III. Aus der Praxis für die Praxis

Jože Žontar, Führer durch Archivbestände und -sammlungen – Anlässlich der Veröffentlichungen der Führer slowenischer Archive in den letzten zehn Jahren	49
Lilijana Vidrih – Lavrenčič, Problematik fachlicher Bearbeitung des Archivguts der Gemeinden zur Zeit der Österreich-Ungarischen Monarchie 1850–1918	52
Vlasta Tul, Archivgut, das uns von den Beratungsdiensten an Volksschulen überlassen wird	54
Tatjana Šenk, Darstellung des Archivguts des Orts- und Gemeindevolksausschusses Polhov Gradec	55
Boris Rozman, Nachlaßbeschreibung von Dichter und Schriftsteller Edvard Koebek	58

IV. Tätigkeiten in Archiven und Archivorganisationen

Jože Žontar, Archivgut und dessen Schutz (Analyse des Republikkomitees für Kulturwesen)	60
Marija Oblak – Čarni, Peter Ribnikar, Bericht über den Besuch in Prager Archiven	61
Milica Trebše – Štolfa, Studienaufenthalt in Kanada im Jahre 1987	65
Milica Trebše – Štolfa, Erforschung des Kulturschaffens der Slowenen (Arbeitsbesuch in Kanada von 23. 6. bis 8. 8. 1989)	66
Ema Umek, Bericht übers Ausgabeprojekt der Karten der Josephinischen Landvermessungen	67
Branko Kozina, Anlässlich der regelmäßigen Hauptversammlung und des Feierns des 35. Jahrestages des Archivvereins Sloweniens (ADS)	68
Vladimir Žumer, Bericht des Redakteurausschusses des Organs des Archivvereins und der Archive Sloweniens ARHIVI fürs Jahr 1988 vom 10. April 1989	69
Branko Kozina, Beratung der Archivarbeiter auf Bundesebene in Postojna	69
Boris Rozman, Beratung der Archivarbeiter von Bosnien und Herzegowina, Bjelašnica an den 22. und 23. Juni 1989	71
Slavica Tovšak, Slowenische Archiviste in Ungarn	72
Vladimir Kološa, Reichtum der jugoslawischen Archive – Ausstellung des Bundes der Archivarbeiter Jugoslawiens	73
Peter Ribnikar, Archivausstellung zur Ehrung des 20. Jahrestages der Volksversammlung der slowenischen Singehöre in Šentvid bei Stična	74
Kristina Šamperl – Purg, Anlässlich des 750. Jahrestages des Minoritenklosters auf Ptuj	75

V. Rezensionen und Berichte über Publikationen

Arhivski vjesnik, XXXI, XXXII, Zagreb 1988, 1989 (Darinka Drnovšek)	77
Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, XXIX, XXX, XXXI, Pazin – Rijeka 1987, 1988, 1989 (Vlasta Tul)	78
Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs, Folge 38, Graz 1988 (Nada Jurković)	79
La gazette des archives, 2. und 3. Vierteljahr 1984, Num. 125–126 (Ivan Nemanič)	80
The American Archivist – Bericht für die Periode 1952–1978 (Milica Trebše – Štolfa)	81
Mateja Jeraj, Republikrat des Gewerkschaftsbundes Sloweniens mit Vorgängern, 1. Teil: 1945–1949, Ljubljana 1988, Publikationen des Archivs der SR Slowenien, Inventare, Serie "Archive der Soziopolitischen Organisationen", Heft 1, 293 Seiten (Metka Gombač)	91
Michel Dreyfus, Les sources de l'histoire ouvrière, sociale et industrielle en France	

XIX eme siecle. C. N. R. S. – G. R. E. C. O. Paris, 1987, 298 Seiten (Marjan Dmrovšek)	92
Handbücher und Karten zur Verwaltungsstruktur bis 1918, Veröffentlichungen des Steierischen Landesarchivs in Graz, Heft 15, Graz, Celovec/Klagenfurt, Ljubljana, Görz, Triest 1989, 375 Seiten (Janez Kopač)	92
Sammlung anlässlich des 90-Jahrestages des Archivs, Schriftgut und Abhandlungen, des Historischen Archivs Ljubljana Num. 8, Ljubljana 1988, 254 Seiten (Janez Kopač)	95
Janez Kopač, Historisches Archiv Ljubljana (1898–1988), Kultur und Naturdenkmäler Sloweniens, Führersammlung 161, Ljubljana 1988, 58 Seiten (Pavla Mrdjenovič)	96
Josip Rus – Andrej, Zeugenaussagen und Erinnerungen, Verlag Boree, Ljubljana 1989, 396 Seiten (Marjeta Adamič)	98
Miroslav Stiplovšek, Beiträge zur Geschichte der syndikalen Arbeiterbewegung in Slowenien, Von Anfängen der Faehbewegung bis zu den Einheitlichen Gewerkschaften Sloweniens (1868–1945), Maribor, Verlag Obzorja, 1989, 317 Seiten (Mateja Jeraj)	98
Bogdan Lekić, Archivquellen zur Geschichte sozialistischen Jugoslawiens 1943–1953, Archiv Jugoslawiens, Belgrad 1987, 275 Seiten (Marjeta Adamič)	99
Es wurde das siebente Buch der Sammlung – Dokumente der Volksrevolution in Slowenien 1941–1945 – ausgegeben (Nevenka Troha)	100
Ta ocean strašno odprti, Tagesbuehnotizen vom Juli 1974 bis zum Februar 1976, Boris Pahor, Slovenska matica Ljubljana 1989, 403 Seiten (Metka Gombač)	100
Ivan Nemanič, Filmniederschriften von Božidar Jakac 1929–1955, Publikation des Archivs der SR Slowenien, Inventare, Heft 2, Ljubljana 1989, 77 Seiten . (Marta Rau–Selič)	101

VI. Aus der Archivgesetzgebung

Jože Žontar, Erklärungen zu einigen Fragen im Zusammenhang mit der Geschäftsordnung über Zusammensetzung und Führung der Archivgutevidenzen	102
--	-----

VII. In memoriam

Janko Orožen (10. 12. 1891 – 30. 9. 1989) (Rudi Koželj)	105
Majda Smole – Siebzigjährige (4. 4. 1919 – 3. 9. 1989)	105
Fran Zwitter (24. 10. 1905 – 14. 4. 1988) (Marja Oblak–Čarni)	108

VIII. Persönliche Nachrichten

Bedeutung des Werks von Dr. Sergij Vilfan für die Entwicklung der Archive und der Archivistik in Jugoslawien und Slowenien – Anlässlich des siebzigen Lebensjubiläum (Jože Žontar)	110
Marija Verbič – Fünfundsiebzigjährige (Marija Oblak–Čarni)	112
Ume Umek – Sechzigjährige (Jože Žontar)	114
Antoša Leskovec – Sechzigjähriger (Peter Pavel Klasinc)	117

IX. Bibliographie der Archivarbeiter 1987–1989	119
---	-----

X. Neue Errungenschaften der Archive 1987–1989	128
---	-----

I N D I C E

I. Articoli e trattati

Jože Žontar, Archivi in Jugoslavia	7
Jože Žontar, Istruzione archivistica in Jugoslavia con riguardo particolare alla Slovenia	16
Duša Krnel - Umek, Lavoro di Francesco Majer nella biblioteca urbana e nell'archivio di Capodistria	19
Jelka Melik, Materiale documentario degli avvocati sociali d'autogestione e la sua valorizzazione	22
Marko Kambič, Attività normativa del consiglio comunale di Ljubljana dal 1895 al 1900	24

II. Materiale di rilievo negli archivi nostrani e stranieri

Ema Umek, Lettera di Kristof Ugnada, barone di Žovnik dal 1561	40
Jiří Kudělá, Jože Plečnik nei fondi dell'Archivio nella capitale di Praga	41
Vinko Demšar, Dr. France Prešeren nel materiale archivistico dell'Archivio storico di Ljubljana	44
Marjeta Čampa, Manifestini del Primo maggio dalla Lotta nazionale di liberazione nell'archivio dell'Istituto per la storia contemporanea	46

III. Dalla prassi per la prassi

Jože Žontar, Guida nei fondi e nelle collezioni dell'archivio - alle pubblicazioni delle guide degli archivi sloveni nell'ultimo decennio	49
Lilijana Vidrih - Lavrenčič, Problematieità dell'esame tecnico del materiale archivistico nei comuni nel periodo Austro-Ungherese dal 1850 al 1918	52
Vlasta Tul, Materiale archivistico lasciato in eredità dai servizi di consulenza nelle scuole elementari	54
Tatjana Šenk, Illustrazione del materiale del comitato popolare comunale e locale di Polhov Gradec	55
Boris Rozman, Inventario dell'eredità del poeta e scrittore Edvard Kocbek	58

IV. Lavoro negli archivi e nelle organizzazioni archivistiche

Jože Žontar, Materiale archivistico e la sua tutela (analisi del comitato repubblicano per la cultura)	60
Manja Oblak - Čarni, Peter Ribnikar, Informazione sulla visita negli archivi di Praga	61
Milica Trebše - Štolfa, Soggiorno di studio in Canada nel 1987	65
Milica Trebše - Štolfa, Ricerca del contributo culturale degli Sloveni (Visita di lavoro in Canada dal 23 giugno al 8 agosto 1989)	66
Ema Umek, Informazione sul progetto della pubblicazione delle carte delle misurazioni giuseppine provinciali	67
Branko Kozina, All'assemblea ordinaria ed alla celebrazione della 35-esima ricorrenza dell'Associazione archivistica di Slovenia	68
Vladimir Žumer, Rapporto del comitato di redazione della gazzetta dell'Associazione archivistica e degli archivi sloveni ARHIVI per l'anno 1988 dal 10 aprile 1989	69
Branko Kozina, Riunione federale di lavoratori archivistici a Postojna	69
Boris Rozman, Riunione dei lavoratori archivistici della Bosnia ed Herzegovina, Bjelašnica, 22 e 23 giugno 1989	71
Slavica Tošak, Archivisti sloveni in Ungheria	72
Vladimir Kološa, Ricchezza degli archivi jugoslavi - Esposizione dell'Unione degli lavoratori archivistici di Jugoslavia	73
Peter Ribnikar, Esposizione archivistica in omaggio della 20-esima ricorrenza del Campo dei cori sloveni a Šentvid presso Stična	74
Kristina Šamperl - Purg, Al 750-esimo giubileo del convento dei minoriti a Ptuj	75

V. Valutazioni e rapporti sulle pubblicazioni

Messaggero archivistico, XXXI, XXXII, Zagreb 1988, 1989 (Darinka Dmrovšek)	77
Messaggero degli archivi storici a Rijeka e Pazin, XXIX, XXX, XXXI, Pazin-Rijeka 1987, 1988, 1989, (Vlasta Tul)	78
Informazioni dell'archivio regionale della Stiria, numero 38, Graz 1988 (Nada Jurkovič)	79
La gazzetta degli archivi, 2. e 3. trimestre 1984, numero 125-126 (Ivan Nemanič)	80
Archivista americano - rapporto per il periodo 1952-1978 (Milica Trebše-Štolfa)	81
Mateja Jeraj, Alleanza sindacale della RS di Slovenia con i predecessori, Prima parte: 1945-1949, Ljubljana 1988, Pubblicazioni dell'Archivio della RS di Slovenia, Inventari, Serie Archivi delle organizzazioni sociopolitiche, volume 1, 392 pagine (Metka Gombač)	91
Michel Dreyfus, Le fonti della storia operaia, sociale ed industriale in Francia nel XIX-esimo secolo. C. N. R. S. - G. R. E. C. O. Paris, 1987, 1988 pagine	

(Marjan Dmovšek)	92
Manuali e carte sulle strutture amministrative fino al 1918, Notificazioni dell'archivio regionale della Stiria a Graz, volume 15, Graz, Klagenfurt, Ljubljana, Gorizia, Trieste 1989, 375 pagine (Janez Kopač)	92
Raccolta all'occasione della 90-esima ricorrenza dell'archivio, Materiale e trattati dell'Archivio storico di Ljubljana, numero 8, Ljubljana 1988, 254 pagine (Janez Kopač)	95
Janez Kopač, Archivio storico di Ljubljana (1898-1988), Monumenti culturali e naturali in Slovenia, raccolta delle guide numero 161, Ljubljana 1988, 58 pagine (Pavla Mrdjenović)	96
Josip Rus - Andrej, Testimonianze e ricordi, Casa editrice Borec, Ljubljana 1989, 396 pagine (Marjeta Adamič)	98
Miroslav Stiplovšek, Contributi per la storia del movimento operaio sindacale in Slovenia, Dall'inizio del movimento speciale fino ai sindacati uniformi di Slovenia (1868-1945), Maribor, Casa editrice Obzorje 1989, 317 pagine (Mateja Jeraj)	98
Bogdan Lekić, Fonti archivistiche per la storia della Jugoslavia socialista 1943-1953, Archivio della Jugoslavia, Beograd 1987, 275 pagine (Marjeta Adamič)	99
È uscito il settimo libro della raccolta - Documenti sulla rivoluzione popolare in Slovenia 1941 - 1945 (Nevenka Troha)	100
Quest'oceano vastissimo, Diario dal giugno 1974 al febbraio 1976, Boris Pahor, Slovenska matica Ljubljana 1989, 403 pagine (Metka Gombač)	100
Ivan Nemanič, Note cinematografiche di Božidar Jakac 1929-1955, Pubblicazioni dell'Archivio della RS di Slovenia, inventari, volume 2, Ljubljana 1989, 77 pagine (Marta Rau-Selič)	101
VI. Dalla legislazione archivistica	
Jožc Žontar, Spiegazioni di alcune questioni riguardando lo statuto sulla struttura e gestione delle evidenze del materiale archivistico	102
VII. Memoriam	
Janko Orožen (10 dicembre 1891 - 30 settembre 1989) (Rudi Koželj)	105
Majda Smole - settuagenaria (3 aprile 1919 - 3 settembre 1989) (Peter Ribnikar)	105
Fran Zwitter (24 ottobre 1905 - 14 aprile 1988) (Marija Oblak-Čarni)	108
VIII. Notizie personali	
Significato del lavoro del dr. Sergij Vilfan per lo sviluppo degli archivi e dell'archivistica in Jugoslavia e Slovenia - Al suo 70-esimo anniversario (Jožc Žontar)	110
Marija Verbič - 75-esimo anniversario (Marija Oblak-Čarni)	112
Erna Umck - sessagenaria (Jožc Žontar)	114
Antoša Leskovec - sessagenario (Peter Pavcl Klasinc)	117
IX. Bibliografia dei lavoratori archivistici 1987 - 1989	119
X. Nuovi contributi degli archivi 1987-1989	128

članki in razprave

Arhivi v Jugoslaviji

Jože Žontar

Razvoj in organizacija

Velikega pomena za razumevanje arhivske dejavnosti v Jugoslaviji je poznavanje razmer in pogojev, v katerih so nastajali in se razvijali arhivi. Različna zgodovinska usoda posameznih predelov Jugoslavije je povzročila njihov neenakomeren razvoj. Ne bomo obravnavali skrbi, ki so jo posvečali pomembnemu dokumentarnemu gradivu do 19. stoletja, prvenstveno z namenom, da bi ga trajno ohranili v zvezi z različnimi pravnimi interesi. V tem oziru so prednjačili Dubrovnik ter druga dalmatinska in primorska mesta v Istri že od 13. in 14. stoletja dalje.¹ Posegli bomo v prvo polovico 19. stoletja, v čas, ko se je z uveljavitvijo kritičnega zgodovinopisja v Evropi začelo uveljavljati tudi spoznanje, da je arhivsko gradivo prvi zgodovinski vir.

Zahodni del Jugoslavije je tedaj pripadal avstrijskim deželam Kranjski, Štajerski, Koroški, Goriški, Istri in Dalmaciji. Tu so se pri deželnoknežjih uradili, deželnihi stanovili in mestih nabrale že znatne količine arhivskega gradiva, saj se je pri njih od 16. stoletja dalje z uvajanjem uradniške uprave uveljavljala tudi skrb za poslovanje registratur. Dubrovnik, ki je predstavljal do leta 1808 samostojno državo, in druga mesta v Dalmaciji in Istri, ki so bila do leta 1797 povezana z Benetkami, so še posebej prednjačila z bogatim in stari arhivskim gradivom.

Banska Hrvatska, ki so ji leta 1745 priključili večji del Slavonije (Avstrija jo je dobila z mirom v Sremskih Karlovcih leta 1699), je obdržala večjo ali manjšo avtonomijo tudi po letu 1779, ko so deželo podredili neposredno ogrskemu namestniškemu svetu. Ta podreditev je dobila dokončno obliko v ogrsko-hrvatski nagodbi leta 1868. Avtonomija se je pozitivno odrazila tudi na kontinuirani skrbi za dokumentarno gradivo.

Na podlagi sklepa berlinskega kongresa (1878) je Avstro-Ogrska zasedla do tedaj turško Bosno in Hercegovino, jo leta 1908 anketirala ter tu vpeljala svoj pravni sistem.

Z nazadovanjem turške moči so se spremenile razmere tudi v vzhodni polovici današnje Jugoslavije. Na podlagi mirov, sklenjenih v Sremskih Karlovcih (1699) in Beogradu (1739) sta postali Sava in Donava na tem območju državna meja. Z izjemo obmejnega dela je Vojvodina pri-

šla v okvir Ogrske. Leta 1849 oblikovana dežela Srbska Vojvodina in Temiškvanski Banat je obstajala le do leta 1860, nakar je bila ponovno vključena v sistem ogrskih županij.

Vojna krajina je bila samostojno upravno območje, ki je bilo podrejeno osrednjim vojaškim oblastvom na Dunaju. Sprva se je raztezala na ozemlju Hrvatske vzdolž meje s Turčijo, po miru v Sremskih Karlovcih (1699) pa so jo razširili na osvobojena mejna območja Slavonije in Ogrske. Vojna krajina je bila v dobi dualizma do leta 1881 ukinjena in priključena Hrvatski oziroma Ogrski.

Po uspelem drugem uporu leta 1815 je Srbija dosegla avtonomijo, popolno neodvisnost pa s sklepom berlinskega kongresa 1878. leta. Svoje območje je še povečala v balkanskih vojnah (1912–1913). Medtem ko se je v Črni gori začela razvijati dejanska avtonomija v 16. stoletju, pa so ji Turki priznavali samostojnost šele od leta 1859. Mednarodno je bilo to stanje potrjeno na berlinskem kongresu. Omenjene spremembe so predstavljale začetek novih upravnih struktur in potrebno je bilo precej časa, da je pri njih nastalo gradivo začelo dozorevati v arhivsko. Povzročile pa so tudi nastanek več različnih pravnih sistemov, kar je imelo za posledico velike razlike v arhivskem gradivu na tleh sedanje Jugoslavije.

Spoznanje o pomenu arhivskega gradiva za zgodovinopisje in kulturo je rodilo v prvi polovici 19. stoletja arhive v današnjem pomenu besede. Že obstoječi dunajski centralni arhivi so dobili nov značaj, kar se je kazalo tudi v prizadevanjih, da bi združili na Dunaju najpomembnejše starejše arhivsko gradivo. Tako so leta 1833 tja prepeljali tudi najstarejše listine ter rokopise iz Dubrovnika (Državi Srbov, Hrvatov in Slovencev so bili vrnjeni leta 1920). V deželah so najprej razvila svoje arhive avtonomna oblastva, saj je bilo pri njih tudi največ starega gradiva, pa tudi ustavne spremembe leta 1861 so ustvarile nove možnosti za nastajanje deželnih ustanov. Med prvimi je tako nastal Deželni arhiv v Gradcu (1868), nato deželna arhiva v Ljubljani (1887) in Gorici, oba v povezavi z deželnim muzejem in s skromnimi možnostmi, ter leta 1904 arhiv v Celovcu, v povezavi s Koroškim zgodovinskim društvom. Podobno nalogo si je zastavilo Istrsko društvo za arheologijo in domovinsko zgodovino, osnovano leta 1884 v Poreču. Arhive zunaj današnje Jugosla-

vije omenjamo zato, ker so zbirali gradivo iz celotnega območja dežele, danes pa nekatere teh dežel deli državna meja.

Šele po dolgotrajnih prizadevanjih vodilnih avstrijskih zgodovinarjev je uspelo prepričati oblasti, da je leta 1894 državni zbor poudaril potrebo po organiziranju arhivov za gradivo državnih oblastev tudi na deželni ravni. Do tedaj je nastal tak arhiv pri Dalmatinskem namestništvu v Zadru (1883), pri katerem so združili iz Dalmacije, vključno s Kotorjem, gradivo beneške uprave do leta 1797, prve avstrijske uprave iz časa 1797–1805, francoske uprave iz let 1806–1813 ter starejše gradivo dalmatinskih mest. Pri Okrajnem glavarstvu v Dubrovniku je začel nastajati (1891) arhiv za gradivo Dubrovnške republike. Združili so fonde politične, finančne, pomorsko–zdravstvene in sodne uprave. Kot rezultat novih prizadevanj je nastal (1905) nadalje arhiv pri Namestništvu za Štajersko v Gradcu. Obstajali so načrti za ustanovitev arhivov za gradivo državnih oblastev tudi v Trstu in Ljubljani.

V razvoju arhivov na tleh današnje Jugoslavije je prednjačila – predvsem zaradi svojega položaja – Hrvaška. V Zagrebu je dobil sredi 19. stoletja arhiv kraljevine oziroma dežele značaj arhiva v novem pomenu besede. Iz Budimpešte so v letih 1848–1851 prepeljali v Zagreb arhivsko gradivo hrvatskih fevdalnih rodbin, samostanov, ukinjenih v času Jožefa II., Hrvatskega kraljevskega sveta ter posameznih oddelkov Ogrskega namestniškega sveta, nanašajoče se na Hrvaško. Zakon o Deželnem arhivu v Zagrebu, ki ga je sprejela leta 1870 kraljeva hrvatsko–slavonsko–dalmatinska deželna vlada, je urejal njegovo delovanje. To je bil prvi arhivski predpis, izdan na območju sedanje Jugoslavije. Tudi za hranjenje gradiva so poskrbeli. Leta 1913 je bilo v Zagrebu dograjeno poslopje, namenjeno vseučilišni knjižnici in deželnemu arhivu.

Tudi v Bosni in Hercegovini je Deželni muzej v Sarajevu, ustanovljen leta 1888, pričel prevzemati arhivske fonde (vilajetske uprave 1852–1878, ki se sedaj hrani v Orientalističnem inštitutu v Sarajevu, Generalnega avstro–ogrskega konzulata za Bosno in Hercegovino 1850–1880, ki je bil pred kratkim vmjen Avstriji), obstajal pa je načrt za ustanovitev deželnega arhiva (1909) po vzoru zagrebškega.

V ogrskem delu države so začeli nastajati proti koncu 19. stoletja pri županijah arhivi z nalogo, da prevzemajo arhivsko gradivo ne le županij, marveč tudi občin in pomembnih oseb. Kako je potekal ta razvoj v Vojvodini, kjer smo imeli pred letom 1918 tri županije ter pri Železni in Zalski županiji (s sedežem v Szombathelyju oz. Zalaegerszegu), ki sta segali v Prekmurje v Sloveniji, za sedaj še ni pojasnjeno.

V srbski državi so znana prizadevanja za ustanovitev državnega arhiva že od srede 19. stoletja dalje. Zbirka z gradivom iz časa srednjeveške Srbije, turškega obdobja in 19. stoletja je začela nastajati (leta 1856) pri predhodnikih Srbske akademije znanosti v Beogradu (Društvo srpske slovesnosti, Srpsko učeno društvo). Pri akademiji je zbirka tudi ostala, ko je leta 1898 Ljudska skupščina Kraljevine Srbije sprejela zakon o Državnem arhivu s sedežem v Beogradu. V črnogorski državi do I. svetovne vojne še niso dozorele razmere za ustanovitev državnega arhiva, čeprav so si za to prizadevali že od konca 19. stoletja.

Pred bližajočo se I. svetovno vojno so po nalogu Ministrstva za notranje zadeve na Dunaju prepeljali pomembnejše starejše arhivsko gradivo, ki je bilo pri Primoskem namestništvu v Trstu, na Dunaj, ko je Italija stopila v vojno, pa tudi važnejši del arhiva Dubrovnške republike in splitskega kapitlja v Deželni arhiv v Gradcu. Drugačni motivi pa so vodili avstro–ogrske okupacijske oblasti, ki so dale odpeljati večje količine gradiva srbske vlade na Dunaj.

Iz omenjenih osnov se je postopoma razvila mreža državnih arhivov v predvojni Jugoslaviji. Poleg Državnega arhiva v Beogradu smo dobili taka arhiva v Dubrovniku (1920) in Zagrebu (1923), leta 1926 pa še štiri državne arhive: na Cetinju, v Skopju, Novem Sadu in Ljubljani. Državna arhiva na Cetinju in v Ljubljani sta delovala v povezavi s tamkajšnjima državnima muzejema. Leta 1929 je bila Jugoslavija razdeljena na devet banovin s tem, da je Beograd predstavljal posebno upravno enoto. Državnih arhivov ni bilo v banovinah Vrbas, Drina in Morava. Načrt arhivskega zakona iz leta 1935 (prvi je bil pripravljen že leta 1923) je zato predvideval državna arhiva še v Sarajevu in Splitu, do njihove ustanovitve pa ni prišlo.

Na podlagi vidovdanske ustave (1921) so bile urejene v Jugoslaviji oblastne avtonomije. Mariborska oblast je leta 1929 ustanovila svoj arhiv v Mariboru, ki pa je zaradi likvidacije oblasti v tem letu pričel z delom šele leta 1933 (pod imenom banovinski arhiv). Bil je pristojen za gradivo avtonomnih oblastev in njihovih ustanov. Dvotirna organiziranost arhivske dejavnosti (tako kot je obstajala v Avstriji do leta 1925) na delu dravske banovine (tj. Slovenije) je ostala izjema. Do II. svetovne vojne arhivska dejavnost v Jugoslaviji ni doživela večjega razmaha. Arhivi so imeli le zelo skromno število zaposlenih. Edino Državni arhiv v Beogradu je dobil leta 1928 namensko zgradbo.

Na območjih, ki danes v celoti ali delno pripadajo Jugoslaviji in jih je po I. svetovni vojni dobila Italija (Goriška, Istra, Zadar), so leta 1926 na podlagi pravilnika za državne arhive, objavljenega s kraljevim dekretom leta 1911, ustanovili za Tržaško, Istrsko in Videjsko pokrajino (ta je tedaj vključevala tudi Goriško), Državni arhiv v Trstu, za Kvarnersko pokrajino pa Državni arhiv na Reki. Slednji je čez dve leti postal sekcija Državnega arhiva v Trstu, istočasno pa so ustanovili Državni arhiv v Zadru.

V času II. svetovne vojne je močno trpelo arhivsko gradivo okupirane države. Nemški okupator je odpeljal iz Srbije na Dunaj zelo velike množine arhivskega gradiva (iz Beograda, Novoga Sada, Sremskih Karlovcev). Odpeljal je tudi arhivsko gradivo, ki je bilo vmjeno Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev leta 1920 oz. 1925 in je bilo shranjeno pri Srbski akademiji znanosti v Beogradu (stare dubrovnške listine, gradivo oddelka za Bosno in Hercegovino, ki je bilo v sestavi skupnega avstro–ogrskega finančnega ministrstva na Dunaju). T.i. Nezavisna država Hrvaška je morala izročiti Nemčiji prezidialne spise Deželne vlade za Bosno in Hercegovino. Gauarchiva v Gradcu in Celovcu sta ustanovila zbirna skladišča v Mariboru, Ptuju (v načrtu je bilo tudi v Celju) ter v Kranju. Italijani so neposredno pred kapitulacijo leta 1943 prepeljali v Državni arhiv v Benetkah pomembnejše gradivo iz arhivov v Zadru in na Reki, nadalje stare notarske spise iz Kotorja in Šibenika ter stara mestna arhive iz Trogirja in Kopra. Po vojni je restitucija odnešenega gradiva

predstavljala velik problem. Osnova za izročitev koprškega mestnega arhiva je bila dana z osimskiimi sporazumi, sklenjenimi leta 1975 (kar pa še ni realizirano). Postopoma so se začela reševati tudi vprašanja, povezana z vračanjem arhivskega gradiva, do katerega je bila Jugoslavija upravičena po svojem nastanku (kar pa je ostalo v času do II. svetovne vojne večinoma nerešeno) ter zaradi sprememb državnih meja po II. svetovni vojni.

Globoke družbene spremembe, do katerih je prišlo po II. svetovni vojni v Jugoslaviji, so imele za posledico odpravo avtonomnih oblastev ter privatnih podjetij in ustanov. Zato je pretežna večina vsega arhivskega gradiva (tudi gradivo dništrev) državna oz. družbena lastnina. Nova situacija je postavila arhive pred izredne probleme, drugačne od tistih, s katerimi so se tedaj srečevali arhivi na Zahodu. Večini do tedaj nastalega gradiva je prenehal pomen za uradno oz. poslovno uporabo. Pritisk na arhive se je začel od leta 1950 še povečevati, ko so morali zaradi naglih in pogostih organizacijskih sprememb v državni in gospodarski upravi, začeti prevzemati tudi zelo mlado gradivo iz povojnega časa.

Organizacija državnih arhivov se je pričela prilagajati novi federativni strukturi države. V letih 1945 do 1951 so ustanovili šest republiških arhivov: v Beogradu, Zagrebu, Ljubljani, Skopju, na Cetinju, v Sarajevu, in dva pokrajinska arhiva: v Sremskih Karlovcih (od 1988 v Novem Sadu) za Vojvodino ter v Prištini za Kosovo (sprva imenovan oblastni arhiv, ker je do ustave iz leta 1963 Kosovo tvorilo oblast), pri čemer je ta arhiv pričel z delom šele leta 1954. Na podlagi zakona o državnih arhivih iz leta 1950 so ustanovili v Beogradu tudi zvezni arhiv. Z delom je pričel ob koncu 1952. leta, medtem ko je do konca 1947. leta prevzemal gradivo centralnih organov Kraljevine Jugoslavije še Državni arhiv v Beogradu in ga nato izročil novonastalemu Državnemu arhivu FLR Jugoslavije (sedaj imenovan Arhiv Jugoslavije).

Z delom so po vojni nadaljevali tudi drugi arhivi. To so bili državni arhivi v Dubrovniku, Zadru in na Reki. Leta 1949 se jim je pridružil še Državni arhiv v Kotorju. Mariborski arhiv je deloval kot oddelek tamkajšnjega muzeja. V večjih in zgodovinsko pomembnih mestih smo imeli mestne arhive: v Ljubljani (ustanovljen 1898; do povojnega časa mu je bila priključena tudi mestna biblioteka), v Zagrebu (ustanovljen skupaj z mestnim muzejem in biblioteko 1907; 1914 so starejše gradivo izročili deželnemu arhivu kot depozit, 1945 pa so arhiv obnovili), v Beogradu (ustanovljen 1945 kot oddelek mestne biblioteke), in v Sarajevu (ustanovljen 1948). Ponekod (predvsem v zahodnem delu države) so zbirali lokalno arhivsko gradivo tudi mestni muzeji, v Istri mestne knjižnice (že od zadnjih desetletij 19. stoletja).

Omenjeni arhivi, ki so zrastle iz potreb in ustroja preteklosti, niso zmogli obvladati velikih množin gradiva lokalnih državnih organov, ustanov in podjetij. V taki situaciji je začel nastajati nov tip, po svojem značaju državnega arhiva, toda na regionalni stopnji. Ne glede na to, da so se ti arhivi ponekod imenovali mestni, ker je zakon o državnih arhivih iz leta 1950 poznal le tako obliko lokalnih arhivov, so jim bili teritorialna podlaga eden ali več okrajev. Okrajni ljudski odbori so postali tudi ustanovitelji arhivov, čeprav so to dopuščale šele spremembe v sistemu ljudskih odborov, sprejete leta 1955. Zato so že leta 1953 začeli pripravljati nov zvezni arhivski zakon, ki pa ni izšel.

Sistematično so pričeli izgrajevati omrežje regionalnih arhivov v Vojvodini (1946), ostali Srbiji (1948) in Makedoniji (1951). Tu so pokrajine oz. republiki ustanovili t.i. arhivska središča (pri okrajnih ljudskih odborih in ljudskih odborih večjih mest, v Makedoniji tudi pri muzejih), iz katerih so se po sprejemu republiških zakonov o državnih arhivih leta 1951, postopoma razvili samostojni regionalni arhivi. V ostalih republikah (te niso ustanovile arhivskih središč, niti niso — z izjemo Črne gore — sprejele v tem času svojega zakona o državnih arhivih), so začeli individualno tudi nastajati regionalni arhivi: na Hrvaškem 1950. leta, v Sloveniji 1952. leta, v Bosni in Hercegovini 1953. leta, v Črni gori 1957. leta, na Kosovu pa šele leta 1968, kar se je odrazilo na ohranjenosti arhivskega gradiva. V omrežje regionalnih arhivov so se vključili tudi prej omenjeni državni in mestni arhivi.

Položaj regionalnih arhivov je ostal neurejen vse do sprejema republiških zakonov o arhivskem gradivu in o arhivih v letih 1965–1967. Teritorialna podlaga regionalnih arhivov so postale sedaj občine (v tem času so bili ukinjeni okraji), s tem, da arhivi v večini primerov obsegajo območja več občin. Poudariti moramo, da po svojem položaju in nalogah občin v Jugoslaviji ne smemo enačiti z občinami v zahodni Evropi. Regionalni arhivi so pristojni za vse gradivo, za katerega ni v zakonu o arhivskem gradivu federacije (prej zakonu o Arhivu Jugoslavije) ter v odgovarjajočih republiških in pokrajinskih zakonih izrecno določeno, da ga zbirajo zvezni arhivi oz. arhivi republik in pokrajin (na podlagi načela o pristojnosti družbenopolitičnih skupnosti, ki je hlo sprejeto v ustavi leta 1963). To je gradivo organov lokalnih oblastev, ustanov (z izjemo nacionalnih), vseli gospodarskih podjetij, političnih organizacij na stopnji prej omenjenih oblastev ter društev. Regionalni arhivi imajo enak položaj, ne glede na različna imena, ki jih uporabljajo (zgodovinski arhiv, regionalni arhiv, pokrajinski arhiv v pomenu regionalni arhiv — v Sloveniji —, medobčinski arhiv, občinski arhiv). Danes je v Jugoslaviji 533 občin, imamo pa 80 regionalnih arhivov (od teh trije niso samostojni). V celoti se njihovo število nekoliko zvišuje (leta 1974 jih je bilo 76), čeprav obstojijo v nekaterih republikah tudi stališča, da bi bilo potrebno njihovo število zmanjšati. Poprečno pride torej preko šest občin na en arhiv, dejansko pa obstojijo glede velikosti med njimi velike razlike. Tako pokriva npr. Zgodovinski arhiv Ljubljana območje kar 24 občin. Ponekod pa prilaga do škodljive drobne organizacije arhivov. Pomen sodobnega gradiva, ki ga imajo ti arhivi, se je močno povečal z decentralizacijo državne oblasti in z uvedbo samoupravljanja. Tako torej v Jugoslaviji ne poznamo komunalnih niti gospodarskih arhivov, kot so običajni na Zahodu.

Poleg splošnih imamo v Jugoslaviji tudi posebne arhive. Diplomatski arhiv Zveznega sekretariata za zunanje zadeve v Beogradu ima svojega predhodnika v zgodovinskem oddelku (glavnem arhivu) Ministrstva zunanjih zadev Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev oz. Jugoslavije (od 1929 dalje). Arhiv oboroženih sil Jugoslavije deluje v okviru Vojnogodovinskega inštituta v Beogradu. Predhodnika ima v arhivu zgodovinskega oddelka Glavnega generalštaba vojske Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev oz. Jugoslavije (ta pa v zgodovinskem oddelku, osnovanem pri Vojnem ministrstvu Kra-

ljevine Srbije leta 1897). Na podlagi ukaza generalštaba Jugoslovanske armade z dne 26. marca 1945 je omenjeni arhiv zbral tudi velik del gradiva partizanskih in okupatorjevih enot (1941–1945) z območja vse države.

Leta 1948 so začeli nastajati zgodovinski oddelki oz. arhivi pri centralnih komitejih komunistične partije, ki so imeli tudi nalogo, da zbirajo arhivsko gradivo, ki se nanaša na zgodovino komunistične partije, delavskega gibanja in narodnoosvobodilnega boja 1941–1945. Ponekod so začeli zbirati gradivo, ki se nanaša na narodnoosvobodilni boj in delavsko gibanje tudi muzeji narodne osvoboditve (kasneje imenovani muzeji revolucije). Okoli leta 1960 so se iz zgodovinskih oddelkov centralnih komitejev razvili inštituti za zgodovino delavskega gibanja (ponekod v sklopu republiških zgodovinskih inštitutov) ter so pri njih združili arhivsko gradivo, ki se nanaša na delavsko gibanje in narodnoosvobodilni boj. Po gradivu, ki je nastalo z delovanjem partizanskih političnih in oblastnih organov ter okupatorja – za razliko od drugih republik pa tudi vojaških enot – je posebno bogat arhiv pri Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, katerega začetki segajo še v čas pred koncem vojne. V Sloveniji je dal namreč Znanstveni inštitut, ki je bil 12. januarja 1944 ustanovljen pri Predsedstvu Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta, pobudo za sistematično zbiranje gradiva okupatorjevega ter partizanskega izvora. (Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani se je 1989. leta preimenoval v Inštitut za novejšo zgodovino). V Črni gori in na Hrvaškem prevzemata inštituta za zgodovino delavskega gibanja tudi arhivsko gradivo povojnih političnih organizacij, vključno z gradivom centralnih komitejev komunistične partije oz. zveze komunistov (leta 1952 se je namreč komunistična partija preimenovala v zvezo komunistov). Drugod prevzemajo to gradivo splošni arhivi, vendar pri federaciji, v Bosni in Hercegovini, v Sloveniji in na Kosovu z izjemo gradiva centralnih komitejev zveze komunistov, za katerega obstojijo posebni arhivi pri teh komitejih.

Arhiv Spominkega centra Josip Broz Tito v Beogradu, ustanovljen leta 1964, hrani arhivsko gradivo, ki se nanaša na življenje in delo pokojnega predsednika države.

Omeniti je treba tudi arhive časopisnih redakcij ter radiotelevizijskih ustanov. Za njihovo gradivo so sicer pristojni splošni arhivi, vendar se zaradi specifičnega gradiva razvijajo bolj ali manj ločeno. V Beogradu je bila leta 1949 ustanovljena Jugoslovanska kinoteka, ki so ji bila filmska podjetja v državi dolžna izročati kopije vseli posnetih filmov. Po letu 1970 pa je prišlo do decentralizacije tudi na tem področju. Najprej smo dobili filmski arhiv pri Arhivu SR Slovenije, kasneje še kinoteki pri Arhivu Hrvatske ter Arhivu Bosne in Hercegovine, medtem ko so v Makedoniji ustanovili samostojno kinoteko.

Za arhivske fondе univerz so prav tako pristojni splošni arhivi, vendar imajo arhivi univerz bolj ali manj samostojen položaj. Tudi pri nekaterih znanstvenih inštitutih so se razvili arhivi za zadevna področja. Pomembne zbirke literarnih, znanstvenih in glasbenih zapuščin obstojijo pri narodnih in univerzitetnih knjižnicah. Gledališki muzeji zbirajo arhivsko gradivo z njihovega področja dejavnosti. Ponekod zbirajo zapuščine pomembnih osebnosti tudi akademije znanosti in umetnosti (ki sicer hranijo lastno gradivo). Za sedaj boljšega pregleda nad temi arhivi oz. zbirkami še nimamo.

S področja nedržavne (nedružbene) lastnine so najpomembnejši cerkveni arhivi. V okviru škofij rimsko-kato-

liške cerkve so proti koncu 19. stoletja pričeli nastajati prvi zarodki lastne arhivske službe (npr. v Ljubljani škofjski arhiv leta 1879). Srbska pravoslavna cerkev je leta 1949 izročila v hranjenje Srbski akademiji znanosti gradivo patriarhije in karlovske metropolije (do 1920) ter beograjsko-karlovske arhiepiskopije (1921–1937), za kar je akademija ustanovila poseben arhiv v Sremskih Karlovcih. Nekaj gradiva patriarhije hrani tudi Muzej Srbske pravoslavne cerkve v Beogradu. Gradivo črnogorsko – primorske metropolije (do začetka 20. stoletja) je v Narodnem muzeju na Cetinju. Sicer pa morata srbska in makedonska pravoslavna cerkev (slednja se je leta 1967 proglasila za antokefalno) sami skrbeti za arhivsko gradivo. Isto velja za islamsko versko skupnost, ki ima sedež svojega predstojništva za Jugoslavijo v Sarajevu.²

Arhivi gospostev in plemiških družin, ki so obstajali pred drugo svetovno vojno v Sloveniji in na Hrvaškem še v večjem številu, so po vojni prešli v državno last.

Položaj, materialni in personalni pogoji

Zvezni in večina republiških arhivov ima položaj upravnih ustanov (organizacij). Regionalni arhivi so samostojne kulturne ustanove (po veljavni terminologiji delovne organizacije s področja kulture).

Zaradi pogoste ogroženosti dokumentarnega gradiva pri oblastvih, ustanovili in podjetji je po letu 1952 prevladala v arhivih notranja organizacija, ki daje poseben poudarek skrbi za gradivo pred prevzemom v arhiv. Osnova temu je bila odločba o hrambi arhivskega materiala (1952). Tedaj so arhivi pričeli z načrtnim evidentiranjem dokumentarnega gradiva. Ta organizacija sloni predvsem na dveh oddelkih, na oddelku, ki se ukvarja z arhivskim gradivom pred prevzemom v arhiv in na oddelku, ki skrbi za strokovno obdelavo gradiva. V novejšem času se pri arhivih uveljavlja organizacija, ki sloni na resorjih arhivskih fondov (uprava, sodstvo, gospodarske dejavnosti, družbene dejavnosti, politične organizacije, društva itd.). Na ta način je mogoča specializacija, ki pogojuje boljše poznavanje gradiva, kar je temeljnega pomena pri odbiranju arhivskega gradiva.

Arhivi v Jugoslaviji imajo okoli 100.000 m² delovnih in skladiščnih prostorov (leta 1974 80.000 m², od tega 47.000 m² skladišč).³ V večini primerov gre za adaptirane zgradbe. Nove funkcionalne zgradbe je dobilo po drugi svetovni vojni šest arhivov v Makedoniji (republiški in pet regionalnih v letih 1949–1978), regionalni arhiv v Beogradu (1973), Pokrajinski arhiv v Prištini (1977) ter regionalna arhiva v Karlovcu (1980) in Novi Gorici (1987).

Prve mikrofilmske kamere so dobili arhivi v Jugoslaviji v letih 1952–1955 (Državni arhiv v Dubrovniku, Državni arhiv FLR Jugoslavije v Beogradu ter Državni arhiv LR Makedonije v Skopju). Danes imajo laboratorije za mikrofilmanje skoraj vsi večji arhivi v državi. Prve laboratorije za konservacijo in restavracijo arhivskega gradiva so uredili v letih 1953–1956 (Državni arhiv FLR Jugoslavije, Državni arhiv v Zagrebu skupaj z Jugoslovansko akademijo znanosti in umetnosti ter Muzej narodne osvoboditve v Ljubljani; zadnji laboratorij nadaljnje od 1980. leta delo v okviru Arhiva SR Slovenije). Danes laboratoriji republiških in pokrajinskih arhivov bolj ali manj zadoščajo za potrebe vseh arhivov.

V vseh arhivih v Jugoslaviji je zaposlenih okoli 1650 sodelavcev (od tega je okoli 25 % administrativnega in

telničnega osebja). Od leta 1974 je število zaposlenih v povprečju poraslo za 40 %, zvišala se je tudi izobrazbena struktura (leta 1974 je imelo visoko izobrazbo 27 % zaposlenih, leta 1988 pa 40 %). To so povprečne vrednosti, razmerja v posameznih republikah pa izgledajo zelo različno.⁴

Pokazalo se je, da zaradi zgodovinsko utemeljenih razlik v Jugoslaviji skupno šolanje ni mogoče (poskusi so bili v letih 1950–1953). Ena od oblik šolanja, ki se je v zadnjem času uveljavila, je ta, da delavci z visoko izobrazbo pridobijo del potrebnega znanja iz arhivskih ved v času dodiplomskega študija na univerzi, ostalo pa ob nadaljevalnem šolanju po nastopu dela v arhivu. Sedaj imamo predavanja iz arhivskih ved na filozofskih fakultetah Univerze v Ljubljani (na oddelku za zgodovino; že od šolskega leta 1978/79), Novem Sadu (na Inštitutu za zgodovino) ter Zagrebu (na enoti za humanistično – družboslovne znanosti v povezavi z informatiko). Srbija pa ima zelo razvito izobraževanje po nastopu dela v arhivu. Od 1953. leta dalje imajo pri Arhivu Srbije vsako leto šestmesečni tečaj za delavce z visoko in stalno izobrazbo, ki so se na novo zaposlili. Občasne kratkotrajne tečaje organizirajo tudi drugi republiški in pokrajinski arhivi. Podiplomski študij iz arhivistike je mogoč za sedaj v Jugoslaviji na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani ter pri Centru za podiplomski študij informacijskih znanosti Vseučilišča v Zagrebu.⁵

Arhivska zakonodaja

Splošni zakon o državnih arhivih iz leta 1950 je bil pomemben in so ga morali dopolniti z odločbo o hrambi arhivskega materiala ter navodilom o zbiranju, hrambi in periodičnem izločanju arhivskega materiala (oboje 1952; mišljeno pa je dokumentarno gradivo). Šele zakon o Arhivu Jugoslavije iz leta 1964 ter republiški zakon o arhivskem gradivu in o arhivih, ki so bili sprejeti v letih 1965–1967 na podlagi zveznega splošnega zakona o arhivskem gradivu (1964), so prvič ustvarili celovito osnovo za zagotavljanje pravnega varstva arhivskega gradiva v vsej državi. S sprejemom ustavnih amandmajev v letu 1971, na podlagi katerih so hile penešene določene pristojnosti od federacije na republike, so prenehali veljati splošni zakoni, tako tudi splošni zakon o arhivskem gradivu. Od tedaj dalje urejajo republike arhivsko dejavnost v celoti samostojno. Enako pravico sta dobili tudi pokrajini Kosovo in Vojvodina.

Če ne upoštevamo niganzijskih vprašanj, o katerih sino že govorili, je v arhivskih predpisih v Jugoslaviji znanen poudarek na obveznosti ustvarjalcev arhivskega gradiva, to je organov oblasti različnih stopenj (po veljavni terminologiji organov družbenopolitičnih skupnosti), političnih organizacij, podjetij, ustanov in društev glede hranjenja dokumentarnega gradiva ter glede odbiranja in izročanja arhivskega gradiva pristojnemu arhivu. Povsod arhivi prirejajo občasno tečaje za zaposlene pri ustvarjalcih, ki delajo z dokumentarnim gradivom. V nekaterih republikah je prisostvovanje na teh tečajih obvezno. Pri določanju obveznosti in pravic arhivov v odnosu do ustvarjalcev arhivskega gradiva se kaže v zakonodaji dve tendenci: ponekod izhajajo predpisi iz stališča, da je potrebno prevzemati v arhive kolikor mogoče odbrano arhivsko gradivo, da je na tem področju glavna naloga arhivov skrb za strokovno neoporečno odbiranje arhiv-

skega gradiva ter da je potrebno arhive kolikor mogoče razbremeniti vseh nalog, ki niso v neposredni zvezi s potrebnimi znanosti in kulture. V nasprotju s tem pa iz zakonodaje drugih republik sledi, da naj bi opravljali arhivni nadzor (inšpekcijo) nad celotnim poslovanjem ustvarjalcev z dokumentarnim gradivom, vključno glede upoštevanja rokov hranjenja dokumentarnega gradiva. To seveda znatno odvrča arhive od njihovega osnovnega namena, tj. varovanja kulturne dediščine. Po nepotrebnem prevzemajo s tem naloge, ki bi jih morali opravljati upravni in drugi organi. Zvezno svetovanje v Pristini (1986), ki je bilo posvečeno vprašanjem razmerja arhiv – ustvarjalci arhivskega gradiva, je pomorno opozorilo na različne poglede, ki obstojijo glede položaja arhivov med upravo in zgodovino.

Posebno vprašanje je selekcija ustvarjalcev arhivskega gradiva, ki so dolžni izročati arhivsko gradivo pristojnemu arhivu. Taka selekcija se opravlja v državi, kjer so večina vsi ustvarjalci državne oz. družbene osebe in se seveda nanaša na ustvarjalce na lokalni stopnji. S tem se želi doseči, da pride v arhive predvsem gradivo pomembnejših ustvarjalcev. Enako, kakor poteka razvoj drugod po svetu, uvajajo tudi novejši predpisi v Jugoslaviji direktni (pozitivni) način odbiranja arhivskega gradiva za mlajše gradivo. Metoda direktnega odbiranja omogoča tudi zožitev pojma arhivsko gradivo na tisto gradivo, ki ima trajen pomen za znanost in kulturo in s tem razbremenitev arhivov hranjenja gradiva, potrebnega zgolj za – čeprav dolgo časa trajajoče – dokazne in poslovne namene. Tudi ožetje pojma arhivsko gradivo je seveda pogojeno s količinami gradiva, za katerega morajo skrbeti arhivi.

S predpisi so določeni roki izročanja arhivskega gradiva arhivu (najdaljši rok je trideset let – za sodno gradivo – ki bi ga pa kazalo podaljšati), način izročanja arhivskega gradiva arhivu, način vodenja evidence arhivskega gradiva ter pogoji za uporabo arhivskega gradiva. Predpisi o vodenju evidence arhivskega gradiva omogočajo vsaj v okviru republik kolikor toliko enoten pregled nad arhivskimi fondii in zbirkami. Za sedaj kaj takega za območje vse države še ni mogoče.

Glede dostopnosti arhivskega gradiva upoštevajo predpisi v Jugoslaviji priporočilo, sprejeto na VI. mednarodnem kongresu arhivov v Madridu leta 1968, po katerem naj ne bo arhivsko gradivo nedostopno dalj kot 30 let oziroma izjemoma 50 let. Pri določanju dostopnosti gradiva poznamo v Jugoslaviji dva načina. Prvi način ima za izhodišče načelo, da je ob prevzemu v arhiv gradivo nedostopno za uporabo, izročitelj (v nekaterih republikah oz. pokrajinah izročitelj in arhiv skupno) pa določita, kdaj postane dostopno. Drugi način izhaja iz načela, da postane arhivsko gradivo ob prevzemu v arhiv dostopno za uporabo s tem, da izročitelj določi tisto gradivo, ki je zaupno tet rok, kdaj nedostopnost preneha (Slovenija). V nekaterih republikah so tuji državljani glede uporabe arhivskega gradiva izenačeni z jugoslovanskimi, drugod morajo za uporabo pridobiti posebno dovoljenje (daje ga Arhiv Jugoslavije, kadar gre za njegovo gradivo, v Črni gori, Srbiji, Vojvodini in na Kosovu pa republiški oziroma pokrajinski upravni organ, pristojen za kulturo). V Makedoniji, Srbiji in na Kosovu velja tudi načelo reciprocitete.

Glede zasebnega arhivskega gradiva daje zakonodaja arhivom pravico, da ga za potrebe znanstvene in strokovne obdelave presnamejo, v primeru prodaje pa imajo

predkupno pravico. Uporaba za znanstvene in študijske namene naj bi se omogočala s posredovanjem arhiva. Tudi v Jugoslaviji obstoji prepoved izvoza arhivskega gradiva v tujino.⁶

Razvoj arhivistike

Do razvoja arhivistike kot vede v času do II. svetovne vojne v Jugoslaviji še ni moglo priti, čeprav so se nekateri dosežki arhivske vede v večji ali manjši meri že uveljavili v praksi. Pri Državnem arhivu v Zagrebu je leta 1925 obstajal načrt, da bi kot prilogo k svojemu glasilu *Vjesniku*, ki je začel izhajati že leta 1899 (pod imenom *Vjestnik Kraljevskega hrvatsko-slavonsko-dalmatinskega zemaljskega arhiva*), objavljali posebno arhivsko knjižnico, v kateri bi bila obdelana različna vprašanja s področja arhivske dejavnosti. Že kmalu po II. svetovni vojni pa so bile pred jugoslovanske arhive postavljene obsežne naloge, kar je pospešilo tudi razvoj arhivistike. Ta je morala – tako kot v drugih državah z novim družbenim redom – mnogo prej preiti od njenega klasičnega področja, to je od obravnavanja starejšega gradiva, na izdelavo metod in tehnike dela za novejša in najnovejša gradiva. Arhivistika se sprva – zaradi specifičnih problemov – ni mogla toliko zgledovati po stroki v zahodnih državah, marveč bolj v vzhodu, od mednarodne konference Okrogle mize arhivov, ki je bila v Zagrebu leta 1957, pa se je odprla na široko v svet.

Zvezni upravno-strokovni organi za arhivsko dejavnost so obstajali le krajši čas (1950–1953, 1957–1958 ter 1964–1971), tak republiški upravno-strokovni organi pa imata sedaj le Hrvaška. Potrebno je omeniti – poleg arhivov – še faktor, ki je bistveno pripomogel k razvoju arhivistike v Jugoslaviji. To so republiška arhivska društva in Zveza arhivskih društev Jugoslavije, strokovne organizacije, ki so bile ustanovljene v letih 1953/54. Ta društva imajo, kot je pokazala tudi razprava na Okrogli mizi arhivov v Helsinkih leta 1986 (s temo centralizacija / decentralizacija in arhivi), posebno vlogo v federativnih oziroma zveznih državah.

Sintetična arhivistična dela, ki so izšla v Jugoslaviji, je mogoče časovno razdeliti na dve obdobji. Leta 1959 je bil objavljen v Beogradu priročnik z naslovom *Iz arhivistike*, ki je bil plod dela večjega števila avtorjev iz vse države. V drugo obdobje sodijo dela Ivana Beuca, Arhivistika (Zagreb 1968), Sergija Vilfana in Jožeta Žontarja, Arhivistika (Ljubljana 1973) ter kolektivno delo *Priručnik iz arhivistike* (Zagreb 1977). Ti priročniki so deloma že zastareli. Potreba po novih sintezah je močno prisotna. Na to opozarjajo tudi učbeniki iz arhivistike, ki so izšli v letih 1984 (Jože Žontar v Sloveniji) in 1986 (Ivanka Bruk in Ljubodrag Popović v Srbiji, Miloš Konstantinov v Makedoniji) za potrebe srednjih šol, ki so vpeljale v svoj učni program pouk tega predmeta. Pripomnimo naj, da je predstavljal pouk arhivistike v srednjih šolah družboslovne in kulturološke smeri le kratkotrajen poskus, ki je bil povezan z začetki zadnje šolske reforme.

Pred letom 1941 je izdajal časopis edino Državni arhiv v Zagrebu (že omenjeni *Vjesnik*), po vojni pa je v Beogradu začel izhajati leta 1951 zvezni arhivski časopis *Arhivist*. Postopoma so dobile tudi republike in Kosovo lastna arhivska glasila: *Arhivski pregled*, Beograd (od 1955 – v letih 1958–1962 pod imenom *Arhivski almanah*), *Arhivski vjesnik*, Zagreb (od 1958), *Glasnik*

arhiva i društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine, Sarajevo (od 1961), *Godišnjak Pokrajinskog državnog arhiva u Prištini – Buletini*, Priština (1965) oz. *Vjetar i Arkivit të Kosovës – Godišnjak Arhiva Kosova*, Prishtinë – Priština (od 1966), *Makedonski arhivist*, Skopje (od 1972), *Arhivi*, Ljubljana (od 1978), *Sodobni arhivi*, Maribor (od 1979).

Kateri so arhivistični problemi, ki vzbujajo v jugoslovanski strokovni literaturi največ pozornosti? Na prvem mestu so po številu prispevkov vprašanja povezana z gradivom pred prevzemom v arhiv (sistematično evidentiranje dokumentarnega gradiva, liste kategorij dokumentarnega gradiva z roki hranjenja, odbiranje oziroma vrednotenje dokumentarnega gradiva). Za razumevanje prispevkov, ki obravnavajo vrednotenje dokumentarnega gradiva, je potrebno pojasniti, da se ta pojem uporablja v državah s socialistično družbeno ureditvijo v dvojnem pomenu, v pomenu vrednotenja ustvarjalcev, katerih arhivsko gradivo bo prevzemal arhiv in v pomenu vrednotenja samega gradiva.

Vprašanja, povezana z urejanjem arhivskega gradiva in z izdelavo arhivskih pripomočkov, imajo svoj izvor predvsem v strukturi spisovnega gradiva. Prevladujejo serije spisov (serije posameznih ozko oblikovanih zadev), ki so v zahodnih delih današnje Jugoslavije do leta 1918 pogosto deljene po vsebinskih skupinah, nato pa imamo na celotnem območju numerično-kronološko ureditev spisov. Šele leta 1957 so pričeli zopet deliti serije spisov po vsebinskih vidikih. Jugoslovanski arhivski kongres leta 1980 se je doslej najboljšeje dotaknil vprašanja urejanja arhivskega gradiva po vsebinskih vidikih. Nadalje je bilo na dnevnem redu vprašanje formiranja arhivskih fondov. Vzpodbuda za to vprašanje so bile tudi stalne in pogoste organizacijske spremembe, do katerih je prišlo v Jugoslaviji po letu 1945. Priporočilo o pogojih in načinu oblikovanja arhivskega fonda in arhivske zbirke, ki ga je sprejela Zveza arhivskih delavcev Jugoslavije (1985), naj bi zaključilo to obravnavo. Razhajala se je predvsem glede vprašanja, kakšen pomen zaslužijo spremembe družbenopolitičnega sistema in državnoopravne ureditve pri oblikovanju arhivskih fondov.

V poskusnem stanju so različni projekti glede uporabe elektronske obdelave podatkov za arhivsko popisovanje in strokovno obdelavo.

V zvezi z dejavnostjo arhivov so tudi prispevki o načelih za objavlanje arhivskih virov, za prirejanje arhivskih razstav in sploh za kulturno-prosvetno dejavnost v arhivih.

Nenazadnje poskušajo arhivi v Jugoslaviji tudi na področju konservacije in restavracije arhivskega gradiva kolikor mogoče loviti korak z razvojem v svetu. Pri uvajanju novih postopkov morajo upoštevati razlike v lastnostih materialov, ki so jih uporabljali kot pisno podlago po posameznih delih države. Pozornost, tudi zunaj Jugoslavije, je pritegnilo sicer kratkotrajno proizvajanje laminatorjev v Zagrebu, ki je bilo rezultat lastnih proučevanj tankajšnjega laboratorija (prvi laminator je bil izdelan leta 1955). Vprašanjem mikrofilmanja je posvečeno priporočilo Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije iz leta 1983. Arhivski center pri Pokrajinskem arhivu v Mariboru, ki je pričel z delom leta 1985, se posveča posebej arhivskim tehničnim vprašanjem.⁷

Arhivsko gradivo

Najstarejše listine v arhivih v Sloveniji (ne računajoč Istre) so iz 12. stoletja. Arhivsko gradivo deželnih organov Kranjske je kontinuirano ohranjeno od konca 15. stoletja do leta 1918; nižjih organov uprave pa od srede 18. stoletja. Mesto Ljubljana ima listine od 14. stoletja dalje, zapisnike mestnega sveta pa sklenjeno od 16. stoletja. Gradivo fevdalnih rodbin v Sloveniji začenja v 15. stoletju.

Listin iz najstarejše hrvatske zgodovine (10., 11. stoletje) je nekaj več kot deset.

Za zgodovino Dalmacije in Istre (vključno s slovenskim delom Istre in Kotorjem) so iz obdobja beneške uprave (do 1797) ohranjeni spisi providurja za Dalmacijo in Albanijo (od 16. stoletja dalje), notarski spisi od 13. stoletja dalje, medtem ko je gradivo komunalnih organov precej trpelo. Enkratno je po svojem pomenu in celoviti ohranjenosti arhiv Dubrovnike republike, pomemben ne le za preučevanje te državne tvorbe kontinuirano od 13. stoletja pa do njegovega propada leta 1808 (najstarejše listine pa so že iz 11. stoletja), marveč tudi za preučevanje preteklosti Balkana in Sredozemlja. Tudi iz obdobja 1797 do 1918 so pomembni fondii deželne in nižje uprave v Dalmaciji in Istri.

Arhivsko gradivo osrednjih in županijskih organov uprave iz Banske Hrvatske je kontinuirano ohranjeno od 16. stoletja do leta 1918. Za starejše obdobje so fragmentarno ohranjeni spisi v rodbinskih arhivskih fondih (od 16. stoletja dalje) in zbirkah. Dopolnjujeta jih fonda zagrebškega in čazmanskega kapitlja, ki sta opravljala tudi notarske posle (loca credibilia), z arhivskim gradivom od 13. do 19. stoletja. Iz razdobja 1848 do 1918 imamo nadalje gradivo nižjih upravnih oblastev.

Iz časa srednjeveške Bosne in Humske dežele se v arhivih v Bosni in Hercegovini hranijo le štiri listine. Iz obdobja turške oblasti obstojijo razen fonda vilajetske uprave (1852–1878) razne zbirke z gradivom od 16. stoletja dalje. Iz časa avstro-ogrške oblasti 1878–1918 je poleg gradiva oddelka za Bosno in Hercegovino, ki je bil v sestavi skupnega avstro-ogrškega finančnega ministrstva na Dunaju, dobro ohranjeno gradivo deželne vlade za Bosno in Hercegovino v Sarajevu. Z izjemo arhivskega fonda okrožja Sarajeva in fonda organov mesta Sarajeva je redko gradivo nižjih organov oblasti.

Arhivski fondii komitativ v Vojvodini začenjajo z 18. stoletjem. Dobro je ohranjeno gradivo deželnih oblastev Srbske vojvodine in Temišvanskega Banata (1849–1860). Od tedaj do leta 1918 v Vojvodini deželnega oblastva ni bilo več. Pomembno je odstopljeno gradivo posebnih organov za zadeve Srbov na dvoru na Dunaju (18. stoletje) ter budimpeštanskega ministrstva za vere in prosveto (predvsem za zadeve verske avtonomije, ki je obsegala tudi šolska in kultura vprašanja). Z izjemo mestnih je slabo ohranjeno gradivo nižjih organov oblasti.

Od gradiva za zgodovino Vojne krajine (od 16. stoletja do 1881) so najbolj ohranjeni arhivski fondii generalnih poveljstev ter mest.

Iz časa srednjeveške Srbije imamo le nekaj dokumentov, iz turškega obdobja pa nekaj zbirke dokumentov. Gradivo centralnih organov srbske države začenja z letom 1812, utrpelo pa je veliko škode. Slabo so ohranjene tudi arhivski fondii nižjih državnih organov in občin, z izjemo mestne občine Beograda (od 1839 dalje).

Na Kosovu imamo le malenkost gradiva iz časa do 1. svetovne vojne (od oblastnih organov se arhivski fondii niso ohranili).

V Makedoniji je v zbirkah nekaj gradiva iz turškega obdobja (od 17. stoletja dalje) ter malenkost gradiva nižjih državnih organov in občin iz časa 1869 do 1918.

Za starejšo zgodovino Črne gore (ne računajoč Kotorja in Primorja) je najpomembnejši fond čmogorsko-primorske metropolije, ki za čas od 15. stoletja dalje obsega tudi korespondenco čmogorskih vladik oziroma od leta 1851 knezov (do 1916). Gradivo centralnih državnih organov je od 1855. leta dalje (več od 1878. dalje). Gradiva nižjih oblastnih organov se je ohranilo malo (večinoma šele po letu 1900).

Iz začetka našega stoletja je tudi najstarejše filmsko gradivo v jugoslovanskih kinotekah oziroma arhivih. Iz leta 1904 je film, ki je bil posnet ob kronanju kralja Petra v Beogradu, dr. Karl Grosman, odvetnik iz Ljutome- ra, pa je naslednje leto posnel kratek film o sejmju in odhodu vernikov od maše v Ljutomeru (v Sloveniji).

Iz obdobja med obema svetovnima vojnama je v Jugoslaviji arhivsko gradivo zelo neenakomerno ohranjeno. Gradivo centralnih državnih organov Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev oziroma Jugoslavije je utrpelo veliko škodo. Arhivski fondii oblastev na višji stopnji, raznih prehodnih deželnih oziroma pokrajinskih oblastev (1918–1924), organov oblasti (1924–1929) ter banovin (1929–1941) so mnogo bolje ohranjeni v zahodnem delu države kot v vzhodnem. Od oblastev na nižji stopnji je ostalo še največ gradiva pri organih večjih mest.

Iz obdobja 1941–1945 je v jugoslovanskih arhivih po eni strani gradivo novih državnih tvorb ter organov, ki so jih postavili okupatorji. Upoštevati je treba gradivo organov Nezavisne države Hrvatske, ki je obsegala tudi Bosno in Hercegovino, Srbije, ki je obsegala ožjo Srbijo in Banat ter Črne gore, ki pa ni obsegala Boke Kotorske. Bolje je ohranjeno gradivo z območja Nezavisne države Hrvatske. Večina Dalmacije, vključno z Boko Kotorsko, Slovenija, Medjimurje, večina Vojvodine, del južne Srbije, Makedonija in Kosovo so bili priključeni sosednjim državam Italiji, Velikonemski državi, Madžarski, Bolgariji ter Veliki Albaniji. Iz teh območij je delno ohranjeno gradivo različnih okupatorskih organov. Posebej je treba opozoriti na pomembno gradivo okupatorskih ter kvislinških vojaških enot.

Iz obravnavanega obdobja pa imamo na drugi strani zelo pomembno gradivo političnih organov narodnoosvobodilnega boja, ki so prerastli v oblastne, od skupno jugoslovanskih do krajevnih ter partizanskih enot. Glede na pogoje, v katerih je nastajalo, je seveda zelo fragmentarno ohranjeno. Opozoriti je treba še na arhivski fond emigrantske vlade Kraljevine Jugoslavije (1941–1945).

Na območjih, ki so po 1. svetovni vojni pripadli Italiji (Goriška, Istra, Reka, Zadar), je ohranjeno gradivo pokrajinskih in lokalnih oblastnih organov.

Iz obdobja po II. svetovni vojni so v jugoslovanskih arhivih zelo številni arhivski fondii organov oblasti, ki so pogosto spreminjali svojo strukturo pa tudi funkcijo. Gre za organe oblasti na različnih stopnjah od federacije, republik in avtonomnih pokrajin oziroma oblasti do nižjih upravno-teritorialnih enot.

Od ustanov se je ohranilo največ arhivskega gradiva šol. To začenja v Sloveniji in na Hrvaškem v 18., drugod v 19. stoletju, povsod pa ga je več od začetka 20. stoletja dalje.

Arhivski fondi podjetij začenjajo v drugi polovici 19. stoletja, več je tudi pri njih gradiva od začetka 20. stoletja. Arhivski fond rudnika živega srebra v Idriji je izjema, saj obstoja gradivo sklenjeno od začetka 18. stoletja (starejši dokumenti v prepisu so že iz 16. stoletja). Fondi poslovnih združenj in zbornic so v Sloveniji in na Hrvaškem iz druge polovice 19. stoletja, drugod pa začenjajo v naslednjem stoletju. Gradivo zadrug začenja v začetku 20. stoletja, bank in denarnih zavodov pa v 19. stoletju (večinoma šele proti koncu stoletja).

Najstarejši arhivski fondi družtev so iz 19. stoletja. Več je takega gradiva iz obdobja po I. svetovni vojni.

Pogrešamo gradivo političnih strank, ki so delovale do II. svetovne vojne. Izjema je delno ohranjen fond srbske socialnodemokratske stranke iz druge polovice 19. stoletja. Iz časa 1919 do 1945 je nekaj zbirke gradiva, ki se nanaša na komunistično partijo, sicer pa je iz obdobja po letu 1945 obsežno gradivo političnih organizacij na različnih stopnjah (komunistične partije oziroma od 1952. zveze komunistov, ljudske fronte oziroma od 1953. socialistične zveze delovnega ljudstva, zveze sindikatov, ženske organizacije, mladinske organizacije).

Poglavitne verske skupnosti v Jugoslaviji so pravoslavna, rimsko-katoliška in islamska. Srbska patriarhija (ukinjena 1463., obnovljena 1557 do 1766, ponovno obnovljena 1920) ima posamezne dokumente od 1302. leta dalje. Arhivski fond metropolije v Sremskih Karlovcih je od leta 1690, metropolije v Beogradu od prve polovice 19. in črnogorsko-primorske metropolije na Cetinju od 12. stoletja dalje. Vsi končujejo z letom 1920, ko je bila obnovljena enotnost srbske pravoslavne cerkve. Makedonska pravoslavna cerkev navezuje kontinuiteto z ohridsko arhiepiskopijo (ukinjeno 1767. pod turškim sultanom Mustafa III.). Njeno gradivo je bilo v celoti uničeno. Nekaj se je ohranilo gradiva metropolij bolgarske eksarhiije, ki so imele sedež v Makedoniji (po 1890 do 1912). Pravoslavni samostani so po večini izgubili vse arhivsko gradivo.

Najstarejše gradivo rimsko-katoliške cerkve v Jugoslaviji imata škofiji oziroma nadškofiji v Zagrebu in Ljubljani (listine začenjajo z 12. stoletjem) ter koprski kapitelj (najstarejša listina je iz 11. stoletja). Sklenjeno gradivo samostanov na Hrvaškem sega v 13., na Slovenskem pa v 14. stoletje (samostan sv. Marije v Zadru ima izvime listine že iz 12. stoletja). Arhivski fondi frančiškanskih samostanov v Bosni in Hercegovini so pomembni tudi zaradi turških dokumentov (od 15. stoletja dalje).

Vrhovno poglavarstvo islamske verske skupnosti v Sarajevu hrani gradivo predhodnikov: muftije v Nišu (za Srbijo) oziroma vrhovne muftije v Beogradu (od 1913 dalje), muftije v Starem Baru (za Črna goro, od 1919. podrejene vrhovnemu muftiji v Beogradu), reis-ul-uleme v Sarajevu (do 1930 za Bosno in Hercegovino, nato pa za celotno Jugoslavijo). Posebej pomembni so rokopisi, listine in drugo gradivo od 15. stoletja dalje, ki ga hrani Gazi Husrev-begova biblioteka v Sarajevu.

Vsega arhivskega gradiva je v jugoslovaških arhivih preko 230.000 tekočih metrov (leta 1975 okoli 200.000 tekočih metrov, od tega 45 % iz časa pred, in 55 % iz časa po II. svetovni vojni). Na ohranjenost arhivskega gradiva v Jugoslaviji so odločilno vplivale državne in družbene spremembe v preteklosti. Tako kot je bila uničena v času turške invazije pisana dediščina balkanskih srednjeveških držav, je prišlo po odpravi turške oblasti, ki je bila posledica vojaških porazov, do množičnega uničeva-

nja sedaj turške pisane dediščine. Okupacija Srbije in Makedonije v času I. svetovne vojne je imela težke posledice tudi za arhivsko gradivo. V času II. svetovne vojne so zopet okupatorji uničili veliko gradiva dotedanjih uradov in ustanov, veliko škode pa je nastalo ob vojaških akcijah. Tudi po vojni se je pri ustvarjalcih — kljub ponavljajočim se predpisom o varovanju (1945, 1948, 1952) — gradivo v velikih množinah nekontrolirano uničevalo. Ogroženost gradiva je še povečalo dejstvo, da so v gradivu iz časa pred 1945 videli preostanek režima, s katerim je obračunala revolucija. K uničenju je dodatno prispevala mednarodna situacija države v letu 1948 ter izredno pomanjkanje surovin v naslednjih letih.

Nekaj pregledov zbranega gradiva so objavili arhivi že pred II. svetovno vojno. Ko so se pričele po vojni razmere urejati, so začeli leta 1954 objavljati sezname fondov, ki naj omogočijo splošen pregled nad gradivom. Prvi arhivskim vodnikom podobni publikaciji v Jugoslaviji (imenovala sta se splošni pregled fondov) sta objavila takratni Mestni arhiv ljubljanski ter Državni arhiv LR Slovenije v letih 1959 in 1960. Že leta 1962 so arhivi v Vojvodini, nekaj let zatem pa še arhivi v Sloveniji, objavili skupen arhivski vodnik. Na podlagi daljših priprav je Zveza arhivskih delavcev Jugoslavije v letih 1977 do 1986 objavila serijo vodnikov v devetih zvezkih s skupnim naslovom Arhivski fondi in zbirke v arhivih in arhivskih oddelkih v SFRJ (Arhivski fondovi i zbirke u arhivima i arhivskim odeljenjima u SFRJ). Zvezki so posvečeni arhivom v posameznih republikah oziroma pokrajinah, en zvezek pa arhivom federacije. V pripravi je dodatni zvezek, ki bo obsegal dopolnitve ter pomennejše arhivsko gradivo, ki se ne hrani v arhivih (upoštevajoč ga deloma le nekateri zvezki). Zaradi pomena takega gradiva so npr. arhivi v Sloveniji objavili posebna vodnika po arhivskih fondih verskih skupnosti, ki pa sta deloma že zastarela. Poleg tega naj opozorimo še na poseben vodnik po matičnih knjigah v Sloveniji.

Predvsem Arhiv Srbije, Arhiv Vojvodine in Arhiv SR Slovenije so objavili tudi večje število inventarjev pomembnejših arhivskih fondov.

Pomanjkanje arhivskega gradiva iz starejših obdobj ter gradivo, nastalo na bivših upravnih sedežih, ki so zunaj Jugoslavije, silijo jugoslovaške arhive v evidentiranje in mikrofilmanje arhivskega gradiva, ki je v tujih arhivih. Arhivi so sodelovali pri preučevanju arhivskega gradiva v tujih arhivih že v zvezi z različnimi historičnimi raziskovalnimi projekti (od srede petdesetih let dalje). S sistematičnim evidentiranjem in mikrofilmanjem gradiva v tujini, ki ima za cilj ustvariti pregled nad zadevnimi arhivskimi fondi in dopolnjevati lastno gradivo, pa so pričeli arhivi šele proti koncu šestdesetih let.⁸

Raziskovalna, razstavna in pedagoška dejavnost

Arhivi štejejo med svoje neposredne naloge tudi objavljanje arhivskih virov. Že omenjeni Vjesnik, ki ga je izdajal Deželni oziroma Državni arhiv v Zagrebu, je prinašal objave arhivskega gradiva. Po vojni sta med arhivi pričela kot prva objavljati arhivsko gradivo Državni arhiv LR Srbije ter Mestni arhiv v Beogradu (1951). Vire objavljajo skoraj vsi večji arhivi, objave pa obsegajo vsa obdobja, od srednjega veka do najnovejšega časa.

Udeležba arhivov pri zgodovinskih raziskavah je ponekod večja, drugod manjša. Nekateri arhivi pospešujejo to

dejavnost z objavljanjem zgodovinskih razprav in člankov. Pri regionalnih arhivih je v ospredju krajevna zgodovina.

Arhivi si prizadevajo, da na različne načine posredujejo zgodovinska spoznanja širšim krogom, in sicer v povezavi z arhivskim gradivom. Zato prirejajo zgodovinske razstave pa tudi zgodovinske učne ure v arhivu. Že o Deželnem arhivu v Zagrebu beremo leta 1921, da je imel posebne razstavne prostore, v katerih je bila stalna razstava zanimivih in poučnih arhivalij. Od časa do časa je prejel v njih tudi posebne zgodovinske razstave. Ko se je začela arhivska dejavnost po zadnji vojni obnavljati in širiti, so začeli arhivi prirejati tudi razstave, pogosto z namenom, da opozarjajo javnost na pomen arhivskega gradiva in arhivov. Možnost, ki jo daje razstava za vzpostavitev kontakta z javnostjo, arhivi v Jugoslaviji pogosto uporabljajo. Manj pa je razstav, ki so vsebinsko bogate, ki zahtevajo ohsežne predhodne študijske priprave ter objavo izčrpnjšega kataloga. Tematika razstav je zelo raznolika ter obsega časovna obdobja od srednjega veka do obdobja po II. svetovni vojni. V letu 1988 je bil napravljen tudi poskus, da bi na enem mestu prikazali vso pestrost gradiva v jugoslovanskih arhivih (razstava z naslovom Bogastvo jugoslovanskih arhivov, Beograd).

Posebna vrsta izobraževalne in vzgojne dejavnosti, ki jo opravljajo tudi arhivi v Jugoslaviji, se odvija v sodelovanju s šolami. Večinoma učenci prihajajo v arhiv, da spoznajo arhivsko gradivo in njegov pomen. Osnova prave učne ure iz zgodovine v arhivu pa obstoji v tem, da učenci arhivske dokumente berejo, pri čemer je pomembno, da se dokumenti nanašajo na območje, ki ga učenci poznajo ter na konkretne dogodke in ne na splošni razvoj.⁹

Arhivska dejavnost v Jugoslaviji je odraz razmer in pogojev, v katerih se je razvijala. Ta pa je historično pogojena, zaradi česar smo morali v tem prikazu časovno poseči tudi v bolj oddaljene preteklosti. Ne glede na vse to pa je potrebno poudariti, da se v jugoslovanskih arhivih hrani izredno bogata kultura dediščina.

OPOMBE

1 Bernard Stulli, O pravnem režimu koriščenja arhivske gradje, Arhivski vjesnik IX, Zagreb 1966, str. 146-165. - Isti, Pregled povijesnog razvika zaštite arhivalija na području historijskih arhiva u Pazinu i Rijeci, Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu XXIII, Pazin-Rijeka 1980, str. 11-44.

2 Uvodna poglavja v Arhivski fondovi i zbirke u arhivima i arhivskim odeljenjima u SFRJ, Savez arhivskih radnika Jugoslavije, 9 zvezkov, Beograd 1977-1986 ter tam navedena literatura. - Od novjših publikacij Vodič Arhiva Bosne i Hercegovine, Arhiv Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1987, 462 str. - Gesla, ki se nanašajo na arhive: Enciklopedija Jugoslavije, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1. knjiga, Zagreb 1983²; Enciklopedija Slovenije, 1. zvezek, Ljubljana 1987 ter tam navedena literatura.

Guide international des Archives - Europe, Institut international de Cooperation intellectuelle, Bibliotheque des "Annales institutorum", vol. IV, Societe des Notions (ok. 1934).
Sergij Vilfan, Položaj i uloga arhiva u socialističkoj Jugoslaviji, Arhivist VII, št. 3-4, Beograd 1958, str. 32-61. - Isti, Arhivi lokalnih zajednica (komunalni arhivi) u Jugoslaviji, Arhivist XIX/1969, št. 2, str. 3-20.

Krešimir Nemeti, Les archives d'entreprises en Yougoslavie. La situation, les problemes, l'avenir, Bulletin of the Committee on Business Archives / Bulletin du Comité des Archives d'entre-

prises, International Council on Archives, 1/1978, str. 31-33. Podatki o jugoslovanskih arhivih v International Directory of Archives, Archivum XXXIII, 1988, str. 330-338 so pomanjkljivi, deloma pa tudi netočni.

Ferdo Hauptman, Jugoslavensko-madarski arhivski pregovori i njihovi rezultati, Glasnik arhiva i Društva arhivista Bosne i Hercegovine I, Sarajevo 1961, str. 29-159. - Milko Kos, Iz Družavne arhiva v Trstu Jugoslaviji izročene arhivalije, Zgodovinski časopis XV, Ljubljana 1961, str. 197-199. - Fran Zwitter, Arhivska konvencija z Avstrijo iz leta 1923 in vprašanje njene izvedbe, Časopis za zgodovino in narodopisje 3(XXXVIII), Maribor 1967, str. 270-283. - Gerhard Rill-Elisabeth Springer-Christiane Thomas, 60 Jahre österreichisch-jugoslawisches Arhiv-übereinkommen, Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs 35, Wien 1982, str. 288-347. - Vojislav M. Jovanović, Jugoslovenske arhive u Drugom svetskom ratu, Zbornik Matice Srpske za književnost i jezik 22, Novi Sad 1974, str. 392-444; 23/1975, str. 50-101, 308-334, 496-515; 24/1976, str. 101-128, 253-275, 404-488.

3 Miloš Konstantinov, Arhivska služba Jugoslavije, Arhivist XXV/1975, Beograd 1975, št. 1-2, str. 5-99. - Isti, Archives in Jugoslavia, Yugoslav Survey, August 1976. - Matko Kovačević, Statusna pitanja arhivske službe u SFRJ, Arhivist XXXIX/1989, št. 1-2, str. 148-165.

4 Miloš Konstantinov, Arhivska služba Jugoslavije, Arhivist XXV/1975, št. 1-2, str. 5-99. - Matko Kovačević, Statusna pitanja arhivske službe u SFRJ, Arhivist XXXIX/1989, št. 1-2, str. 148-165.

5 Več prispevkov v Arhivist XXXIII/1983, št. 1-2, str. 179-223. - Jože Žontar, Arhivsko izobraževanje v Jugoslaviji s posebnim oziranjem na Slovenijo, Arhivi XII, št. 1-2, Ljubljana 1989, str. 16.

6 Jovan Popović, Zbirka propisa iz arhivske delatnosti, Savez arhivskih radnika Jugoslavije, Beograd 1987, 453 str. - K temu ocena Jožeta Žontarja v Arhivi XI, št. 1-2, Ljubljana 1988, str. 110-112. - Jože Žontar, Predpisi, ki urejajo arhivsko dejavnost, Arhivi IV, št. 1-2, Ljubljana 1981, str. 5-36. - Članek o jugoslovanski arhivski zakonodaji v Archivum XIX/1969, str. 195-224 (Jože Žontar) ter XXVIII/1982, str. 226-229 (Miloš Konstantinov) sta zastarela.

7 Bogdan Lekić, Valorizacija arhivske grade, Arhivist XXXVI/1986, št. 1-2, str. 62-72. - Vladimir Žumer, Kriteriji valorizacije dokumentarnega gradiva družbenih pravnih oseb in društev, Arhivi V, št. 1-2, Ljubljana 1982, str. 5-14. - Olga B. Giler, Analiza stanja i problema odabiranja u arhivima SFRJ, Arhivist XXX/1980, št. 1, str. 67-88. - Isti, The Historical Evaluation of Archival Records / L'Evaluation historique des documents d'archives, Janus III/avril 1984, str. 4. - K temu Jože Žontar, Arhivi IV, št. 1-2, Ljubljana 1981, str. 23-28.

Danica Gavrilović, Formiranje arhivskog fonda, Arhivist XXXII/1982, št. 1-2, str. 28-41. - Preporuka o uslovima i načinu obrazovanja arhivskog fonda i arhivske zbirke, Arhivist XXXV/1985, št. 1-2, str. 284-300.

Sistemi prvobitnog sređivanja u upravnim registraturama (več avtorjev), Arhivist XX/1970, št. 2, str. 95-179.

Strokovna obdelava in izdelava pripomočkov (več avtorjev); Deveti kongres arhivskih radnika Jugoslavije, Referati i saopštenja, Savez društava arhivskih radnika Jugoslavije, Struga 27. - 29. IX, 1980, str. 131-193. - Ista tema (več avtorjev); Arhivski vjesnik XXIX/1986, Zagreb 1987, str. 7-116.

Franjo Biljan-Sergij Vilfan-Miloš Milošević, Obaveštajna sredstva arhiva u službi nauke, Arhivist XXIII/1973, št. 1-2, str. 21-56. - Franjo Biljan (- Sergij Vilfan - Miloš Milošević), Les instruments de recherche des Archives au service de la science, Archivum XXIV/1974, str. 153-168.

Miloš Milošević, Načela izdavanja arhivske grade, Arhivist XXXII/1982, št. 1-2, str. 225-275.

Rječnik arhivske terminologije Jugoslavije (kolektivno delo več avtorjev), Zagreb 1972, je zastarel.

Martin Modrušan, Uputstvo o mikrofilmovanju arhivske grade i standardima, Arhivist XXX/1980, št. 1, str. 89-93. - Preporuka o mikrofilmovanju arhivske grade u arhivima Jugoslavije, Arhivist XXXIII/1983, št. 1-2, str. 251-264.

O arhivskem centru pri Pokrajinskem arhivu v Mariboru gl. poročili v Serinium 33, Wien 1985, str. 124-127 in Janus 1988, 1, str. 5-8.

Arhivska bibliografija za čas do leta 1976 je zbrana v delu Miloš Konstantinov, Prilozi i publikacije arhivskih radnika Jugoslavije, Arhivist XXV/1976, št. 1-2. - O raznih vprašanjih, povezanih z arhivskim gradivom prim. tudi bibliografijo v The historio-

graphy of Yugoslavia 1955–1965, Beograd 1965, in za leta 1965–1975, Beograd 1975. – O učbeniku Jožeta Žontarja, Arhivistika gl. poročili v Der Archivar 38/1985, str. 473 in Archivsteilungen 34/1984, str. 218.

8 Arhivski fondovi i zbirke u arhivima i arhivskim odeljenjima u SFRJ, Savez arhivskih radnika Jugoslavije, 9 zvezkov, Beograd 1977–1986. – Gesla, ki se nanašajo na arhive: Enciklopedija Jugoslavije, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1. knjiga, Zagreb 1983; Enciklopedija Slovenije, 1. zvezek, Ljubljana 1987.

Sergij Vilfan – Božo Otorepec, Les archives notariales en Yougoslavie, Archivum XII/1962, str. 105–120. – Krešimir Nemeth – Sergij Vilfan – Božo Otorepec in drugi, Les Archives municipales en Yougoslavie, Archivum XIII/1963, str. 123–144. – Arhivi i agrarna istorija u Jugoslaviji, Odgovori na upitnik / Osna konferencija "Okruglog stola arhiva", Arhivist XIII, zv. 1–2, Beograd 1963, str. 135–144. – Miloš Konstantinov, The archival records of Trade Unions and workers' movements in the Socialist Federative Republic of Yugoslavia, Archivum XXVII/1980, str. 97–99. – Božo Madžar, Das Archivwesen der Ostkirchen. Beispiel: Die Serbische Orthodoxe Kirche, Janus II, Dezember 1983, str. 27–30 = Arhivi Srpske pravoslavne crkve u Jugoslaviji, Glasnik arhiva i društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine, XX–XXI, Sarajevo 1980/81, str. 35–37.

Prvi povojni predpisi, ki se nanašajo na varstvo arhivskega gradiva: odločba o zaščiti in čuvanju kulturnih spomenikov in starin (1945); odredba o začasnem zavarovanju arhivov (1948); odločba o hrambi arhivskega materiala (1952).

Božidar Bojović, Istraživanje građe u inostranim arhivima (rokopis).

9 Arhivski fondovi i zbirke u arhivima i arhivskim odeljenjima u SFRJ, Savez arhivskih radnika Jugoslavije, 9 zvezkov, Beograd 1977–1986.

ZUSAMMENFASSUNG

Archive in Jugoslawien

Jože Žontar

Die Archiventwicklung und -organisation in Jugoslawien werden ab erster Hälfte des 19. Jahrhunderts dargestellt. Die Darstellung ist auf die Zeitabschnitte (bis 1918, 1918–1941, 1941–1945, nach 1945) aufgeteilt und reicht bis zum heute. Es werden sowie allgemeine als auch spezielle Archive umfaßt. Der folgende Kapitel behandelt den Zustand, materielle und Personalverhältnisse in Archiven, einschließlich der Ausbildung des Fachpersonals für Archive. Es werden gesondert die Fragen vom Bereich der Archivgesetzgebung erörtert und die Entwicklung der Archivistik in Jugoslawien beschrieben. Bei letzter wird die Übersicht der syntethischen Werke, der Fachliteratur, sowie der in jugoslawischer Fachliteratur am meistens Aufmerksamkeit erregende Fragen gegeben. Ein umfangreicher Kapitel bezieht sich aufs in den jugoslawischen Archiven sich befindende Archivgut. Die Darstellung gründet auf den Zeitabschnitten und Beständearten. Zum Schluß werden auch die Forschungs-, Ausstellungs- und pädagogische Tätigkeiten der Archive in Jugoslawien beschrieben.

Arhivsko izobraževanje v Jugoslaviji s posebnim ozirom na Slovenijo

Jože Žontar

Nekako štirideset let se v Jugoslaviji bolj ali manj intenzivno ukvarjamo tudi z vprašanjem izobraževanja za potrebe arhivov, saj se dobro zavedamo njegovega pomena. Ko govorimo o arhivskem izobraževanju, mislimo na pridobivanje teoretičnih in praktičnih znanj, potrebnih za delo v arhivu, na ustreznih šolali in v nadaljevalnem izobraževanju. Iz razlogov, o katerih bomo govorili kasneje, tudi pri nas nimamo potrebne podlage, da bi organizirali samostojno arhivsko izobraževanje. Zato se na dodiplomski stopnji naslanjamo na študij zgodovine, predvsem iz razloga, ker je poznavanje zgodovine nujno potrebno za delo v arhivu. Ko govorimo o nadaljevalnem izobraževanju, mislimo na pridobivanje znanj, ki niso bila zajeta v času dodiplomskega študija, pa so normalno potrebna za delo v arhivu. V uvodu bi želeli opozoriti še na to, da se bono v tem prispevku omejili na izobraževalne kandidate, ki so dokončali fakulteto in bi se želeli zaposliti v arhivu. V letu 1950 je potekal prvi zvezni sedemmesečni arhivski tečaj, in sicer v Dubrovniku; naslednji je bil v Beogradu. Na podlagi izkušenj s teh tečajev je prišlo do pobude, da bi tečaji prerasli v arhivsko šolo.¹ Dejstvo, da je Arhivist, tedaj glasilo Glavnega arhivskega sveta FLRJ, objavil prispevek Johannesa Papritza z naslovom Arhivska šola v Marburgu na Lani, kaže na to, da so pobudniki za arhivsko šolo, ki bi vzgajala kadre za potrebe vseh jugoslovanskih arhivov, imeli pred očmi kot vzor ravno to šolo.²

Še v naslednjih letih so ponovno preučevali možnosti, kako bi organizirali dodiplomsko šolanje za potrebe vseh jugoslovanskih arhivov, konkretno na zgodovinski katedri Filozofske fakultete v Beogradu, kjer so bila kratek čas tudi predavanja iz arhivistike.³ Pokazalo pa se je – ker imamo v okviru Jugoslavije toliko različnih historičnih območij, kar se seveda odraža tudi na arhivskem gradivu – da potreb posameznih republik študij arhivistike v tem okviru ne more zadovoljiti. Gre za poznavanje zgodovine, predvsem razvoja upravnih, sodnih, gospodarskih in drugih organov, za znanje jezikov, v katerih je pisano starejše gradivo, znanje starejših pisav in administrativnega poslovanja. Tako so začele republike same zase reševati vprašanje arhivskega izobraževanja. Med temi je pred-

candidate, ki so dokončali fakulteto in bi se želeli zaposliti v arhivu. V letu 1950 je potekal prvi zvezni sedemmesečni arhivski tečaj, in sicer v Dubrovniku; naslednji je bil v Beogradu. Na podlagi izkušenj s teh tečajev je prišlo do pobude, da bi tečaji prerasli v arhivsko šolo.¹ Dejstvo, da je Arhivist, tedaj glasilo Glavnega arhivskega sveta FLRJ, objavil prispevek Johannesa Papritza z naslovom Arhivska šola v Marburgu na Lani, kaže na to, da so pobudniki za arhivsko šolo, ki bi vzgajala kadre za potrebe vseh jugoslovanskih arhivov, imeli pred očmi kot vzor ravno to šolo.²

Še v naslednjih letih so ponovno preučevali možnosti, kako bi organizirali dodiplomsko šolanje za potrebe vseh jugoslovanskih arhivov, konkretno na zgodovinski katedri Filozofske fakultete v Beogradu, kjer so bila kratek čas tudi predavanja iz arhivistike.³ Pokazalo pa se je – ker imamo v okviru Jugoslavije toliko različnih historičnih območij, kar se seveda odraža tudi na arhivskem gradivu – da potreb posameznih republik študij arhivistike v tem okviru ne more zadovoljiti. Gre za poznavanje zgodovine, predvsem razvoja upravnih, sodnih, gospodarskih in drugih organov, za znanje jezikov, v katerih je pisano starejše gradivo, znanje starejših pisav in administrativnega poslovanja. Tako so začele republike same zase reševati vprašanje arhivskega izobraževanja. Med temi je pred-

njačila Srbija, kjer so začeli leta 1953 prirejati stalne strokovne tečaje pri Arhivu Srbije. Tu so se šolali arhivisti iz Srbije in njenih pokrajin, občasno pa tudi iz Makedonije, Črne gore ter Bosne in Hercegovine.⁴ V Beogradu so v šolskem letu 1963/64 ponovno poskusili vključiti predavanja iz arhivistike v učni načrt filozofske fakultete v okviru oddelka za zgodovino, vendar ponovno brez uspeha.⁵ Občasne arhivske tečaje so začeli prirejati tudi po drugih republikah.⁶

Končno je uspelo vključiti arhivistiko v dodiplomski študij na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani; od šolskega leta 1978/79 imamo predavanja iz arhivistike na oddelku za zgodovino. Sprejet je bil koncept šolanja, po katerem naj bi kandidati, ki se zaposlijo v arhivih, pridobili del potrebnega znanja iz arhivskih ved v času dodiplomskega študija, ostalo znanje pa ob nadaljevalnem šolanju po nastopu dela v arhivu. V celoti vzeto je bil to čas, ko so (leta 1976) začeli v Jugoslaviji izvajati obsežno reformo, katere cilj je bilo šolstvo, popolnoma usmerjeno v uporabnost. Ker je šolstvo v pristojnosti republik, reforma ni potekala povsod istočasno; v Sloveniji npr. so pričeli uvajati t.i. usmerjeno izobraževanje leta 1980. Poskusi oziroma načrti samostojnega dodiplomskega arhivskega študija se seveda niso obnesli. Prav tako je trajalo poučevanje arhivistike, ki je postala predmet v nekaterih srednješolskih učnih programih, le kratek čas.⁷

Sedaj imamo predavanja iz arhivistike že na več filozofskih fakultetah v državi. Poleg Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (na oddelku za zgodovino) sta to še Filozofska fakulteta Univerze v Novem Sadu (na Inštitutu za zgodovino) ter od šolskega leta 1988/89 še Filozofska fakulteta Univerze v Zagrebu (na enoti za humanistično-družboslovne znanosti). Podiplomski študij iz arhivistike je mogoč na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani ter pri Centru za podiplomski študij informacijskih znanosti Vseučilišča v Zagrebu.

Slovenija šteje približno 2 milijona prebivalcev in ima poleg republiškega arhiva (Arhiv SR Slovenije v Ljubljani) še šest regionalnih in nekaj specialnih arhivov.⁸ V vseh omenjenih arhivih je bilo leta 1964 zaposlenih vsega dvajset arhivistov z visoko izobrazbo, trenutno pa jih je trinosemdeset.⁹ To pomeni, da so v razdobju 1964–1989 arhivi zaposlili na leto povprečno 3 nove arhiviste (pri tem ne upoštevamo fluktuacije). Leta 1970 smo v brošuri Arhivi v Sloveniji, ki je bila namenjena širšim krogom v informacijo, dokaj pesimistično poudarili, da prihajajo zaradi majhnega števila osebja kot oblike izobraževanja v naših arhivih, v poštev edino tečaji, praksa v razvitejših zavodih in podobna sredstva.¹⁰ Pač pa je začelo Arhivsko društvo Slovenije z objavljanjem priročnikov, ki naj bi vsaj za silo nadomestili stalnejše tečaje. Tako so izšli: Arhivska tehnika (delo večjega števila avtorjev), 1972; Sergij Vilfan – Jože Žontar, Arhivistika, 1973; Majda Smole, Zgodovina arhivistike in arhivske službe, 1976. Verjetno je ravno intenzivnejši razvoj stroke v Sloveniji omogočil, da je bila arhivistika po večletnih prizadevanjih vključena v dodiplomski študij.

Trenutno je situacija glede arhivskega izobraževanja v Sloveniji naslednja: od šolskega leta 1978/79 dalje smo imeli arhivistiko v 2. letniku oddelka za zgodovino kot fakultativni predmet ter v 4. letniku kot obvezni predmet za samostojno skupino, sicer pa kot fakultativni predmet. V 2. letniku smo imeli po 2 uri predavanj na teden, v 4. letniku pa 2 uri predavanj in 2 uri vaj.

Od naslednjega šolskega leta je bila dana tudi možnost opravljati magistririj in doktorat iz arhivistike.¹ Po učnem programu za študij zgodovine, ki je stopil v veljavo v šolskem letu 1985/86 in se je postopoma uvajal (v polnem obsegu šele v šolskem letu 1988/89), pa imamo v 3. letniku po 2 uri predavanj ter v 4. letniku po 2 uri predavanj in 2 uri seminarja iz arhivskih ved (vedno oba semestra).¹² Študij arhivistike obsega v 3. letniku naslednje učne snovi: pravno varstvo arhivskega gradiva, ki je v našem pravni sistem dokaj obsežna snov in zajema tudi organizacijo arhivske dejavnosti, ter ožja strokovna vprašanja kot valorizacijo dokumentarnega gradiva, urejanje in popisovanje arhivskega gradiva ter izdelavo pripomočkov za raziskave arhivskega gradiva, vključno s sistemi poslovanja z dokumentarnim gradivom. V četrtem letniku sta na programu zgodovina struktur in pristojnosti institucij ter razvoj vrst dokumentarnega gradiva. Zadnja snov vključuje nekatera poglavja z različnih pravnih področij (npr. upravne in sodne postopke), kolikor je to potrebno za poznavanje vrst gradiva. Pri seminarju oziroma vajah, ki se opravljajo v arhivu, naj bi študentje v praksi vsaj nekoliko spoznali delo na arhivskem gradivu.

Vajani pripisujemo velik pomen, kajti na podlagi same teorije si ni mogoče ustvariti dejanske predstave o tem delu. Arhivske vede so obvezne za vse študente nepedagoške smeri, ki opravljajo po 3. letniku kolokvij, po 4. letniku pa izpit, za ostale pa veljajo kot fakultativni predmet.

V 2. letniku imamo sedaj proseminar po dve uri na teden, kjer se študentje seznanjajo z najrazličnejšimi viri in njihovo uporabo, pa tudi z najpomembnejšimi arhivi in njihovim gradivom. Tej tematiki pripisujejo tudi študentje velik pomen in je proseminar zelo priljubljen. Tako pridobljeno znanje predstavlja koristno podlago za nadaljnji študij arhivistike. Iz proseminarja opravljajo študentje kolokvij. Omenimo naj še, da imajo študentje zgodovine v 1. in 2. letniku nemški in latinski jezik, v 3. letniku pa zgodovinske pomožne vede (na samostojni skupini po 3 ure na teden).

Ker seveda znanje, ki ga je mogoče pridobiti v okviru navedenega študija, ne zadošča za delo v arhivu, je bilo od vsega začetka predvideno tudi nadaljevalno izobraževanje po nastopu službovanja v arhivu. Želeli smo, da bi se tudi to izobraževanje naslonilo na fakulteto in je bilo dejansko tudi sprejeto v novi učni načrt (1985).¹³ Za sedaj pa je našlo odraz le v programu za strokovni izpit, ki ga je predpisal pristojni republiški upravni organ leta 1982.¹⁴ Ta izpit se opravlja po končanem 12-mesečnem pripravništvu. Žal se morajo kandidati pri pridobivanju znanja naslanjati največ na prakso v lastnih arhivih.

Nadaljevalno arhivsko izobraževanje je brez dvoma nujnost in ni nič manj pomembno kot izobraževanje v okviru fakultetnega študija. Učni program tega izobraževanja je za sedaj zamišljen kot poglobljeni program s fakultete.¹⁵ Prav tako je vključen tudi tuj jezik, v katerem je pisano starejše gradivo arhiva, iz katerega prihaja kandidat (nemščina, italijanščina, madžarščina).

Pri nadaljevalnem izobraževanju pa se postavlja tudi vprašanje specializacije. Leta 1985 so bili sprejeti normativi in standardi za arhivsko dejavnost, ki predvidevajo notranjo organizacijo arhivov, oblikovano na podlagi delitve po resorjih arhivskih fondov.¹⁶ Pri tipskem arhivu so predvideni naslednji resorji: za fonde do srede 19. stoletja, za fonde državnih in samoupravnih organov od sre-

de 19. stoletja do leta 1945, za fonde organov družbenopolitičnih skupnosti (to je republike, okrajev, občin, krajev) in samoupravnih interesnih skupnosti (to je skupnosti, preko katerih se financirajo družbene dejavnosti, pa tudi nekatere dejavnosti materialne proizvodnje), za fonde družbenopolitičnih (to je političnih) organizacij, za fonde gospodarskih organizacij (to je podjetij), za fonde negospodarskih organizacij (to je ustanov s področja izobraževanja, zdravstva, socialnega varstva, znanosti, kulture in telesne kulture) ter za fonde društev. V zadnjem času se kaže potreba po nadaljnjem tipskem resorju, in sicer za tehnične načrte. Resorje smo navedli tudi iz razloga, da bi spoznali široko paleto fondov, ki prihajajo v arhive v naši državi oziroma sploh v državah, v katerih je velika večina arhivskega gradiva družbena oziroma državna lastnina. Omenjeno specializacijo bo treba upoštevati tudi v izobraževanju, vztrajamo pa na stališču, da je potrebno vzeti za izhodišče enotno izobraževanje. V zadnjem času razmišljamo tudi o ulogah, ki se postavljajo arhivskemu izobraževanju v zvezi z novimi materiali in novimi tehnikami, o čemer je stekla beseda tudi na mednarodnem kongresu arhivov v Parizu leta 1988.

Kako organizirati nadaljevalno izobraževanje pa je seveda v razmerah majhne Slovenije velik problem. Kolikne oblike prihajajo v poštev občasna predavanja, konsultacije in vaje. Posebej poudarjamo vaje, ker mora biti to izobraževanje nujno povezano z delom v arhivu. Žal za sedaj še ni dobilo organizirane in stalne oblike, predvsem zaradi kadrovskih in finančnih razlogov, negativne posledice pa so občutne.

Velikega pomena za nadaljevalno izobraževanje so tudi pisni pripomočki. Omenimo naj knjigo Priročniki in karte o organizacijski strukturi v deželah Koroški, Kranjski, Primorski in Štajerski do leta 1918, ki so jo pripravili Štajerski in Koroški deželni arhiv, Zgodovinski arhiv Ljubljana in Arhiv SR Slovenije ter državna arhiva v Trzinu in Gorici. Izšla je v seriji publikacij Štajerskega deželnega arhiva v Gradcu in prinaša tudi opis ustavnega in upravnega razvoja dežel, ki v večji ali manjši meri sestavljajo danes republiko Slovenijo. Pripravljamo nadalje priročnik o urejanju, popisovanju in izdelavi pripomočkov za raziskave arhivskega gradiva. Pri tem nam je vzor tudi učbenik Johanna Papritza *Archivwissenschaft*. Za naslednja leta načrtujemo še priročnik o razvoju vrst dokumentarnega oziroma arhivskega gradiva (od 16. stoletja do današnjega časa). Ti načrti ponazarjajo tudi neposredno povezanost arhivske izobraževalne in raziskovalne dejavnosti.

Potrebno je omeniti še podiplomski študij za doseg magisterija in doktorata. Trenutno se pripravlja na magistriraj iz arhivistike sedem kandidatov. Izkušnje so pokazale, da je potrebno arhivistiko na podiplomskem študiju pojmovati dovolj široko, predvsem z vidika potreb arhiva, iz katerega prihajajo kandidati.

Za sklep si štejem v prijetno dolžnost, da se tudi na tem mestu najlepše zahvalim kolegom iz arhivske šole v Marburgu, ki so v času, ko smo začeli pri nas uvajati arhivistiko v visokošolski študij, z nasveti in predlogi pomagali razrešiti marsikatero vprašanje.

OPOMBE

Opomba uredništva: Članek je dopolnjeno predavanje dr. Jožeta Zontarja za slušatelje Arhivske šole v Marburgu 15. 9. 1988

1 J. Petrović, Prvo svetovanje Glavnog arhivskog saveta i njegovi zaključci, *Arhivist* 1/1951, zv. 1, str. 6-12. - J. Tadić, O potrebi osnivanja paleografsko-arhivističke škole, *Arhivist* 1/1951, zv. 2, str. 5-61.-

2 J. Papritz, Arhivska škola u Marburgu na Lani, *Arhivist* 11/1952, zv. 2, str. 15-41.-

3 J. Marjanović, Izveštaj o dvogodišnjem radu Saveza arhivskih radnika FNRRJ, *Arhivist* VI/1956, zv. 1, str. 44-50. - E. Novaković, Sednica Izvršnog odbora Saveza društava arhivskih radnika Jugoslavije, *Arhivist* VI, 1956, zv. 1, str. 110-111.-

4 I. Janča, Dva deset godina rada Stručnog tečaja pri Arhivu Srbije, *Arhivski pregled*, zv. 1-2, Beograd 1974, str. 216-236.-

5 I. Božić, Osnivanje grupe za arhivistiku na Filozofskom fakultetu u Beogradu, *Arhivist* XIII, zv. 1-2, 1963, str. 147-149.-

6 M. Hrg, Arhivski tečaj u Arhivu Hrvatske, *Arhivski vjesnik* 11-12/1968-1969, Zagreb, str. 468-469.-

7 R. K., Nastavni program za obrazovanje arhivskih radnika u SR Hrvatskoj, *Arhivski vjesnik* 21-22/1978-1979, Zagreb 1980, str. 441-450. - Tema: Strokovni naziv in strokovno usposabljanje arhivskih delavcev in pripravnikov v arhivih SFRJ, ki jo je obdelalo več avtorjev, *Arhivist* XXXIII/1983, št. 1-2, str. 179-229. - Za prejšnja stanja prim.: R. Popović-Petković, Školanje stročnih arhivističnih kadrova i njegovo usklajevanje sa modernizacijom arhivske službe, novom tehnikom i novim materijalom, *Arhivist* XXII/1972, št. 1-2, str. 50-62; M. Konstantinov, Stručno usavršavanje arhivskih kadrova u SFR Jugoslaviji, *Arhivist* XXV/1975, št. 1-2, str. 170-182 (diskusija na 16. mednarodni konferenci Okrogle mize arhivov leta 1975).-

8 Arhivski fondovi in zbirke v arhivih in arhivskih oddelkih v SFRJ (Arhivski fondovi i zbirke u arhivima i arhivskim odeljenjima u SFRJ), SR Slovenija, Zveza arhivskih delavcev Jugoslavije (Savez arhivskih radnika Jugoslavije), Beograd 1984.-

9 Položaj, problemi in perspektive arhivske službe v SR Sloveniji, Ljubljana, oktobra 1964. - Podatki arhivov.-

10 J. Zontar in S. Vilfan s sodelovanjem arhivov, Ljubljana 1970, str. 40.-

11 E. Umeck, Študij arhivistike na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, *Arhivi. Glasilo Arhivskega društva Slovenije*, Ljubljana 1978, št. 1, str. 4-49. - Ista, Poročilo komisije za šolanje kadrov za zgodovinske arhive in registrature, *Arhivi. Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* II, št. 1-2, Ljubljana 1979, str. 75-76.-

12 Vzgojno-izobraževalni programi za študij zgodovine, Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Filozofska fakulteta, (1988). Zaradi usklajenosti z vajami smo programi 3. in 4. letnika, kolikne tu navedena, zamenjali.-

13 E. Umeck, Poročilo komisije za šolanje kadrov.-

14 Uradni list SRS, št. 46/82.-

15 Programi za strokovni izpit za delavce v arhivih, *Arhiv SR Slovenije*, Ljubljana, julij 1983.-

16 Poročevalec Kulturne skupnosti Slovenije, Ljubljana 18. januarja 1985, št. 18, leto IV.

ZUSAMMENFASSUNG

Archivausbildung in Jugoslawien mit besonderer Rücksicht auf Slowenien

Jože Zontar

In Jugoslawien befaßt man sich schon seit 40 Jahren mit der Frage betreffend die Ausbildung für Archivbedürfnisse. Der erste Archivkurs fand in 1950 statt. Es erwies sich aber bald, daß gemeinsame, für die ganze

Staat organisierte Archivkurse wegen so vieler verschiedener historischer Bereiche nicht möglich sind. Seit dem Jahre 1953 gibt es einen ständigen Fachkurs beim Archiv der SR Serbien, aber vor allem für die Bedürfnisse dieser Republik. Allmählich wurde die Archivistik zum Bestandteil des regelmäßigen Studiums an Philosophischen Fakultäten: im Schuljahr 1978/89 in Ljubljana, zur letzten Zeit aber auch an den Philosophischen Fakultäten in Novi Sad und Zagreb. In der Fortsetzung werden der Lehrplan und die mit der Fortbildung verbundene Fragen behandelt.

Delo Francesca Majerja v mestni knjižnici in arhivu v Kopru

Duša Krnel-Umek

Uvod

O Francescu Majerju so doslej pri nas pisali Marij Bratina v poročilu iz leta 1955, Ema Umek v sestavku Oris nastanka in razvoja arhivskih zavodov na obalnem območju in Miroslav Pahor v sestavku Mestna knjižnica v Kopru.¹

Francesco Majer je živel v Kopru od leta 1852 do 1939. Študirar je na Dunaju in v Gradenu. Bil je profesor klasične filologije in je poučeval grški, latinski in italijanski jezik na višji gimnaziji, italijanski klasični gimnaziji in v semenišču v Kopru.² Po Pahorjevih podatkih je začel urejati knjižnico in arhiv 1894. leta, po Bratinovih 1900. leta, ko je postal upravnik knjižnice in arhiva. Bil je tudi upravnik Mestnega muzeja od ustanovitve 1911. leta do 1918.

Zanimanje za zgodovino Istre je bilo v italijanskem kulturnem krogu v 19. stoletju že močno prisotno, saj so izšla naslednja dela: Pietro Stancovich: Biografia degli uomini distinti dell'Istria (1828), Pietro Candler: Codice diplomatico istriano (1846–1952), Carlo Combi: Saggio di bibliografia istriana (1864), izhajali so spisi, razprave in objave gradiva o istrskih mestih, tudi o Kopru, Izoli in Piranu. Z arhivskega področja velja omeniti vodnik Gli archivi, ki ga je izdalo beneško arhivsko nadzornišтво v osemdesetih letih 19. stoletja.

Koprski knjižnica in arhiv sta bila v mestni občini in sta se z upravo večkrat selila, nazadnje v drugo nadstropje mestne palače. Zaradi pomanjkanja prostorov na občini so bili po Majerjevih besedah "še pod upravo podestata Giorgia Cobola ... urejeni prostori za knjižnico in arhiv in tedaj so začela urejevalna dela".³

Majerjevo delo v knjižnici

Mestna knjižnica je nastala iz knjižnice mestne občine in darov premožnih meščanov. Majer je knjige združil, razen dveh knjižnic advokatov Giorgia Bassegia in Nasaria Stadija. Knjižnica je vsebovala bogato zbirko istrske literature z deli G. R. Carlaja, Pietra Kandlerja,

Carla de Franceschija, Pietra Stancovicha, od periodike Archeografo Triestino, Atti e memorie, Archivio veneto, številne politične in lokalne časopise, med drugimi knjigami so bile zastopane zgodovina, grška, latinska in italijanska klasična literatura, italijanska moderna literatura, jezikoslovje (italijansko, nemško in francosko), verstvo, zemljepis, medicina.

Majer je najprej ločil knjižnico od arhiva, uredil knjige po formatih, začel sestavljati inventar in katalog. Sestavil je dva inventarja, ločeno za knjige in brošure; sestavil je tudi dva kataloga abecedno-imenskega in stvarnega, vendar pri prvem ni bil dosleden, ker ni nvrščal listkov pod stvarnimi značnicami, ampak vse pod "Anonimo". V stvarnem katalogu je knjige razvrstil v 16 skupin: moderna filozofija, jezikoslovje, leposlovje itd. V začetku je knjižnica štela 6.065 knjig, po prvi svetovni vojni 6.697 inventarnih števil, 11.158 zvezkov knjig in 1.211 inventariziranih brošur, pred prvo svetovno vojno je štela že 8.344 inventarnih števil, 23.420 zvezkov in približno 2.800 brošur.

Majerjevo delo v arhivu

Po Majerjevih besedah bi glede na pomen, ki ga je imel Koper v predbeneškem in beneškem obdobju, ko je bil od leta 1210 do 1810 središče Istre, moral imeti najhogatejši arhiv, ki pa se žal ni ohranil v celoti. Del najstarejšega arhiva je bil že v preteklosti odpeljan v Benetke, kjer se je za njim izgubila sled. Drugi del starega arhiva so uničili Genovežani 1. julija 1380, ko je zgorel v požaru.⁴ In tudi pozneje za arhiv ni bilo najbolje poskrbljeno, dokler se dela ni lotil Majer. Uredil je fond starega občinskega arhiva, fond Okrajnega sodišča in fond Uprave domen Koper (Finančnega inšpektorata). Večji del starega koprškega občinskega arhiva je bil leta 1944 odpeljan v Italijo, ostala je le deveta skupina.

I.

Najpomembnejše Majerjevo arhivsko delo je Inventar starega občinskega arhiva (L'archivio antico del Muni-

cipio di Capodistria), ki je bil tiskan najprej v *Pagine Istriane* (1903–1908) in ponatisnjen v samostojni publikaciji *Inventario dell'Antico Archivio Municipale* (Capodistria, 1909, 174 str.).

V uvodu (str. 3–5) govori o pomenu arhivskega gradiva glede na pomen Kopra, o premajhni skrbi za njegovo varovanje in o urejanju. Arhiv je Majer uredil "glede na prostore, kjer se je nahajal, čas na katerega se je nanašal in na vsebino, ne da bi imel namen narediti kaj posebno pomembnega, edini namen je bil, da bi seznanili znanstvenike, kaj se v njem nahaja, da bi lahko uporabljali pri svojih raziskavah ...".⁵

V prvi skupini so navedeni vicedonini in notarji (*Vicedonini e Notari*), št. 1–534, omare A, B, a, b, C, D, E, str. 5–39. Dokumenti so od leta 1380, eden celo iz leta 1346, do leta 1799 oziroma v vicedomskih knjigah do leta 1820. Pri vsaki skupini dokumentov, ki ima svojo zaporedno številko, navaja Majer vrsto gradiva, imena vicedominov (npr. Rolando de Almerigogna, Iacobo de Acerbis de Perusio) in ponekod tudi imena notarjev (*Baisio de Baisio*), ki so delovali v času navedenih vicedominov. Sledi zunanji opis dokumentov oziroma zvrsti: knjiga, zvezek, sveženj, ovoj; število strani z opisom urejenosti; večkrat je navedeno, da so knjige vezane brez pravega reda; čas nastanka z letnicami (1380–1437) in opombo, iz katerega časa je posamezen dokument (prvi iz leta 1346) ali večina dokumentov (1381–1413). Na koncu opiše stopnjo ohranjenosti: dobro ohranjeni; nekateri so samo delno čitljivi, zaradi poškodb, vlage; zelo poškodovani in nečitljivi; nekatere strani so raztrgane. Pri nekaterih arhivskih enotah navaja še misli za začetniki strani, ki so bile bodisi v latinščini ali italijanščini.

V drugi skupini so knjige svetov (*Libri dei Consigli*), št. 535–574, omare E, F, str. 39–41. Dokumenti se nanašajo na čas od 15. septembra 1483 do 21. januarja 1623. Knjige so označene z velikimi črkami abecede od A do Z in od A.A. do Q.Q. Vezane so večinoma v pergament, manjše število v usnje. Pri vsaki je naveden čas, na katerega se nanaša z datumi.

V tretji skupini so spisi občine (*Atti della Comunità*), št. 575–1026, omare F, e, f, G, g, H, h, i, i, L, l, str. 42–94. Čas nastanka: 1448–1799, nekaj spisov do 1805. leta. Navedena je zvrst in ohranjenost: knjiga, knjiga brez platnic, ostanki knjige, ovoj; nato funkcija in letnice vladanja: podestat in kapitan (*Podestà e Capitano*), pod oblastjo (sub regime), podestat. Sledi podrobna navedba vsebine knjige, število dokumentov in čas nastanka (dan, mesec in leto), npr. *Praeceptorum liber tertius. Carte 38. Dal 13 febbraio al 24 luglio 1471*. Sledi podrobna navedba vsebine knjige: *Terminorum, Petitionum, Intenzionum, Sententiarum ...* Ponekod je citiran še tekst (epigraf, verz, misel) s prve strani knjige, ki je v latinščini ali italijanščini.

Četrto skupno sestavljajo dokumenti, ki se nanašajo predvsem na upravo občine (*Documenti che riguardano più particolarmente l'amministrazione della Comunità*), št. 1027–1070, omara M, str. 94–98. Čas nastanka: 1460–1799, nekaj spisov je do leta 1814. Navedena je vsebina gradiva: knjiga bolet, ukazi za plačevanje, občinske bolete; čas nastanka (dan, mesec in leto); ponekod opis: knjiga vezana v lepenko; prepisi opomb in besedil s prvih strani.

Peto skupino sestavljajo zemljiški davki (cenvitve?), zakupi, katastri kapitalov in statistični podatki (*Estimi, livelli, catastici di capitali e dati statistici*), št. 1071–

1088, omara M, str. 98–100. Pri posameznih katastrih je podrobno navedeno število svežnjev z vsebujočimi številkami oziroma številkami, ki inanjajo.

Šesto skupino sestavljajo fontik in zaloge živil (*Fondaco ed annona*), št. 1089–1124, omara m, str. 100–102. Čas nastanka: 1487–1806. Vsebuje finančne knjige skladišča žita in moke (fontika): skladiščne knjige, blagajniške knjige in dnevniške, knjige kreditov, dolžnikov in drugo finančno-administrativno dokumentacijo, knjige objav dovoljenj za žito, moko in vino, poglavja o davkih za kruh, miline, ribolov, les, vino, meso, olje. Povsod je navedba letnic in ponekod opis gradiva.

Sedma skupina je Špital in zastavljalnica (*Ospitale e S. Monte*), št. 1125–1169, omara m, N), str. 103–106. Vsebuje gradivo za čas od 1554–1808, ki se nanaša na špital S. Nazaria v Kopru. Naveden je čas nastanka in ponekod popis vsebine. Pri zastavljalnici so navedeni statut, knjige o poslovanju zastavljalnice, blagajniška dokumentacija. Naveden je čas nastanka in popis vsebine.

Osmo skupino sestavljajo dukali, listine in drugi dokumenti (*Ducali, Pergamene et altri documenti diversi*), št. 1169–1186, omara N, str. 106–112. Nanaša se na čas od leta 1330 do 1776 in vsebuje štiri knjige dukalov: 1. 1330–1494, 2. 1400–1532, 3. 1534–1579, 4. 1796–1797; poglavja in dukale, ki se nanašajo na Žide v Kopru (1391–1436), knjigo "*Capitani de Schiavi*" v Kopru (1603–1724), listine, diplome, terminacije, dekrete, spise družin Grisoni in Percico iz Kopra, kodeks Borisjev in tiske terminacij, ki se nanašajo na istrsko provinco. Poleg navedbe časa nastanka je pri nekaterih enotah zelo podroben popis vsebine.

Deveta skupina, ki je edina ostala v Kopru, se nanaša na samostane, bratovščine, šole, škofijsko inetje (*Monasteri, Confraternite, Scuole, Fabbriceria*), št. 1186–1469, omare N, n, O, str. 113–141. Gradivo, ki se nanaša na čas 1595–1806, urejeno po samostanih, šolah, bratovščinah, je opisano ponekod zelo podrobno. Poleg časa nastanka je navedeno še število dokumentov in ponekod popis vsebine.

Deseto skupino sestavljajo rokopisi družine Carli (*Manoscritti della famiglia Carli*), št. 1470–1520, str. 141–156, ki je razdeljena na rokopise G. R. Carlja in Agostina Carlja s podrobnim popisom gradiva. Gradivo se nanaša na čas od leta 1737 do 1812, vendar so vmes prepisi starejših listin in dokumentov, zabeležki in opisi, npr. št. 1475 *Altre notizie da Marin Sanudo: Vite dei dogi ... Notizie dal 200 al 1317* (str. 142).

Na koncu inventarja sta osebno in krajevno ter vsebinsko kazalo, str. 157–174.

II.

Majer je napisal k inventarju še Dodatek do leta 1800 (*Appendice all' Archivio Antico di Capodistria fino all' 1800: Altri documenti di data più recente sono contenuti nell'armadio O in fine. — Capodistria, settembre, 1926*), ki je v rokopisu na 24 straneh. Popis vsebuje 142 enot od leta 1317 dalje brez kronološkega ali vsebinskega reda z opisi pergamentov, knjig, diplom, tiskov, spisov, rokopisov, pisem in drugih dokumentov.

III.

Inventar starega občinskega arhiva po letu 1800 (*Inventario dell'Archivio Municipale di Capodistria dal 1800 in poi*) je ohranjen v rokopisu na 49 straneh. Vsebuje popis 549 enot arhivskega gradiva z oznakami omar

P, Q, R. Gradivo se nanaša na čas do leta 1840, manjši del do leta 1870. Za zaporedno številko je opis dokumenta, število enot in čas nastanka. Urejeno je kronološko.

IV.

Inventar koprškega sodnega arhiva (Inventario dell' Archivio dell' i. r. Guidizio Distrettuale di Capodistria) je bil sestavljen leta 1916. Bratina je menil, da je inventar izgubljen in je razilelil posamezne skupine glede na ohranjenost stanje. Inventar obsega naslednje skupine:

1. Zemljiške knjige (Libri intitolati "Notificazioni e Prenotazioni")
2. Protokoli in indeksi (Protocolli ed Indici)
3. Notarski spisi (Atti notarili)
4. Civilne zadeve prvostopenjskega sodišča v Kopru (Atti civili dell' i. r. Tribunale di prima istanza a Capodistria)
5. Politični dogovori (Convenzioni politiche)
6. Dediščine (Ventilazioni o Successioni)
7. Protokoli in indeksi sodnih zedev (Protocolli ed Indici degli atti giustiziali)
8. Okrajno sodišče Fünfenberg (I. R. Guidizio di Fünfenberg)
9. Uprava tržaške škofijske imovine (Bene Vescovile di Trieste)
10. Dodatek (Appendice)

Inventar vsebuje 17 rokopisnih strani in tipkani dodatek na eni strani. Podan je opis vsebine gradiva, čas nastanka in oblika (knjiga, sveženj).

Sklep

Majerjevo arhivsko in knjižničarsko delo bi ustrezno ocenili po primerjavi podobnih del v tedanjeni času, kar pa ni bil namen tega sestavka. Zato velja pritrditi Pahorju, ki pravi, da je inventar "med najboljšimi tovrstnimi inventarji v Istri in na Kvameru" in za knjižnico, da je "naredil ogromno delo in kljub velikim napakam zasluži to delo polno priznanje."⁶ Žal poznejši čas ni bil vedno dovolj usmerjen v strokovno delo, pa tudi vedenje o preteklosti tega območja s poznavanjem istrske in primerjalne literature ni bilo zadostno v naši zavesti, da bi prav cenili arhivsko in knjižničarsko delo.

OPOMBE

1. Marij Bratina: Koprski arhiv: podatki. — Koper, 1955 (tipkopis). — Ema Umek: Oris nastanka in razvoja arhivskih zavodov na obalnem območju. — Sprehod skozi čas: katalog k razslavi Pokrajinskega arhiva Koper. — Koper, 1975, str. 5–21. — Miroslav Pahor: Mesina knjižnica v Kopru: njen nastanek in razvoj do leta 1954. — Osrednja knjižnica Srečka Villharja. — Koper, 1976, str. 53–75. —

2. Programma dell' I. R. Ginnasio superiore di Capodistria. — Capodistria, 1892, str. 38 navaja ... Maier Francesco ... Insegnò lingua latina e greca ...

3. Francesco Majer. Inventario dell' Antico Archivio Municipale di Capodistria. — Capodistria, 1909, str. 4. —

4. Prav tam, str. 3. —

5. Prav tam, str. 5. —

6. Miroslav Pahor, navedeno delo, str. 59, 61.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Werk von Francesco Majer in der Stadtbibliothek und dem Archiv in Koper

Duša Krnel—Umek

Das Referat behandelt das Werk von Francesco Majer "Inventar des alten Gemeindearchivs", gedruckt in 1909, in welchem das Archivgut von 14. bis Ende 18. Jahrhunderts beschrieben ist. Das Archivgut ist von großer Bedeutung für die Geschichte von Koper und Istra, doch ist es den Forschern nicht zugänglich, weil man auf die Restitution aus Italien wartet.

Dokumentarno gradivo družbenih pravobranilcev samoupravljanja in njegova valorizacija

Jelka Melik

Družbeni pravobranilec samoupravljanja je organ družbene skupnosti, uveden z ustavo leta 1974. Njegov položaj in naloge določata 131. člen zvezne in identičen 154. člen slovenske ustave. Njegova naloga je, če povzamenmo zelo na kratko, družbeno varstvo samoupravnih pravic in družbene lastnine. Organizacijo in delovno področje družbenega pravobranilca samoupravljanja urejata zvezni in republiški zakon iz leta 1975¹ ter več podzakonskih aktov, ki jih je izdal Družbeni pravobranilec samoupravljanja SR Slovenije in sicer: pravilnik o notranjem poslovanju družbenih pravobranilcev samoupravljanja iz leta 1978², navodilo o organizaciji in načinu pisarniškega poslovanja družbenega pravobranilca samoupravljanja, ki je začel veljati leta 1986³ namesto prejšnjega navodila o organizaciji in vodenju pisarniškega poslovanja družbenega pravobranilca samoupravljanja iz leta 1978⁴ ter pravilnik o notranji organizaciji in delu družbenega pravobranilca samoupravljanja iz leta 1986⁵, ki je nadomestil pravilnik o notranji organizaciji in sistematizaciji del in nalog Družbenega pravobranilca SR Slovenije iz leta 1981.⁶

Ustava in zakon dajeta za naše potrebe preširoko in preveč abstraktno opredelitev funkcije družbenega pravobranilca samoupravljanja. Na tem mestu jili ne bomo navajali in se bomo ustavili kar pri pravilniku o notranjem poslovanju družbenih pravobranilcev samoupravljanja. Ta pravilnik namreč konkretno določa dejavnost organa, določa, kako je v praksi potrebno izvajati zakonska določila.

V Sloveniji imamo več družbenih pravobranilcev samoupravljanja za območje ene ali več občin ter družbenega pravobranilca samoupravljanja SR Slovenije. Prvi ukrepajo in vlagajo pravna sredstva ter izvršujejo druge z zakonom določene pravice in dolžnosti, proučujejo in analizirajo stanje s svojega področja in o svojih ugotovitvah in ukrepih redno obveščajo organe in organizacije v družbenopolitični skupnosti, za katere so imenovani (3. člen). Družbeni pravobranilec samoupravljanja SR Slovenije pa spremlja, proučuje in analizira stanje in pojave na področju varstva samoupravnih pravic in družbene lastnine, razvija organizacijo in metode dela in pospešuje uresničevanje funkcije družbenega pravobranilca samoupravljanja na posameznem področju družbenega življenja ter v družbeni skupnosti kot celoti (4. člen). Družbeni pravobranilec samoupravljanja SR Slovenije tudi neposredno ukrepa in vlaga pravna sredstva, kadar oceni, da je primer širšega pomena za družbeno skupnost (5. člen). O odnosu do nižjih družbenih pravobranilcev samoupravljanja govorijo 6., 7. in deloma 9. člen pravilnika. Republiški pravobranilec samoupravljanja mora predvsem spremljati njihovo delo in v določenih primerih lahko začne postopek, ki bi ga praviloma moral začeti nižji družbeni pravobranilec samoupravljanja ali pa prevzame zadeve oziroma posamezna opravila iz dejanj v postopku, ki ga je začel nižji družbeni pravobranilec

samoupravljanja. Prav tako morajo nižji družbeni pravobranilec samoupravljanja pri izdelavi svojih letnih programov dela upoštevati programsko usmeritev družbenega pravobranilca samoupravljanja SR Slovenije (9. člen). Način dela družbenih pravobranilcev samoupravljanja določajo 11. do 29. člen pravilnika. Ti členi so s stališča arhivista najpomembnejši, ker natančno prikazujejo delo družbenih pravobranilcev samoupravljanja in tako omogočajo ugotoviti kategorije gradiva tega ustvarjalca. Družbeni pravobranilec samoupravljanja se seznani s kršitvami samoupravnih pravic in družbene lastnine na dva načina. Neposredno, to pomeni, da jih odkrije sam, najpogosteje pri razgovorih z delovnimi ljudmi, organi upravljanja, samoupravno delavsko kontrolo, družbenopolitičnimi organizacijami v združenem delu in družbenopolitični skupnosti, ter posredno preko pismenih vlog in obvestil. V obeh primerih sestavi družbeni pravobranilec samoupravljanja uradni zaznamek (11. člen). Če dejansko stanje iz vloge ali uradnega zaznamka ni dovolj razvidno, lahko družbeni pravobranilec samoupravljanja zahteva: dopolnitev oziroma pojasnilo vloge; od službe družbenega knjigovodstva pregled finančnega in materialnega poslovanja ter poročilo o rezultatih pregleda; od pristojnih organov uprave in državnih organov ugotovitev določenih dejstev; od individualnega poslovnega organa ali organa upravljanja samoupravne splošne akte, zapisnike sej organa upravljanja in druge akte; predhodne razgovore z delavci oziroma pristojnimi organi v organizacijah združenega dela in v drugih organih oziroma organizacijah; sklic seje organov upravljanja organizacije združenega dela oziroma druge samoupravne organizacije ali skupnosti (12. člen). Kadar družbeni pravobranilec samoupravljanja ugotovi, da so bile v določenem primeru kršene samoupravne pravice delovnih ljudi ali družbene lastnine, ukrepa najprej znotraj organizacije in sicer s pobudami, predlogi in opozorili. V primeru, ko tako postopanje ni uspešno, ukrepa pred samoupravnimi sodišči in pred skupščino družbenopolitične skupnosti (13. člen). Zelo važna je določba 19. člena, da so družbeni pravobranilec samoupravljanja dolžni o vseli ukrepati, ki imajo pravne posledice, obvestiti družbenega pravobranilca samoupravljanja SR Slovenije. Prav tako se mora vsak družbeni pravobranilec samoupravljanja, ki želi s predlogom za oceno ustavnosti in zakonitosti samoupravnih splošnih aktov sprožiti postopek pred ustavnim sodiščem, posvetovati z republiškim družbenim pravobranilcem samoupravljanja (17. člen).

Družbeni pravobranilci samoupravljanja iz vse republike se vsaj enkrat v dveh mesecih sestanejo na skupni seji, ki jo skliče družbeni pravobranilec SR Slovenije. Na teh sejah obravnavajo vprašanja, ki so pomembna za enotno delovanje družbenih pravobranilcev samoupravljanja ter sprejemajo sklepe in stališča, ki so obvezna za vse družbene pravobranilce samoupravljanja. Informacije o seji in sprejetih sklepih redno objavljajo v Bil-

tenu (21. do 25. člen). Po potrebi se sklicujejo tudi regionalni posveti, kjer sodelujejo družbeni pravobranilci občin z območja posamezne regije ter njihovi sodelavci. Na teh posvetih obravnavajo vprašanja, ki so pomembna za več občin ali za vso regijo. Družbeni pravobranilci z območja regije po predhodnem dogovoru določijo družbenega pravobranilca samoupravljanja, ki mora sklicati tak posvet in o tem obvestiti Družbenega pravobranilca samoupravljanja SR Slovenije (26. in 27. člen). Družbeni pravobranilci samoupravljanja iz SR Slovenije sodelujejo tudi z družbenimi pravobranilci samoupravljanja iz drugih republik in avtonomnih pokrajin (30. člen).

Prav tako sodelujejo družbeni pravobranilci samoupravljanja s skupščino družbenopolitične skupnosti, družbenopolitičnim organizacijam, samoupravnimi in drugimi sodišči, javnimi tožilstvi, javnimi pravobranilstvi, službo družbenega knjigovodstva in drugimi državnimi ter upravnimi organi v zadevah, ki so skupnega pomena za uresničevanje družbenega varstva samoupravnih pravic delovnih ljudi in družbene lastnine (32., 33., 37. člen). Družbeni pravobranilec SR Slovenije sodeluje tudi z istavnim sodiščem ter pripravlja posebne analize in informacije, ki jih posreduje pristojnim organom družbenopolitične skupnosti in družbenopolitičnim organizacijam v republiki (35. in 36. člen).

Družbeni pravobranilci samoupravljanja morajo vsako leto izdelati letno poročilo o opravljenem delu in nalogah, ki obsega statistične podatke s komentarjem, vsebinski prikaz pomembnejših pojavov in problemov za obravnavano časovno obdobje, metode dela in organizacijo. Ta poročila morajo poslati Družbenemu pravobranilcu samoupravljanja SR Slovenije (34. člen). Družbeni pravobranilec samoupravljanja SR Slovenije izdaja Bilten družbenih pravobranilcev samoupravljanja SR Slovenije. V njem izhajajo poleg že omenjenih sklepov še druge informacije, sestavki o aktualnih vprašanjih, strokovni članki in pravna praksa (38. člen).

Za delo arhivistov so poleg zgoraj opisanega določb o delovanju družbenih pravobranilcev samoupravljanja pomembna tudi pravila pisarniškega poslovanja. Poglejmo si najprej navodilo o organizaciji in vodenju pisarniškega poslovanja iz leta 1978. Temeljne evidence so bili navadno, zaupni in strogo zaupni delovodnik, pomožna pa abecedno kartotečno kazalo, ki so ga vodili po vrstnem redu fizičnih in pravnih oseb. Navadni delovodnik je bil temeljna evidenca o prejetih, razdeljenih in lastnih spisih. Spise so vpisovali v delovodnik na dan prejema. Enako so vodili tudi ostala dva delovodnika. Vsi delovodniki so bili enostavni. Na kartice kartotečnega kazala so vpisovali: zaporedno delovodniško številko, predlagatelja zadeve (pravna ali fizična oseba) ter kratko vsebino zadeve.

Leta 1986 se je pisarniško poslovanje z novim navodilom spremenilo, ko so tudi družbeni pravobranilstva samoupravljanja vpeljala vpisnike, kakršne poznamo pri sodiščih. Preden nastajeno vpisnike, ki jih morajo voditi, pogledajmo še, s katerimi pojmi se bomo srečali pri dokumentarnem gradivu družbenih pravobranilcev samoupravljanja.⁷ SPIS je vsak napisani sestavek, s katerim se začne, dopolni, spremeni, prekine ali konča uradno delo kot na primer zahteva, predlog, uradni zaznamek, uradni dopis, brzojavka. Spisi so lahko navadni, zaupni in strogo zaupni. URADNI ZAZNAMEK je napisani sestavek, ki vsebuje ime in priimek stranke, dela in naloge, ki jih opravlja, naziv organizacije združenega dela, kratko

vsebino navedb in dokazov ter ukrep ali pojasnilo družbenega pravobranilca samoupravljanja. PRILOGA je napisani sestavek (listina, tabela, grafikon, risa ali podobno) ali predmet, ki je priložen spisu kot pojasnilo ali kot dokaz vsebine spisa. ZADEVA je zbir spisov in prilog, ki se nanašajo na isti ali podoben pojav in se vpišejo v vpisnik pod isto številko in vložijo v isti ovitek. Navodilo za pisarniško poslovanje določa, da morajo družbeni pravobranilci samoupravljanja voditi tri vpisnike.⁸ Prvi in glavni je vpisnik zadev (VZ), v katerega vpisujejo pismene vloge, ki so v zvezi z izvajanjem osnovne funkcije družbenega pravobranilca samoupravljanja kot na primer predlogi, pobude, zahteve, imenja in vloge, s katerimi družbeni pravobranilec samoupravljanja zahteva obvestilo, poročilo, samoupravne splošne akte in podobno. Drugi je vpisnik uradnih zaznamkov (VUZ), kamor naj bi vpisovali vse uradne zaznamke, ki jih družbeni pravobranilci samoupravljanja sestavijo v primerih, ko se subjekti istno obračajo nanje in ni potrebna njihova nadaljnja aktivnost kot na primer istne informacije in nasveti. Iz prakse vemo, da se ta vpisnik ne vodi pri vseh družbenih pravobranilcih samoupravljanja. Tretji pa je splošni vpisnik (SV), kamor vpisujejo vloge, ki so uslovljene na družbene pravobranilce samoupravljanja, a se ne nanašajo na varstvo samoupravljanja in družbene lastnine, in sicer razno delegatsko gradivo, računovodske zadeve itd. Vpisnike vodijo v vezanili knjigah na predpisanih obrazcih. V prvi vpisnik (VZ) vpisujejo: v prvi stolpec redno številko zadeve, v drugi stolpec datum sprejema vloge, v tretji stolpec naziv oziroma ime in priimek ter naslov pobudnika postopka, v četrti stolpec številko in datum na vlogi, v peti stolpec kratko vsebino vloge ter naziv in naslov organizacije ali skupnosti, v kateri je po imenju pobudnika postopka nastala kršitev, v šesti do deseti stolpec se vpisujejo šifre, ki označujejo pobudnika postopka, vrsto kršitve, kršitelja, subjekt, kateremu je predlagan ukrep, pravno sredstvo ali dejanje, učinke storjenih ukrepov, pravnih sredstev in dejanj, ter v enajsti stolpec, ki nosi uslov "opombe" označbo delavca, ki je zadevo vodil, datum arhiviranja zadeve, zaznamke o združitvi in izločitvi postopkov, odstopi zadeve drugim organom, začasni zaznamki (npr. roki, kroženje spisa) ter druge podatke, ki so pomembni, pa niso bili vpisani drugje. Vpisnik uradnih zaznamkov (VUZ) se vodi na isti način kot že opisani vpisnik. Tretji vpisnik (SV) obsega 6 stolpcev, kamor vpisujejo: redno številko zadeve, datum prejema, naziv in sedež organa, ki je vlogo poslal, kratko vsebino vloge, opis ukrepanja družbenega pravobranilca samoupravljanja v zvezi z zadevo ter pod "opombami" v zadnjem stolpcu še med drugim označitev delavca, ki je zadevo vodil ter datum arhiviranja zadeve.

Družbeni pravobranilci samoupravljanja vodijo tudi pomozno evidenco o spisih, in sicer abecedno kartotečno kazalo po abecednem vrstnem redu fizičnih in pravnih oseb. Vanj vpisujejo podatke iz vpisnikov: zaporedno številko vpisnika, predlagatelja postopka ter kratko vsebino zadeve.⁹

Seznanili smo se z vrsto in načinom dela družbenih pravobranilcev samoupravljanja ter glavnimi kategorijami dokumentarnega gradiva, ki pri njih nastajajo, ugotoviti pa moramo še, katero gradivo želimo ohraniti. ValORIZACIJA mora upoštevati dejstvo, da so spisi družbenih pravobranilcev samoupravljanja dostikrat zelo dober pokazatelj družbenih razmer, še posebej odlik in napak sa-

moupravljanja na raznih področjih družbenega življenja in predvsem razkoraka med teorijo in prakso. Poudariti pa moramo, da so predvsem pomembni dokumenti, ki nastanejo neposredno pri opravljanju osnovne funkcije družbenega pravobranilca samoupravljanja, mnogo manj pa dokumenti, ki nastanejo posredno ob ali o tej dejavnosti kot na primer letna in občasna poročila o delu, nekateri zapisniki sej. Pri takem gradivu moramo nanureč računati na večje ali manjše olepšave in prikrojevanja dejstev zahtevam tistih, ki se jim ti dokumenti dostavljajo. Pri spisih iz glavnega vpisnika (VZ) bomo tako pri večini zadev ohranili vse bistvene dele in izločili le razne, za razumevanje ne nujno potrebne priloge (razne samoupravne sporazume, pravilnike in podobno). Ohranili bomo tudi vpisnik sam, ki nam bo koristil pri uporabi gradiva in kasneje pri izdelavi pripomočkov za raziskavo arhivskega gradiva. Drugega vpisnika (VUZ) in zadev iz tega vpisnika zaradi majhne pomembnosti ne bomo hranili. Pri tretjem vpisniku (SV) pa bomo odbrali tiste zadeve in dokumente, ki imajo bistven pomen za izvajanje funkcije družbenih pravobranilcev samoupravljanja (na primer stališča in sklepe sej, pomembnejše okrožnice in navodila), ohranili bomo verjetno tudi letna poročila o delu, zelo radikalni pa bomo pri gradivu delovne skupnosti in računovodskem gradivu.

Ob koncu omenimo še potrebo po usklajeni valorizaciji gradiva vseh družbenih pravobranilcev samoupravljanja v republiki.

OPOMBE

1 Ur. l. SFRJ, 36/75 ter Ur. l. SRS, 21/75, 31/84. —

2 Bilten družbenih pravobranilcev samoupravljanja, št. 9/1978. —

- 3 Bilten družbenih pravobranilcev samoupravljanja, 53/1986. —
- 4 Bilten družbenih pravobranilcev samoupravljanja, 9/1978. —
- 5 Bilten družbenih pravobranilcev samoupravljanja, 53/1986. —
- 6 Bilten družbenih pravobranilcev samoupravljanja, izredna številka, 1982. —
- 7 Navodilo o organizaciji in vodenju pisarniškega poslovanja družbenega pravobranilca samoupravljanja, točka 3. —
- 8 Isto, točka 8. —
- 9 Isto, točka 21.

ZUSAMMENFASSUNG

Registraturgut der Sozialanwälte der Selbstverwaltung und seine Bewertung

Jelka Melik

Sozialanwalt der Selbstverwaltung ist durch die Verfassung 1974 eingeführtes Organ der gesellschaftlichen Gemeinschaft, dem der Schutz der Selbstverwaltungsrechte zuvertraut wird. Die Organisation und der Arbeitsbereich des Sozialanwaltes der Selbstverwaltung werden durch das Gesetz von 1975, sowie durch mehrere fastgesetzliche Akten, die seitens Sozialanwaltes der Selbstverwaltung der SR Slowenien erlassen. Das Registraturgut der Sozialanwälte der Selbstverwaltung zeigt oft sehr gut gesellschaftliche Verhältnisse, insbesondere die guten und die schlechten Seiten der Selbstverwaltung in verschiedenen Bereichen des gesellschaftlichen Lebens und vor allem die Abweichung der Theorie von der Praxis. Darum muß dieses Registraturgut aufmerksam und mit Bedacht valorisiert werden.

Normativna dejavnost ljubljanskega občinskega sveta od leta 1895 do 1900

Marko Kambič

UVOD

Ljubljanska mestna občina je bila statutarna občina. Občinsko organizacijo in delo je določal občinski red in občinski volilni red za deželno stolno mesto Ljubljano z dne 5. avgusta 1887. Paragraf 44 občinskega reda izrecno pooblašča ljubljanski občinski svet za izdajanje predpisov v stvareh krajevne policije in prenesenega področja.¹

Občinski svet je pooblastilo uspešno izkoristil in v sorazmerno kratkem času pravno uredil vsa temeljna področja življenja v mestu. V nekaj letih je Ljubljano uvrstil med mesta z modernimi in učinkovitimi pravnimi predpisi.

SPLOŠNO O NORMATIVNI DEJAVNOSTI LJUBLJANSKEGA OBČINSKEGA SVETA

a) Faktorji, ki so vplivali na intenzivnost normativne dejavnosti

Normativna dejavnost ljubljanskega občinskega sveta pred letom 1895 je bila dokaj skromna.

Prelomnico je leta 1895 pomenil potres. Dejstvo, da je potrebno Ljubljano dvigniti iz ruševin, jo prenoviti in modernizirati, je nujno imelo za posledico povečanje normativne dejavnosti. Ta "nonmodajni polet" pa ni usahnil, ko so bile dosežene prvotne naloge, ampak se je

celo s povečano močjo nadaljeval tudi na drugih področjih.

Ni naključje, da nosi velika večina norm letnico začetka županovanja dr. Ivana Hribarja. Kot delavna, dinamična in odločna osebnost, polna iverj in skrbi za mesto ima veliko zaslug za razvoj normativne dejavnosti ter seveda za rezultate, ki so sledili tej dejavnosti. Mnogokrat je bil prav on pobudnik za začetek normodajnega procesa, v njem pa je kot predsedujoči občinskega sveta velno tudi aktivno sodeloval.

b) Običajni postopek za izdajanje norm pri ljubljanskem občinskem svetu

Potreba po normi (oz. spremenilni norme) se je pokazala, ko se je pojavila določena življenjska situacija, ki še sploh ni bila ali ni bila zadostno pravno urejena, pa bi morala biti (oz. bi jo bilo potrebno drugače urediti, če je bil organ pristojen). Potrebo so na določen način izrazili (artikularni) bodisi občani sami, skupina ljudi; ki jih je situacija zadevala ali kar občina sama. Osnutek norme je v večini primerov sestavil magistrat, lahko pa tudi kak drug mestni organ (npr. mestni šolski svet). O njem se je posvetoval ustrezni odbor (odsek) občinskega sveta. Osnutek se je lahko že med posvetovanji spremenil in predelal. Končni osnutek norme je nato odsek predlagal v sprejetje na seji občinskega sveta.² Občinski svet se je posvetoval o predlogu. V večini primerov se je glede celih norm ali posameznih paragrafov razvila debata. Normo so na seji sprejeli ali zavrnili. Včasih so jo vrnili predlagatelju "v ponovno posvetovanje in poročanje." Pomembnejše norme, ki jih je sprejel občinski svet, so morale "zadobiti višje potrjenje."³ Občinski svetovanci so vedeli, da lahko vlada zavrne potrditev celotne norme samo zaradi enega paragrafa, zato so bili pri delu previdni in previdni. Prav zaradi tega je bila nepotrđitev zelo redka. Če je do nje prišlo, je "višja inštanca" zadevo vrnila z naročilom, kako naj se uredi.⁴

Občinski svet je budno spremljal pridobitve drugih evropskih mest in jih skušal prenesti na domača tla. Običajno se je magistrat obmil na druge mestne občine s prošnjo, naj mu posredujejo informacijo, kako je določena zadeva urejena v tistem kraju. Po prejemu odgovorov so izbirali najboljše možnosti, ob upoštevanju posebnosti, ki jih je zahtevala ureditev v Ljubljani.⁵

Sprejete norme so bile objavljene v posebnih magistratnih knjižicah in v drugih publikacijah (npr. v ljubljanskih adresarnih knjigah), mnoge od njih pa so bile razmnožene v večjih količinah in razdeljene med vse lišne posestnike v Ljubljani.⁶

PREGLED PREDPISOV, KI JIH JE LJUBLJANSKI OBČINSKI SVET SPREJEL OD LETA 1895 DO LETA 1900

Leto 1895

Leto 1895 je minilo v znamenju potresne katastrofe. Mestni magistrat je nemudoma poskrbel za vse potrebne varnostne odredbe. Zastražili so nevarne ulice in ceste, zaprli promet ob nevarnih poslopjih, poostrili policijske straže, prepovedana je bila litra vožnja po mestu.

Občinski svet se je ukvarjal od dneva potresne katastrofe pa do konca leta 1895 nenelno in skoraj izključno le z akcijo za pomoč in reševanje.

Od norm je občinski svet v izredni seji dne 25. julija 1895 sprejel poseben "Načrt glede razlaščanja zemljišč za namene stavbne uravnave, razširjave in zdravstvene- ga izboljšanja mesta."⁷ Načrta deželna vlada ni potrdila, ker je bil zastavljen preveč velikopotezno. Mnogo ožja uločila o razlaščanju zemljišč so se uvrstila v novi stavbni red (glej poglavje o stavbnem redu).

Občinski svet se je na izredni seji dne 9. maja 1895 lotil tudi načrta izdelave novega stavbinskega reda.⁸ Zaradi pomanjkanja časa in zaltevosti dela se je izdelava zavlekla v naslednje leto.

Leto 1896

1. "STATUT MESTNEGA REGULACIJSKEGA ZAKLADA ZA DEŽELNO STOLNO MESTO LJUBLJANA"

Po potresu je občina potrebovala denar za odkup zasebnih zemljišč in nepremičnin zaradi nove regulacije mesta. Pogoj za pridobitev brezobrestnega posojila v ta namen je bila izdelava pravilnika za regulacijski fond.

Občinski svet je že na seji 2. julija 1896 odobril Pravilnik za regulacijski fond.⁹ Magistrat ga je takoj predložil v odobrenje deželnemu predsedstvu. To pa je z dopisom 29. junija 1896, št. 4807 vrnilo pravilnik nepotrjen ter priložilo sporazumsko listino, v kateri svetuje spremembe določenih paragrafov. Magistrat je nato celotno zadevo izročil personalno — pravnemu odseku, ki se je o zadevi posvetoval in o njej poročal na seji 21. julija 1896.¹⁰ Odsek je predlagal, da se pravilnik sprejme z vsemi svetovaninimi spremembami. Predlog je bil na seji sprejet brez posebne debate.

S statutom se je urejalo "oskrbovanje zaklada odmerjenega za uravnavo oziroma razširitev stolnega mesta Ljubljane". Paragrafi so predvsem funkcionalnega značaja.

Ob primerjavi prvotno sprejetega pravilnika in pravilnika po intervenciji višje oblasti vidimo, da je deželno predsedstvo onejilo avtonomijo razpolaganja s sredstvi za regulacijo mesta po načelu: denar regulacijskega fonda je tuj denar in občina nima pravice neomejeno in popolnoma prosto razpolagati z njim.

2. "STAVBINSKI RED ZA OBČINSKO OZEMLJE DEŽELNEGA STOLNEGA MESTA LJUBLJANE" TER "MESTNI REGULACIJSKI IN RAZŠIRITVENI NAČRT"

Na seji dne 9. maja 1895 je občinski svet sklenil, da je potrebno narediti načrt regulacije mesta.¹¹ K sodelovanju so pritegnili takrat najbolj znane arhitekta (Kamila Sitteja, Adolfa Wolfa in Maksa Fabianija) in že 23. januarja 1896 so sprejeli Mestni regulacijski in razširitveni načrt. Deželna vlada ga je v sporazumu z deželnim odborom odobrila 10. avgusta 1897.¹²

Na seji 9. maja 1895¹³ je občinski svet mislil tudi že na sestavo posebnega stavbnega reda za Ljubljano. Posebna anketa (komisija) je izdelala na podlagi stavbnih redov glavnih mest drugih dežel (Praga, Bmo ...), oziraje

se na krajevne potrebe in ob potresni pridobljene izkušnje, osnutek novega stavbnega reda, ki so ga izročili v orlobritev deželnemu zborni. Cesarjevo sankcijo (= potrditev) je dobil novi stavbni red z odlokom dne 25. maja 1896 ter je začel veljati dne 10. junija 1896.¹⁴

Stavbni red določa predvsem normative za gradnjo tako v pogledu celotnega izgleda mesta (npr. predpisana širina cest in nile) kot tudi individualnih gradenj (npr. sestava zidovja, dimniki, okna, ki gledajo na sosednjo stavbo ...). Red vsebuje tudi pravne določbe (npr. stavbno dovolilo, nadzor nad gradnjo ...). Zelo pomembni deli stavbnega reda so določila o razlaščenju zemljišč za regulacijske namene.¹⁵ Dopustna je razlastitev nepremičnine iz prometnih, ognjevarnostnih ali zdravstvenih ozirov takrat, kadar naj se odpre nova ali razširi že obstoječa cesta, ulica ali trg.

Glede dopustnosti razlastitve razsoja c. kr. deželna vlada; enako tudi o vprašanju orloškodnine. Pri nespoznemu o višini odškodnine se le-ta določa po sodni cenitvi; izpodbijanje cenitve ne zadrži razlastitve (par. 8, 9, 10).

Stavbinski red je bil osnova za izgradnjo nove – potrebne Ljubljane.

3. "ZGLAŠEVALNI RED ZA DEŽELNO STOLNO MESTO LJUBLJANA"

Ljubljana do leta 1896 ni imela posebnega zglasilnega reda. Potrebo po večjem oblastnem nadzorovanju je prineslo naraščanje prebivalstva po potresu in priliv večjega števila delavcev, predvsem iz Italije.

Za podlago vsem zglasilnim redom je služil ukaz ministrstva za notranje zadeve že leta 1857¹⁶, s katerim naj bi se poenotilo zглаševanje v vseh večjih krajih. Priporočeno je bilo tudi, naj se zглаševanje uredi po določilih, ki so bila izdana za mesto Dnaja¹⁷ in sicer z ozirom na posebne lokalne razmere.

V Ljubljani so se držali priporočila in policijski komisar je načrt norme posnel po dunajskem zglasilnem redu. Policijski odsek je načrt malenkostno spremenil in ga predložil na nadaljevanje redne seje z dne 11. novembra 1896, dne 12. novembra, kjer so bili vsi paragrafi brez ugovora sprejeti.¹⁸

Posledica novega reda je bila preureditev zglasilnega tehničnega poslovanja pri mestnem magistratu in izboljšanje razvidnosti o osehah, ki prebivajo v Ljubljani. Predvsem so začeli strožje paziti na zglasitve tujcev po hotelih in prenočiščih; malomarne podjetnike so z občutnimi kaznimi prisilili k pravočasnemu in pravilnemu nanjanzanju prispelih tujcev.¹⁹

4. "PREVOZNIŠKI RED, TO JE RED, S KATERIM SE URAVNAVA OBRT PREVOZNIKOM LJUDI V DEŽELNEM STOLNEM MESTU LJUBLJANSKEM"

"Red za fjakarje v glavnem mestu ljubljanskem", izdan 11. novembra 1865, je bil papirnat list, ki je imel na eni strani natisnjenih trinajst kratkih paragrafov. "To hvalevredno lakonstvo se je pa družilo z molkom o mnogih prevažnih vprašanih fjakarstva. Zato je bil dejanski razlagatelj postave prevozniki hlapec Janez ali Matevž, ki je svoje nazore o pravicah in dolžnostih ljubljanskega fjakarja uveljavljal v živalnih debatah z naročniki, se-

veda navadno šele ob koncu vožnje. Kazni se ni dosti bal, ker je za večino slučajev sploh ni bilo v redu".²⁰

Zato je že leta 1886 mestni magistrat sestavil nov prevozniki red, ki je imel 56 paragrafov in je ustrezal takratnim zahtevam. S sodelovanjem fjakarske zadrge so napravili tudi načrt za preuredbo vozne tarife. Vendar so se poizvedovanja in obravnave zavlekle in šele 28. decembra 1892 je prišel načrt nekoliko spremenjen in skrajšan pred občinski svet. Občinski svet ga je sprejel, vendar je storil napako, ko je sklenil, naj se prevozniki red uveljavi šele, ko bo orlobrina tudi nova prevozniki tarifa. Zaradi tarife so se nato začela hrekončna pogajanja in dopisovanja med prizadetimi stranmi. "Konservativni element v tej akciji, ki je trajala dlje nego obleganje Troje so bili izvoščiki. Uprli so se celo novi tarifi, ki jim je nudila višji zaslužek. Ker drugega navesti niso mogli, so menili, da jim je žal za revnejše ljudi, ki se zdaj ne bodo mogli več voziti s fjakarjem. Tudi so se bali konkurence omnibusov."²¹

Zadeva se je premaknila z mrtve točke na seji občinskega sveta dne 20. novembra 1896. Občinski svet je vzel stari, rahlo spremenjeni red kot načrt za novega. Red je bil sprejet in odločili so, da stopi v veljavo neodvisno od nove maksimalne tarife.²²

"Prevozniki red, to je red, s katerim se uravnava obrt prevoznikom ljudi v deželni stolni mestu ljubljanskem" ima petintrideset paragrafov. Prevladujejo imperativne in prohibitorne določbe. Red ureja: obrtno pravico prevoznikov; nadzorovanje obrti; stojišča za fjakarje; pravice in dolžnosti prevoznikov, voznikov in vožencev; vozni red in kazenske določbe.

Za ilustracijo pogledimo nekaj zanimivih določb:

"Vozovi morajo biti lični in prostorni; pokriti morajo biti še posebej dovolj visoki, široki in globoki; pri tem morajo biti vsi pripravi, lahki in vendar trdno narejeni; naposled morajo biti vedno v dobrem, čednem in takšnem stanju, da ni nevarnosti niti za osebe, niti za imetje." (par. 6, 1. odstavek)

"Vsak voznik mora biti spodobno in čedno oblečen ter vselej pri sebi imeti: 1. svoj vozni list, 2. jeden popoln izvod tega prevoznikega reda, 3. natančno žepno oro, 4. toliko denarnega drobca, da plača, če treba mitnino in vožencu odšteje iz debelega denarja to, kdar presega voznino." (par. 16)

"Prepovedano je voziti po mestu nalašč počasi v ta namen, da bi se pridobil kak vožencev." (par. 10, 3. odstavek)

"Praviloma je imeteljem obrta nalagati denarne, njihovim hlapcem pa zaporne kazni." (paragraf 32, 2. odstavek)

Zadeva tarife je bila rešena z ukazom deželne vlade z dne 4. maja 1897, št. 8479.²³ Tarifa je maksimalna. To pomeni, da prevoznik ne sme zaračunati višje voznine, kot je določena v tarifi; lahko pa računa manj.

5. "DOLOČILA O PRESKRBNINSKIH UŽITKIH MESTNIM URADNIKOM, POTE MESTNIM SLUGAM, MESTNIM REDARJEM IN PA NJIHI VDOVAM IN SIROTAM"

Na seji občinskega sveta dne 2. junija 1896 so sprejeli samostojni predlog občinskega svetovalca Antona Svetka o preuredbi pokojninskih in preskrbninskih prejemkov magistratnih uradnikov. Predlog so odstopili v posvetova-

nje in poročanje personalno – pravnemu odseku. Ta je na seji 7. decembra 1896 predlagal spiejetje določil o preskrbninskih užitkih mestnim uradnikom, mestnim slugam, mestnim stražnikom in pa njim vodovam in sirotam. Določila so bila na seji sprejeta in so začela veljati 1. januarja 1897.²⁴

Določbe veljajo za vse občinske uradnike, za katere ne obstajajo posebne pogodbe (tu sta mišljeni predvsem mestna hranilnica in mestni užitninski zakup).

Zanimivo je, da so na predlog občinskega svetovaleca Svetka iz načrta zakona črtali besedo pokojnina in namesto nje povsod uporabili besedo preskrbnina.

Norma je magistratne uslužbenec razdelila v "činovne razrede", ki pa niso bili enaki razredom državnih uslužbencev. To je nekatere svetnike motilo, predvsem zato, ker so bili prejemki magistratnih uradnikov nižji od prejemkov državnih uslužbencev. Glede na "neugodne mestne finance" pa je bil novi akt le korak naprej.

Magistratni uslužbenici so imeli po novih določilih pravico do pokojnine, ki je znašala po desetih, neprekinjenih službenih letih štirideset procentov, za vsako nadaljnje leto pa po dva procenta zadnje vštene aktivne plače. (par. 1) Po službeni dobi štiridesetih let so kot pokojnino dobili polno vštveno plačo.

Za pokojninske namene so aktivni mestni uradniki plačevali mestni blagajni vsak mesec ob izplačilu plače tri procente aktivnega, za odmerjanje pokojnine vštvenega zaslužka.

Norma ureja še najnižji znesek pokojnine, prekrbnino v primeru nesposobnosti za službo ter odmerjanje preskrbnin vdovam in sirotam magistratnih uslužbencev.

Sprejem določil o preskrbninskih užitkih je imel predvsem socialni značaj: "Župan konstatuje slednjič, da je občinski svet s svojim današnjim sklepom učinil nekaj ljudomilega, s katerim se zdatno zboljša stanje mestnih uradnikov ter pričakuje, da bo le uradništvo to gotovo upoštevalo in s tem večjo vneto izpolnjevalo svoje dolžnosti".²⁵

6. STVARNE IN STILISTIČNE SPREMEMBE "PRAVILNIKA ZA MESTNI UŽITNINSKI ZAKUP LJUBLJANSKI"

Po nalogu občinskega sveta je direktorij mestnega užitninskega zakupa na seji dne 5. marca 1896 predlagal stvarne in stilistične spremembe pravilnika za mestni užitninski zakup. Spremembe so bile sprejete.²⁶ Spremenjeni pravilnik ima dvajset paragrafov. Veljati je začel 1. aprila 1896. Določbe so nezanimive in suhoparne, popolnoma organizacijske narave.

7. "STATUT MESTNE VIŠJE DEKLIŠKE ŠOLE V LJUBLJANI"

"Omikana, pametna, pobožna in npravna žena je pravi blagoslov božji za vsako rodbino. Vzgajati je treba bogoljubne, pa tudi samozavestne, na narodnost našo ponosne ženske značaje."²⁷

V skladu s to mislijo je že leta 1894 mestni svet z navdušenjem sklenil, da se čimprej odpre zelo potrebna višja dekliška šola. Mecen Josip Gorup je naložil lepo število ustanov za štipendije učenk. Narejen je bil statut šole in poslan deželnemu šolskemu svetu. Deželni svet

pa ni pokazal razumevanja za željo ljubljancov in je predvsem iz nemških narodnostno – političnih razlogov zavlačeval ustanovitev šole.²⁸ Po dolgotrajnem čakalnju je deželni šolski svet v razpisu z dne 27. junija 1896, št. 746 predlagal, da se v statutu dekliške šole spremene nekatere točke in odstavki.

Na seji dne 22. julija je mestni svet sprejel statut višje dekliške šole z nasvetovanimi spremembami in ga naročil z učnim načrtom zopet predložiti deželnemu šolskemu svetu.²⁹ Deželni šolski svet je oboje odobril in že 9. novembra 1896 je bila višja dekliška šola slavnostno odprta.

Leto 1897

1. "DOLOČILA O PRAVICAH IN DOLŽNOSTIH URADNEGA OSEBJA PRI MESTNI HRANILNICI LJUBLJANSKI"

(Službena pragmatika za uradno osebje pri mestni hranilnici ljubljanski)

Osebje ljubljanske mestne hranilnice je že leta 1896 zahtevalo stalno namestitvev na delovna mesta. Osebe, zaposlene v mestni hranilnici naj bi štele tudi za uslužbenec posebnega podjetja mestne občine. Zahtevi sta bili sprejeti v marcu 1897.

Na seji 3. marca 1897 so zato sprejeli službeno pragmatiko za uradno osebje pri mestni hranilnici ljubljanski.³⁰ Pragmatika ureja pravice in dolžnosti osebja hranilnice pa tudi odnose v delovnem razmerju.

Zanimiv je predlog paragrafa 41: "Hranilnični uradniki morajo naznaniti ravnatelju ženitev, katero mu ta privoli ali odbije." Po krajši debati se je na seji sklenilo, da se bo paragraf 41 glasil: "Ako se uradnik ali sluga oženi, ne da bi bil tega poprej naznanil ravnateljstvu, zadenejo ga posledice o katerih govori pokojninski pravilnik. Praktikantom se načeloma ne daje privoljenja za ženitev."

2. "POKOJNINSKI PRAVILNIK ZA OSEBJE MESTNE HRANILNICE LJUBLJANSKE"

Na isti seji kot službena pragmatika je bil sprejet tudi "Pokojninski pravilnik za osebje Mestne hranilnice ljubljanske."³¹

Zaradi sprejetja zgoraj navedenih norm so se morala delno spremeniti tudi nekatere določila hranilničnih pravil in izvršilnih določb k tem pravilom.³² Mestnemu magistratu so naročili, da izposluje pri deželni vladi potrditev sprememb teh pravil. Deželna vlada je potrdila tudi službeno pragmatiko in pokojninski pravilnik. Paragraf 26 pokojninskega pravilnika pa je potrdil deželni odbor.

3. "POPOLNITEV" HRANILNIČNIH PRAVIL GLEDE POSTOPANJA PRI VLAGANJU IN IZPLAČEVANJU HRANILNIH VLOG IN OBRESTI NEDOLETNIH OTROK IN VAROVANCEV

Na seji občinskega sveta dne 3. marca 1897 so se dopolnila tudi hranilnična pravila glede postopanja pri vlaganju in izplačevanju hranilnih vlog in obresti nedoletnih

otrok in varovancev.³³

Deželno sodišče v Ljubljani je 23. januarja 1897 poslalo magistratu v tej zadevi dopis št. 675, s katerim je predlagalo poostreitev pogojev, pod katerimi lahko starši oz. varuhi dvigujejo hranilne vloge in obresti mladoletnih otrok oz. varovancev. Personalno – pravni odsek se je posvetoval o dopisu in podprl sprejem novega paragrafa glede nedoletnih in varovancev že zato, ker bi pomankljivost hranilničnih pravil lahko sodiščem dala povod, da bi opustila nalaganje denarja nedoletnih otrok in varovancev pri Mestni hranilnici ljubljanski. Nov paragraf je bil na seji, kot že omenjeno, sprejet in poslan v odobrenje deželni vladi.

Paragraf določa, da se lahko glavica in obresti s hranilne knjižice mladoletnih otrok in varovancev dvigajo le s posebnim dovoljenjem sodišča. Vloga pa se lahko brez dovoljenja.

4. "PRENAREĐITEV" PARAGRAFA 30 HRANILNIČNIH PRAVIL

Spremembo paragrafa 30 hranilničnih pravil je predlagala mestna hranilnica. Personalno – pravni odsek je ugotovil, da je zahteva po spremembi upravičena. Mestni svet je paragraf 30 spremenil na seji dne 3. marca 1897.³⁴ Sprememba je v tem, da se članom ravnateljstva določita dva namestnika. Odobriti jo je morala deželna vlada.

5. SPREMEMBA NEKATERIH PARAGRAFOV HRANILNIČNIH PRAVIL IN IZVRŠILNIH DOLOČB K PRAVILOM MESTNE HRANILNICE LJUBLJANSKE

Zaradi sprejema "Pokojninskega pravilnika za osebje Mestne hranilnice ljubljanske" ter "Določil o pravilih in dolžnostih uradnega osebja pri mestni hranilnici ljubljanski" so se morala delno spremeniti tudi nekatera določila hranilničnih pravil in izvršilnih določb k tem pravilom (glej opombo 32).

6. "KOLESARSKI VOZNI RED ZA MESTO LJUBLJANO"

Leta 1869, dve leti po svetovni razstavi v Parizu, je kolo (takrat imenovano velociped) prišlo tudi v Ljubljano. Prve določbe za kolesarje je občinski svet sprejel že istega leta. Šlo je zgolj za prepoved vožnje s kolesi po mestu, predmestjih in sprehajališčih. To prepoved so leta 1890 omilili in mesto delno odprli za kolesarje. Z naraščanjem števila kolesarjev pa so se začele množiti tudi pritožbe "ogroženih" pešcev in drugih udeležencev prometa. Zaradi tega je magistrat izdelal osnutek "Kolesarskega voznega reda za mesto Ljubljano" in ga 25. januarja 1895 predložil občinskemu svetu. Ta je večkrat zavrnil sprejem reda. Največ hude krvi je povzročil predlog, da bi kolesarji opravljali preizkus znanja in plačevali posebno takso. Po dolgih debatah in večkratnih spremembah osnutka je bil "Kolesarski vozni red za mesto Ljubljano" na seji dne 6. aprila 1897 le sprejet, vendar ni bil poslan v potrditev, saj sta medtem že izšla "Kolesarski red za Kranjsko" in "Kolesarski red za Nižje Avstrijsko". Kolesarski red za Ljubljano je bilo tako po-

trebno uskladiti z višjima normama. Novi načrt je magistrat preložil policijskemu odseku v trenutku, ko se je ta ukvarjal z osnutkom cestno-policijskega reda za Ljubljano. Odsek je ugotovil, da spadajo določbe o kolesarstvu stvarno in logično prav v cestno-policijski red, zato je "vožnja na biciklih" uvrstil v omenjeni osnutek. Na seji občinskega sveta dne 10. septembra 1897 so razveljavili sklep občinskega sveta z dne 6. aprila 1897 glede "kolesarskega voznega reda za mesto Ljubljano". Splošne določbe o kolesarjih so uvrstili v "Cestno-policijski red za deželno stolno mesto Ljubljano" v poglavje z naslovom "Vožnja na biciklih". Določbe so bile skupaj s cestno-policijskim redom na isti seji tudi sprejete.^{35a}

7. "CESTNO POLICIJSKI RED ZA DEŽELNO STOLNO MESTO LJUBLJANO"

Od leta 1874 je v Ljubljani veljal splošni kranjski policijski red za neerarične ceste. Po potresu je postala uređitev cestnih pravil skrajno pereče vprašanje. Odpiranje novih cest, živahen promet tovornih voz, ki so dovažali stavbno gradivo in odvažali ostanke porušeni liš ter razvoj novih oblik prometa je zahtevalo novo uređitev. Razumljivo je, da stari, zlasti za kmečke razmere prirejeni deželni zakon za glavno mesto ni več zadostal.

Novi cestno-policijski red je sestavil policijski komisar Fran Podgoršek. O redu se je posvetoval policijski odsek in ga skoraj nespremenjenega predložil v sprejem na seji občinskega sveta dne 10. septembra 1897. Z nekaterimi slogovnimi in nebitvenimi dopolnili je bil cestno-policijski red kljub obsežnosti sprejet še na isti seji.³⁵

Red obsega 119 paragrafov. Po snovi je zelo pester, saj ne zajema samo prometnih predpisov, ampak ureja celoten režim "življenja na cesti".

Povzemanj razčlenitev norme in sproti dodajam primer določil.

I. Oddelek – "O vamosti slobodnega prometa na javnih cestah, potih in trgih"

a) "Vozni promet (promet z vozovi, vodba vprežne živine, vprega, razsvetljava vozov, zaznamovanje vozov s številkami, vožnja korakoma...)"³⁶

Par. 15 – "Pokanje z bičem"

"Z bičem pokati ali z njim biti po tuji živini je prepovedano."

b) "Jahanje (oprava jezdnih konj, raba ceste, ogibanje...)"

c) "Vožnja živine (konj, govedi, svinj, drugili živali, popadljiva živina, prevoz telet)"

Par. 49 – "Gonja svinj"

"Svinje goniti je smeti le v čredah do trideset glav in le po predmestjih. Za vsakih deset glav biti mora en gonjač."

d) "Vožnja na biciklih".³⁷

e) "Psi (nagobčniki, jemanje psov na javne prostore, zapiranje psov ponoči)"

f) "Perutnina (prepedel puščanja peštinine na javne prostore in pota)"

g) "Poškodba javnih potov, nasadov itd. (poškodba javnih naprav, hišne številke in svetilke, prilepljanje lepakov)"

h) "Oviranje prometa po drugih dejanjih in opustitvah (puščanje predmetov na cesti, cepljenje in žaganje drv, nakladanje in razkladanje na javni cesti, skakanje na vozove, snaženje cest, odvažanje smeti)"

Par. 70 – "Streljanje na javni cesti"

"Prepovedano je na javni cesti biti žogo, se kepati s snegom, lučati kamenje, streljati s puškami in s samokresi vsake vrste, lučati s fračo kamenčke in s strelnim lokom spuščati puščice."

i) "Oviranje slobodnega prometa na hodnikih, pešpotih in prehodih (razobešanje blaga, naprava strelj proti solncu, snaženje hodnika kadar zapade sneg, hoja pešcev...)"

Par. 80 – "Snaženje oken"

"Oknja visokih pritličij in gorenjih nadstropij ne morejo se snažiti na ta način, da bi osebe pri tem delu stale na zunanjem okenjaku ali se s telesom pieveč nagnile skozi okno. Dotične osebe morajo imeti vamostne priprave, katere je oblasivo odobrilo.

Okna obešati in snemati smejo le zanesljive moške osebe."

II. Oddelek – "O snažnosti na javnih cestah, poteh in trgih (onesnaženje javne ceste, kamiljenje vprežne živine na javni cesti, razobešanje perila, odstranjevanje smrdljivih predmetov...)"

Par. 99 – "Prevažanje mesa"

"Meso mora biti med prevažanjem s snažnimi prti pokrito. Tudi ni dovoljeno mesarskim pomočnikom v umazano krvavih oblekali sedeti na vozu.

Spriemljevalci vozov morajo sedeti na posebnem, za to pripravljenem sedežu spredaj ali zadaj in sicer tako, da se z nogami ne dotikajo mesa."

III. Oddelek – "Vzdizjevanje miru na javnih cestah in trgih (pievažanje izvanredni ropot povzročujočih predmetov, prodajalniški zatvori, zapiranje voznih pokrovov)"

Par. 112 – "Ulične produkcije"

"Glasbene produkcije, podoknice itd. na javnih prostorih, cestah in trgih smejo se vršiti le z magistratnim dovoljenjem in le v ulicah, v katerih bi s tem ne bil promet preprečen.

Prav tako je prepovedano prepirati se, razgrajati, kričati in peti na javnih cestah in trgih.

Prepovedano je tudi preglasno petje v gostilnah pri odprtih oknih.

Igranje na glasovni pri odprtih oknih dovoljeno je le do desete ure zvečer."

IV. Oddelek – "Kazenska določila"

Par. 118 – "Kdor ne izpolnjuje dolžnosti v tem cestnem policijskem redu zapovedanih, ne bode samo v smislu par. 119 tega reda kaznovan, nego to, kar on opusti, napravi, se izvišiloma ob njegovi nevamosti in njegovih stroških."

8. "DOLOČBE GLEDE NAPRAVE PORTALNIH IZLOŽB IN NAOGLEDNIH PREDALNIKOV, TER GLEDE ODŠKODNINE, KI NAJ BI SE MESTNI OBČINI PLAČEVALA ZA SVET, KATERI PREPUŠČA ZA TAKE NAPRAVE"

Na magistratu so ugotovili, da "hišni posestniki", trgovci, obitniki in še posebej fotografi izkoriščajo javni svet v večji meri kot je dovoljeno po paragrafu 61 ljubljanskega stavbnega reda iz leta 1896. Skozi v vseh primerih so prošnji za napravo postalasicer ugodili, vendar so prosilca vnaprej obvestili, da bo moral za porabljeno ploskev javnega sveta plačati "priznavalno najemščino". Ker se je gradnja velikih postalov in naoglednih predalnikov (visečih zidnih izložb) zelo razmahnila, se je magistrat pozanimal pri drugih mestih, kako ravnajo v takih primerih. Župan se je obrnil do mestnih magistratov v Gradcu, Celovcu, Salzburgu, Innsbueku, Linzu, Bmu in Olomucu. Predvsem ga je zanimalo, koliko smejo segati portali na javni svet in ali se zanje pobira kakšna najemnina. Magistratu je bila najbolj všeč ureditev v Linzu. Občinskemu svetu je priporočil sprejem takih določb, kot jih ima Linz, s to razliko, da morajo v Ljubljani plačati za uporabo javnega sveta tudi tisti, ki so izložbe napravili že pred spiejemom predpisa. Retroaktivnost so upravičevali z načelom pravičnosti.³⁸

Določbe so bile sprejete na seji mestnega sveta dne 21. septembra 1897, veljati pa so začela 1. januarja 1899.³⁹ Urejšajo plačevanje "najemščine" (najemnine) za portale, izložbe in neogledne predalnike, ki segajo na javni svet čez mejo, ki je dopustna po mestnem stavbnem redu; merjenje izložb; merjenje ploskev, od katerih se plačuje najemnina in izkazovanje evidene v posebni knjigi.

9. "NAVODILO ZA OKRAJNE NAČELNIKE"

Po paragrafu 74 občinskega reda za deželno stolno mesto Ljubljano se morajo okrajni načelniki javnati po navodilu, ki jim ga sestavi občinski svet. V par. 47 (istega reda) pa je občinski svet pooblaščen, da "... sklepa o številu okrajnih načelnikov, kakor tudi o tem, kako je postaviti nje in njih namestnike, o njih področji, o dobi njih uadnega poslovanja, o njih morebitnih plačah in o navodilu, katero jim je dati."

Navodil za okrajne načelnike Ljubljana ni imela vse do konca leta 1897. Takrat je magistrat ugotovil, da je navodilo po predpisih potrebno in da bi ga bilo dobro kmalu izdati. Sprejeto je bilo na seji občinskega sveta dne 16. novembra 1897 in je začelo veljati takoj.⁴⁰

Navodilo definira okrajne načelnike kot pomožne organe mestnega magistrata, postavljene, da podpisajo župana in magistrat pri oskrbovanju krajevno – policijskih in drugih zadev. Po nasvetu mestnega magistrata jih imenuje občinski svet. Imenovani so za nedoločen čas. Svoje delo opravljajo brezplačno (lahko pa se jim določi primerna poslovina). V njihovo delovno področje spada: pomočanje o razmerah in o osebah v okraju; sodelovanje pri zdravstvenih in krajevno – policijskih komisijah; pobiranje miloščine; poročati morajo tudi o posebno važnih dogodkih v okraju in se udeleževati sej občinskega sveta in mestnega magistrata, če je potrebno. Na seji imajo samo posvetovalni glas.

10. "NAVODILO ZA MESTNEGA JEČARJA"

Navodilo za mestnega ječarja je sprejel občinski svet na seji dne 16. novembra 1897.⁴¹ Navodilo ima popolnoma interni značaj (za rabo policijskega urada in ječarja). Ureja dolžnosti mestnega ječarja in postopek pri sprejemanju oseb v ječo.

Leto 1898

1. "OPRAVILNI RED MESTNE ELEKTRARNE LJUBLJANSKE"

Mestna elektrarna je začela delovati 1. januarja 1898. Na seji dne 4. januarja 1898 je občinski svet za uslužbenca elektrarne sprejel poseben opravični red.⁴² Urejal je pravice in dolžnosti uslužbencev ter vodstvo in nadzorstvo dela v elektrarni.

2. "VOZNI RED ZA OMNIBUSE V MESTU LJUBLJANSKEM"

Omnibus je bil prostoren voz za večje število ljudi, ki sta ga vlekla dva krepka konja. Namenjen je bil javni prevozom oseb. Vožnjo z omnibusi je urejal "Vozni red za omnibuse v mestu ljubljanskem". Red je sprejel občinski svet na seji dne 18. maja 1898.⁴³ V petindvajsetih paragrafih je določal pogoje za pridobitev obrtne "koncesije", dolžnosti "koncesionarja" in prevoznika ter kaznovanje prestopkov. Proge naj bi bile določene vnaprej, voznina pa nižja kot pri izvoščkih.

Ljubljana je kmalu dobila električno cestno železnico, ki je izničila omnibuse. Določila za omnibuse so tako izgubila svoj praktični pomen.

3. "DOLOČILA ZA PRODAJO PREMOMA NA DROBNO PO MESTU LJUBLJANSKEM"

V Ljubljani je bila razširjena poulična prodaja premoga. Prodajalci so z vozovi prevažali od hiše do hiše in prodajali svoje blago, predvsem v vrečah po petindvajset in petdeset kilogramov. Dalo pa se ga je kupiti tudi več ali manj.

Kupci premoga so se vedno bolj pritoževali, da tlapci prodajalcev premoga med vožnjo po mestu krajejo premog iz vreč ter s tem oškodujejo stranke. Občinski svet je sklenil, da bo tako početje preprečil. Na seji 8. junija 1898 je sprejel "Določila za prodajo premoga na drobno po mestu ljubljanskem".⁴⁴ Po predpisih je morala biti na vsakem vozu decimalna tehtnica z utežmi. Vsak kupec se je lahko prepričal o teži. Na vsakem vozu so lahko prevažali le eno vrsto premoga. Niso ga smeli škropiti ali mu primestati kamenje oziroma pesek. Vreče s premogom so morale biti zaplombirane. Mestni magistrat je lahko prepovedal vožnjo tistim, ki so bili večkrat kaznovani zaradi pijanosti med vožnjo ali zaradi tatvine in goljufije pri prodaji premoga.

4. "KNJIGOVODSKO NAVODILO ZA MESTNO ELEKTRARNO"

"Knjigovodsko navodilo za mestno elektrarno" je

sprejel občinski svet na seji dne 8. junija 1898.⁴⁵ Navodilo je "načrt po katerem bode vršil knjigovodja mestne elektrarne svoj posel".⁴⁶ Vsebuje samo strokovne določbe za vodenje poslovnih knjig in računov.

5. "DIMNIKARSKI RED"

Mnogo požarov v Ljubljani je nastalo zaradi ueredno in slabo očiščenih dimnikov ter pomanjkljivih ali pokvarjenih kurilnih naprav. Dimnikarji naprav niso strogo nadzorovali. Pomanjkljivosti niso prijavljali, ker so se bali, da bi jih stranke odslovile in prepustile snaženje dimnikov drugemu.

Občinski svet je spoznal, da bi se dalo nepravilnosti v veliki meri odpraviti s "preventivnimi požarno – policijskimi uredbami". Zato se je obrnil do drugih mestnih občin in se pri njih pozanimal, kako imajo urejene dimnikarske predpise. Na podlagi odgovorov je sestavil svoj dimnikarski red in o njem "protokolarno zaslišal vse ljubljanske dimnikarske mojstre." Ti so se strinjali z novim redom. Občinski svet je "Dimnikarski red" sprejel na seji dne 10. junija 1898.⁴⁷

Red predpisuje obvezno čiščenje dimnikov na določeno časovno obdobje. Vsak lišni gospodar mora imeti dimnikarsko knjižico, v katero se vpisuje snaženje dimnika.

6. "MEŠČANSKI ŠTATUT ZA DEŽELNO STOLNO MESTO LJUBLJANO"

Mestna občina je imela glede meščanstva svoja pravila, ki jih je sestavil že nekdanji ljubljanski župan Ambrož po začasnem občinskem redu za deželno stolno mesto Ljubljano z dne 9. junija 1850 in po stanli navadali, po katerih se je "vsled poročila visoke dvorne pisarne z dne 13. marca 1831, št. 4461, do njegovega uradovanja ravnalo in katere je mestni zbor v svoji sejdne 27. februarja 1862 sprejel".⁴⁸ Tem pravilom pa mestni odbor ni preskrbel "višjega potrjenja" in so služile bolj za uotranje poslovanje.

Ko je Ljubljana 5. avgusta 1887 dobila nov občinski red, se stara meščanska pravila niso skladala z njim. Uskladiti bi jih bilo treba tudi z drugimi zakonskimi določili.

Po potresu je občinski svet prosil deželno vladu za nevratljivo podporo in brezobrestno posojilo za izgradnjo nove meščanske holluce.⁴⁹ Kot pogoj za pridobitev denarne pomoči je moral magistrat predložiti vladi med drugo dokumentacijo tudi meščanska pravila.⁵⁰

Občinski svet je naročil personalno – pravnemu odseku in gospodarskemu nadzornemu odboru meščanskega premoženja, naj pregledata stara meščanska pravila ter jih čimprej uskladita z novimi normami.⁵¹

Novi "Meščanski statut za deželno stolno mesto Ljubljano" je bil soglasno sprejet na seji občinskega sveta 5. oktobra 1897.⁵² Statut je magistrat poslal v potrditev deželni vladi, vendar ga je ta z razpisom z dne 20. marca 1898, št. 2813 vrnila in naročila, "... da se predloži novo več občinskemu svetu zaradi preuredbe v smislu gori navedenega njenega razpisa."

Občinski svet je na seji dne 5. julija 1898 sklenil, da se meščanski statut, ki so ga sprejeli na seji dne 5. oktobra 1897, spremeni, oziroma dopolni tako, kot svetuje deželna vlada.⁵³ Sprememba je predvsem v poudarjenem

vplivu državne uprave.⁵⁴ Deželna vlada je statut potrdila 3. septembra 1898.

Meščanski statut ureja podelitev in izgubo občinskega meščanstva, posebne pravice občinskih meščanov; podeljevanje meščanskim ustanov in "porcij" ter oskrbovanje meščanskega premoženja. Temelj statuta so določbe o meščanstvu iz "Občinskega reda in občinskega volilnega reda za deželno stolno mesto Ljubljano". Glavne določbe so dobesedno povzete po občinskem redu, delno pa so razširjene in dopolnjene z novini.

Status občinskega meščanstva je bil povezan s posebnimi pravicami, ki jih drugi prebivalci niso imeli – predvsem volilna pravica ne glede na plačevanje davka ter pravica do preskrbovanja iz meščanskih ustanov (gre predvsem za socialne pravice).

7. "OPRAVILNI RED MESTNEGA MAGISTRATA LJUBLJANSKEGA"

"Opravljeni red mestnega magistrata ljubljanskega" je sprejel občinski svet na seji dne 18. oktobra 1898.⁵⁵ Red vsebuje "manj važne manipulacijske odredbe", ki urejajo poslovanje mestnega magistrata ter registraturni plan mestnega magistrata.

Red pa je vendar pomemben, ker je v njem določena slovenščina kot izključni notranji uradni jezik mestnega magistrata. Ta je bila sicer v navadi že od leta 1882.⁵⁶

8. "SLUŽBENA PRAGMATIKA ZA URADNIKE IN SLUGE MESTNE OBČINE LJUBLJANSKE"

Župan Ivan Hribar je leta 1898 ugotovil, da uradništvo ljubljanske mestne občine zelo potrebuje službeno pragmatiko: "Važna je za zapovedujoče, važna za izvrševalne organe mestne uprave, kajti nobena skupina delujočih sil ne more dobro uspevati, če se ne zaveda sleherni član te skupine svojih pravic in dolžnosti, in zavedati se jih more le takrat, kadar jih pozna. Zato potreba kodeksa, ki te pravice in dolžnosti natančno določa. Tak kodeks za mestne organe bode službena pragmatika..."⁵⁷

Hribar se je pozanimal pri vseh večjih mestih v monarhiji in na podlagi slabišurške pragmatike je sestavil načrt, prirejen ljubljanskim razmeram. Preučil ga je personalno – pravnemu in finančnemu odseku. Združena odseka sta ga le malenkostno spremenila in predložila v sprejemi na seji občinskega sveta dne 15. novembra 1898. Pragmatiko so sprejeli. Veljati je začela 1. decembra 1898.⁵⁸

Predmet službene pragmatike za uradnike in sluga mestne občine ljubljanske so določbe o splošnih dolžnostih in pravicah, ki izhajajo iz službenega razmerja med občinskimi uradniki in slugami na eni ter mestno občino ljubljansko na drugi strani.

9. "DOLOČBE O DIJETAH ZA OBČINSKE SVETNIKE IN USLUŽBENCE MESTNE OBČINE LJUBLJANSKE"

"Določbe o dijetah za občinske svetnike in uslužbence mestne občine ljubljanske" so bile sprejete na seji občinskega sveta dne 15. novembra 1898.⁵⁹ Urejajo pravico do dnevnice in povračila voznilnih stroškov za občinske svetnike in uslužbence ljubljanske mestne občine.

10. "SLUŽBENO NAVODILO MESTNEMU TRŽNEMU NADZORNIKU"

"V predpotresni dobi so bile ljubljanske tržne razmere do skrajnosti priproste. Uniformovan stražnik – brez poznanja živilsko – policijskih predpisov in brez smisla za higijeno – je nadziral trg za živila le zato, da je vzdrževal policijski red. Pisarniške tržne zadeve je reševal mestni gospodarski urad (ekonomat). Takoj prvo leto po potresu se je izvršila važna preuredba. Osnoval se je poseben urad za tržno nadzorstvo, in strokovno usposobljen tržni nadzornik naj bi vršil živilsko – policijsko službo v smislu prav takrat izdanega zakona o živilih."⁶⁰

Na seji dne 6. novembra 1898 je občinski svet sprejel "Službeno navodilo mestnemu tržnemu nadzorniku."⁶¹ Navodilo določa uradno delovno področje ter navodila za poslovanje tržnega nadzornika. Za tisti čas je norma zelo moderna, saj vsebuje tudi napredna tehnična določila za preiskavo živil.

Par. 8 na primer določa: "Tržni nadzornik sme, ako je za to usposobljen samostojno izvrševati sledeče preiskave od ovzetih prob, ter o njih izdelati zakonito veljavne razvide in mnenja, oziroma vršiti predpreiskušnje:

- ... b) pri nadzorstvu prometa z mlekom, kjer vrši preiskave z laktodensimetrom in Feserjevim laktoskopom ter s tema pripravama določuje specifično težo oziroma količino maščobe preiskovanega mleka, izvršuje poskušnje glede reakcije mleka ter glede primesij moka, sode in salicilne kisline.
  - ... i) pri vinu glede umetne barve, s kotranovimi barvanji po Cazeneuve-vi metodi, dalje glede primesij salicilne kisline in saccharina
  - ... j) pri pivu glede primesij salicilne kisline.
- Drugače pa presoja tržni nadzornik pivo le po vnašnjih svojstvih."

Sprejeto navodilo je morala odobriti še deželna vlada.

11. "NAVODILO ZA SLUŽBO MESTNE POLICIJSKE STRAŽE"

Ob potresu je imela Ljubljana osemindeset stražnikov. Občinski svet je spoznal, da to število več ne zadošča. Tudi po kakovosti je bila straža zaradi neurejenih službenih razmer slaba. "Z obema stražnima vodjema vred je bilo le devet definitivnih mest, vsi ostali stražniki so dobivali le dnevno. Kakšen človeški material se poprijema služb brez pravice do napredovanja in do pokojnine, ni treba razlagati. Zato se je osobje straže menjavalo venomer, vstopali so nesposobni elementi, ki že nikjer drugje niso mogli iztakniti kaj boljšega."⁶²

Občinski svet se je odločno lotil "reorganizacije mestne policijske straže". Na normodajnem področju je bil prvi korak v tej smeri narejen na seji dne 16. novembra 1898 s sprejemom "Navodila za službo mestne policijske straže."⁶³ Navodilo je popolnoma interne narave. Ureja dolžnosti policijskih stražnikov. Normo so na seji sprejeli skoraj brez pripomb. Živahen razgovor se je razvil le ob predlogu paragrafa 10, ki je določal za policijske stražnike dolžnost pozdravljanja "župana, njegovega namestnika, c. in kr. častnike od majorja navzgor, znane jim dostojanstvenike, mestne uradnike in predstojnike straže".

Nekateri mestni svetovalci so se zavzemali, naj se dolžnost razširi še na državne uradnike (od osmega činovne-

ga razreda navzgor, če so le-ti v uniformi). Drugi so predlagali, da se vsa določila o pozdravljanju izpuste iz navodila. Zapisnikar je povzel besede občinskega svetnika dr. Ivana Tavčarja takole: "Znane dostojanstvenike – kdo so taki dostojanstveniki? To bode stražnikom težavno ugotoviti in posledica temu bodo razni konflikti. Govornik je tedaj nmenja, da je to vprašanje pač tako, da ga ni treba staviti v navodilo. Mestnega policijskega stražnika služba je vsa druga, ne pa taka, da bi moral vedno paziti na vse strani, koga bo moral pozdraviti in da bi katera ne prezrl. S tem bi se policijski stražniki le odvrčali od svoje službe. Tudi bi taka določila imela vedne preiskave za posledico, ker bi se prizadete osebe čutile razžaljene, ako bi jih redarji ne pozdravljali."⁶⁴ Tavčarjevi argumenti so prepričali občinske svetnike.

12. "ORGANIZATORNI ŠTATUT ZA MESTNO POLICIJSKO STRAŽO LJUBLJANSKO"

Naslednji korak "preuredbe" mestne policijske straže je bil sprejem "Organizatornega statuta za mestno policijsko stražo ljubljansko", na seji občinskega sveta dne 20. decembra 1898.⁶⁵

Po statutu mestna policijska straža skrbi za javni mir, red in javno vamost ter podpira oblastva in njihove organe pri izvrševanju zakonov. Podrejena je županu in neposredno načelniku mestnega policijskega urada. Statut ureja še sprejemne pogoje za službo, prejemke stražnikov, upokojitvev, pravice in dolžnosti mestne policijske straže, priznanja in nagrade ter disciplinske kazni.

13. "DISCIPLINARNI ŠTATUT ZA MESTNO POLICIJSKO STRAŽO"

Mestni magistrat je poslal policijskemu odseku načrt disciplinskega statuta za mestno policijsko stražo in za mestne policijske agente in detektive. Policijski odsek se je o načrtu posvetoval ter menil. "... da je pač tak pravilnik za mestno policijsko stražo na mestu, ne pa za policijske agente in detektive, ker prvih sploh ni, detektivov pa tako malo, da ni potreba zanje še posebnih določil."⁶⁶

"Disciplinarni statut za mestno policijsko stražo" je bil sprejet na seji občinskega sveta dne 20. decembra 1898 (isti dan kot "Organizatorni statut za mestno policijsko stražo ljubljansko").⁶⁷

Norma ureja "službene pregreške" in kazni zanje. Kršitve deli v:

- "pregreške prve vrste (zloraba uradne oblasti; neposlušnost in neposlušnost nasproti svojim predstojnikom; vsako nepošteno dejanje, katero ponižuje ugled policijske straže)"
- "pregreške druge vrste (pijanost v službi ali izven službe, če daje polujšanje; spanje med službovanjem; razkošno in nemoralno življenje)"
- "pregreški tretje vrste" so manjši prekrški službenih dolžnosti. Pri ponavljanju se lahko štejejo za "pregreške druge vrste", v oteževalnih okoliščinah pa tudi za "pregreške prve vrste".

Kazni za "pregreške" so sledeče:

"Pregreške prve vrste" se kaznuje že prvič z odpustom iz službe, "pregreške druge vrste" z odbitkom pri plači, degradacijo, začasno ali stalno upokojitvijo.

"Pregreški tretje vrste" se glede na okoliščine kaznujejo z opominom, z ustnim ukorom ali stroгим ukorom ter s hišnim zaporom.

Nekaj določb je posvečenih tudi odpustu iz službe (z disciplinskim postopkom ali brez njega).

14. "IZVRŠILNI PREDPIS O SLUŽBENI OPRAVI ZA POLICIJSKO STRAŽO V LJUBLJANI PO PAR. 11 ORGANIZATORNEGA STATUTA MESTNE POLICIJSKE STRAŽE"

Na seji občinskega sveta dne 20. decembra 1898 je bil sprejet tudi "Izvršilni predpis o službeni opravi za policijsko stražo v Ljubljani po par. 11 organizatornega statuta mestne policijske straže."⁶⁸ S tem je bila formalno končana "reorganizacija mestne policijske straže".

Predpis točno določa obleko in osebno opremo mestne policijske straže. Določbe so jasne in podrobne, tako da nam plastično predstavijo podobo stražnika v celotni "opravi".

Paragraf I na primer določa: "Čepica: iz črnega sukna, po kroju onih železniških uradnikov, s 3,5 cm širokim, živorudečim, suknenim trakom in belimi gumbi, kakor na rokavih sukneje. V sredi srebne rozete nahaja se mestni grb iz rumene kovine. Pod rozeto nahajajoča se srebna vrstica, ovija se okoli belega gumba.

... Pobočno orožje: Kratka, malo zakrivljena sablja, z belimi držajem, belo montirana v usnjati nožnici.

... Pločnik (Ringragen): Iz bele kovine s črnimi številkami (Pločnik se sme le v službi nositi) ..."

Za "pločnik" se je udomačila beseda "kifeljc", po katerem so stražniki tudi dobili vzdevek.

Leto 1899

1. NOVA "DOLOČILA ZA PRODAJO PREMOGA NA DROBNO PO MESTU LJUBLJANSKEM"

Izkušnje so pokazale, da so nekateri paragrafi določil o prodaji premoga na drobno po mestu ljubljanskem pomanjkljivi. Občinski svet je zato na seji dne 18. januarja 1899 določila poostiril in izpustil nekatere nepotrebne odredbe.⁶⁹ S tem je predvsem zavaroval kupce premoga.⁷⁰

2. "REGULATIV ZA LJUBLJANSKO MESTNI KLAVNICO"

"Regulativ za ljubljansko mestno klavnico" je sprejel občinski svet že 18. aprila 1884. Bil je pravno pomanjkljiv, saj ni bil poslan v odobritev deželni vladi, sčasoma pa je tudi zastarel. Zato je nadzorništvo mestne klavnice sestavilo nov regulativ in ga predložilo mestnemu magistratu. Občinski svet je "Regulativ za ljubljansko mestno klavnico" sprejel na seji dne 19. septembra 1899.⁷¹ Deželna vlada ga je odobrila dne 31. marca 1900.

Regulativ vsebuje splošna določila, opravilni red klavnice, klavnične pristojbine in ureditev klavnične uprave.

3. "STATUT MESTNE POSREDOVALNICE ZA DELO IN SLUŽBE V LJUBLJANI"

"Posredovalnice za delo so največjega, žal, še premalo

razumevanega socialnega, blagotvornega pomena. Seveda so zakonite posredovalnice večinoma svojemu namenu protivne, ker svoje stranke brezstidno izrabljajo ter jih često navajajo celo v delomrznost, pijanstvo in nenravnost. Države so začele zato najprej v svojih središčih uvajati državne posredovalnice, ter so podpirale delavske borze; a polagoma so se začele ustanovljati tudi mestne posredovalnice za delo. Vse te posredovalnice so se z narodnogospodarskega, socialnega in ljudsko etskoga stališča obnesle povsod popolnoma.⁷²

Prav potresna doba je opozorila tudi ljubljanski občinski svet na potrebnost in splošno koristnost mestne posredovalnice za delo. Že na svoji seji dne 21. septembra 1897 je občinski svet sklenil ustanoviti tako posredovalnico. Deželna vlada pa ustanovitve ni dopustila, "... ker bi bilo posredovanje proti plačilu pridobitno podjetje, katero bi presevalo področje občine".⁷³

Z razpisom dne 13. septembra 1899, št. 13807 je deželna vlada naznanila mestnemu magistratu, da smejo občine ustanoviti posredovalnice za delo, če z njimi ne iščejo dobička, ampak pobirajo pristojbine samo za delno pokritje stroškov poslovanja.

"Statut mestne posredovalnice za delo in službe v Ljubljani" je bil sprejet na seji občinskega sveta dne 8. novembra 1899.⁷⁴ Ureja ustanovitev in organizacijo mestne posredovalnice za delo. Posredovalnica je začela z delom že 1. januarja 1900.

4. "OPRAVILNI RED MESTNE POSREDOVALNICE ZA DELO IN SLUŽBE V LJUBLJANI"

Paragraf 7 statuta mestne posredovalnice za delo in službe določa, da izda občinski svet opravični red, po katerem se vrše opravila mestne posredovalnice za delo in službe. Tak red je občinski svet sprejel na seji dne 5. decembra 1899.⁷⁵

"Opravični red mestne posredovalnice za delo in službe" ureja delovanje službe, pristojbine za posredovanje ter pravice "službojemalcev in službodajalcev".

Mestna posredovalnica za delo je imela že v začetku veliko uspeha. Uslug so se posluževali predvsem "hišni posli in gostilniški uslužbenci."

Prvo leto se je poslovanje razširilo tudi na posredovanje dijaških stanovanj, drugo leto pa na splošno posredovanje stanovanj v Ljubljani in na "letoviščna stanovanja po vsej Kranjski".

5. "DIMNIKARSKI RED" ("Popolnitev" par. 8)

Občinski svet je na seji dne 18. januarja 1899 na prošnjo ljubljanskih dimnikarjev dopolnil paragraf 8 dimnikarskega reda.⁷⁶

"Popolnitev" se je glasila: "Stranke so zavezane pred prihodom dimnikarja vse kurilne naprave, dimnike itd. katere je treba snažiti, pristopne napraviti in vse ovire odstraniti. Naprava hodnika okoli dimnikov v visokosti nad 1 1/2 meter nad streho, ne smatra se za potrebno."

Leto 1900

1. "HIŠNI RED ZA PROSTORE, KI JIH JE MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA PREPUSTILA V MESTNEMU (!) DOMU PROSTOVOLJNEMU GASILSKEMU DRUŠTVU LJUBLJANSKEMU"

Hišni red za Mestni dom je sestavilo prostovoljno gasilsko društvo. V njem si je društvo lastilo preveč pravic, zato mu je občinski svet naročil, naj nekatere paragrafe spremeni. Spremenjeni red je bil predložen še policijskemu odseku, ki ga je priporočil v sprejem na seji občinskega sveta dne 30. januarja 1900. "Hišni red za prostore, ki jih je mestna občina ljubljanska prepustila v Mestnemu domu prostovoljnemu gasilskemu društvu" je bil soglasno sprejet.⁷⁷

2. "DOLOČBE IN PREDPISI ZA MESTNO LJUDSKO KOPELJ V LJUBLJANI"

Spomladi leta 1897 je odšel župan dr. Ivan Hribar na daljše potovanje po večjih nemških mestih. "Nemška komunalna politika je namreč vzorna in vedel sem, da tunkaj najdem marsikaj takega, kar bi se s pridom dalo uvesti tudi v Ljubljani... Prva praktična posledica tega potovanja je bila naprava ljudske kopeli v Kolodvorski ulici..."⁷⁸

Na seji dne 22. junija 1900 je občinski svet sprejel "Določbe in predpise za mestno ljudsko kopelj v Ljubljani."⁷⁹ Predpisi vsebujejo "kopeljno tarifo", kopalni čas in splošne določbe. Strogo ločijo "pršno kopelj" in "kopelj v kadi". "Tarifa" je nizka, tako da so kopal lahko uporabljali revnejši sloji, katerim je ljudska kopal sicer namenjena. Urejene so tudi pravice in dolžnosti uporabnikov kopeli.

Npr.:

Par. 1 – "Pršna kopelj ne sme se s svlačenjem in oblačenjem rabiti več ko dvajset, kopelj v kadi pa ne več ko petinštirideset minut".

Par. 4 – "Kaditi in pse s seboj v kopelj jemati je prepovedano. Isto tako je prepovedano v kopalnih prostorih žvižgati, vpiti ali sploh kaj takega počenjati, kar bi utegnilo druge kakorkoli motiti."

3. "SLUŽBENI PREDPISI ZA USLUŽBENCE MESTNE LJUDSKE KOPELJI V LJUBLJANI"

Pravice, predvsem pa dolžnosti za "kopeljščika in kopeljščico" so urejali "Službeni predpisi za uslužbence mestne ljudske kopelji v Ljubljani", sprejeti na seji občinskega sveta dne 22. junija 1900.⁸⁰

Že naslednji dan (23. junija 1900) se je kopelj odprla in v prvem tednu imela kar 634 kopeli.

4. "STATUT ZA II. MESTNI SLOVENSKI OTROŠKI VRTEC" IN "BAVILNI NAČRT ZA II. MESTNI SLOVENSKI OTROŠKI VRTEC"
- "Statut za II. mestni slovenski otroški vrtec" je občinski svet sprejel na seji dne 2. oktobra 1900.^{8t} Statut ureja delovanje vrta, sprejem ter dolžnosti otrok, staršev in njihovih namestnikov. S statutom je bil sprejet tudi "Bavilni načrt".
- Vrtec so odprli 1. maja 1900.

PRILOGA I

PREGLED NORMATIVNE DEJAVNOSTI LJUBLJANSKEGA OBČINSKEGA SVETA
OD LETA 1896 DO LETA 1900 – časovni

Zap. št.	Leto	Norma	Kje najdemo normo
	1896		
1	5. 3.	"Pravilnik za mestni užitninski zakup Ljubljanski" (stvarne in stilistične spremembe)	Knjižnica Zgod. arhiva Ljubljana sig. 96 (ZAL)
2	21. 7.	"Statut mestnega regulacijskega zaklada za deželno stolno mesto Ljubljana"	ZAL, Reg. 1/1015, folio 398
3	22. 7.	"Štatut mestne višje dekliške šole v Ljubljani"	Knjižnica ZAL, sig. 1504
4	1. 9.	"Stavbinski red za občinsko ozenlje deželnega stolnega mesta Ljubljane"	Knjižnica ZAL, sig. 51
5	12. 11.	"Zglaševalni red za deželno stolno mesto Ljubljana"	Knjižnica ZAL, sig. 1495
6	20. 11.	"Prevoznikiški red, to je red, s katerim se uravnava obrt prevoznikom ljudi v deželnem stolnem mestu ljubljanskem"	ZAL, Cod. III/47, folio 224
7	7. 12.	"Določila o preskrbninskih užitkih mestnim uradnikom, potem mestnim slugam, mestnim redarjem in pa njih vdomam in sirotam"	Knjižnica ZAL, sig. 1502
	1897		
8	3. 3.	"Določila o pravicah in dolžnostih uradnega osobja pri mestni hranilnici ljubljanski"	Knjižnica ZAL, sig. 1506
9	3. 3.	"Pokojninski pravilnik za osebje Mestne hranilnice ljubljanske"	Knjižnica ZAL, sig. 3398
10	3. 3.	Popolnitev hranilničnih pravil glede postopanja pri vlaganju in izplačevanju hranilnih vlog in obresti nedoletnih otrok in varovancev	ZAL, Cod. III/48, folio 99
11	3. 3.	Prenareditev paragrafa 30 hranilničnih pravil	ZAL, Cod. III/48, folio 98
12	3. 3.	Sprememba nekaterih paragrafov hranilničnih pravil in izvršilnih določb k pravilom ljubljanske mestne hranilnice	ZAL, Cod. III/48, folio 101
13	6. 4.	"Kolesarski vozni red za mesto Ljubljano"	ZAL, Cod. III/46, folio 396; Cod. III/84, folio 179
14	10. 9.	"Cestno policijski red za deželno stolno mesto Ljubljano"	Knjižnica ZAL, sig. 750
15	21. 9.	Določbe glede "naprave portalnih izložb in naoglednih predalnikov ter glede odškodnine, ki naj bi se mestni občini plačevala za svet, kateri prepušča za take naprave"	ZAL, Cod. III/49, folio 102
16	16. 11.	"Navodilo za okrajne načelnike"	ZAL, Cod. III/49, folio 207
17	16. 11.	"Navodilo za mestnega ječarja"	ZAL, Reg. 1/1006, folio 311

Leto 1898			
18	4. 1.	"Opravljeni red mestne elektrarne ljubljanske"	se še ni našel
19	18. 5.	"Vozni red za omnibuse"	ZAL, Cod. III/50, folio 231
20	8. 6.	"Določila za prodajo premoega na drobno po mestu ljubljanskem"	Knjižnica ZAL, sig. 2180
21	8. 6.	"Knjižgovoilsko navodilo za mestno elektrarno"	ZAL, Cod. III/54, folio 47
22	10. 6.	"Dimnikarski red"	ZAL, Cod. III/51, folio 61
23	5. 7.	"Meščanski statut za deželno stolno mesto Ljubljano"	Knjižnica ZAL, sig. 1505
24	18. 10.	"Opravljeni red mestnega magistrata ljubljanskega"	Knjižnica ZAL, sig. 686
25	15. 11.	"Službena pragmatika za uradnike in sluge mestne občine ljubljanske"	Knjižnica ZAL, sig. 764
26	15. 11.	"Določbe o dijetalah za občinske svetnike in uslužbence mestne občine ljubljanske"	ZAL, Cod. III/52, folio 57
27	16. 11.	"Službeno navodilo mestnemu tržnemu nadzorniku"	ZAL, Cod. III/52, folio 67 a
28	16. 11.	"Navodilo za službo mestne policijske straže ljubljanske"	se še ni našel
29	20. 12.	"Organizatorni statut za mestno policijsko stražo ljubljansko"	ZAL, Cod. III/52, folio 173
30	20. 12.	"Disciplinirani statut za mestno policijsko stražo"	ZAL, Cod. III/52, folio 177 a
31	20. 12.	"Izvršilni predpis o službeni opravi za policijsko stražo v Ljubljani po par. 11 organizatornega statuta mestne policijske straže"	ZAL, Cod. III/52, folio 181
Leto 1899			
32	18. 1.	Nova "Določila za prodajo premoega na drobno po mestu ljubljanskem"	ZAL, Cod. III/53, folio 26
33	19. 9.	"Regulativ za ljubljansko mestno klavnico"	Knjižnica ZAL, sig. 1499
34	8. 11.	"Statut mestne posredovalnice za delo in službe v Ljubljani"	ZAL, Cod. III/54, folio 184
35	5. 12.	"Opravljeni red mestne posredovalnice za delo in službe v Ljubljani"	ZAL, Cod. III/54, folio 258
36	18. 1.	"Popolnitev" paragrafa 8 dimnikarskega reda	ZAL, Cod. III/53, folio 31
Leto 1900			
37	30. 1.	"Ilišni red za prostore, ki jih je mestna občina ljubljanska prepustila v Mestnemu domu prostovoljnemu gasilskemu društvu ljubljanskemu"	se še ni našel
38	22. 6.	"Določbe in predpisi za mestno ljudsko kopelj v Ljubljani"	ZAL, Cod. III/55, folio 294
39	22. 6.	"Službeni predpisi za uslužbence mestne ljudske kopelji v Ljubljani"	ZAL, Cod. III/55, folio 295
40	2. 10.	"Statut za II. mestni slovenski otroški vrtec" in "Bavilni načrt za II. mestni slovenski otroški vrtec"	ZAL, Cod. III/56, folio 115

PRILOGA 2

DELOVNE ZADEVE

PREGLED NORMATIVNE DEJAVNOSTI LJUBLJANSKEGA OBČINSKEGA SVETA OD LETA 1896 DO LETA 1900 — po snovi

Zap. št. iz priloge 1

OBČINSKE ZADEVE

23 "Meščanski statut za deželno stolno mesto Ljubljano"

24 "Opravični red mestnega magistrata ljubljanskega"

16 "Navodilo za okrajne načelnike"

POLICIJSKE ZADEVE

5 "Zglaševalni red za deželno stolno mesto Ljubljana"

6 "Prevozniški red, to je red s katerim se uravnava obrt prevoznikom ljudi v deželnem stolnem mestu ljubljanskem"

13 "Kolesarski vozni red za mesto Ljubljano"

14 "Cestno policijski red za deželno stolno mesto Ljubljano"

17 "Navodilo za mestnega ječarja"

19 "Vozni red za omnibuse"

20 "Določila za prodajo premoaga na drobno po mestu ljubljanskem"

22 "Dimnikarski red"

27 "Službeno navodilo mestnemu tžnemu nadzorniku"

28 "Navodilo za službo mestne policijske straže ljubljanske"

29 "Organizatori statut za mestno policijsko stražo ljubljansko"

30 "Disciplinarni statut za mestno policijsko stražo"

31 "Izvršilni predpis o službeni opravi za policijsko stražo v Ljubljani po par. 11 organizatornega statuta mestne policijske straže"

32 Nova "Določila za prodajo premoaga po mestu ljubljanskem"

36 "Popolnitev" par. 8 dimnikarskega reda

38 "Določbe in predpisi za mestno ljudsko kopalj v Ljubljani"

25 "Službena pragmatika za uradnike in slugе mestne občine ljubljanske"

7 "Določila o preskrbninskih užitekih mestnim uradnikom, potem mestnim slugam, mestnim redarjem in pa njih vdovam in sirotam"

26 "Določbe o dijetah za občinske svetnike in uslužbence mestne občine ljubljanske"

34 "Statut mestne posredovalnice za delo in službe v Ljubljani"

35 "Opravični red mestne posredovalnice za delo in službe v Ljubljani"

8 "Določila o pravicah in dolžnostih uradnega osobja pri mestni (!) hranilnici ljubljanski"

9 "Pokojninski pravilnik za osebje Mestne hranilnice ljubljanske"

39 "Službeni predpisi za uslužbence mestne ljudske kopalje v Ljubljani"

FINANČNE ZADEVE

1 "Pravilnik za mestni užitninski zakup ljubljanski"

2 "Statut mestnega regulacijskega zaklada za deželno stolno mesto Ljubljana"

10 "Popolnitev hranilničnih pravil glede postopanja pri vlaganju in izplačevanju hranilnih vlog in obresti nedoletnih otrok in varovancev"

11 "Prenareditev par. 30 hranilničnih pravil"

12 Sprememba nekaterih paragrafov hranilničnih pravil in izvršilnih določb k pravilom ljubljanske mestne hranilnice

15 "Določbe glede naprave portalnih izložb in naoglednih predalnikov, ter glede odškodnine, ki naj bi se mestni občini plačevala za svet, kateri prepušča za take naprave"

ŠOLSKE ZADEVE

2 "Statut mestne višje dekliške šole v Ljubljani"

40 "Statut za II. mestni slovenski otroški vrtec" in "Bavilni načrt za II. mestni slovenski otroški vrtec"

REGULACIJA MESTA

- 3 "Stavbinski red za občinsko ozenilje deželnega stolnega mesta Ljubljane" in "Regulacijski načrti"

MESTNA PODJETJA IN USTANOVE

- 18 "Opravljeni red mestne elektrarne ljubljanske"
- 21 "Knjigovodsko navodilo za mestno elektrarno"
- 33 "Regulativ za ljubljansko mestno klavnico"
- 37 "Hišni red za prostore, ki jih je mestna občina ljubljanska prepustila v Mestnemu domu prostovoljnemu gasilskemu društvu"
Glej tudi Mestna hranilnica ljubljanska št. 8, 9, 10, 11, 12;

OPOMBE

1 Občinski red za deželno stolno mesto Ljubljano, paragraf 44 - Izdajanje predpisov v stvarih krajne policije in izročenege področja.

"V kolikor izvrševanje krajne policije po zakonu ni odkazano cesarskim organom, sme občinski svet v mejah obstoječih zakonov in brez škode njim določilom, izdajati krajno - policijske, za obseg občine veljavne zapovedi in prepovedi, ter tistim, ki bi jih prestopili, zapreti globo v znesku do 100 goldinarjev, ali kadar bi se ta od prestopnika ne mogla izterjati, po jeden dan zapora za vsakih 5 goldinarjev. Ako je občini prepuščeno, kako ji je obravnavati posamezna opravila izročenege področja, ukrene občinski svet v ti reči potrebne sklepe, oziraje se na dotične zakonične predpise."

2 Če je bilo mogoče, so svetniki dobili osnutke že natisnjene. Koliko je to pomenilo svetnikom pokaže primer iz debate o Navodilu za mestnega ječarja: "Občinski svetovalec dr. Gregorič graja, da se to navodilo ni dalo občinskim svetovalcem tiskano v roke, ker drugače ni mogoče slediti posameznim paragrafom in obravnava sama vršila bi se potem hitreje." - ZAL, Cod. III/49, folio 221, -

3 To pomeni, da so jili pošiljali deželni vladi ali kakemu drugemu organu (npr. C. kr. deželnemu šolskemu svetu), da jih je (odobril) potrdil, -

4 Primer "nepotrditve": "Visoka c. kr. deželna vlada je z razpisom z dne 20. marca leta 1898, št. 2813 vrnila magistratu Meščanski statut za deželno stolno mesto z naročilom, da ga predloži vnovič občinskemu svetu zaradi preuredbe v smislu gori navedenega njenega razpisa." - ZAL, Cod. III/51, folio 84, -

5 Primer: Magistrat je leta 1848 poslal vsem večjim mestom v monarhiji prošnjo, da mu pošljejo kolesarske ređe in odgovorjo, če pobirajo posebno kolesarsko pristojbino. Dejstvo, da od štiriindvajsetih mest samo dve pobirala pristojbino, je bilo močan argument ob razpravi v občinskem svetu. - ZAL, Cod. I/1038, folio 53 - 110 (odgovori naprošenih občin). -

6 M. Dmrovšek, Prikaz gradiva mestne občine ljubljanske za registraturno obdobje 1898 - 1930 na primeru leta 1901, Arhivi, letnik II, št. 1-2, Ljubljana 1979, str. 61, -

7 Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), Kodeks III (Cod. III/45), folio 191, -

8 ZAL, Cod. III/45, fol. 105, -

9 ZAL, Cod. III/46, folio 284, -

10 ZAL, Cod. III/46, fol. 391, -

11 ZAL, Cod. III/45, fol. 105, -

12 Vlado Valenčič, Prvi ljubljanski regulacijski načrt, Kronika, št. 15, leto 1967, Ljubljana 1967, str. 74 - 83; Mestni regulacijski in razširitveni načrt je ohranjen v ZAL; Rokopisni elaborati dr. Vlado Valenčič, Ljubljanski regulacijski načrti do 1918, -

13 Glej op. 11, -

14 Ljubljana po potresu (1895 - 1910), uredila magistratna urednika Fran Govekar in Miljutin Zarnik, Ljubljana 1910, str. 133, -

15 Cit. delo, str. 134, -

16 Državni zakonik, 15. feb. 1857, št. 33, -

17 Državni zakonik, 16. maj 1849, št. 160, -

18 ZAL, Cod. III/47, fol. 191 - 192, -

19 Ljubljana po potresu (1895 - 1910), cit. delo, str. 52, -

20 Ljubljana po potresu (1895 - 1910), cit. delo, str. 47, -

21 Ljubljana po potresu, cit. delo, str. 48, -

22 ZAL, Cod. III/47, folio 210 - 228, -

23 Što je za potrditev tarife, ki jo je sprejel ljubljanski občinski svet, -

24 ZAL, Cod. III/47, folio 264 - 274, -

25 ZAL, Cod. III/47, folio 271, -

26 ZAL, Cod. III/46, folio 107 - 109, -

27 ZAL, Cod. III/46, folio 408, -

28 "Podžupan dr. vitez Bleiweis navaja koliko se je do sedaj grešilo pri otii ustanovitvi višje deklishe šole od strani dež. šolskega sveta, kateri sicer kaj hitro da na zadnji gorski vasi ukaz ustanoviti šolo, kakor hitro se pokaže podpisano število šolskih učencev, tukaj pa je zavlečeval rešitev višjega prepotrebnege zavoda celili 15 mesecev." ZAL, Cod III/46, folio 408, -

29 ZAL, Cod. III/46, folio 406 - 409, -

30 ZAL, Cod. III/48, folio 100 - 104, -

31 ZAL, Cod. III/48, folio 104 - 105, -

32 ZAL, Cod. III/48, folio 101, -

33 ZAL, Cod. III/48, folio 98, -

34 ZAL, Cod. III/48, folio 99, -

35 ZAL, Cod. III/49, folio 61 - 80, -

35a ZAL, Cod. III/49, folio 62 - 63, -

36 Leva smer vožnje izrecno ni določena, o njej pa lahko sklepamo po dikiiji par. 19 "Ogibanje in prehitavanje", "V obmestji Ljubljanskem morajo vsi vozovi, kjer posebne okolnosti ne zahtevajo izjeme, na levo ogibljati se in na desno prehitovati..." -

37 Glej poglavje o kolesarskem voznom redu, -

38 "Mestnemu magistratu se ne zdi pravično, da bi le oni plačevali najemščino, ki sedaj, ko se napravljajo splošno veliko ličnejše in dražje izložbe, napravi novo ali predela staro izložbo, medtem ko bi tega oproščeni bili lastniki starejših, eenejših in manj ličnih izložb." - ZAL, Cod. III/49, folio 102, -

39 ZAL, Cod. III/49, folio 100 - 103, -

40 ZAL, Cod. III/49, folio 207 - 208, -

41 ZAL, Cod. III/49, folio 221 - 222; Iz besedila par. 1 je razvidno, da gre za "odgonske" zapore; ("Jetnike in odgonce straži in nadzoruje inestni ječar"). -

42 ZAL, Cod. III/48, folio 179 - 180, -

43 ZAL, Cod. III/50, folio 230 - 231, -

44 ZAL, Cod. III/51, folio 35 - 37, -

45 ZAL, Cod. III/51, folio 46 - 50, -

46 ZAL, Cod. III/51, folio 46, -

47 ZAL, Cod. III/51, folio 60 - 63, -

48 ZAL, Cod. III/49, folio 122, -

49 "Prejšnja je že sama vkup lezla, potres pa ji je prlzadejal že zadnji udarec" - ZAL, Cod. III/49, folio 121, -

50 Zato, ker je imela meščanska bolnica status "meščanske imovine" (meščanskega premoženja), -

51 ZAL, Cod. III/49, folio 122, -

52 ZAL, Cod. III/49, folio 122, -

53 ZAL, Cod. III/51, folio 84 - 86, -

54 "Državna uprava vpliva na gospodarjenje z meščanskimi ustanovami in zakladi, kakor ji gre to po zakonih in ustanovnih določilih.

Sklepe o vseh gospodarstva se tlkajočih stvarih, katere ne spadajo k navadni upravi imovine, morajo se državnii upravi predlagati v odobrenje.

Državni upravi prislaja pravica vplivanja pri podelitvi meščanskih ustanov in porej, kolikor ji gre ta pravica vsled državnega nadzorstva in po ustanovnih določilih." - Paragraf 13 Meščanskega štaluta za deželno stolno mesto Ljubljano, -

55 ZAL, Cod. III/51, folio 238, -

56 Marija Lah, Borba ljubljanske občine za slovensko uradovanje, Kronika, letnik V, številka 3, Ljubljana 1957, str. 135 – 146.

57 ZAL, Cod. III/52, folio 27.–

58 ZAL, Cod. III/52, folio 27 – 58.–

59 ZAL, Cod. III/52, folio 27 – 58.–

60 Ljubljana po potresu (1895 – 1910), cit. delo, str. 106.–

61 ZAL, Cod. III/52, folio 65 – 68.–

62 Ljubljana po potresu (1895 – 1910), cit. delo, str. 50.–

63 ZAL, Cod. III/52, folio 68 – 71.–

64 ZAL, Cod. III/52, folio 70.–

65 ZAL, Cod. III/52, folio 176 – 177.–

66 ZAL, Cod. III/52, folio 177 a.–

67 ZAL, Cod. III/52, folio 177 a – 180.–

68 ZAL, Cod. III/52, folio 180 – 184.–

69 ZAL, Cod. III/53, folio 26 – 38.–

70 Proti pietirani poostitvi (predvsem kazenskih) določb je nastopil občinski svetovalec dr. Ivan Tavčar, vendar s svojim predlogom ni uspel. Debata nam kaže zanimiv primer takratne pravne miselnosti: "Občinskemu svetovalecu dr. Tavčarja zdi se v tem predlogu nasvetovana globa previsoka in zato predlaga naj se le ta določi od 50 kr. do 20 gld. Poročevalce Plantan pavi, da se pač primerijo slučajji, v katerih policija z navadno kaznijo ne izhaja, zlasti z trdovrtačji. Sicer pa magistrat gotovo ne boče takoj prisojeval velike denarne ali zaporne kazni prestopavcem teh določil. Poštenim prodajalcem se pa kazni itak bail ni", – ZAL, Cod. III/53, filio 28.–

71 ZAL, Cod. III/54, folio 111 – 112.–

72 Ljubljana po potresu (1895 – 1910), cit. delo, str. 71.–

73 ZAL, Cod. III/54, folio 184.–

74 ZAL, Cod. III/54, folio 184 – 185.–

75 ZAL, Cod. III/54, folio 258 – 259.–

76 ZAL, Cod. III/53, folio 31.–

77 ZAL, Cod. III/55, folio 18.–

78 Ivan Hribar, Moji spomini, cit. delo, str. 283.–

79 ZAL, Cod. III/59, folio 292 – 295.–

80 ZAL, Cod. III/55, folio 292 – 296.–

81 ZAL, Cod. III/56, folio 115.–

LITERATURA IN DRUGE OPOMBE

1 Marjan Drnovšek, Oris odnosa ljubljanskega občinskega sveta do mestnega razvoja 1850 – 1914 s posebnim poudarkom na Hribarjevi dobi, Zgodovina Ljubljane (Prispevki za monografijo), Gradivo s posvetovanja o zgodovini Ljubljane (16. in 17. nov. 1983), Kronika, Ljubljana 1984; stran 212 do 244.–

2 Marjan Drnovšek, Prikaz gradiva mestne občine ljubljanske za registraturno obdobje 1898 – 1930 na primeru leta 1901, Arhivi, letnik II, številka 1 – 2, Ljubljana 1979, str. 59 do 64.–

3 Ivan Hribar, Moji spomini, 1. del. izbral in uredil Vasilij Melik, Slovenska matica, Ljubljana 1983.–

4 Marija Lah, Borba ljubljanske občine za slovensko uradovanje, Kronika, letnik V, številka 3, Ljubljana 1957, str. 135 – 146.–

5 Vlado Valenčič, O ljubljanskih stavbnih redih, Kronika, številka 15, Ljubljana 1967, str. 35 – 45.–

6 Vlado Valenčič, Prvi ljubljanski regulacijski načrt, Kronika, številka 15, Ljubljana 1967, str. 74 – 83.–

7 Sergij Vilfan, Pravna zgodovina Slovencev od naselitve do zloma stare Jugoslavije, Slovenska matica, Ljubljana 1961.–

8 Občinski red in občinski volilni red za deželno stolno mesto Ljubljano, 5. avgust 1887, Deželni zakonik 1887, št. 20.–

9 Zapiski sej ljubljanskega občinskega sveta

a) Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), Ljubljana (L.), Kodeks (Cod.) III/45, leto 1895;

b) ZAL, L., Cod. III/46, 47, leto 1896;

c) ZAL, L., Cod. III/48, 49, leto 1897;

d) ZAL, L., Cod. III/50, 51, 52, leto 1898;

e) ZAL, L., Cod. III/53, 54, leto 1899;

f) ZAL, L., Cod. III/55, 56, leto 1900.–

10 Gradivo ljubljanske mestne registrature (Reg. I)

a) ZAL, L., Reg. I/1005;

b) ZAL, L., Reg. I/1006;

c) ZAL, L., Reg. I/1038;

d) ZAL, L., Reg. I/1055.–

11 Opomba avtorja:

Članek je prirejen del diplomske naloge z naslovom Normativna dejavnost ljubljanskega občinskega sveta od l. 1895 do 1990,

ki sem jo pripravil pod mentorstvom akad. prof. dr. Sergija Vilfana na Pravni fakulteti v Ljubljani leta 1989. Gradivo sem našel v Zgodovinskem arhivu Ljubljana. Najprej sem pregledal zapisnike sej ljubljanskega občinskega sveta (rokopisne knjige – kodeks III), nato pa še spisovno gradivo ljubljanske mestne registrature. Norme, s spisi povezanimi z njimi, niso zbrane skupaj, temveč so razvrščene v fasciklih po snovi. Iskanje je bilo težavno, ker so občinski uradniki marsikaj odložili v spis nedosledno oziroma po ključu, ki ga ne ugotovimo vedno prvi hip. Skoraj celotno snov sem kljub temu našel, največ v gradivu "občinske zadeve – normalije" in "policijske zadeve – normalije".

Za vsako normo sem posebej obdelal gradivo iz zapisnikov in posebej iz spisov. Poiskal sem tudi besedilo norme. Včasih besedila vsebujejo že zapisniki sej občinskega sveta (pisana, pa tudi tiskana), nekatera sem našel med spisovnim gradivom, ostala hrani knjižnica ZAL. Vse tri sestavine sem nato primerjalno obdelal in sintezo predstavil v svojem delu.

V normativno dejavnost sem štel tako izdajanje novih norm kot tudi spremembe že obstoječih (npr. spremembe celih norm, delov, posameznih paragrafov, stilistične spremembe).

ZUSAMMENFASSUNG

Normative Tätigkeit des Laibacher Gemeinderates von 1895 bis 1900

Marko Kambič

Für die von mir behandelte Zeit, ist es charakteristisch, daß sehr viele Normen erlassen wurden. Einerseits ist das aufs Erdbeben in Ljubljana zurückzuführen, denn man mußte die Stadt doch wieder in Ordnung bringen, und andererseits verwirklichte dynamischer Bürgermeister Dr. Ivan Hribar in ersten Jahren seiner Funktion mit Begeisterung seine Ideen hinsichtlich der Ordnung des Lebens in Ljubljana.

Im Jahre 1895 erließ der Gemeinderat keine Verordnung. Er war vollständig damit beschäftigt, die Folgen des Erdbebens zu beseitigen und den Betroffenen Hilfe zu leisten. Im Jahre 1896 wurden aber schon sieben Verordnungen erlassen, im Jahre 1898 sogar vierzehn, womit diese Tätigkeit den Höhepunkt erreichte. Im Jahre 1899 ist die Zahl auf fünf und im Jahre 1900 auf vier gesunken.

Das Hauptgewicht der Fachtätigkeit im Normengebungsprozeß lag an Magistratsbeamten (z. B. am Stadtpolizeikommissar), weil nicht jeder Gemeinderat notwendige Rechtskenntnisse besaß. Trotzdem erledigte der Gemeinderat eine umfangreiche und anspruchsvolle Arbeit. In einigen Jahren reichte er Ljubljana unter die Städte mit modernen, gut entworfenen Rechtsverordnungen ein. Die Gemeinderäte wirkten eingenommen und verantwortungsvoll im verordnungsgebenden Prozeß mit. Sie selbst ließen sich nicht in umfangreiche fachlich anspruchsvolle Angelegenheiten ein. Sie überließen sie den Beamten mit guten rechtlichen Kenntnissen. Da sie aber erfahren waren und viel wußten, führten sie im allgemeinen das Verfahren und faßten Entschlüsse betreffend das Schicksal einer Norme. Es ist interessant, daß die längsten Debatten im Gemeindeausschuß über ziemlich unwichtige Angelegenheiten geführt wurden. Sie waren sehr empfindlich, wenn es um finanzielle Fragen ging, und insbesondere, wenn durch eine Verordnung Einwohner verpflichtet wurden, irgendwelche Gebühr

pomembnejše gradivo v domačih in tujih arhivih

Pismo Krištofa Ungnada barona Žovneškega iz leta 1561

Emu Umek

Pri pregledovanju in evidentiranju arhivskega gradiva za zgodovino Slovencev, ki ga je opravljala Arhiv SR Slovenije v Madžarskem državnem arhivu v Budimpešti, sem v fondu družine Batthyany¹ opazila tudi pismo, ki ga je napisal Krištof baron Ungnad v Varaždinu 2. oktobra 1561 Krištofu Batthyanyju. Pismo objavljam, ker je zanimiv dokument, saj osvetljuje sina podpomika protestantskega tiska Ivana Ungnada, in v želji, da bi njegovo jezikovno analizo in oceno dali raziskovalci jezikovnega področja.

Magnifice Domine, Amice et vicine Nobis Honoratus Salutem et sinceram nostram comm. ... (?)

.v/aša/ . m/ilost/. Liteh (?) piezmo waze mizmo, Ad er .v/aša/. M/ilost/ Azadanye nowyne od .v/aše/ . m/ilosti/. zadobro piezmo zach zna .v/aša/. m/ilost/. da ni yoš tyh takwyh wertliow, v kyh lihze (?) takowe nowine mogli nayti ninamo zoch zmo ni yoš mladi A A nowy gozpodar. A v waffe .m/ilosti/. A druge goz-pode A zuzedow naffyh toze more nahayte kako v ztare g/ospo/de A gozpodarow. A mi che za doma nymamo, tako moramo pri waz ztaroy g/ospo/di A zuzedi naffyh imati.

Za Maximilianuffa krala imo neznamo .v/aši/. m/ilo-sti/. pizati mogo iztino kada se bife pochela zmerth vbechw iftino daye tako bilo vechno dache nega zwyth-lozth pred zmerthyom vgnadah (?) poyti zteti da y wre(?) kako g/opos/din Bog na milofchw obiem zwoye hotynye ter zniertih zta, tako ym zada nyma nyega z Vgnadah (?) dofaztya.

Zakrapa zy Krain, Bogh zna da zada fto mye ka-kowyh godine ryb Bude dofla te zmo wze znafom goz-podom A prietlni A zuzedmi dilili. A da zeda nymamo nyednoga krapa ny star manye kakonam nayperwe pride takow krapi takoche nega .v/aši/. m/ilosti/. pozlati, A koli bizmo ni owde nebili oztawily zmo naffym dugo w nykom da ga .v/aši/. m/ilosti/. po/lw. A v wechem Hochemo .v/aši/. m/ilosti/. zlufti wzakom priatel-zthwom A dobrym zuzeczthwom. A Bogh wam vse zeli. Datus et ... Warafd. 2. octobr. 1561.

Christophorus Ungnad, Liber Baro in Sonneck etc.²

OPOMBE

¹ Madžarski državni arhiv, Budimpešta, Batthyany család levéltára III, 50786–50800 (Kopija v Arhivu SR Slovenije)

² Pri transliteraciji sem prečkovala znake: f v črko z, v črko š in y v črko ý.

S tremi pikami je označeno besedilo, ki ga nisem mogla prebrati, vprašaj v oklepaju pa pomeni, da je transliteracija dvomljiva, z oglatimi oklepajem pa je označeno dodano besedilo. Pismo je napisano s črnolom v latinski pisavi.

Jože Plečnik v fondih Arhiva glavnega mesta Prage

Jiří Kuděla

Pri urejevanju nekaterih doslej neevidentiranih arhivskih fondov, ki jih hrani Arhiv glavnega mesta Prage, se je avtor pričujočega prispevka ukvarjal tudi z gradivom iz praških rimskokatoliških župnij. V razmeroma obsežnem fondu župnijskega urada pri cerkvi Najsvetejšega srca Jezusovega v današnji praški četrti Vinohrady (Praga 3) je bilo najdemo doslej neznanu gradivo, ki se nanaša na gradnjo tamkajšnje cerkve. Osvetljuje okoliščine v zvezi z nastajanjem enega najpomembnejših in najbolj znanih spomenikov moderne arhitekture v glavnem mestu Češkoslovaške in odpira boljši pogled na vsestransko dejavnost Jožeta Plečnika v Pragi, arhitekta te cerkve.

Ideja za gradnjo druge fame cerkve (prva je bila cerkev sv. Ludmille, delo J. Mockerja iz let 1888–1893) na takratnih Kraljevih Vinohradnih se je porodila že leta 1908, ko je bilo pridobljeno zemljišče na trgu kralja Jurija Podebradskega. Od leta 1914 je tu že obstajala druga župnijska uprava, ki je začasno uporabljala šolsko kapelo sv. Alojzija na istem trgu. Ustanovljeno je bilo tudi cerkveno društvo, ki je lahko šele po končani vojni in nastanku samostojne Češkoslovaške republike razvilo konkretno dejavnost, ki je bila usmerjena h gradnji nove, dolgo časa že potrebne fame cerkve. Spomladi 1914 je novo ustanovljeno Društvo za izgradnjo druge fame cerkve na Vinohradih (dalje Društvo) razpisalo javni natečaj z nagradami. Prijavljeno je bilo več kot 30 arhitektskih osnutkov. Med njimi so vidno izstopali učenci Jožeta Plečnika, ki so dobili tudi glavne nagrade – I. nagrado Jindřich Merganc, II. nagrado Alois Mezera. Priznanja so bila deležna tudi dela Otta Rothmayerja, Karla Štipla in Aloisa Metelaka. Že v času natečaja so ti Plečnikovi učenci opozarjali Društvo, naj se v tej svoji nalogi obrne na samega Jožeta Plečnika, vendar je ta ponudbo najprej (1919) zavrnil in priporočil dela svojih učencev. Po končanem natečaju se je torej Društvo odločilo, da uresniči prvonagrajeni Mergančev načrt. Zaradi nerazčiščenih pravnih zahtev, ki jih je imelo Društvo do zemljišča na trgu kralja Jurija, reforme v upravi mesta Prage (sestavljanje t. i. Velike Prage, v kateri je iz prej samostojnega mesta Kraljevi Vinohrady bila oblikovana ena izmed praških četrti) in ne nazadnje tudi zaradi povečanih finančnih zahtevkov za načrtovano stavbo je bila gradnja v teh letih odložena.

Leta 1921 se je končno lotil projekta, ki bi bil v skladu s predstavami Društva, z visokimi umetniškimi postavkami in seveda tudi z bolj omejenimi finančnimi možnostmi, sam Jože Plečnik. V tistem času je bilo to eno izmed mnogih del, ki so ga v Pragi čakala. Od leta 1920 je bil namreč uradni arhitekt Praškega gradu; stavba naj bi postala zares reprezentativna rezidenca predsednika nove republike. Delo na načrtu za novo cerkev ga je

prevzelo in počasi se je vanj zares poglobil. Leta 1924 je oddal Plečnik Društvu svoj prvi osnutek, ki je imel močno poudarjene antične prvine. Za ta osnutek je bilo tipično zunanje dvoredje stolpov okoli fasade in zvonik v stilu italijanske kampanile. Načrt, ki je bil splošno sprejet in ga je odobrili tudi konzistorij, pa se zaradi velikih stroškov ni mogel realizirati.

Leto pozneje (1925) je zato Plečnik izdelal nov osnutek: opustil je v njem izrazito zunanje pompoznosti pri stavbi in se osredinil predvsem na simboliko cerkve. Vendar tudi ta osnutek ni mogel biti zaradi finančnih razlogov sprejet.

Na odobravanje brez pridržkov je naletel šele tretji načrt iz leta 1927, po katerem je bila stavba zasnovana v taki obliki, kakršno poznamo danes – na moč originalna tako v konstrukciji (inogočen zvonik v širini celotne stavbe za prezbitenijem) kakor tudi po svojem zunanjem in notranjem videzu, enako v detajlih, ki v izraziti meri potrjujejo Plečnikovo mojstrstvo. Ko je bil osnutek sprejet, je Plečnik izdelal končni projekt (1928). Stavba je bila dokončana v začetku leta 1932. Že pri sodobnikih je bila visoko ocenjena, v takratni kritiki pa sprejeta zvečine z navdušenjem.

Poleg dokumentov, ki so v zvezi s tehnično izvedbo stavbe, finančnimi vprašanji ipd., je bil najden v gradivu župnijskega urada tudi skupek doslej neznanih pisem Jožeta Plečnika. V celoti gre za 199 pisem, kartic, nekaj fotografij oz. manjših skic z noticami in komentarji, ki jih je Plečnik pošiljal v Prago nadškofijskemu notarju in kaplanu Alexandru Titlu, enemu izmed glavnih članov Društva, s katerim je Plečnika vezalo prijateljstvo. Samo prva tri pisma so naslovljena na prvega predsednika Društva, na župnika Františka Škardo. Razen tega je v tej zbirki še nekaj pisem, katerih naslovnik ni Titl, vsebina vseh pa je povezana s Plečnikovim delom. Še posebej je treba omeniti osebno prvega pismo češkoslovaškega predsednika T. G. Masaryka, naslovljenega Plečniku.

Vsi navedeni pisni dokumenti so razvrščeni po kronološkem redu in označeni s tekočimi številkami, v arhivu pa so spravljani pod signaturo I F/3. Celotna korespondenca sodi v leta 1918 – 1947. Pisma so zvečine napisana v češčini (z napakami), v manj primerih v slovenščini in le izjemoma v nemščini. Pogoste so kombinacije prvih dveh, manj pa vseh treh jezikov. Posamično se pojavlja tudi latinščina. V prevladujoči večini gre za pisma (za pisane liste) pred razglednicami in dopisnicami. Korespondenca je zložena takole:

- 1918 – 2 kosa (št. 1 – 2)
- 1919 – 1 kos (št. 3)
- 1921 – 2 kosa (št. 4 – 5)
- 1922 – 5 kosov (št. 6 – 10)
- 1923 – 2 kosa (št. 11 – 12)

- 1924 – 8 kosov (št. 13 – 18, 18a, 19)
 1925 – 4 kosi (št. 20 – 23)
 1926 – 5 kosov (št. 24 – 28)
 1927 – 6 kosov (št. 29 – 34)
 1928 – 5 kosov (št. 35 – 39)
 1929 – 5 kosov (št. 40 – 44)
 1930 – 11 kosov (št. 45 – 51, 51a, 52 – 54)
 1931 – 15 kosov (št. 55 – 69)
 1932 – 25 kosov (št. 70 – 94)
 1933 – 14 kosov (št. 95 – 108)
 1934 – 17 kosov (št. 109 – 125)
 1935 – 12 kosov (št. 126 – 137)
 1936 – 8 kosov (št. 138 – 145)
 1937 – 5 kosov (št. 146 – 150)
 1938 – 16 kosov (št. 151 – 166)
 1939 – 6 kosov (št. 167 – 172)
 1940 – 9 kosov (št. 173 – 181)
 1947 – 6 kosov (št. 182, 182b, 183 – 186)

dodatki:

- 1938 – 1 kos (št. 187)
 1934 (?) – 1 kos (št. 188)
 1925 – 1 kos (št. 189)
 datum neugotavljen – 10 kosov (št. 190 – 199)

Korespondenca s Titlom je bila v začetku formalnega značaja, sčasoma pa je v pisnih zaznati prijateljstvo vse do intimnejših tonov. Kot celota je neprecenljiva v pričevanju o Plečnikovih umetnostnih, svetovnonazorskih in političnih pogledih. Ustrezno dopolnilo te korespondence bodo laliko (glede na umetniško delovanje Jožeta Plečnika v Pragi) tudi nekatere druge vrste gradiva, ki je shranjeno v fondih župnišča pri cerkvi Najsvetejšega srca Jezusovega. Gre za tole gradivo:

1/ I F/2 – pod to signaturo je spravljena 9 pisem iz let 1919 – 1925, ki so naslovljena na različne osebe, vendar pa so vsa v zvezi s Plečnikom in njegovim projektiranjem nove cerkve.

2/ I F/1 –

a/ vsega 24 osnutkov z osebimi Plečnikovimi opombami iz let pribl. 1921 – 1932

b/ 15 fotografij z različnimi detajli cerkve in na večini izmed njih lastnoročne Plečnikove opombe

c/ izrezani članki iz časopisov ob praznovanju Plečnikove 60-letnice

3/ brez signature – izrezki iz časopisov o prvem Plečnikovem osnutku iz leta 1924

4/ I D/1–4 – protokoli o zasedanju Društva za graditev druge župnijske cerkve na Vinohradih – tu je seveda veliko omenb o Plečniku

5/ I E – dokumentacija o poteku natečaja za gradbeni načrt nove cerkve

6/ I H/1–23 – dokumentacija, ki se nanaša na samo gradnjo cerkve, gradbene protokole, gradbenične načrte ipd.

7/ I G/1–3 – gradivo o polaganju temeljnega kamna cerkve

8/ I J/1–5 – darovi in dediščine za gradnjo cerkve

9/ I K/1–15 – gradbeni izračuni ipd.

10/ blagajniške knjige Društva za izgradnjo druge župnijske cerkve na Vinohradih iz let 1915 – 1936

Drugo gradivo, ki dokumentira Plečnikovo umetniško aktivnost v Pragi, je mogoče najti v Arhivu Praškega gradu (o Plečnikovi prenovi gradu), sekundarno pa v gradivu ministrstva za kulturo in narodno prosveto, ki ga

dancs lraní Orednji državni arhiv v Pragi. Osebné spise Jožeta Plečnika iz obdobja, ko je poučeval na praški visoki Šoli za umetniško oblikovanje (češ. Umelecko-prumyslova škola), lraníjo enako kot spise župnijskega urada pri cerkvi Najsvetejšega srca Jezusovega v Arhivu glavnega mesta Prage – v arhivnem fondu Umelecko-prumyslova škola Praha.

Opisano in navedeno gradivo laliko prispeva k boljše-mu razumevanju in poznavanju dela Jožeta Plečnika, te-ga tako izrazitega pojava v arhitekturi 20. stoletja.

LITERATURA

O. Stary, Dilo Josefa Plečnika, Architektura ČSR, 1942

Novosti pražskeho lradu a Lan, sb, tab. Praha, 1928
 Iz ljubljanske šole za arhitekturo, 1928, Ljubljana
 Staviteljske listy, 1921, 1928, 1932

Prevod Plečnikovega pisma Titlu, z dne 8. 11. 1932, ki ga je transliteriral avtor članka dr. Jiri Kudela iz Arhiva glavnega mesta Prage, prevedla pa Albina Lipovec

Veliccnjeni gospod – dragolena moja dušica

Ilvala Gospodu Bogu, istočasno pošiljami danes Vaš tabcmakelj. Ko prejmete skico, mi izvolite, prosim, sporočiti. Bilo bi ludo, delo dancs opravljeno ponavljati. Za dan posvetitve bi mogli imeti na oltarju tudi tabcrnakelj – vsaj v grobem – če bo model potrjen! Sicer pa bi se kompletiralo lepo kos za kosom.

Prilagam Vam pismo p. p. Če ga boste spravili v arhiv, bo tam gotovo bolje shranjeno kot pri meni – ciganu.

Prosim vas, sporočite gospodom liturgom, da jim dajem prav: Kristus je Bog, Bog je ustvaril angele. To so njegovi sli – zato so krilati – Jaz pa sem si predstavljaj, kako sina Božjega, i. e. srce božje nesejo sli od Boga – angeli! – nam ubogim človečkom v veselje – krila so za Jezusom, ne iz Jezusa.

To pismo /:delim svoje pripombe:/ katerega sodba Vas preseneča, me nikakor ni presenetilo. Imel sem ne enkrat priložnost slišati, kako se tam misli in /:ne:/ donisli. Če sem opozarjal na to, se je reklo, da sem predrzen in neobziren. – G. Kroupa mi je danes poslal fotografijo oltarja – na prvi pogled obetavna zadeva?! Zdi se, da tisti material deluje lepo. Ah te figure! Zelo imam rad g. kiparja, le ko bi ne imel "asistentk" – Hudo je to! V vsakem primeru bo nujno, da si poiščete in naročite žirijo dveh umetnikov – vendar rahločutnih in stvarnih. Daj Bog pravega razuma in pravih odločitev – Pišem to seveda le Vam in za Vas! Kar bom mogel, Vam bom gotovo naredil – Kar najbolj raznolikih lučic mora biti tam, da bo kar "mežikalo" – Na četrti strani svečnikov, ki ne bo okrašena s kamenčki, bi bila vtisnjena imena donatorjev.

Da bi bil zdaj pri Vas zelo koristen, vem – vem pa tudi, da je spet velika sreča, da jaz, copata, tam nisem zraven. – P.P. sem hotel pisati, kako si cerkev v velemestu

predstavljam – kakšne težave so se na Vinohradih nako-
pičile – in da niseim Bogu za to dovolj hvaležen, ker se je
to tako končalo. – Er verstünde mich doch nicht.

Prosim, ne zamenite mi, ker Vam tako frfrasto pišem
in rišem tako površno. Verjenite mi – z leti plahni potr-
pežljivost pa ta šola me kar dosti muči.

Zelo me je razveselilo Vaše današnje pismo. Bodite
vesel /:Bog ima vesele ljudi rad:/ in neutrudljiv in konč-
no brezobziren – Največja krepost je v današnji dobi den
Leuten für gute Zwecke das Geld abzuknöpfen! Enkrat
– če boste imeli tega preveč – se odpravite in pridite k
meni za nekaj dni, stanovanje in ostalo – če bo Bog dal
– bo tukaj. Imam tudi neumnega "psička", ki mu je ime
Sivko. Pa okolica je tu lepa, pojedemo malo naokoli brez
večjega prenišljevanja.

Bog z Vami. Poljubljaj Vam roko

Vaš Plečnik

B. II. 32

Spoštljiv pozdrav veleccenjenemu g. župniku.

OPOMBA PREVJALKE

Plečnikovo v češčini napisano pismo je kombinirano
tudi iz replik v slovenščini in nemščini. V slovenski pre-
vodu in različici ohranjamo v besedilu oba nemška stavka
neprevedena, medtem ko so Plečnikove slovenske sti-
lizacije vkomponirane tako, kakor jih je avtor sam vgra-
dil v svoje pismo – ločene so bodisi s pomišljajem, npr.
moja dragolena dušica, vstavljene v značilen oklepaj
/:Bog ima vesele ljudi rad:/ ali pa brez posebnih označi-
tev sledijo češkemu stavku, npr. Poljubljaj Vam roko.

Kot je omenjal avtor članka dr. J. Kudela, so v Pleč-
nikovem češkem tekstu napake (pravopisne, skladišnejske
in leksikalnosemantične). "Frfrasto" pisanje, kakor je
arhitekt Jože Plečnik označil sam sebe v svojem pismu,
se najbolj kaže v pogostih pomišljajih, ki jih ohranjamo
tudi v slovenskem prevodu. Postavljanje ločil, ki je po-
menska operacija, bi bilo poseganje v avtorjevo besedilo.
Kljub temu se na nekaterih mestih "urejanju" ni bilo
mogoče izogniti v skladu s stališčenostjo prevajalca. Tako
kot vsak prevod je kajpada tudi Plečnikovo pismo v slo-
venščini ena od možnih interpretacij.

Dr. France Prešeren v arhivskem gradivu Zgodovinskega arhiva Ljubljana

Vinko Demšar

Ko sem pred leti pregledoval repertorije k spisom
ljubljske mestne uprave v prvi polovici 19. stoletja,
sem pogosto našel na priimka Prešern in Prešeren. To
mi je ostalo v spominu in ko sem letos izvedel, da bo na
arhivskem srečanju ena od tem tudi o Francetu Prešernu,
sem se brez oklevanja odločil, da vam predstavim, kaj vse
imamo o tem našem, po duhu velikem možu, v našem
arhivu. Kako pa je z gradivom o Prešernu v našem arhi-
vu v resnici, bom poizkušal predstaviti v krajšem prispev-
ku.

Zgodovinski arhiv Ljubljana v precejšnji meri pokri-
va območje, kjer je France Prešeren preživel večino svo-
jega življenja, razen študijskih let na Dunaju. Njegovih
rojstnih oziroma krstnih podatkov pri nas ni, ker tovrst-
ne matične knjige hranijo drugi. Prav tako pri nas ni
nobelih knjig in spisov o obiskovanju osnovne šole
(termin ni najbolj ustrezen), ne na Gorenjskem ne na
Dolenjskem.

Zgodovinski arhiv Ljubljana hrani obsežen fond
Splošna mestna registratura Ljubljana. Časovni obseg
fonda je od leta 1784 do 1945. Za ves ta čas obstaja k
fonda dolga serija delovodnikov in indeksov oziroma
repertonjev. Indekse, kasneje imenovane repertorije,
sem pod črko "P" pregledoval vse od leta 1800 do leta
1853. Omeniti moram, da so repertoriji vodeni sicer abe-
cedno, vendar ne po strogi abecedi. V teh letih se Pre-
šerni omenjajo kar tridesetkrat, France Prešeren pa
osemnajstokrat. Vendar je ob imenu in priimku še kakšno
geslo oziroma beseda, ki pove, da je bilo tedaj v Ljubljani
ali okolici več ljudi s takim imenom in priimkom. Tako

spoznamo Franceta Prešerna leta 1837 – imel je hišo na
Nemškem trgu (Deutscher Platz) 203 v Ljubljani. Prosil
je za ljubljansko meščanstvo in ga tudi dobil, ko je pla-
čal pristojbino za meščanstvo. Drugič srečamo Franceta
Prešerna, ko plačuje varščino za najemnico. Tretjemu
Francetu Prešernu delijo kmetijo leta 1840¹. Neki Fran-
ce Prešeren se je želel leta 1848 odseliti v Trst in je do-
voljenje za to tudi dobil.² Toda, že vsak osnovnošolec
pri nas bo vedel, da to ni naš pesnik in doktor. V nekate-
rih primerih, ko bi utegnili iti za našega "pravega" Pre-
šerna, pa je vpis v delovodnik (Gestions Protokoll) zelo
pomankljiv, zlasti pogosto manjka oznaka, kam je bil
spis odložen.

Prvi pravi podatek dobimo v tem fondu šele nekaj
let po Prešernovi smrti. Ana Jelovšek je 10. maja 1851
prosila magistrat v Ljubljani za enkratno pomoč za vzdr-
ževanje svojih oziroma Prešernovih otrok Ernestine in
Franca (Jlousehek Anna bittet im eine auserordentliche
Aushilfe zur Erhaltung der Kinder Ernestine und Franz
Preschern). Dva dni po prejetju je magistrat odstopil spis
Slovenskemu društvu. To pa je še isti mesec, 30. maja
1851 odgovorilo in poslalo za potrebe obeh otrok 24
goldinarjev. Magistrat jih je še isti dan poslal Primožu
Hudaverniku, varuhu omenjenih otrok.³ Spisov o tem pa
ni več v našem arhivu. Zgornji podatki so razvidni iz
delovodnika za to leto.

Več o Francetu Prešernu dobimo v fondu Klasična
gimnazija v Ljubljani. Prvi dokumenti v tem fondu so iz
leta 1777. V okviru gimnazije je bil tudi licej, tako da je
bilo pod eno upravo več smeri oziroma razredov. Zato je

tudi šola večkrat spreminjala svoje ime. Po zakonu iz leta 1802 se je šolsko leto pričevalo v začetku novembra. Učenci so imeli na gimnaziji v zimskem času pouk od osmih do desetih dopoldne in od pol treh do pol petih popoldne. V letnem semestru so imeli dopoldanski pouk ob enakih urah, popoldne pa od treh do petih. Na dan torej štiri ure.

Za čas Prešemovega šolanja v Ljubljani so ohranjeni predmetniki in urniki; tudi katalogi za vsak semester posebej. Iz teh in drugih virov fonda spoznamo tudi vse profesorje tedanje gimnazije, ki se je ureadno imenovala Cesarsko-kraljeva akademska gimnazija (K. K. Akademisches Gymnasium zu Laibach). Zanimivo je, da so bili v glavnem vsi profesorji domačini (Selca, Poljane, Škofja Loka, Mengeš, Slavina, Idrija). Le za grščino je bil profesor z Bavarske in za grški stil s Hrvaške.

Kogar bi kaj več zanimalo razmere in Prešemova družina na tej šoli, bi lahko iz tega vira dobil veliko podatkov, kaj je mladi Prešeren tedaj "vdihaval" v Ljubljani. Spisovnega gradiva, zlasti za leta 1814 do 1820, se je ohranilo zelo veliko. Iz njega spoznamo, da je tedaj gimnazija veljala za odlično, saj je bil pritisk na to šolo glede števila učencev prevelik in so morali učence zavračati pri vpisovanju. Ljubljanska gimnazija je bila tedaj vodilna v ožjem notranjeavstrijskem prostoru. Nanjo so se obračale po nasvete sosednje gimnazije kot iz Gorice, Kamnika, Novega mesta, Kranja in Istre. Gubernij v Ljubljani je 5. julija 1817 objavil, da bo ljubljanska gimnazija sprejemala le učence iz ljubljanskega okrožja in da je že teh preveč. Kljub temu so bile še izjeme, tako da tudi še kasneje srečujemo na njej učence iz raznih sosednjih dežel, zlasti iz Trsta, Gorice in Novega mesta.

Kot nobena šola, tudi ta ni bila idealna. Kot zanimivost naj navedem, da je 26. avgusta 1818 prefekt gimnazije France Hladnik dobil štiri strani dolg tekst o moralnem stanju učencev na njej. Poimensko so navedeni nekateri najbolj problematični učenci. Zapisana je tudi glavna napaka vseh učencev: nemirno obnašanje v šoli in pogost izostanek pri sveti maši ("unruhigen Betragens in der Schule und wegen häufigen Ausbleibens von der heiligen Messe als Sittenlos anerkannt und dass die Ursachen des Ausbleibens aus der Kirche erhoben wurde").⁵

V okviru gimnazije in liceja so bili po odhodu Francozov gramatikalni razredi (od 1-4), humanistika (1-2), teologija (1-4), čisto cerkveno pravo (blossen Kirchenrecht), filozofija (1-2), kirurgija in babišstvo.⁶

Prešeren se je vpisal v prvi gramatikalni razred leta 1813. Skupno je bilo šestinsedemdeset učencev. Od tega jih je plačevalo šolnino samo osemindeset, drugi so bili zaradi revščine (Armut) šolnine oproščeni. Šolnine so bili oproščeni tudi učenci, ki so bili brez vsakega premoženja in zelo nadarjeni (Wise) in pa otroci revnih upokojencev ali brezposelnih uradnikov in dnevničarjev (Tagelöhner). Šolnino so plačevali za koledarsko leto, vsak mesec en frank, skupno torej deset frankov. Prešeren je bil vsa kasnejša leta oproščen šolnine zaradi odličnega uspeha.

Leta 1814 sta bila na gimnaziji in liceju kot gimnazijski prefekt Franc Hladnik, direktor pa Jurij Zupanc. Vseh profesorjev je bilo sedemnajst, nekako polovica na gimnaziji, druga polovica pa na liceju. Sprva je Prešerna še učil Valentin Vodnik, 15. marca 1816 pa je Vodnik že omenjen kot upokojenec humanističnih razredov.⁷

Finančno stanje Franceta Prešerna ni bilo tako slabo. Bil je sin gruntarja, poleg tega pa je dobil kmalu še

štipendijo, ki jo je v 18. stoletju s fundacijo 6000 goldinarjev ustanovil njegov sorodnik Janez Krstnik Prešeren. Na leto je znašala štipendija 120 goldinarjev običajnega kovanege denarja. Pravico prezentacije je imel ljubljanski škof.⁸

Za vse učence tedanje gimnazije v Ljubljani so ohranjeni katalogi za vsak semester posebej. V katalogu za šolsko leto 1813/14 za prvi gramatikalni razred je o Prešerenu naslednje:

Prešeren Franc, star 13 let, rojstni kraj: Rodnje (Rodain), starši: Simon Prešeren, kneht celak (Ganzhübler)

Ocenjen je iz učnih predmetov in zadržanja.

Vedenje (Sitten): Em

Sposobnost – prizadevnost (Verwendung): E

Verouk (Religionslehre): em

Latinski jezik, stil (Latin. Sprache Styl): em

Matematika (Mathematik): E

Prirodopis (Naturgeschichte): E

Fizika (Naturlehre): E

Zemljepis in zgodovina (Geographie und Geschichte):

E

Grški jezik (Grichisch. Sprache): E

"E" in "em" je okrajšava za latinsko eminent. Torej je bil v vseh ozirih odličen. Tak uspeh so imeli v tem razredu, kjer je bilo trinajdeset učencev, še trije drugi. To so bili Anton von Scheuchenstühl iz Ljubljane, star 9 let, Simon Vovk iz Radovljice, star 13 let, in Jakob Zuderman, star 14 let, iz Kranja.⁹

Prešeren je imel tudi v drugem semestru enak uspeh, le grščine niso več imeli.¹⁰ Prvo leto je še plačal šolnino, potem pa zaradi odličnega uspeha ne več. Prav tako je bil med prvimi naslednja leta. V drugem razredu je ob ocenah pripisano: "Verdint die 3te Stelle unter Eminenten" (Zasluzi tretje mesto med odličnimi. Prvi je bil že prej omenjeni Anton v. Scheuchenstühl). Njegov oče je bil Anton v. Scheuchenstühl, tajnik mestne in deželne sodnije (Stadt und Landrechtssecretär).

Iz kataloga ni razvidno, po kakšnem principu so razporedili tedaj vseh pet odličnih učencev.¹¹ Ali je veljal med enakimi za najboljšega najmlajši?

V četrtem semestru je bil France Prešeren prvi (Ist der erste accedens ad Praemiferos).¹² V tretjem razredu je bil – oba semestra – drugi (Verdint die zweite Stelle unter der Eminenten).¹³ Prvi je bil zopet Scheuchenstühl. Enako je bilo v četrti gimnaziji.¹⁴

Leta 1818 se je vpisal v prvi humanistični razred. Glede uspeha je bilo enako kot prej v gimnaziji. Prvi pa je bil zopet Anton v. Scheuchenstühl.¹⁵

Drugo leto, 1819/20, je bil tretji med odličnjaki oba semestra.¹⁶ Vzporedno se je jeseni 1818 vpisal še v prvi letnik liceja in sicer na italijanski jezik in literaturo (der Hörer der italienische /Sprache/ und Literatur). Prvi semester je bilo skupaj trideset slušateljev. Glede navedenosti je ocenjen kot drugi: "povsem primeren" (ganz gemäss), v prizadevnosti (Verwendung) pa kot "zelo dober". V italijanskem jeziku je bil "prvi med prvimi" (Erste mit Vorzug).¹⁷ V letnem semestru je bilo le še petnajst slušateljev. Prešeren je bil v rednem roku ocenjen samo v pridnosti, glede izpitov, da jih je opravil kasneje (Wird die Prüfung Krankheits wegen nachgetragen).¹⁸

Jeseni leta 1820 se je na liceju v Ljubljani vpisal v prvi letnik filozofije. Zanimive so ocene po prvem semestru:

Nravnost: primerna (gemäss)

Prizadevnost: zelo dobra (sehr gut)

Veroslovje (Religions Wissenschaft): prvi med prvimi (erste mit Vorzug)

Teoretična filozofija (Theoretische Philosophie): prvi med prvimi

Matematika (Mathematik): prvi med prvimi

Splošna zgodovina (Universalgeschichte): prvi med prvimi

Grški jezik (Griechische Sprache): prvi med prvimi.¹⁹

Tak uspeh je imel tudi vse ostale tri semestre. Zboljšal je še oceno iz nravi na "povsem primeren" (ganz gemäss).²⁰ Zadnje izpite je opravil v Ljubljani 10. novembra 1821.

Po letih študija na Dunaju, ko se je zopet vrnil v Ljubljano, ni o Prešemu zaslediti nikakršnih podatkov. Pregledoval sem popis prebivalstva v Ljubljani za leto 1833, a ni nikjer omenjen, čeprav so v popisu zajeti tudi najemniki, podnajemniki, skratka, vse kategorije prebivalstva.²¹

Na Temelnjem sodišču v Kranju še čaka starejše arhivsko gradivo te ustanove od začetka 19. stoletja in dalje. Tu bi morale biti Prešernove stvari (spisi) vsaj iz zadnjih let njegovega življenja, ko je bil advokat v Kranju. Ob pomoči arhivarja Kapeleta na sodišču in kolegice Mije Mravljca iz gorenske enote ljubljanskega zgodovinskega arhiva sem iskal gradivo iz Prešernove pisarne. Uspeha ni bilo nikakršnega, kljub kar temeljitemu iskanju. Ali sino premalo iskali, preslabo? Ali ni več teh aktov na sodišču? Morali bi jili biti kar precej, saj jih omenja tudi Avgust Žigon v svoji razpravi Zapuščinski akt Prešernov, kar je objavil leta 1904 v Kranju.²² Kaj vse vsebuje prešerniana v Arhivu SRS, mi ni znano.

Marsikaj o Prešemu iz kasnejše dobe bi bilo moč najti v Zgodovinskem arhivu Ljubljana v raznih fondih. Poznano je, da so obstajale pobude za postavitve Prešernovega spomenika v Ljubljani že veliko preje, kot šele v začetku tega stoletja. Vse večje pobude je moral obravnavati mestni svet ljubljanski. In to je popisano v zapisnikih mestnega sveta ljubljanskega, ki za ta leta tečejo tekoče. Zgodovinski arhiv Ljubljana pa hrani tudi poseben fascikel o postavitvi Prešernovega spomenika v Ljubljani iz časa županovanja Ivana Hribarja. Tu so vsi zapisniki sej posebnega odbora za postavitve spomenika. Ohranjeni so razni idejni in že bolj izdelani osnutki spomenika. V odboru so sodelovala znana umetniška imena. Lahko bi še našteval. Lahko boimo še iskali in marsikaj našli.

Pri pregledovanju starejših rokopisnih knjig iz 16. in 17. stoletja sem našel tudi naslednje: v rokopisno knjigo COD 1/48 — zapisniki mestnega sveta iz leta 1691 — je na 75. prazno stran arhivar Vladislav Fabjančič v letih 1941—1945 z rdečim črnilom napisal:

"Manj strašna noč je v črne zemlje krilli,
kot so pod svetlim soncem sužni dnovi.
Prešeren"

OPOMBE

Vse spodaj navedeno je v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, razen, če ni drugače navedeno.

1 Mesto Ljubljana, Indeksi in delovodniki, LJU 2/1, Repertorium 1837—1846, štev. 17.—

2 Mesto Ljubljana, Indeksi in delovodniki, LJU 2/1, Repertorium 1847—1957, štev. 18.—

3 Mesto Ljubljana, Indeksi in delovodniki, LJU 2/1, Gestions Protokoll des k. k. Magistrates der Hauptstadt Laibach, 1851, štev. 2553, 2820.—

4 Klasična gimnazija Ljubljana (nadalje KGL), LJU 184, akcisijski fond 1, škatla (nadalje š.) 52.—

5 Isto kot 4.—

6 KGL, š. 51, 52.—

7 KGL, š. 52.—

8 KGL, š. 52, Tiskan seznam študentskih, Kurende N° 8674/2030, 6. Avgust 1816.—

9 KGL, š. 85, a. e. 109, Scheuchstuhli je različno zapisan, tudi Scheichenstuhli.—

10 KGL, š. 85, a. e. 110.—

11 KGL, š. 85, a. e. 111.—

12 KGL, š. 85, a. e. 112.—

13 KGL, š. 85, a. e. 113, 114.—

14 KGL, š. 85, a. e. 115, 116.—

15 KGL, š. 86, a. e. 117, 118.—

16 KGL, š. 86, a. e. 119, 120.—

17 KGL, š. 79, a. e. 38.—

18 KGL, š. 79, a. e. 38, 39.—

19 KGL, š. 79, a. e. 42.—

20 KGL, š. 79, a. e. 43, 48, 49.—

21 Mesto Ljubljana, Statistični popisi, LJU 2/19, Popis prebivalstva v Ljubljani 1830 in indeksi k popisu.—

22 Avgust Žigon, Zapuščinski akt Prešernov, Kranj 1904.

Prvomajski letaki iz NOB v arhivu Inštituta za novejšo zgodovino

Marjeta Čampa

Letaki spadajo med tako imenovani drobni tisk.¹ Mnogovrstni letaki z visoko naklado so imeli skupaj z ostalim tiskom pomembno propagandno funkcijo v narodnoosvobodilni borbi, saj radijske novice in druge komunikacije prebivalstvu niso bile splošno dostopne.

Prvomajski letaki na svoj način nadaljujejo politično prakso prazničnih proglasov, ki jih pozna naše delavsko gibanje med obema vojnama. Seveda pa se je vsebina

močno prilagodila vojnim razmeram: "Delovno ljudstvo vsega naprednega sveta slavi 1. maj ... To je največji in najpomembnejši praznik vsega socialno čutečega človeštva. Istočasno pa je tudi praznik slovenskega delavstva in delovnega ljudstva ..." Takoj za tem sledijo vojaški in politični imperativi, ki jih postavlja narodnoosvobodilni boj: vključevanje v slovensko partizansko vojsko, v OF, skupni boj z ostalimi jugoslovanskimi

narodi. Posebej sta poudarjena vloga in pomen Sovjetske zveze; seveda se omenjajo tudi zahodni zavezniki. Včasih pride močnejše do izraza direktivna komponenta tega tiska.

V arhivu hranimo te letake v fasciklu X².

1. maj 1943

Centralni komite Komunistične partije Slovenije je izdal proglas "Slovenskemu narodu!" (3 izdaje 3–4 str., ciklostil; oprema na naslovni strani rdeča zvezda). Naslovljen je bil delavcem, kmetom, delovnemu ljudstvu, partizanom, partizankam, komandirjem, komandantom in politikomisarjem. V osrednjem delu prevladujejo mobilizacijski toni za vstop v slovensko partizansko vojsko in poudarjajo se vojaški uspehi Sovjetske zveze ter zaveznikov, pa tudi jugoslovanskih partizanov pod Titovim vodstvom. "... Okupatorji skušajo mobilizirati slovenske može in fante za vzhodno fronto, slovenske delavce in kmete za delo po vojnih tovarnah... Kmetje naj ne oddajajo pridelek okupatorjem ... Mladina naj vstopa v vrste narodnoosvobodilnega boja ... Žene naj se združijo v vrstah OF ... Živelo bratstvo in sloga narodov Jugoslavije v borbi proti okupatorjem! Živela Sovjetska Zveza, velik zaščitnik malih in vseh zatiranih narodov! Živela angleško – sovjetska – ameriška vojna zveza, živela enotnost svobodoljubnih sil vsega sveta v borbi proti krvavemu fašizmu!"

Pokrajinski odbor OF je 1943. leta napisal "Prvomajski proglas Osvobodilne fronte delovnemu ljudstvu in narodu Gorenjske in Slovenske Koroške" (2 izdaji, 1 str., ciklostil). Nekaj poudarkov: "... Veliko večino slovenskega naroda predstavljajo delavci, kmetje in delovno izobraženstvo. Zato mora biti in zato je prvi maj, praznik delovnega ljudstva, tudi slovenski narodni praznik ... je tudi praznik vseh narodov sveta, ki se s Sovjetsko Zvezo, Anglijo in Ameriko na čelu borijo za svojo svobodo. Prvi maj torej ni praznik miru, praznik borbe je ..." Seveda pa je dodan poziv za vstop v organizacijo OF in tudi v partizansko vojsko.

1. maj 1944

"Živel 1. maj!", je naslov prazničnega proglasa, ki ga je izdal Centralni komite Komunistične partije Slovenije (1 izdaja, 1 str., rdeče črke tiskarne "11-A", 17. 4. 1944).³ Centralni komite se obrača na Slovence in Slovenke, borce, oficirje in politikomisarje, na delavski razred Slovenije, na kmete, inteligenco, obrtnike in meščane, na komuniste ... "Delavski razred Slovenije! V sveti domovinski vojni proti najhujšemu sovražniku demokracije si doprinesel velikanski delež. Pokazal si krasne primere svoje patriotične zavesti, nerazdružljivo povezane s svojo demokratično in človečansko zavestjo..." To je gotovo lepo priznanje in zahvala slovenskemu delavcu. Nekateri proglasi so bolj kritični v tem oziru.

Razmnožen je bil tudi letak Centralnega komiteja Komunistične partije Jugoslavije (1 izdaja, 4 str., tisk): "Narodom Jugoslavije. Delavci, kmetje, delovno ljudstvo, rodoljubi naše domovine!" V uvodnem delu se ugotavlja, da so delavcem Jugoslavije dosedanje vojaške in politične zmage prinesle vse demokratične pravice, ki jim v prihodnosti zagotavljajo vlogo in mesto, kakršnega delavci zaslužijo. Nato sledijo zelo kritični toni:

"... Na žalost mnogi izmed vas še služijo okupatorju in njegovim pomagačem, ko delajo v njegovih fabrikah, delavnicah in po poljih, ali se nahajajo celo v različnih vojaških formacijah ... Delavci na delu v Nemčiji! Vi ste napravili največji grehi nad delavskim razredom, nad svojim narodom in nad našimi velikimi zavezniki, a v prvi vrsti nad ZSSR ... Vi ste zamenjali nemške delavce, da jih je Hitler lahko poslal na fronto. Rušite stroje in skladišča, vračajte se takoj v domovino! Stopajte v Narodno Osvobodilno Vojsko Jugoslavije in na delo za obnovo naše domovine!" CK KPJ je prav tako ostro pozval še železničarje, rudarje, kmete ter vse delovno ljudstvo na okupiranem ozemlju, naj ne sodeluje z okupatorjem.

Glavni odbor Delavske enotnosti (Franc Leskošek, Tone Fajfar, France Svetek) je sestavil proglas "Slovenskemu delavstvu za 1. maj". (5 izdaj, 1 str., ciklostil; tisk: tiskarna 13-A, 6.000 izvodov, natisnjenih 26. 4. 1944).⁴ Ta letak kaže, da vključevanje delavcev v narodnoosvobodilni boj ni bilo vedno tako uspešno, kot so si aktivisti želeli: "... z vašim delom v okupatorjevi industriji si sovražnik podaljšuje življenje, z vašim delom se podaljšuje trpljenje slovenskega naroda... Pozivamo vas, da vsaj v zadnjih mesecih nastopite kot pravi Slovenci in zavedni proletarci... in zadnji opomin tistim delavcem, ki so se iz kakršnihkoli razlogov dali mobilizirati v izdajalsko Rupnikovo vojsko."

Okrožna organizacija OF Kozje-Brežice je 1. maja 1944 izdala poziv "Senovskim rudarjem!" (glej zbornik Krško skozi čas, 1977, str. 519). Četudi ne gre za pravi prvomajski letak, ga delno citiram zaradi njegove vsebine: "...Rudarji! Odbor Narodnoosvobodilne fronte, kot merodajna oblast na teritoriji Slovenije, vas je že večkrat opozoril, da prenehate z delom za okupatorja... Svoboda se ne daje, svoboda se jemlje. Skrajni čas je, da prenehate s hlapčevsko službo in da izvršite naloge, katere postavlja pred vas Narodnoosvobodilna fronta... Organizirajte se po vseh obratih v odbore Delavske enotnosti!"

IO OF je 24. aprila 1944 v svojem prvonajskem letaku "Slovenci!" (4 izdaje, 1 str., ciklostil; tisk tiskarne 13-A) pozival k proslavljanju praznika z vso primerno svečanostjo, saj je slovensko delavstvo vneslo ogromen delež v osvobodilno borbo; dokazalo je v najtežjem trenutku zgodovine svojo ljubezen do naroda in skrb za bodočnost, za svobodo.

OF je za 1. maj izdala tudi trosilni listič "Svoboda je blizu!" (2 str., rdeč tisk na rumenem papirju). Omenim naj dvoje zanimivih gesel: Samo narod, ki si sam reže svoj kruh, si tudi sam piše svoje postave! – Živeli enotni sindikati Jugoslavije! –

Pokrajinsko poverjeništvo IOOF za Gorenjsko je izdal letak delavcem, kmetom, delovnim izobražencem, partizanom in aktivistom OF (Kranj, 3 izdaje, 2 str., ciklostil, na naslovni strani peterokraka zvezda s srpom in kladivom). Med prazničnim tekstem je tudi poziv izobražencem Gorenjske: "... danes je prišel trenutek, ko mora tudi zaveden slovenski inteligent izpolniti svojo dolžnost do domovine! Zato dvignite svoj glas proti sleparski, pustolovski propagandi Hitlerjevih belo in plavogardističnih gestapovskih agentov!" OF se podobno obrača tudi na kmeta: "Ne nasedajte Hitlerjevim agentom, ki poskušajo izrabljati vaša verska čustva in navezanost na zemljo, da bi vas pognali v boj proti lastnim bratom in proti Rdeči armadi..."

Ohranjena sta prvomajska proglasa Okrožnega komiteja KPS za Notranjsko in Okrožnega odbora OF za Slovensko Istro (prvomajske akcije). Lepo opremljen letak,

brez navedbe izdajatelja in razmnožen na opalografu (slovenska trobojnica, Triglav z zvezdo, morje, znak OF) prinaša navodilo: praznik 1. maja naj se praznuje pod geslom "Vse za svobodo, bratstvo in mir!"

Tri letake so izdale vojaške enote, med njimi tudi borci XXX. divizije ("Prvi maj", 2 str., ciklostil). V poetičnem slogu so zapisali: "Prvi maj je Tvoj dan, Ti izgarani drvar, ki so Ti klane in lilodi izpili kri... Tvoj praznik je danes, sključen vipavski viničar, hrbet so Ti uklonile brajde, prsti so Ti otrdeli od rovnice..." Omenjena je Sovjetska zveza in njena slavna Rdeča armada: v SZ je za vse ljudi poskrbljeno, ni brezdomcev in sirot, za vsakogar je dovolj kruha. Pohvalili so tudi Angloameričane, saj so dobili od njih pomoč v orožju, obleki in zdravilih; zelo ugodno so ocenili tudi njihova uspešna bombardiranja Hitlerjeve evropske trdnjave. Proglas so zaključili z gesli: Živela narodnoosvobodilna vojska Jugoslavije! Živel AVNOJ! Živel SNOS!

1. maj 1945

Tiskarna "TRILOF" je v dneh med 28. in 30. aprilom 1945 natisnila letak "1. maj naš državni praznik" (2 str., 1023 izvodov):⁵ "...jugoslovanski narodi prvič v zgodovini praznujemo prvi maj kot svoj državni praznik... v vseh osvobojenih federalnih enotah prevzemajo oblast najširše ljudske množice delavcev, kmetov in delovnih izobražencev..." Letak se zaključi s stavkom: "1. maj proslavlja ves slovenski narod pod vtisom silnih zmag Jugoslovanske armade."

Okrožni odbor OF za Notranjsko Ribnica je izdal letak pod naslovom: "Živel 1. maj, naš državni praznik!" (1 str., ciklostil). Tekst je pisan zelo čustveno: "Bratje, sestre!... Srca nam napolnjuje sreča in ponos, kajti bliža se konec trpljenja naše izmučene domovine ... Svoboda, ki trka na vrata, nas bo našla pripravljene. Pokažimo vsemu svetu, da smo prav tako sposobni vladati sami sebi, kot smo bili sposobni osvoboditi svojo domovino! ...Naj živi prvi maj, dan bratstva delovnega ljudstva vsega sveta!"

Letak zaključijo gesla s pozdravi Titu, Rdeči armadi.

Naglo zaporedje vojaških in političnih dogodkov v aprilu in maju 1945 je prekomerno obremenjevalo tiskar-

je; zato niti ni čudno, da imamo v arhivu ohranjena le omenjena dva letaka.⁶

OPOMBE

1 Drobn tisk (letaki, plakati, vabila, koledarji, tiskovine i. dr.) je zanimiv zaradi svoje sporočilnosti in deleža, ki ga ima v propagandi tako v preteklem kot tudi sedanjem času. Pri nas so pisali o tej problematiki: Breda L'ilo, Stane Bernik, Marjeta Mikuš, -

2 Karpo Godina je med njimi izbral nekaj prmerkov za mednarodno razstavo v Berlinu leta 1986. -

3 Jože Krall; Partizanske tiskarne na Slovenskem, I. knj., Lj., 1972, str. 137. -

4 Jože Krall, ibid., str. 140. -

5 Jože Krall, Partizanske tiskarne na Slovenskem, III. knj., Lj., 1976, str. 292. -

6 Še en prvomajski proglas omenjam, četudi je izšel le v časopisu: Partizanski dnevnik je 1. maja 1945 (št. 87) objavil "Proglas narodom demokratične federativne Jugoslavije za 1. maj" (podpisali so ga: Glavni odbor enotnih sindikatov, NOF Srbije in Hrvatske, slovenski IOOF, NOF Bosne in Hercegovine ter Makedonije in Crne gore, USAOJ in AFZJ).

iz prakse za prakso

Vodnik po fondih in zbirkah arhiva – ob objavah vodnikov slovenskih arhivov v zadnjih desetih letih

Jože Žontar

Od leta 1980 so štiri arhivi v Sloveniji objavili vodnike po svojih fondih in zbirkah: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Zgodovinski arhiv v Ptujju ter Zgodovinski arhiv v Celju.¹ Upoštevali smo tudi Publikacijo Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici 2, čeprav nima naslova vodnik, arhive pa smo navedli po časovnem zaporedju izida vodnikov. V tem obdobju smo dobili tudi skupen vodnik za vse arhive v Sloveniji, ki ga je izdala Zveza arhivskih delavcev Jugoslavije v seriji Arhivski fondi in zbirke v arhivih in arhivskih oddelkih v SFRJ (leta 1984, po stanju 31. 12. 1974, urednik Peter Klasinc).² Delo na vodnikih v Sloveniji je pospešil sklep takratne Skupnosti arhivov, po katerem je bila prioriteta naloga arhivov v srednjeročnem obdobju 1981–1985 prav objava vodnikov po fondih in zbirkah.

V tem prispevku želimo – poleg prikaza stanja – pojasniti nekatera vprašanja v zvezi z izdelavo vodnikov. Želeli bi, da bi bil tudi osnova za razmislek, kako bi v bodoče s pomočjo računalnikov sproti dopolnjevali podatke, ki jih potrebujemo za vodnik po fondih in zbirkah arhiva. Posebej se bomo nekoliko dalj ustavili pri vprašanju predhodnikov današnjih vodnikov.

Potreba po objavljanju publikacij, ki dajejo informacijo o celotni vsebini gradiva arhiva in splošno orientacijo po njem (ali pa tudi za več arhivov skupaj) je dosti stara. Že delo C. A. H. Burkhardta, Haupt- und Adressbuch der Deutschen Archive, I. Theil: Handbuch, Leipzig 1887² navaja tudi nekaj arhivov iz Kranjske in Štajerske. Po vzoru prakse v francoskih arhivih je arhivski svet na Dunaju na seji 18. aprila 1898 naročil izdelavo sumarnih inventarjev za posamezne arhive in je kot prvi v seriji Inventare österreichischer staatlichen Archive izšel Inventar des Allgemeinen Archivs des k. k. Ministeriums des Inneren, Wien 1909 (skupno 10 zvezkov, zadnji leta 1953). Skoraj istočasno so se pojavile pobude za objavo arhivskih katastrof (K. Giannoni v Mitteilungen der III. /Archiv-/Sektion der k. k. Zentralkommission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale, Družba za novejšo avstrijsko zgodovino, Anton Mell na 6. zborovanju nemških arhivarjev na Dunaju). Po Mellu je bil arhivski kataster vodnik po arhivih neke dežele, ki naj bi v strnjeni obliki nudil podatke o tem, kje se arhivsko gradivo hrani, kdo z njim razpolaga,

v kakšnem stanju je, pa tudi podatke o vsebini in času nastanka gradiva. K tem pobudam je veliko pripomoglo tudi vse boljše poznavanje mestnih, trških, občinskih, graščinskih in drugih privatnih ter župnijskih arhivov na podlagi obhodov, ki so jih opravljali v posameznih avstrijskih deželah (po letu 1870). Leta 1887 je sprejela evidentiranje teh fondov v svoj program tudi III. (arhivska) sekcija Centralne komisije za umetnostne in zgodovinske spomenike.³ V času predvojne Jugoslavije se delo na pregledih arhivskih fondov in zbirk v Sloveniji žal ni nadaljevalo.

Dotok vse večjih količin gradiva v arhive po drugi svetovni vojni je terjal publikacije, ki bi na dovolj pregleden način dajale splošno informacijo o arhivskem gradivu v arhivih. Tako so pričeli arhivi – npr. v Franciji leta 1953 – objavljati vodnike v današnjem pomenu besede.⁴

V Jugoslaviji je dal Arhivist, tedaj že glasilo Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije, pobudo, da bi ustvarili centralni register inventarjev arhivov v državi in v obliki Dodatkov pričel leta 1954 objavljati splošne inventarje. Poudarjali so, da bi s tem ustvarili pregled nad tem, kje se posamezno arhivsko gradivo hrani ter olajšali delo zgodovinarjev.⁵ Kot dodatek k Arhivistu št. 1 za leto 1955 je izšel tudi Splošni inventar državnega arhiva LR Slovenije v Ljubljani (po vsebini gre bolj za seznam fondov), kot dodatek k Arhivistu št. 2 za leto 1956 pa pregled fondov Mestnega arhiva ljubljanskega (kot avtor pregleda se navaja Sergij Vilfan). Čez nekaj let sta oba arhiva v samostojnih publikacijah objavila še splošni inventar, Mestni arhiv ob svoji 60-letnici (Sergij Vilfan s sodelovanjem kolektiva ustanove, 1959), po tem vzoru pa naslednje leto Državni arhiv LRS, oba pod imenom splošni pregled fondov.⁶ Da bi imeli celovit pregled nad arhivskimi fondi in zbirkami v Sloveniji, je Društvo arhivarjev Slovenije leta 1965 izdalo še Vodnik po arhivih Slovenije (urednik Jože Žontar), ki tvori skupaj z omenjenima splošnima pregledoma celoto. Priprava vodnika je močno pospešila nekatera osnovna urejevalna dela v arhivih, zato pa je trajala več kot tri leta.⁷ V tem času se je začelo razmišljati tudi že o vodniku po arhivih Jugoslavije.⁸

Vodniki po fondih in zbirkah arhivov, na katere se naša ta prispevek, bolj ali manj upošteva jo načela za pri-

pravo vodnikov, o katerih je bilo govora na mednarodni konferenci Okrogli mizi arhivov leta 1981 v Oslu, ter metodološke smernice, ki se nanašajo na pripravo splošnih vodnikov nacionalnih arhivov (UNESCO, Pariz, 1983).⁹ Za pripravo serije vodnikov po fondih in zbirkah v arhivih in arhivskih oddelkih v SFRJ so bila leta 1974 sprejeta osnovna pravila,¹⁰ za pripravo vodnikov v Sloveniji pa smo imeli le prispevek Marjana Druovška (1980).¹¹

V splošnem se vsebina vodnikov po fondih in zbirkah arhivov deli na 3 dele: na uvodna poglavja, pregled arhivskih fondov in zbirke ter kazala. Uvodna poglavja morajo vsebovati historiat arhiva in njegovega gradiva, prikaz organiziranosti arhiva, navodila za uporabo vodnika ter pravila in možnosti glede uporabe arhivskega gradiva. V publikaciji Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici pogrešamo poglavje, posvečeno uporabi arhivskega gradiva, sicer pa obravnavani vodniki bolj ali manj upoštevajo vse omenjene dele.

Zgodovinski pregledi razvoja arhivov v uvodnih poglavjih vodnikov so precej izpopolnili naše poznavanje preteklosti arhivov. Naj s tem v zvezi omenimo še druge prispevke s tega področja, ki so v zadnjem času izšli. To so prispevki s posvetovanja ob stoletnici Arhiva SR Slovenije (1988), prispevki, objavljeni ob raznih obletnicah regionalnih arhivov, prikazi arhivov v zbirki vodnikov Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, ki jo izdaja Zavod SR Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine in v podobni publikaciji Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani ter prikazi arhivov v Enciklopediji Slovenije in Enciklopediji Jugoslavije.¹²

V vodniku se na historiat arhiva navezuje historiat gradiva, ki ga hrani arhiv. S tem v zvezi je treba prikazati pravne in druge okoliščine, ki so vplivale na nastanek gradiva in ohranjenost gradiva. Koristno je opozoriti tudi na pomembnejše fonde, od katerih se ni ohranilo ničesar, ali pa javno ni znano, kje bi to gradivo bilo (npr. od predvojnih političnih strank). Obravnavati je treba nadalje jezike in pisave. Opozoriti je treba na arhivske fonde in zbirke iz pristojnosti arhiva, ki so v drugih ustanovah (tudi na morebiti obstoječe dopolnilne mikrofilme).

Prikaz organiziranosti arhiva mora izhajati iz predpisov, ki urejajo dejavnost arhiva, vključno z internimi akti, ki se nanašajo na njegovo dejavnost. Sledi naj splošna bibliografija o arhivu, posebej pa še seznam njegovih publikacij.

V uvodnih za uporabo vodnika mora biti pojasnjen način iskanja arhivskega gradiva. Ker se mora pri tem raziskovalec najprej vprašati po ustvarjalcu gradiva, mora biti težišče razlage na ustvarjaleh, fondih in zbirkah, njihovi razvrstitvi v vodniku ter podatkih o gradivu, ki se pri fondih in zbirkah navajajo. Pojasnjeni morajo biti tudi strokovni pojmi, ki se uporabljajo v vodniku ter kratice.

V poglavju o pravilih in možnostih glede uporabe arhivskega gradiva moramo odgovoriti na vrsto vprašanj kot so dostopnost gradiva (ne le kot posledica zaupnosti gradiva, narveč tudi zaradi stanja urejenosti in materialnega stanja gradiva), usluge, ki jih nudi arhiv (dajanje informacij o gradivu, možnosti, da se uporabnik posvetuje glede teme, ki jo preučuje, itd.), kakšni so predpisani pogoji glede uporabe gradiva, tehnični pripomočki v zvezi z uporabo gradiva, pogoji v zvezi z izposojo gradiva za razstave, organizacija uporabe ipd. Pri Zgodovinskem arhivu Ljubljana se postavlja še vprašanje, ali je mogoče na sedežu enote dobiti v uporabo gradivo z območja druge

enote (npr. v Ljubljani gradivo iz enote za Dolenjsko in Belo krajino, ki ima sedež v Novem mestu). Nadalje mora biti dodan seznam že objavljenih vodnikov in podobnih del, ki zajemajo celotno gradivo arhiva ali pa njegove večje dele. V zvezi s pravili o uporabi gradiva je treba pojasniti, da je izšel leta 1981 pravilnik o pogojih za uporabo arhivskega gradiva, da pa mora arhiv sam sprejeti še vrsto določil, ki se nanašajo na uporabo.¹³ V zadnjem času so arhivi prisiljeni vse bolj omejevati kopiranje arhivskega gradiva (predvsem zvezanega v knjige ter načrtov) zaradi škode, ki pri tem nastaja. Končno je potrebno uporabniku svetovati tudi kako naj citira arhivsko gradivo v znanstvenih objavah.

Osrednji del vodnika predstavlja pregled fondov in zbirke oziroma natančneje povedano — če izvezemo zbirke — pregled gradiva posameznih ustvarjalcev in njihovih predhodnikov. Kot smo že poudarili, moramo v arhivskem gradivu iskati podatke, ki jih potrebujemo, na podlagi ustvarjalcev gradiva. Zato nam mora dati vodnik direkten odgovor na vprašanje o gradivu ustvarjalca. Ker so arhivski fondi včasih oblikovani na podlagi organizacijskih enot, ali ker vsebujejo včasih tudi drobce gradiva drugih ustvarjalcev, ali pa je gradivo enega ustvarjalca razdeljeno na več fondov, je treba v vodniku podatke preurediti tako, da bo skupaj prikazano celotno gradivo enega ustvarjalca, oziroma drobci gradiva drugih ustvarjalcev prikazani samostojno (na enak način kot fondi).¹⁴ Pri tem ne mislimo na gradivo, ki ga je ustvarjalec vključil v fond ob svojem delu (npr. kot predpise). Prav tako je treba v vodniku ločeno prikazati gradivo posameznih ustvarjalcev, ki je bilo vključeno v sestavljeni fond.

Pri posameznem fondu je treba navesti historiat ustvarjalca, tehnične podatke, literaturo o ustvarjalcu ter opis vsebine.

Glede historiatov ustvarjalcev izstopata vodnika ptujskega ter celjskega arhiva. Vodnik Zgodovinskega arhiva Ljubljana ima navedeno nekaj zakonodaje, ki se nanaša na ustanovitev, prenehanje in organizacijo ustvarjalcev, konkretne podatke pa le za šole. Zgodovina ustvarjalca mora biti posebej kratka. Vsebuje naj letnice ustanovitve, morebitne odprave oziroma prenehanja, preimеноvanja, pristojnosti ipd. Upoštevati je treba tudi prenose pomembnejših področij dejavnosti ali območij od enega ustvarjalca na drugega. Da ne bi pri istovrstnih ustvarjalcih (npr. občine, okraji, sodišča itd.) po nepotrebnem ponavljali istih podatkov, je priporočljivo v takih primerih na začetku skupine navesti skupne podatke.

Tehnični podatki o fondu obsegajo mejne letnice gradiva, število tehničnih enot, metražo gradiva, signaturo fonda ter popise in pripomočke za raziskavo arhivskega gradiva. V mejnih letnicah so zaobseženi tudi predpisi. Včasih potrebujejo mejne letnice nekatera pojasnila. Kadar je npr. najstarejše gradivo ohranjeno v mlajšem prepisu, je potrebno opozoriti na to.¹⁵ Pogosto je za začetno obdobje, včasih pa tudi za kako vmesno obdobje, gradivo v fondu zelo fragmentarno ohranjeno (ali pa ga za uvelo vmesno obdobje sploh ni). Za uporabnika je uareč zelo koristno, če ve, za kateri čas obstoji gradivo kontinuirano.

Poleg običajnih tehničnih enot (škatla, fascikel) se izražajo količine tudi v drugih enotah, kadar gre za specifično gradivo (listine, fotografije, karte, pečati, mikrofilmski posnetki itd.). Pri količinah, manjših od 0,1 tekočega metra, metraže ne navajamo. Če popisov in pripomočkov za raziskave arhivskega gradiva ni, navajamo

prevzemne sezname (ni pa potrebno navajati spisovnih evidenc). Obravnavani vodniki so izšli pred uskladitvijo naše terminologije z mednarodno. Zato se omenjeni pojmi uporabljajo v različnih pomenih.¹⁶ Podobno se navajajo tehnični podatki tudi pri zbirkah.

Literatura, ki se nanaša na razvoj ustvarjalca služi le prvi orientaciji v zvezi z njegovim historiatom. Navaja se v skrajšani obliki, kompletni naslov naj bo razviden iz seznama, na koncu pregleda fondov in zbirk.

Zelo koristen za uporabnika je opis vsebine fonda oziroma zbirke. Vsebina se navaja v obliki oznake strukturnih delov (skupin gradiva, serij ipol.) s pomočjo gesel in skupin gesel ter časovnega obdobja, iz katerega so ti deli. Pri fondih, ki so urejeni numerično oziroma kronološko, vsebina ni razvidna iz ureditve gradiva. Navajanje vsebine brez povezave z ureditvijo gradiva pa ni ustrezno. Pri taki ureditvi gradiva je pravilna rešitev ta, da se pri historiatu ustvarjaleca navede dovolj podrobno njegova pristojnost oziroma dejavnost, tako da prikaz pristojnosti oziroma dejavnosti nadomestča opis vsebine. Podobno je pri privatnih fondih, kjer je opis dejavnosti ustvarjalca temeljna informacija o gradivu.

V primerih ko je del fonda v drugem arhivu ali pri drugem imetniku, je treba opozoriti na to. Včasih obstojijo pomembni dopolnilni viri.

Pri razvrščanju fondov in zbirk v vodniku se ni treba strogo držati sheme, ki se uporablja npr. za register fondov in zbirk, marveč je treba razvrstitev čim bolj prilagoditi gradivu in potrebam uporabnikov. Prikazovanje fondov in zbirk po občinah, ki je bilo uporabljeno v vodniku Zgodovinskega arhiva Ljubljana, je imelo predvsem namen opozoriti odgovorne organe v občinah na gradivo z njihovega območja (kar je bilo seveda povezano s finančiranjem arhivske dejavnosti), za uporabnike pa lahko taka razdelitev predstavlja celo težavo.

Zadnji del vodnika je namenjen kazalom. Ta naj vsebuje imena ustvarjalcev, imena krajev ter gesla iz opisov vsebine, z izjemo splošnih pojmov.

OPOMBE

1 Vodnik po fondih Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Ljubljana 1980, 381 str. (ocena: Janez Kos, Arhivi IV, št. 1-2, Ljubljana 1981, str. 185-186; poročilo: Andrej Vovko, Zgodovinski časopis 35, 1981, str. 161). - Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Publikacija 2, Nova Gorica 1982, 123 str. - Vodnik po fondih in zbirkah Zgodovinskega arhiva v Ptuj, Ptuj 1985, 184 str. - Vodnik po fondih in zbirkah Zgodovinskega arhiva v Celju, 1985, 243 str. (ocena: Branko Suštar, Arhivi VIII, št. 1-2, Ljubljana 1985, str. 148-149). -

2 Arhivski fond in zbirke v arhivih in arhivskih oddelkih v SFRJ: SR Slovenija, Beograd 1984, 637 str. (poročilo: France Kresal, Arhivi VII, št. 1-2, Ljubljana 1984, str. 90-100). -

3 Anton Mell, Archive und Archivschutz in Steiermark, Veröffentlichungen der Historischen Landes-Kommission für Steiermark XXIII, Graz 1906, 50 str. -

4 Manuel d'archivistique, Paris 1970, str. 254. -

5 Arhivist IV/1954, zv. 1 - Dodatak, str. 1. -

6 60 let Mestnega arhiva ljubljanskega, Publikacije Mestnega arhiva ljubljanskega, Poročila in pregledi gradiva, zv. 1, Ljubljana 1959, 219 str. - Splošni pregled fondov Državnega arhiva LRS, Ljubljana 1960, 171 str. -

7 Vodnik po arhivih Slovenije, Društvo arhivarjev Slovenije, Ljubljana 1965, 615 str. (poročilo: Antonija Urbas-Savinovič, Arhivski pregled 1-2, Beograd 1966, str. 189-195). -

8 Krešimir Nemeth, Vodič kroz arhive Jugoslavije, Arhivist XV, zv. 1-2, 1965, str. 46-48. -

9 Information and orientation of the user, International conference of the Round table on archives, Oslo 1981. - Directives méthodologiques concernant la préparation des guides généraux d'archives nationales: une étude RAMP, PGI-83/WS/9, UNESCO, Paris 1983, 79 str. - Kot primer izredno sistematičnega vodnika prim. Die Bestände des Nordrhein-Westfälischen Hauptstaatsarchivs; Kurzübersicht, Nordrhein-Westfälisches Hauptstaatsarchiv, Düsseldorf 1984², 558 str. -

10 Strojice Lalič, Uvodno izlaganje o predlogu osnovnih pravila za pripravo Pregleda arhivskih fondov in zbirk u arhivima i arhivskim odeljenjima u SFRJ. - Osnovna pravila za pripravo publikacije "Arhivski fondovi i zbirke u arhivima i arhivskim odeljenjima u SFRJ", oboje v: Arhivist XXIV/1974, št. 2, str. 179-197. -

11 Marjan Drnovšek, Vodnik po arhivu, Arhivi III, št. 1-2, Ljubljana 1980, str. 27-28. -

12 Jože Zontar, Delovanje Centralne komisije za umetnostne in zgodovinske spomenike in arhivskih sveta ter arhivi na Kranjskem. - Peter Ribnikar, dr. Josip Mal, njegovo delo v arhivu in za razvoj. - France M. Dolinar, Nadškofjski arhiv v Ljubljani od Tomaža Hrena do Maksa Miklavčiča, vse v: Arhivi XI, št. 1-2, Ljubljana 1988, str. 22-26, 30-37, 38-43. - Duša Krmel-Umek, Delo Franceca Majerja v mestni knjižnici in arhivu v Koprju, Primorska srečanja XIII, 1989, št. 100, str. 707-710.

Ema Umek, Oris nastanka in razvoja arhivskih zavodov na obalnem območju, Sprehod skozi čas: Katalog k razstavi, Publikacije Pokrajinskega arhiva Koper, zv. 2, Koper 1975, str. 5-21. - Skozi Zgodovinski arhiv v Ptuj 1955-1980, Zgodovinski arhiv v Ptuj, Ptuj 1980, 98 str. - 50 let Pokrajinskega arhiva Maribor 1933-1983, Pokrajinski arhiv Maribor, Maribor 1983, str. 9-25 (kot avtor večjega dela historiatu arhiva se navaja Antoša Leskovec). - Jože Zontar, Devetdeset let Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino 36, 1988, str. 108-117. - Matjaž Grobler, Razvoj in dejavnost Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, Primorska srečanja XIII, 1989, št. 100, str. 700-705.

Kulturni in naravni spomeniki Slovenije: Zbirka vodnikov, Zavod SR Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine, Ljubljana: zv. 119, Ema Umek - Janez Kos - Mišek Komelj, Arhiv SR Slovenije in Gruberjeva palača, 1982, 30 str. - zv. 161, Janez Kopač, Zgodovinski arhiv Ljubljana (1898-1988), 1988, 58 str. - V založbi Inštituta: Tone Ferenc, Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani (Ob dvajsetletnici), Ljubljana 1979, 47 str. (o arhivu str. 23-29).

Jože Zontar, Arhiv. - Ema Umek, Arhiv SR Slovenije, oboje v: Enciklopedija Slovenije, 1. zv., Ljubljana 1987, str. 112-119 (k str. 113: pravilna letnica začetka delovanja deželnega arhiva za Kranjsko je 1887). - Sergij Vilfan, Arhivi SR Slovenija, Enciklopedija Jugoslavije, 1, Zagreb 1983, str. 282-284 (izdaja v slovenskem jeziku). -

13 Uradni list SRS, št. 34/81; popravki 2/82. -

14 Prim. tudi Janez Kos, Vodnik po fondih Zgodovinskega arhiva Ljubljana (ocena), Arhivi IV, št. 1-2, Ljubljana 1981, str. 186. -

15 Prim. Guida generale degli Archivi di Stato italiani, Roma, I, 1981; II, 1983; III, 1986. -

16 Prim. Jože Zontar, Pravilnik o strokovni obdelavi in izdavi pripomočkov za raziskave arhivskega gradiva (Ur. l. SRS, št. 11/88) - komentar, Arhivi XI, št. 1-2, Ljubljana 1988, str. 124-126.

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

Uredništvo portala Slstory nima soglasja avtorja za objavo članka

Arhivsko gradivo, ki nam ga zapuščajo svetovalne službe na osnovnih šolah

Vlasta Tul

Odločanje o teži in vrednosti arhivskega gradiva, ki ga bomo trajno ohranili zgodovini, vedno znova izpričuje, da je resnično eno najtežjih in najzahtevnejših arhivistovih opravil. Često se v večji meri kot pri še ne dokončno prečiščenem gradivu v arhivu s tem problemom spopadamo na terenu, ob nastajajočih, mladih dokumentih. Tako nas odbiranje, celo odbiranje arhivskega gradiva pri nekaterih vidikih manj zahtevnih ustvarjalcih kot so šole po že večkrat preresetanih, na novo in detaljno pregledanih ter preučenihi navodilih, ki dajejo s strokovne arhivistične plati ustvarjaleu napotek in zavezo, da bo ohranil in izročil zgodovinskemu arhivu res tisti del kulture dediščine, ki bo pri preučevanju preteklosti nepogrešljiv, postavljajo v marsikateri dvom in pretehtanje prejšnjih odločitev.

Z organizirano, v zapisih samostojno zajeto šolsko svetovalno službo in z gradivom njenih strokovnih delavcev ali timov, ki ga, kot pravi zakon o osnovni šoli, sestavljajo psiholog, pedagog, socialni delavec in sociolog, se navodila za odbiranje arhivskega gradiva pri šolah še niso posebej ukvarjala, ali vsaj kakšne objave v arhivistični literaturi ni zaslediti. Ker pa je, kot kažejo izkušnje, vpliv dela šolske svetovalne službe na šolah občuten, bi njenega gradiva ob izboru ne kazalo obiti. Predvsem bi mu sodilo posvetiti večjo pozornost spričo novejšega nastanka te dejavnosti. Njeno gradivo bo gotovo zanimivo in koristno pri raziskavah svetovalnih delavcev, oziroma pri preučevanju in analiziranju zgodovinskega razvoja dejavnosti kot celote ali njenih posamičnih delov in specifične problematike. Glede na to, da je gradivo mladega nastanka, stroke pa še v velikem in dinamičnem razvoju, se še ni ali zelo skromno, pojavila po-

treba po enotnem vodenju velikega dela nastajajoče dokumentacije. Svetovalni delavci se, kar je razumljivo, v polni meri ukvarjajo z vsebino dela in jim v največ primerih gradivo služi le, dokler je iz praktičnih potreb aktualno. Nemalokrat so gradivo, ki je s stališča varovanja integritete osebnosti zaupne narave, že uničili, čeravno bi bilo katero v časovni odmaknjenosti verjetno zanimivo za razvoj stroke ali načina dela njenih predstavnikov.

Tudi zakonodaja je zelo skopa, ko omenja gradivo, ki ga ustvarja šolska svetovalna služba.

Razvitejšo in z izkušnjami obogateno dejavnost imajo le večje šole.

Zaradi različne zastopanosti svetovalnih služb pri šolah in neenotnega dela z vodenjem in odlaganjem pripadajoče dokumentacije, saj so nekatere uspele dodobra razviti dejavnost in odgovorno opravljajo dela tudi za tiste, ki si lastnih svetovalnih delavcev ne morejo privoščiti, smo, da bi se pri ugotavljanju vseh možnih pojavnih vrst dokumentov razumeli, skupaj s predstavniki nekaterih večjih osnovnih šol našega območja in s pomočjo koordinatorja pri organizacijski enoti Zavoda za šolstvo SRS v Novi Gorici oblikovali več vsebinskih sklopov nastajajočih zapisov.

Tako oblikovane celote naj bi tudi v prihodnje predstavljale orientacijo pri odlaganju in odbiranju gradiva. Ob upoštevanju uveljavljenih kriterijev za odbiranje arhivskega iz dokumentarnega gradiva od pomembnosti vsebine, časa nastanka, ohranjenosti, oblikovnih posebnosti in ponavljanja podatkov do vzročne zastopanosti, sta se obseg in število vrst posameznih sklopov zmanj-

šala. Gradivo, ki naj bi ga v celoti, delno ali vzročno odbrali, je zajeto v sledečem seznamu.

1. Dokumentacija o posameznem učencu (dosje učenea):

- osebni list šolskega novineca
- prijavitni ali vpisni list s splošnimi podatki o učencu
- anamneza šolskega novineca
- testi (prve strani)
- skala osebnostne zrelosti
- uradna poročila o učencu
- zapisi in zaheležke opazovanj, svetovanj, razgovorov svetovalne službe z učencem, starši, učitelji in drugimi svetovalnimi delavci (vzročno)

2. Zbirni podatki o učencih ene ali več generacij

- analiza generacije za normalizacijo prvega in petega razreda
- zbirnik podatkov za poklicno usmerjanje s prilogami in EKOS
- sociogrami
- različne analize (učne navade, prosti čas, prehrana, interesi, socialne strukture učencev, analize testa šolskih novincev šolskega uspeha, testa POŠ, PM, TIPI)
- testi besednega zaklada (vzročno)

3. Gradivo nastalo ob delu s posameznikom ali skupino

- rezultati diagn. preizkušenj (WISC testi – prva str., risbe, likovni testi in nareki) (vzorčno)
- vaje za delo z učenci s specifičnimi težavami (vzročno)

4. Drugo gradivo

- letna poročila delavcev v svetovalni službi šole
- lastna predavanja
- zapisniki delovnih sestankov svetovalnih delavcev

Predstavljen predlog arhivskega gradiva, ki naj bi dopolnil navodilo za odbiranje za zgodovino pomembnih dokumentov, nastajajočih pri osnovnih šolah, je, glede na informacije svetovalnih služb šol našega območja in glede na nivo uporabe kriterijev za odbiranje s stališča pristojnega arhivista, le eden izmed možnih predlogov. Ne da bi se zavzemala za uniformiranost dela v arhivih, menim, da bi bilo potrebno izkušnje pri tovrstnem delu med arhivi medsebojno izmenjavati in dograjevati, bodisi s pomočjo delovnih skupin pri Arhivskem društvu Slovenije ali same matične službe Arhiva SR Slovenije; sicer pa je bila za tak način dela na zborovanju arhivskih delavcev v Portorožu zadolžena koordinacija slovenskih arhivov.

Prikaz gradiva krajevnega in občinskega ljudskega odbora Polhov Gradec

Tatjana Šenk

Zapis, ki je pred nami prikazuje gradivo najnižjih upravnih organov v letih 1945–1955 na primeru gradiva krajevnega ljudskega odbora (KLO) in občinskega ljudskega odbora (ObLO) v Polhovem Gradcu. Hkrati je to tudi opis problemov urejanja in popisovanja take vrste gradiva.

V arhivih se nahaja precejšnje število fondov KLO in ObLO, zato me je zanimalo vprašanje, koliko ljudje iščejo podatke v teh fondih in s kakšnim namenom. V Zgodovinskem arhivu Ljubljana, enota Ljubljana je v letih 1985–1988 v teh fondih iskalo podatke 57 ljudi, od tega 27 v fondih KLO in 30 v fondih ObLO. V raziskovalne namene je gradivo uporabljalo 16 uporabnikov (predvsem etnologi, zgodovinarji, dijaki), za praktične potrebe pa je gradivo iskalo 41 uporabnikov (potrdila za uveljavitev delovne dobe, o opravljanju obrti, zemljiško–pravne zadeve in podobno). To razmerje je razumljivo, saj bo vrednost gradiva za raziskovalne namene rasla šele z leti, kajti šele določena oddaljenost od dogodkov prinese večje zanimanje za arhivsko gradivo. Zato moramo arhivisti, kljub jasnemu določilu, da hranimo gradivo predvsem za potrebe znanosti in kulture, upoštevati tudi tiste kategorije gradiva, ki imajo praktični in ne samo trajni pomen.¹ Odgovora na vprašanje ali so posamezniki dobili dovolj podatkov v gradivu nisem iskala, ker sem hotela le prikazati, koliko uporabniki iščejo gradivo teh fondov in v kakšne namene.

Uporabniki torej pri mlajšem gradivu iščejo podatke predvsem zaradi praktičnih potreb, tisti, ki pa bi radi dobili podatke za krajevno zgodovino, dobijo v fondih krajevnih ljudskih odborov le osnovno informacijo, naprej pa morajo iskati v fondih višjih oblastnih organov. V fondih občinskih ljudskih odborov najdejo nekoliko več kvalitetnega gradiva, predvsem po letu 1955, ko se tudi pristojnosti občin povečajo.

Da bi odgovorila na vprašanje, katere kategorije gradiva uporabniki lahko pričakujejo v fondih KLO in ObLO, sem se odločila, da zapišem konkreten prikaz gradiva, ki se nahaja v fondih KLO in ObLO Polhovega Gradca.

1. Upravno–teritorialni razvoj na področju Polhovega Gradca

V času NOB so tudi na območju Polhovega Gradca začeli organizirati ljudsko oblast, kljub velikim problemom zaradi številnih domobranskih postojank.² Okrožni odbor OF za Notranjsko je v letu 1944 na tem teritoriju organiziral rajonske odbore Vrhnika, Dobrova in Horju.³ Polhov Gradec je bil najprej v okviru rajona Dobrova, nato Horjula. Ko so jeseni 1944 organizirali Okraj Vrhnika je celotno območje pripadlo temu okraju.⁴ Tako je v začetku leta 1945 KNOO Polhov Gradec sodil k Okraju Vrhnika in je nato bil septembra 1945 z

zakonom o upravni razdelitvi federalne Slovenije vključen v Okraj Ljubljana-okolica.⁵

Leta 1945 je KNOO Polhov Gradec obsegal naslednje kraje: Polhov Gradec, Pristava, Podreber, Srednja vas, Setnica, Selo, Briše, Smolnik.⁶ Leta 1946 pa so bile kot območje delovanja KLO določene naslednje katastrske občine in naselja:

Babna gora: Babna gora, Belica, Belo, Dolenja vas, Dvor, Hrastenica, Log

Polhov Gradec: Podreber, Polhov Gradec, Pristava, Srednja vas

Selo: Selo, Setnica

Setnik: Briše, Butajnova, Praporče, Setnik, Smolnik.⁷

Teritorij KLO Polhov Gradec se je zmanjšal leta 1948 in je v tem obsegu ostal vse do leta 1952, ko je nastal občinski ljudski odbor. Na teritoriju katastrske občine Babna gora je nastal KLO Dvor, naselje Butajnova je postalo del KLO Butajnova – Št. Jošt, naselja Praporče, Setnik, Smolnik pa del KLO Praporče–Setnik. Tako je leta 1948 KLO Polhov Gradec obsegal naslednje katastrske občine in naselja:

Polhov Gradec: Podreber, Polhov Gradec, Pristava, Srednja vas

Selo: Selo, Setnica

Setnik (del): Briše (del)⁸

Z ukinitvijo krajevnih ljudskih odborov leta 1952 so ustanovili na tem območju občinski ljudski odbor. Prva seja novo izvoljenega občinskega ljudskega odbora je bila 16. decembra 1952.⁹

Občina Polhov Gradec je obsegala naslednje katastrske občine in naselja:

katastrske občine	naselja:
Babna gora	Babna gora, Belica, Belo, Dolenja vas, Dvor, Hrastenica, Log
Črni vrh (del)	Črni vrh, Smolnik
Polhov Gradec	Podreber, Polhov Gradec, Pristava, Srednja vas
Selo	Selo, Setnica
Setnik	Briše, Butajnova (del), Praporče, Setnik ¹⁰

Leta 1955 je občina Polhov Gradec postala del občine Dobrova, ta pa je leta 1961 postala del občine Ljubljana–Vič–Rudnik.¹¹

2. Gradivo KLO Polhov Gradec

Krajevni ljudski odbori so bili kot najnižje upravno-teritorialne enote predvsem podaljšani organi okrajne uprave. Naloge KLO, kot so opredeljene z zakonom 1946. leta, imajo predvsem splošno-oblastni značaj. Na primer: uresničevanje narodne politike z utrjevanjem bratstva in enotnosti, izvajanje politike zveze med delovnim ljudstvom mesta in dežele, soudeležba pri uresničevanju splošnega državnega načrta na področju gospodarstva, dviganje politične in kulturne zavesti množic in podobno. Teli naloge je v zakonu zapisanih dvajset in vse bolj ali manj izražajo splošne politične cilje države. Najkonkretnije opredeljena je naloga KLO, da izvaja splošne predpise, naloge in smernice višjih državnih organov.¹² Njihove pristojnosti so izredno majhne, zato v fondih krajevnih ljudskih odborov najdemo majhen pro-

cent lastnega gradiva. Večino spisov so dobivali od višjih organov (okrožnice ipd.), oziroma so jih sami pošiljali nadrejenim organom. Mnogo gradiva, ki so ga ustvarili krajevni ljudski odbori, zato najdemo v fondih okraja. V fondu KLO Polhov Gradec se na primer niso ohranili zapisniki njihovih sej, ohranili pa so se v fondu Okrajnega ljudskega odbora Ljubljana-okolica.¹³

Na primeru gradiva Polhovega Gradca bom prikazala, katere vrste gradiva se hranijo v fondu KLO. Relativno dobro je ohranjeno gradivo, ki se nanaša na organizacijo in poslovanje KLO. V gradivu dobimo podatke o odbor-nikih, prekrškili in kaznivih dejanjih posameznih usluž-bencev KLO, socialni pripadnosti uslužbencev in odbor-nikov in podobno.¹⁴

O volitvah je v tem fondu razmeroma malo gradiva, nekaj več je gradiva, ki se nanaša na notranje zadeve. Predvsem so to potrdila KLO o odnosu posameznikov do ljudske oblasti tako v času NOB kot po vojni.¹⁵ Manjši del gradiva se nanaša na premoženjsko-pravne za-deve, gradivo, ki se nanaša na gospodarstvo pa je seveda odvisno od usmerjenosti gospodarstva določenega ob-močja. Zato je v tem fondu malo podatkov o proizvo-dnji in obrti (predvsem so to osebne zadeve). Obsežnejši del gradiva se nanaša na kmetijstvo tega območja – naj-več so to dopisi okrajnega ljudskega odbora (zvečine do-pisi, s katerimi sporočajo, kolikšen plan je obvezen za njihovo območje in sporočila KLO višjim organom, ko-likšen del plana je bil realiziran). Majhen del gradiva se nanaša na gozdarstvo, gostinstvo, trgovino, komunalne in stanovanjske zadeve. Finančne zadeve se večinoma hranijo na višjih nivojih uprave.

V fondu se je ohranilo tudi gradivo pred letom 1945. Teh drobcev gradiva nisem izločala, kljub temu, da to gradivo nima večje vrednosti. Ohranila sem blagajniško knjigo za leta 1943–1945, pisano v italijanščini in za le-to 1946, pisano v slovenščini in proračun izdatkov in dohodkov bivše občine Polhov Gradec za leto 1945.

Drobci gradiva se nanašajo na šolstvo, prosveto in kulturo, relativno veliko pa je gradiva, ki se nanaša na socialno skrbstvo. Najobsežnejši del predstavljajo osebni listi otrok in starejših, potrebnih socialne zaščite. Iz gradiva je razvidno, da je bilo na tem območju veliko socialno ogroženih ljudi, tako je bilo samo otrok, ki so zaprosili za podporo, 65, večinoma so bili to otroci, katerih starši so pobegnili pred novo oblastjo.¹⁶

V fondu KLO sem izločila okrožnice okrajnega ljud-skega odbora in drugih višjih organov, račune, potrdila, dopise pravosodnih organov in dopise krajevnega odbora pravosodnim organom, prijave smrti, rojstev, davčne za-deve in podobno.

Za leto 1951 je pri fondu KLO Polhov Gradec ohran-jen delovodnik in skoraj vsi spisi po delovodnih števil-kah. Ob tem sem se znašla v dilemi: ali spise preurediti ali pa ohraniti prvotno ureditev za vse leto po delovodni-ku. Eno od temeljnih načel arhivistike je ohranjati prvot-no ureditev, če so evidence ohranjene. Pravilo se mi je zdelo logično in razumljivo, saj je nespametno dvakrat urjati. Ob praktičnem delu pa se je pokazalo, da pri fondih najnižjih upravnih organov ostane tako majhen procent gradiva, da postanejo ohranjene evidence skoraj neuporabne in je za lažjo orientacijo po gradivu bolje uporabljati vsebinski popis. Tega gradiva je tudi koli-činsko večinoma malo, zato se mi je zdelo preurejanje bolj smotrno. Po moji oceni je za gradivo nižjih organov uprave po letu 1945 značilno, da se izloči 80 – 90 % gradiva, predvsem seveda na nižjih nivojih uprave kot so

KLO ali ObLO. Ali ni bolje sprejeti pravilo, da se v gradivu upravnih organov na nižjih nivojih po letu 1945 ne ohranja prvotna ureditev? Zdi se, da se interno, vsaj v ZAL, to pravilo že dalj časa uporablja, kot splošno veljavno pa pravilo ni sprejeto (zapisano?).¹⁷

Kljub vsem dilemam in vprašanjem sem se odločila, da za leto 1951 ohranim gradivo Polhovskega Gradca v celoti in v popisu navedeni, da je ta del ohranjen in urejen po delovodniških številkah. Pri tej odločitvi me je vodila želja, da bodočemu raziskovalcu organizacije, poslovanja in dejavnosti KLO prikažem celotno gradivo KLO, ki nastane v enem letu. Iz tako ohranjenega gradiva se bo dalo tudi razbrati, kakšna vrsta dokumentov je bila izločena ob urejanju drugih delov KLO. Pri tem se mi zdi pomembno poudariti, da je smiselno tako pustiti gradivo le kot vzorec za eno leto ali pa za določen KLO za ves čas delovanja, vsi drugi fond KLO pa naj se vsebinsko uredijo ne glede nato, ali je prvotna ureditev z delovodniki in indeksi ohranjena ali ne.

3. Gradivo ObLO Polhov Gradec

O prenehanju delovanja KLO in začetku delovanja ObLO dobimo iz fonda le malo podatkov. Poizkate moramo iskati v uradni listu in v foudih višjih upravnih organov. Občinski odbori imajo nekoliko več lastnega gradiva, ker so njihove pristojnosti večje. To je najbolj opazno pri gradivu, ki se nanaša na gospodarstvo in finance.

Sistem poslovanja je pri ObLO enak kot pri KLO, le prvotna delovodniška ureditev je bila v tem fondu bolj ohranjena. Pri KLO so delovodniške številke večinoma pisali še na sam dokument, pri ObLO pa so bili vsi spisi dani v ovoje za spise, na katerih je bila zapisana delovodniška številka.

Delovodniki se pri tem fondu niso ohranili, zato sem gradivo preuredila po vsebini. Osnova nove ureditve je klasifikacijski načrt, ki ga uporabljajo državni upravni organi v SRS od leta 1962. Pri spreminjanju nekdanje delovodniške ureditve na nove upravne šifre ni bilo večjih problemov,¹⁸ pri tem sem si pomagala z vsebinskim kazalom klasifikacijskih znakov.¹⁹ Popis vsebuje šifro, sledi opis vsebine, leto nastanka in arhivska enota. Takšen način popisa sem uporabila zato, da bo pri prehodu na računalniški sistem popisovanja lažje vnesti podatke, saj je ena izmed osnov nove ureditve tudi šifra, ki jo uporablja uprava. Pri tem sem ugotovila, da bi tudi KLO lahko popisala na ta način. Z uvajanjem računalnikov v arhiv bomo verjetno morali vse gradivo upravnih organov popisati po enotnem sistemu, to je po sistemu šifer, ne glede na predhodne ureditve.

V fondu ObLO Polhov Gradec je ohranjenega več kvalitetnega gradiva kot v KLO, zato v tem fondu dobimo več podatkov o krajevni zgodovini. Tako so v celoti ohranjeni zapisniki sej ObLO od 16. decembra 1952 do 13. julija 1955. V gradivu dobimo podatke o uslužbencih ObLO – njihovih plačah, izobrazbi, njihovem socialnem izvoru, odbornikih, sestavi svetov in komisij, sistematičiji delovnih mest na področju Polhovskega Gradca.²⁰

Veliko je podatkov o volitvah – npr., kdo je izvoljen za republiški in zvezni zbor, koliko glasov je dobil v posamezni volilni enoti, razpored volišč, seznam volilnih odborov in podobno.

O krajevem gospodarstvu dobimo največ podatkov iz zapisnikov sej gospodarskega sveta in investicijskih

planov. Zveemo lahko o elektrifikaciji tega območja, površini obdelane zemlje, gozdovih in njihovi vrednosti, dobimo sezname zemljiških poscstnikov, število trgovin, podjetij, šol, obrtnikov in drugo.

Največ je podatkov pod šifro 4 – finance, kjer so predračuni ObLO, investicije, krediti, podatki pa so tudi o premoženjskem stanju posameznikov, kar je razvidno iz cenilnic zapisnikov, deloma pa tudi iz zapisnikov o skrbništvu otrok in odraslih.

Naštela sem samo glavne kategorije gradiva, iz zapsanega pa je razvidno, da fond občine prinaša precej več podatkov o krajevni zgodovini kot fond KLO. Zaradi postopne decentralizacije postajajo fondi upravnih organov na nižjih nivojih vse pomembnejši in vsebujejo vse več kvalitetnega gradiva. Kljub temu sem izločila precej gradiva. Od nekdanjih 5 fasciklov, ki so obsegali okoli 1 tm, sem ohranila le 0,3 tm gradiva. Izločeni so predvsem dopisi in okrožnice Okrajnega ljudskega odbora Ljubljana-okolica, razna potrdila, ki jih je izdajal občinski ljudski odbor, računi, davčne zadeve v celoti.

K fondu občine Polhov Gradec so priključeni spisi matičarja v Polhovem Gradcu v letih 1954–1955. Po vojni je matične posle še naprej opravljal župnik, kar je razvidno iz dopisa, ki KLO sporoča, da prijav smrti, rojstva in poroki ni potrebno pošiljati na matični urad, odsek za notranje zadeve pri Okrajnem narodnoosvobodilnem odboru Ljubljana-okolica. Te podatke pa naj si zapisujejo interno za lastno evidenco. Matični urad je v Polhovem Gradcu začel poslovati 13. julija 1947; matičarka pa je nastopila svojo službo 1. aprila 1947.²¹

Spisi matičnega urada, ki so se ohranili in bili prevzeti istočasno z gradivom ObLO, so iz let 1954 in 1955. Večji del teh spisov se je nanašal na obvestila o smrti, rojstvu in poroki, zato je bila večina teh spisov izločena. Ohranila sem spisek prebivalstva in letna statistična poročila o številu in gibanju prebivalstva. Zanimiva je predvsem spis, datiran 23. decembra 1954, ki ga je poslal Okrajni ljudski odbor Ljubljana-okolica, tajništvo za notranje zadeve, v katerem "strogo prepovedujejo" pošiljati statističnim uradom statistične obrazce (SEL) za pobegle oziroma izseljene osebe. Iz priloženega dokumenta pa je razvidno, da je v letu 1954 iz občine v Polhovem Gradcu zbežalo 21 ljudi. Poimensko so navedeni ljudje in kraji, kamor so se odselili.²² Iz spisov v naslednjem letu 1955 so bili izločeni vsi statistični obrazci. V gradivu so ostali samo ovitki za spise z delovodniškimi številkami; s pomočjo indeksa, ki je ohranjen, se je dalo ugotoviti, da so bili pobrani ravno statistični obrazci in navodila za demografsko statistiko.

Iz zapsanega je razvidno, da se gradivo velikokrat uničuje že pred priloždom v arhiv, kar je verjetno problem vseh sodobnih arhivov.

4. Sklep

Ta zapis prikazuje gradivo, ki ga arhivi hranimo z upanjem, da prinaša podatke za krajevno zgodovino in hkrati opozni na kategorije gradiva, ki se nahajajo v fondih KLO in ObLO. Z uvajanjem računalnikov v arhive bo nujno enotno popisovanje, zato je to na nek način tudi poročilo o delu, prispevek k enotnejšemu pogledu na urejevanje in popisovanje gradiva najnižjih upravnih fondov. Poleg tega predlagam, da bi pri gradivu uprave po letu 1945 sprejeli načelo, da se pri fondih

nizjih upravnih organov (ki količinsko večinoma niso obsežni) ne oliraju prvotna ureditev, pač pa se gradivo na novo uredi po vsebinski razvrstitvi kot jo določajo klasifikacijski znaki upravnih organov iz leta 1962²³ (to velja za gradivo od 1945 do 1962). Upam, da je iz zapisanega razvidno, da se bo s pomočjo šifer uprave dalo popisati vse gradivo uprave ne glede na to, kakšna je bila predhodna ureditev.

Sama sem se začela ukvarjati s tem gradivom iz dveh razlogov. Prvi razlog je, da sem se kot pripravnik pač srečala najprej s tem gradivom in v literaturi nisem uspela najti odgovora, koliko je to gradivo uporabno. Predvsem sem se spraševala, katere kategorije gradiva so za znanost pa tudi praktično uporabo najpomembnejše. Drugi razlog je ugotovitev, da je količinsko teh fondov veliko in tudi uporabnikov tega gradiva je precej. Pri tem pa sem prišla do sklepa, da je v teh fondih relativno malo kvalitetnega gradiva in da se večji del njihovega gradiva zbira na višjih nivojih uprave.

Za sklep bi postavila vprašanje arhivistom, ki so se ukvarjali s fondi najnižjih upravnih organov ali so poiskali odgovor na vprašanje, koliko kvalitetnega gradiva se nahaja v teh fondih in koliko so uporabni za krajevno zgodovino.

OPOMBE

1 Tu mislim na gradivo, ki je bilo prevzeto v arhiv pred sprejemom zakona o naravni in kulturni dediščini. —

2 Inštitut za zgodovino delavskega gibanja (IZDG), Notranjsko okrožje (Cerkljansko), poročila rajonskih odborov Okrožnemu odboru za Notranjsko, fascikel 719, 719a. —

3 IZDG, Okrožni NOO OF za Notranjsko, zapisnik redne seje Okrožnega odbora OF za Notranjsko, 14. maja 1944, f. 719. —

4 IZDG, SNOS, Odsek za izgradnjo narodne oblasti, zapisnik 2. redne seje Okrožnega izvršnega odbora za Notranjsko — Ribnico, 4. novembra 1944, f. 464. —

5 Zakon o upravni razdelitvi federalne Slovenije (Uradni list SNOS in NV Slovenije, št. 33/45). —

6 ZAL, KLO Polhov Gradec, arhivska enota (a. e.) 3. —

7 Zakon o upravni razdelitvi LRS (Uradni list LRS, št. 62/46). —

8 Zakona o upravni razdelitvi LRS (Uradni list LRS, št. 9/48). —

9 ZAL, ObLO Polhov Gradec, a. e. 1. —

10 Zakon o razdelitvi LRS na mesta, okraje in občine (Uradni list LRS, št. 11/52). —

11 Zakon o območjih okrajev in občin v LRS (Uradni list LRS, št. 24/55). —

12 Zakon o spremembah zakona o območjih okrajev in občin v LRS (Uradni list LRS, št. 3/61). —

13 Okrajni ljudski odbor Ljubljana-okolica, f. 15, 16, 17, 18. Zapisniki sej KLO so v drugih primerih večinoma ohranjeni v samih fondih KLO. —

14 ZAL, KLO Polhov Gradec, a. e. 2. —

15 ZAL, KLO Polhov Gradec, a. e. 13. —

16 ZAL, KLO Polhov Gradec, a. e. 44. Od 35 oseb (staršev otrok) je za 21 zapisano, da so pobegnili na Koroško, za 10, da so umrli kot žrtve fašističnega terorja. —

17 Iz popisov v ZAL je razvidno, da tudi, ko sta delovodnik in indeks ohranjena, ne služita razvidu nad gradivom. V Zgodovinskem arhivu v Celju so mi povedali, da tudi v primeru, da ohranijo delovodniški sistem, naredijo še popis. O tem tudi v Ljubljani, Zonar, Arhivistika, Ljubljana 1978, str. 63 (predlagata, da se ne ohranja prvotna ureditev, kadar je fond močno izločen). —

18 Do podobne ugotovitve, da je najboljša rešitev uporabljati šifrani uprave za upravno gradivo po 1945, so prišli tudi v naši enoti v Kranju; primerjaj Janez Kopač, Prevzemanje večjih upravnih fondov za obdobje od avgusta 1956 do leta 1974 (na primeru občine Trzič), Škart, arhivski občasnik, Ljubljana 1986, str. 11–13. —

19 V. Arhar, S. Kranjc, Izpopolnjeno vsebinsko kazalo klasifikacijskih znakov za pisarniško poslovanje v državnih organih, zavodih in organizacijah, Ljubljana 1965. —

20 ZAL, ObLO Polhov Gradec, a. e. 1–5, 34, 35, 38, 39, 68, 74. —

21 ZAL, KLO Polhov Gradec, a. e. 4. —

22 ZAL, ObLO Polhov Gradec, a. e. 99. —

23 Klasifikacijski načrt iz leta 1962 je samo osnova, ki jo potem zelo lahko prilagodimo novemu klasifikacijskemu načrtu iz decembra 1988 ali pa šifrani, ki bodo temelj za računalniško popisovanje.

Popisovanje zapuščine pesnika in pisatelja Edvarda Kocbeka

Boris Rozman

Komite za družbene dejavnosti občine Ljubljana-Center je na predlog Zgodovinskega arhiva Ljubljana razglasil dokumentarno gradivo, ki je nastalo pri delu pesnika, pisatelja, esejista, prevajalca in urednika Edvarda Kocbeka, za arhivsko gradivo. Da je bilo to mogoče napraviti, je bilo potrebno napraviti podroben popis gradiva, ki je nastalo pri avtorju.

Tako sem se kot arhivist Zgodovinskega arhiva Ljubljana, zadolžen za osebne fonde, skupaj s sinom Edvarda Kocbeka Matjažem lotil popisovanja. Že ob samem pogledu na gradivo, ki ga je Kocbek zapustil, sem videl, da je njegovo delo presenetljivo obsežno, nepregledno (na koncu sva ga spravila v 59 škatel, kar pomeni 5,9 tm), hkrati pa tako mnogovrstno, da človek potrebuje

ogromno znanja in časa, da ga vsaj delno uredi oziroma popiše. Z Matjažem sva se dogovorila, da bo gradivo zaenkrat ostalo "urejeno", tako kot ga je zapustil oče, se pravi po mapah. V njih je bilo raznovrstno gradivo tako po kategorijah, kot vsebini.

Najpomembnejša vrst gradiva je zagotovo njegov dnevnik, s katerim nisva imela velikih problemov. Zvezke, v katere je pisal o svojem življenju, delu, problemih, sva uredila kronološko v 14 škatel, v posebne tri škatle pa sva spravila tudi originalne tipkopise že objavljenih dnevnikov (npr. Listina, Dnevnik 1951, 1952). Pri tem sem ugotovil, da nekateri zvezki za določena leta manjkajo, zlasti za leti 1936 in 1941, ko ni "oliranjene" niti enega samega. Največ pa jih je napisal leta 1952 (18

zvezkov) in v letih 1949, 1971 in 1972 (16 zvezkov). Drugače pa je od leta 1932, ko se pojavijo prvi zvezki (2), do leta 1978, ko je prenelal (?) s pisanjem dnevnika "ohranjenili" 371 zvezkov.

Problemi so se pojavili ob stalem gradivu, ki je bilo kot sem že napisal, urejeno in zloženo po mapah. Napisi na nekaterih mapah niso odgovarjali vsebini. Vsako tako mapo sva pregledala, skušala ugotoviti, kaj vse vsebuje, jo popisala, oštevilčila (dobila je arhivsko enoto) in zložila v škatlo. Če se je dala razbrati vsebina ali naslov dela, ki ga je vsebovala, sva to napisala, če to ni bilo mogoče, sva se skušala tekstu kar se da približati. Kot sem že napisal, nisva ničesar izločila ali spreminjala. Tako sva določene stvari lahko tudi večkrat popisala, ne da bi se tega zavedala, saj je gradiva ogromno, vsega pa nisva brala. To se dobro vidi iz popisa, ki je nastajal sproti. V primeru, da je šlo za kopije, sva to tudi označila. In kaj vse je bilo v mapah? Eseji, kritike, razmišljanja, poročila, poezija (ne samo njegova, tudi prevodi), razni članki, govori, razprave, referati o filozofiji, krščanstvu, cerkvi, politiki, komunizmu, literaturi, slovenskem jeziku, vojni, jeziku nasploh, narodu... V njih je bila tudi osebna korespondenca (pisma, razglednice, dopisnice, čestitke), žepne zabeleške, v katere je zapisoval vse mogoče — od pesmi, proze, izrekov do raznih idej, ugotovitev, izračunov ipd.

Naj uavedem samo nekaj naslovov, ki se bodo v fondu takoj našli: Kultura in Slovenci, Pot v Jajce, Kristjani in svoboda, O nepravem bogu, Esej o komunizmu, Kaj je svoboda, Nočna straža, O človeku, Razumniki pred oblastjo, Osvobodilni boj in svetovni nazor, Kristjani v Sovjetski zvezi, O duliovsčini in komunizmu v Sovjetski zvezi, O klerikalizmu, O odseljivanju Slovencev, Kritika in dialektika, ... Zagotovo so bili nekateri teksti že objavljeni. Kje? S tem se bodo ukvarjali tisti, ki bodo njegovo zapuščino študirali in ne samo popisovali, tako kot jaz, kot tudi z ostalimi teksti, ki jih nisva mogla razvozlati. Pri tem mislim zlasti na njegovo poezijo. Med gradivom je ogromno pesmi ali osnutkov, ki jim ni moč dati naslova. Kam sodijo, bi lahko vedel samo avtor sam.

Edvard Koebek je zapustil ogromno osebne korespondence. V 5 škatel sva z njegovim sinom zložila več kot

3000 pisem, razglednic, dopisnic in čestitk. Samo preštela sva jih. Za vse ostalo bi človek potreboval leta in leta. Najbolj problematična so pisma. Ta so namreč velikokrat brez kuvert, niso datirana, z njih se ne da razbrati pošiljatelja. Velikokrat pa je ohranjen samo del pisna (del je mogoče v kakšni drugi kuverti). Posebej pa je označena in urejena samo medvojna korespondenca. Ob nepregledni količini časopisnih izrezkov, ki pišejo o pisatelju, njegovemu delu, življenju ali na katerih zasledimo objavljeno njegovo pesem, razpravo, članek ali kakšen esej lahko mirno sklepam, da je temeljito sledil vsem revijam in časopisom, ki so pisali o njemu in objavljali njegove članke; tako domačim kot tujim. Sicer je bil pri izrezovanju velikokrat nenatančen, saj je pozabil pripisati datum ali naslov časopisa, kjer je bil tekst objavljen. Iz revij članke v glavnem ni izrezoval. Pustil je cele. Zato pri njih ni težko ugotoviti leta izida članka, njegov naslov ali ime revije. Od vseh se velikokrat pojavljajo Problemi, Sodobnost, Most, Antena, 7D, Nin, Teološki rodovi, Ognjišče, Literaturny, Ravnea svetovej... Od časopisov je posebno mapo dobil Die Zeit, drugače pa se pojavljata še Dnevnik in Delo. Gradiva o njegovem političnem delovanju ni veliko. Seveda pri tem ne smemo iti mimo njegovih dnevnikov, pisem, ali že prej navedenih tekstov, ki bi verjetno ravnó o tem področju njegovega delovanja veliko povedala. Drugače pa je v mapah ohranjenih nekaj političnih spisov, poročil, planov, razprav, opažanj za vsa leta njegovega aktivnega političnega delovanja. Med gradivom bomo našli tudi glasila in biltene, ki jih je med vojno izdajala krščanska skupina v OF. Veliko dela bo potrebno vložiti tudi za ureditev fotografij, ki jih je več tisoč. Seveda so mnoge nedatirane. Ne ve se, kje so bile posnete, kdo je na fotografiji ali kaj fotografija predstavlja. Tudi ponavljajo se lahko. Zaradi preštevilčnosti in popolne neurejenosti sva jih z Matjažem samo preštela in spravila v škatle.

Kljub vsem tem problemom pa smo dokončno dobili temeljit pregled nad zapuščino Edvarda Koebeka, ki mu bodo šele večletne analize (tudi na podlagi gradiva, ki je nastalo pri njegovem delu) določile tisto mesto v naši družbi, ki mu pripada.

delo v arhivih in arhivskih organizacijah

Arhivsko gradivo in njegovo varovanje (analiza Republiškega komiteja za kulturo)

Razprava na skupščini Kulturne skupnosti Slovenije 2. marca 1989

Jože Žontar

Najprej mi dovolite, da v imenu vseh arhivov v Sloveniji – Arhiva SR Slovenije in regionalnih arhivov, za katere nastopam, izrazim priznanje Republiškega komiteju za kulturo in tov. Jožetu Hunjuru kot sestavljalcu za velike napore, ki so bili potrebni za pripravo doslej najobsežnejše analize o arhivski dejavnosti v Sloveniji. Za boljše razumevanje pojma "regionalni arhivi" naj pojasnim, da se ti arhivi v Sloveniji imenujejo pokrajinski ali zgodovinski, vendar pa se po svojem položaju v ničemer ne razlikujejo, ne glede na različno poimenovanje. K analizi bi želeli dodati nekaj pojasnil, ki se nam zdijo potrebna za razumevanje in presojo prikazanega stanja arhivske dejavnosti ter nekaj predlogov.

Da bi vsaj kolikor toliko ujeli korak z razvojem stroke v ostalih državah, je bilo potrebno metodologijo dela v arhivih v mnogočem bistveno spremeniti. Prej so morali arhivi prevzemati gradivo tako rekoč od vseh družbenih pravnih oseb in društev, ne glede na njihov pomen. Namesto tega je bilo vpeljano določanje družbenih pravnih oseb, ki izročajo arhivsko gradivo arhivu, na selektivni osnovi. Pri novejšem gradivu je bilo potrebno preiti na metodo direktnega odbiranja arhivskega gradiva. To pomeni, da ne prevzemamo v arhive več gradiva, ki ga je potrebno hraniti daljši rok, nima pa pomena za znanost in kulturo. Za tako gradivo odgovarjajo ustvarjalci sami. Na ta način je bila izpolnjena tudi zahteva Skupščine SR Slovenije, sprejeta na seji leta 1978, ko je obravnavala stanje arhivske dejavnosti v SR Sloveniji in postavila zahtevo po krčenju arhivskega gradiva na najbolj nujen obseg. S tem v zvezi naj pojasnimo, da se kot posledica prejšnje metode odbiranja arhivskega gradiva, v analizi navaja dokumentarno gradivo v arhivu, ki ni arhivsko. Morali pa bodo seveda arhivi še precej časa zanj skrbeti, dokler ne pretečejo predpisani roki.

Navedene spremembe so se pričele z zakonom o naravni in kulturni dediščini. Po njegovi uveljavitvi v začetku leta 1981 je bilo objavljenih doslej še šest posebnih predpisov s področja arhivske dejavnosti. Mnenja smo, da so bili s tem postavljeni temelji sistema. Naprav-

ljen je bil uujen preobrat, ki terja od arhivov tudi bistveno drugačno miselnost, predvsem pa več znanja. Vzporedno je bilo potrebno spremeniti organizacijo dela v arhivih, tako da temelji na resorjih arhivskih fondov. Razumljivo pa je, da velike spremembe čez noč niso mogoče in zato nas ne smejo presenečati znatne razlike med arhivi glede števila družbenih pravnih oseb in društev, ki naj izročajo arhivsko gradivo. Ne smejo nadalje presenečati razlike v mnenjih, kakšen delež arhivskega gradiva je mogoče pričakovati v dokumentnem gradivu. Številčne ocene, ki jih ponuja analiza, so zgrajene na predpostavkah, ki so točne, glede aplikacije teh predpostavk pa imajo arhivi različne pomisleke. Deloma izražajo tudi bojazen glede napačnih sklepov, do katerih bi lahko v konkretnih primerih privedle. Brez dvoma pa opozarjajo ti pridržki na nekaj, kar je pokazala tudi analiza sama. Nimamo potrebne operative, ki bi skrbela za sprotno preučevanje in reševanje načelnih strokovnih vprašanj. Ta niso tako enostavno rešljiva, če naj bodo rezultati strokovno neoporečni, le z izkušnjami pa si ni mogoče dosti pomagati. Strokovna vprašanja segajo na številna področja dejavnosti v družbi, tako kot gradivo samo, ki je njihov rezultat. Nujno je seveda stalno študijsko delo, uiti najmanj pa kampanjsko. Poleg tega je izostalo učinkovitejše nadaljevalno izobraževanje delavcev po nastopu dela v arhivu.

Vidne posledice prejšnjega sistema financiranja arhivov s strani občinskih kulturnih skupnosti se močno odražajo tudi na stanju arhivov in njihovnega gradiva. Glede na pospeševani policentrični razvoj so se neprimerno ugodneje razvijale kulturne ustanove, vezane na posamezno občinsko skupnost, kot npr. arhivi z velikim številom financerjev. Celotno med arhivi se je to pravilo potrjevalo v primerih novogoriškega in ptujskega arhiva, ki sta bila vezana predvsem na eno kulturno skupnost. Če primerjamo podatke v analizi, ta dva med arhivi nekako izstopata; toda če ju primerjamo z ostalimi kulturnimi ustanovami v občini, pa nikakor ne. Posebej moramo poudariti še eno negativno posledico prejšnjega

sistema financiranja regionalnih arhivov. Občinske kulturne skupnosti so namreč zahtevale dokazovanje dela arhiva na območju vsake od njih posebej, kar je vodilo v drobitev dela in parcialno forsiranje del, le da je bilo ustvarjeno zadovoljivo mnenje o delu arhiva pa četudi je šlo to na škodo kvalitete dela.

Moti nas, da se v analizi ne omenja raziskovalna dejavnost arhivov na področju zgodovinopisja. Pogosto se zmotno poudarja družbeni pomen ostalih ustanov s področja varstva kulturne dediščine, ki naj bi bil večji v primerjavi z arhivi, in se pri tem sklicuje ravno na raziskovalno dejavnost teh ustanov. Nič kolikokrat je bilo poudarjeno, da je v arhivih potrebno tudi raziskovalno delo, povezano s strokovnim delom na arhivskem gradivu, ker je to eden izmed pogojev za pospeševanje neoporečnega vrednotenja dokumentarnega gradiva in strokovne obdelave. Raziskovalna dejavnost delavcev v arhivih na področju zgodovinopisja ni ravno tako majhna. Razvidna je iz publikacij arhivov, še v večji meri pa iz drugih strokovnih publikacij, zbornikov in podobnih objav, pri katerih sodelujejo delavci arhivov. O tem govori tudi bibliografija, ki jo prinaša strokovno glasilo Arhivi.

V zvezi s prikazom Arhiva SR Slovenije v analizi bi imeli naslednjo pripombo. Rečeno je, da ima Arhiv SR Slovenije v vlogi nacionalne naloge evidentirati arhivsko gradivo drugih držav, ki zadeva Slovenijo. To trditve bi bilo potrebno popraviti tako, kot je navedeno v 94. čl. zakona o naravnih in kulturni dediščini in kakor se tudi dejansko izvaja. Vsi arhivi, vključno z Arhivom SR Slovenije, popisujejo oz. evidentirajo arhivsko gradivo, ki je zunaj območja SR Slovenije in v tujini in zadeva njihovo območje. Arhiv SR Slovenije pa vodi evidenco tega gradiva. To evidenco podrobneje opredeljuje pravilnik o sestavi in vodenju evidence arhivskega gradiva.

V poglavju, kjer je govora o pravnem varstvu arhivskega gradiva, se omenja v zvezi s pravilnikom o strokovni usposobljenosti delavcev družbenih pravnih oseb ter članov društev, ki delajo z dokumentarnim gradivom, študijsko gradivo, ki ga morajo ti delavci obvladati. Ohjavil ga je Republiški komite za kulturo (omenimo naj, da je že pošlo). Dodali bi, da je Zgodovinski arhiv Ljubljana skupaj z Zvezo kulturnih organizacij Slovenije in Zvezo kulturnih organizacij mesta Ljubljane objavil še poseben priročnik za delo z dokumentarnim in arhivskim gradivom društev (1986).

Pri usmeritvah, ki so navedene v sklepnem delu analize, pogošano nalogo, da se opravi razmejitev pristojnosti med arhivi na eni ter muzeji in knjižnicami na drugi strani. Posebej pa nas moti, da se v usmeritvah vse naloge obravnavajo enakovredno. Izpostaviti bi bilo namreč treba problem prostorov. Žal moramo ponovno poudariti: če naj arhivska dejavnost sploh funkcionira, morajo imeti arhivi ustrezne depoje in delovne prostore. Pri tem je treba vedeti, da so prostori za arhive po svoji funkciji le delno prostori za dejavnost. V prvi vrsti so to sredstvo za vzdrževanje kulturnega oz. zgodovinskega spomenika. Organizacijska in normativna prizadevanja so bila stalno naravnana na to, da se reši vprašanje prostorov za arhive. Še danes pa večina občin misli, da je opravila svojo dolžnost, če ponudi arhivu neko opuščeno šolo ali pa kak drug opuščen objekt, po možnosti celo zunaj kraja sedeža arhiva. Če ne bo prišlo do koordinirane akcije za ureditev vprašanja prostorov za arhive, vodene iz republike, si ni mogoče predstavljati bistvenega izboljšanja arhivske dejavnosti. Glede podatkov o skladiščih arhivov v analizi pa moramo opozoriti na to, da so zelo varljivi. Pogosto ne gre le za nefunkcionalne rešitve, slabo zavarovane ali celo nezavarovane prostore, marveč tudi za prostore, v katerih je gradivo naravnost ogroženo ali pa se dela škoda na njem. Za večino arhivskih skladišč Zgodovinskega arhiva Ljubljana zunaj Ljubljane naj dodamo še to, da ni poskrbljeno niti za minimalne higienske pogoje za delo v njih. Tudi v analizi kulturnih dejavnosti v SR Sloveniji v obdobju 1980–1988, o kateri je bilo govora na seji skupščine Kulturne skupnosti Slovenije dne 22. decembra 1988, je stanje vse preveč optimistično prikazano. Prenaslanje gradiva iz depojev enega arhiva v depoje drugega, pa je rešitev, ki se navadno uporablja le ob naravnih katastrofah.

Za sklep naj poudarimo, da je analiza opozorila na pomanjkljivosti in probleme v arhivski dejavnosti ter da nakazuje rešitve. V primerjavi z ostalima dvema deloma analize o naravnih in kulturni dediščini ter o njenem varovanju, tretji, to je arhivski del, v bistveno večji meri posega na področje strokovnega dela. Želeli bi zato, da se konkretneje upredelijo rešitve tudi glede pogojev delovanja arhivov.

Poročilo o obisku v praških arhivih

Marija Oblak—Čarni, Peter Ribnikar

Na osnovi 64. člena programa kulturnega sodelovanja med SFR Jugoslavijo in Čehoslovaško socialistično republiko sva v dneh 9. do 19. januarja 1989 obiskala praške arhive.¹ S češke strani je obisk organizirala Arhivska uprava ČSR v Pragi. Po predhodno predloženem programu sva nameravala obiskati Osrednji državni arhiv ČSR, Literarni arhiv, Arhiv Karlove univerze, Arhiv češke visoke tehniške šole in Osrednji arhiv Čehoslovaške televizije v Pragi. Gostitelj zaradi selitve arhiva Visoke tehnične šole tam obiska ni mogel organizirati, zato je z najinim soglasjem vključil v program Državni oblastni

arhiv v Pragi in Filmski arhiv Čehoslovaškega filmskega zavoda. Za organizacijo in koordinacijo študijskega programa je zavzeto poskrbel namestnik direktorja (bivše) Arhivske uprave dr. Jozef Maršal ob pomoči dr. Františka Šuchme.

Arhivska uprava ČSR je na osnovi splošne "perestrojke" v ČSR v reorganizaciji. Trenutno se imenuje Oddelek za vodenje arhivov v Odseku za arhive in notranjo upravo Ministrstva za notranje zadeve in življenjsko okolje ČSR, civilno-pravna skupina. V dneh najinega bivanja v Pragi še ni bil povsem razčiščen njegov pravni sta-

tus in so o njem na pristojnem ministrtvu še razpravljali. Na arhivski upravi sva se pogovarjala o sodelovanju med slovenskimi in češkimi arhivisti, o izmenjavi strokovnjakov in delovnih izkušenj na področju arhivistike, mikrofilmanju dokumentov in izmenjavi mikrofilmov, izdelavi projektov evidentiranja virov za zgodovino Slovenije in Jugoslavije v čeških arhivih in o evidentiranju virov za zgodovino Čehoslovaške v jugoslovanskih arhivih. Direktor arhivske uprave dr. Pavel Rafaj je predlagal sklenitev sporazuma o tem, kot ga že ima Čehoslovaška z nekaterimi državami. Odgovorila sva mu, da bova to predlagala Svetu za koordinacijo dela arhivov SFRJ v razpravo, ker bi bilo zelo koristno, da bi tak sporazum sprejel v svoj delovni program. Ko sva mu omeli našo željo, da bi izpeljali v najbližnji bodočnosti program evidentiranja slovenskih in jugoslovanskih študentov in doktorjev na praški univerzi ter nato pregled njihovega delovanja in njihovega vplivanja na dogajanja v domovini, je pripomnil, da bi v tak program lahko vključili tudi univerzitetne arhive, če sino za to zainteresirani.

Biblioteko Glavne arhivske uprave nama je predstavila dr. Jana Pražakova. Svoj knjižni fond dopolnjujejo predvsem z zamenjavami. Revije zamenjujejo s 110 arhivskimi institucijami v svetu. Bibliografijo pa objavljajo vsaka tri leta v svoji reviji Zbornik arhivnih praci. Zadnja je iz leta 1987. (Revija je tudi v knjižnici Arhiva SR Slovenije.) Ob koncu obiska sva se srečala še s strokovnjakom za arhive javnih institucij dr. Tomasom Fialo, ki nama je razložil njihovo prakso z dokumentacijo zdravstvenih ustanov. Dal nam je tudi primerke Instrukcije za izločanje v zdravstvenih ustanovah, ki so jo na Češkem objavili leta 1980.

Osrednji državni arhiv ČSR v Pragi. Arhiv ima osem oddelkov. Uprava je pri drugem oddelku na Karmelicki 2. Obiskala sva prvi in drugi oddelk.

Prvi oddelk je na ulici Obrancu miru 133, v zgradbi, ki je bila leta 1933 zgrajena namensko za arhiv in kjer ima danes sedež tudi Glavna arhivska uprava. Tu hranijo gradivo iz obdobja fevdalizma. To je najstarejše gradivo, ki začenja s arhivom Češke krone, ki sega v leto 1158. V čitalnici sva pregledovala pred štirimi leti evidentirane listine, ki se nanašajo na naše ozemlje v fondu Češki veliki prior malteškega reda. Ker so v zadnjem času izdelali nov inventarni popis, listine na novo oštevilčili, urbarje pa na novo tehnično opremili — vložili v nove arhivske škatle, sva morala naš seznam dopolniti z novimi citati. Pri tem nama je pomagala vodja čitalnice Eva Štrajnova. Pri pregledovanju inventarnega popisa listin sva poleg že evidentiranih odkrila še 8 listin, ki zadevajo naše ozemlje (Ptuj, Ormož). Popisala sva jih in dodala k spiskni za mikrofilmanje.

Arhivske depoje prvega oddelka adaptirajo in posodablajo. Doslej so uredili prostore za hranjenje listin. Opremili so jih z lepini, sodobnimi arhivskimi policami in onarami za obešanje listin, ovitili v folije iz melinexa (nizozemske znamke, ki ga uvažajo iz Zvezne republike Nemčije). Grade pa še tri podzemne komore, v katerih bodo pripravili najidealnejšo klimo za hranjenje listin Češke Krone. Zgledovali so se delno po arhivski zgradbi v Frankfurtu, delno pa sami grade po svoje (za izgradnjo posebnega depoja za arhiv Češke krone se je predvsem zavzel pred dobrim letom umrli strokovnjak dr. Hrubí). Skladišče bo vamo pred atomskim orožjem, bo brez plesni in brez prahu. Vstop vanj bo mogoč pod posebnimi pogoji. Takega danes ni še nikjer, nama je zatrnila dr. Alena Pozderova, ki nas je vodila po depo-

jih in po zahtevnem gradbišču. Seznanila naju je tudi s stanjem zaščite listin Češke krone. Del listin so sredi petdesetih let restavrirali, vendar se je izkazalo, da je bila pri tem napravljena velika škoda. Pergamentne listine sedaj postajajo rdečkaste. Konservatorji iz njihovega laboratorija s strokovnjaki Karlove univerze še raziskujejo, kaj je temu vzrok. Proces so ustavili, ne obvladajo pa še popolnoma postopka ponovnega beljenja in ne poznajo še njegovih posledic. Naredili so poskuse na triplikatih in duplikatih in jih sedaj opazujejo. Poleg centralnega restavratorskega laboratorija na Karmelicki so zaradi dela z listinami ustanovili manjši laboratorij tudi v prvem oddelku, ki pod vodstvom restavratorja dr. Snižeka poleg ostalih konservatorskih del pripravlja tudi listine za slanjevanje v folijali melinexa.

Konservatorica Julija Kopecka (srednja šola) pa nama je prezentirala delo s pečati. Po umivanju z blagim tekočim milom jih zaradi zaščite premažejo s propolisom, raztopljenim v alkoholu. Če so se odgovorni arhivisti odločili, da je treba pečat dopolniti, kar delajo le v primeru, če je zdrobljen, in da je treba delce zlepiti, to naredijo z voskom za nianso druge barve.

V drugem oddelku Osrednjega državnega arhiva na Karmelicki ulici št. 2 nama je namestnica direktorja dr. Helena Sykorova najprej predstavila arhiv. V tem osrednjem češkem arhivu hranijo poleg arhiva Češke republike tudi arhiv češkoslovaške federacije. Zaenkrat ga še niso ločili in tako ta arhiv prevzema gradivo upravnih organov ČSSR in ČSR. Arhiv hranijo na sedežu arhiva v veliki samostanski zgradbi ter v številnih dislociranih depojih. Za 75000 tm gradiva skrbi 97 delavcev. Imajo bogato knjižnico z okrog 140000 zvezki, fotografski in konservatorski laboratorij ter novi računalniški oddelk z dvema osebnima računalnikoma.

V sprenstvu dr. Sykorove sva si arhiv delno tudi ogledala. V konservatorskem laboratoriju sva zaradi bolniške odsotnosti delavcev videla le konserviranje listin, ki so jih v nekem obdobju lepili na platnene podlage. Konservatorica pečatov pa nam je prezentirala delo na odlični pečatov. Pozorna sva bila, da vsa dela opravljajo z domačimi, češkimi materiali. Pri tem sva se spomnila težav z uvozom takih materialov za domačo konservatorsko delavnico in si nekaj naslovov zapisala. V računalniškem oddelku delata dva arhivista. Na dveh osebnih računalnikih pripravljata evidenco obiskovalcev v arhivu od leta 1986 dalje, indeks k popisu časopisnih izrezkov iz šestdesetih in sedemdesetih let, ki so jih dobili z nekimi arhivskim fondom ter evidenco ustvarjalcev arhivskega gradiva (indeks, podatki o njihovih predhodnikih, o materialu, kaj je prevzeto v arhiv, kaj je izloženo itd.). Uporabljajo program DBASE 2. Delo na računalnikih se je konaj dobro začelo, a so na dosežene rezultate zelo ponosni in načrtujejo, da bodo vrsto nalog s pomočjo računalnika bolj in hitreje reševali. Mikrofilmano imajo vse gradivo I. kategorije. Delajo mikrofiše v treh primerkih, za študij, za depo in vamaostni izvod. Ker najnovejšega materiala še niso kategorizirali, načrtujejo, da ga bodo kategorizirali letos, ko delajo generalno inventuro arhivskega gradiva. (Inventuro opravljajo vsako deseto leto.) V čitalnici dajejo najdragocenejše gradivo v uporabo le v mikrofilmih (n. pr. Jožefinska merjenja, deželno desko, kataster).

Podrobneje sva se seznanila z njihovo založniško dejavnostjo. Izdajajo tri vrste publikacij: pripomočke za raziskave arhivskega gradiva, objave gradiva ter priložnice za materialno varstvo in strokovno obdelavo arhiv-

skega gradiva. V prvi seriji trenutno pripravljajo 3. zvezek pregleda arhivskih pripomočkov in drugih publikacij Osrednjega državnega arhiva v Pragi z bibliografijo arhivskih delavcev. V drugi vrsti publikacij so tiskane serije virov kot na primer Protifašistični in narodnoosvobodilni boj češkega in slovaškega naroda 1938–1945, ki jo pripravljajo skupaj z drugimi inštitucijami. Za določeno, navadno ožjo problematiko, n. pr. nacionalizacijo, zgodovino narodnega gledališča, izbrane dokumente kopirajo, pripravijo kratko študijo o temi s potrebnim znanstvenim aparatom ter nato vse skupaj nepovezano vložijo v mape. Take "publikacije" so pripomoček pri pouku v šolah, za študij, za popularizacijo arhivov in arhivske dejavnosti in za razstave. V seriji Metodika so v zadnjem času izšli štiri priročniki: odbiranje dokumentov, fizično ohranjanje dokumentov, izločanje ter temperatura in vlaga v arhivskih depozjih. V tej seriji publicirajo tudi prispevke z nekaterih seminarjev, n. pr. referati s seminarja Skrb za arhivske fondove in zbirke (materialno varstvo) leta 1987; Informator Zpravodaj zv. 33 pa je posvečen izključno arhivskim zgradbam. Tega so izdali skupaj s podružnico Češke zveze za znanstveno in tehnično informiranje.

Občasno izdajajo Retroinformacije, namenjene ustvarjalcem arhivskega gradiva. V njih jih obveščajo, kaj je bilo narejeno na njihovem gradivu v arhivu, koliko in kako je urejeno, kakšna informativna sredstva so izdelana in drugo. Izdajateljska dejavnost je odvisna od finančnih sredstev, ki jim jih navadno primanjkuje, zato se poslužujejo cenениh razmnoževalnih tehnik.

Izmenjali smo nekaj novejših arhivskih publikacij. Posebno zanimivo pa je bilo delo v čitalnici arhiva. Dr. Sykorova nama je omogočila, da sva pregledala gradivo nekaterih arhivskih fondov, ki vsebujejo dokumente za zgodovino Slovencev. Gradivo sva naročila na osnovi popisa, ki ga že ima Arhiv SR Slovenije. Večina gradiva, ki sva ga želela, se nahaja v dislociranih arhivskih skladiščih, zato sva nanj morala čakati 3 dni. Pregledala sva gradivo naslednjih arhivskih fondov: Predsedstvo češkega namestništva za leto 1909 in 1910, Češkoslovaška sokolska župa, Češkoslovaški izvozni urad 1937–1939, Predsedstvo Ministrstva za notranje zadeve 1936–1940, Zveza društev agrarne mladine 1927–1934. V gradivu sva evidentirala dokumente, ki bi prišli v poštev za mikrofilmanje. Dogovorila sva se, da bo Arhiv SR Slovenije poslal seznam dokumentov za mikrofilmanje.

Literarni arhiv spomenikov narodne književnosti. Po programu sva želela pregledati arhivsko zapuščino dr. Matije Murka in korespondenco slovenskih književnih in drugih kulturnih delavcev s češkimi. Ker ima tudi ta arhiv svoje gradivo deponirano zunaj Prage, sva naročeno gradivo dobila na razpolago šele čez 6 dni.

Evidentirala sva predvsem korespondenco pomembnejših Slovencev z dr. Matijem Murkom in drugimi uglednimi češkimi kulturnimi in javnimi delavci, kot so n. pr. Fran Albreht, Oton Berkopec, France Bezljaj, Božidar Borko, Marja Borštnik, Anton Breznik, Zvonimir Bizjak, Metod Dolenc, Darko Černež, Gregor Črenošnik, Anton Debeljak, Frane Derganc, Metod Dolenc, Janko Glaser, Jože Glonar, Franc Grivec, Ivan Hribar, Matej Hubad, Fran Ilesič, France Kidrič, Milko Kos, Janko Kotnik, Fran Kovačič, Albert Kramer, Bratko in Ivan Kreft, Miha Maleš, Josip Mantuani, Rajko Nahitgal, Jože Plečnik, ki vsebuje tudi podatke o zvezah

s Čehoslovaško. Ker je zmanjkalo časa, sva pregledala le polovico naročenega gradiva. Delo bo treba nadaljevati, doslej že evidentirane dokumente pa mikrofilmati in s tem dopolniti vire za slovensko kulturno in politično zgodovino 19. in 20. stoletja. Dokumente nama je posredovala v čitalnici gospa Pokorna. Literarnemu arhivu sva poklonila naše publikacije, nred njihovi inventar Zgodovinskega arhiva Ljubljana za osebni fond Petra Grassellija, delo Marjana Drnovška.

Arhiv Karlove univerze v Pragi. V arhivu sva se pogovarjala z vodjem arhiva doc. dr. Karlom Litschem in dr. Mihaelom Svatošem. Pogovarjali smo se o potrebi sodelovanja pri izvedbi programa – študije o slovenskih študentih na Karlovi univerzi v Pragi in njihovem delu in vplivu na življenje doma. Dr. Svatoš je omenil, da so se že pred leti razgovarjali o podobnem programu in da potem ta ideja ni bila izvedena. Predlagal je, da se ta program ponovno obudi, oni so pripravljani sodelovati. Pritegne naj se tudi arhivska služba v Sloveniji. Dr. Svatoš nama je pripravil za ogled nekaj vrst gradiva, v katerem so podatki za zgodovino Slovencev ter stare insignije Karlove univerze. Docent dr. Karel Litschl nama je izročil več njihovih publikacij, midva pa sva mu predala nekaj novejših publikacij Arhiva SR Slovenije. Tudi tu sva želela pregledati nekaj gradiva. Dovolili so nama, da sva delala v depoju. Pregledala sva štiri knjige doktorjev Karlove univerze v Pragi in evidentirala Slovence, ki so promovirali na tej univerzi v letih 1917–1927. Poleg tega sva pregledala dve knjigi vpisanih študentov na Pravni fakulteti Karlove univerze. Iz evidentiranih podatkov je razvidno, da je bilo na Karlovi univerzi v Pragi promoviranih v teh letih 88 doktorjev pravnih ved, medicine in filozofije, med njimi: Lojze Brenčič, Josip de Gleria, Marija Fink, Anton Goričar, Jožef Gostiša, Igo Gruden, Josip Hebein, Franjo Kogoj, Ferdo Kozak, Božidar Lavrič. Frane Mesesuel, Franta Mis, Mavricij Neuberger, Albin Ogris, Stanko Pušenjak, Vladimir Rybař.

Osrednji arhiv češkoslovaške televizije. Arhiv vodi Vit Charous, diplomirani pedagog. Z njim smo se pogovarjali o organizaciji arhivske službe na televiziji, arhivskih strokovnih problemih in o sodelovanju z zgodovinskimi arhivi. V razgovorih sta sodelovali še Jarmila Holcova in Ljudmila Železna ter dr. Jozef Maršal.

Zanimala sva se za vodenje evidene o filmskih in magnetnih zapisih, ki nastajajo pri delu televizije, valorizaciji teh zapisov in materialno varovanje avdiovizualnih zapisov. Vit Charous je povedal, da hranijo svoje avdiovizualne zapise na trakovi, in sicer v posebnih plastičnih škatlal dveh dimenzij, v eni škattli do 3100 tm traku. Svoje arhivsko gradivo hranijo deloma na sedežu arhiva, deloma pa ira dislocirani lokaciji. Za vse zapise vodijo kartotečne evidence. Evidence o posameznih zapisih nastavijo že uredništva posameznih oddaj, ki jih predajo nato v osrednji arhiv, ta pa jih dopolni z ustreznimi podatki v kartoteki. Če osrednji arhiv ne dobi podatkov od uredništva, jih zbere sam in vpiše v evidence. Pričeli so že z računalniško obdelavo evidene avdiovizualnih zapisov. Imajo osebni računalnik in program, ki ga razvijajo in dopolnjujejo. Na naše vprašanje, če vodijo dva primerka avdiovizualnih zapisov (arhivski primerek in primerek za predvajanje), so povedali, da hranijo le en zapis, ki ga nato po potrebi uporabljajo tudi za predvajanje, oziroma iz njega presnamejo na kaseto tisti del, ki ga potrebujejo za predvajanje. Tudi pri njih veliko zapisov zbrisejo, ker trako-

ve, oziroma diske potrebujejo za zajetje novih zapisov. Za brisanje zapisov – trakov obstaja posebna komisija iz predstavnikov uredništev in osrednjega arhiva televizije. Ta komisija izdelava popis avdiovizualnih zapisov za uničenje in ga predloži v potrditev Arhivski upravi ČSR, kar pa je zgolj formalnost, ker arhivska uprava zmeraj da pristanek za uničenje predloženih zapisov. Posebej sva se zanimala za ohranjanje avdiovizualnih zapisov na filmskih trakovih oziroma za presnemanje magnetnih zapisov na filmski trak. Povedali so, da je filmski trak varnejši in trajnejši zapis kot magnetni, vendar pri njem velja, da je magnetni zapis lahko arhivski zapis, pa čeprav zaenkrat velja, da je obstojnost takega zapisa le dvajset let. Za ohranjanje zapisov bodo morali poskrbeti za pravočasno presnemanje posameznih trakov oziroma zapisov. Arhivu SR Slovenije so dali vzorec obrazcev o vodenju njihovih evidenc avdiovizualnih zapisov.

Filmski arhiv Češkoslovaškega filmskega zavoda. Filmski arhiv hrani prek 70 milijonov metrov filmskega gradiva in je po bogastvu svoje nacionalne proizvodnje peti največji filmski arhiv na svetu. Imajo pa tudi filme drugih provenienc, ki jih pridobivajo predvsem z zamenjavo. Za filmski arhiv skrbi 53 delavcev, filmski zavod pa zaposluje 140 delavcev. V arhivu sva se pogovarjala z vodjem arhiva Jiřiem Jankovcem in vodilnim strokovnjakom za filmsko gradivo dr. Vladimirem Opělo. Vodja arhiva Jiři Jankovec nama je na kratko podal zgodovino nastanka tega arhiva. Ustanovljen je bil leta 1943, ko je bila potreba za zavarovanje filmskega gradiva zelo aktualna. Številni češki filmski snemalci so takrat posneli velike količine dokumentarnih filmov, zlasti politične dogodke, dogodke ob bombardiranju zavezniških letal, dogajanja ob razpadu nemškega rajha oziroma o osvoboditvi Češkoslovaške leta 1945. Pridobili so zbirko filmov Tehničnega muzeja in številnih zasebnih zbirateljev in podržavljenih podjetij. Arhiv je danes samostojen zavod in od države ne dobiva finančnih sredstev za svoje delovanje. Država mu nudi podporo v tem, da imajo monopol za kopiranje filmov, razen tistih, ki nastajajo pri Češkoslovaški televiziji. Arhiv se samofinancira tudi z določki, ki jih ustvarja z dajanjem filmskega gradiva v uporabo številnim uporabnikom, domačim in tujim. Že štirideset let so člani FIAF – mednarodne federacije filmskih arhivov. Vladimir Opěla, dipl. kemik in umetnostni zgodovinar, je strokovni vodja tega arhiva. V daljšem razgovoru nama je odgovoril na številna naša vprašanja o materialnem varovanju filmskega gradiva, pridobivanju filmskega gradiva v arhiv, načinih uporabe, strokovni obdelavi, zlasti o vodenju evidenc. Za materialno varstvo filmskega gradiva je posebej poudaril, da je največji poudarek na vzdrževanju pravilne vlage (okoli 60 %). Filme redno pregledujejo in sprati odpravljajo vse morebitne poškodbe. Arhiv opravlja vsa dela za zavarovanje filmskega gradiva, razen mokrih postopkov, ki jih zanje opravlja filmski laboratorij v Barandvu. Arhivsko skladišče ima arhiv na dislocirani lokaciji, kjer hranijo filme v okviru predpisanih pogojev hranjenja. Barvne filme hranijo pri temperaturi – 5. Filme hranijo v kovinskih škatlah, posamezne vrste filmov pa označujejo z nalepkami raznih barv. Načelno hranijo arhivski izvod filmske kopije ter izvod za reprodukcijo, vključno tudi tonski zapis. Po potrebi in na zahtevo uporabnikov izdelujejo filmske kopije po predpisani tarifi. Arhiv pridobiva filme v okviru zakonskih predpisov od podjetij za proizvodnjo filmov, razen od televi-

zije. Od filmskih amaterjev ne pridobivajo filmskega gradiva, izjemoma dobijo kak film od društev. Dosti filmskega gradiva pridobijo z mednarodno izmenjavo. Ko sva se zanimala za slovensko filmsko proizvodnjo, so nama povedali, da imajo zelo malo slovenskih filmov (Štiglicjevo Dolino miru, Klopčičev film Cvetje v jeseni, en Babičev film), več pa imajo srbsko–hrvaške filmske proizvodnje. Za strokovno obdelavo filmskega gradiva imajo številne stroje, projekejske mize, previjalne mize, izključno lastne, češke proizvodnje. Prosila sva za tehnične podatke in dokumentacijo o tej opremi za Informacijski center o tehnični opremi arhivov v Mariboru. Obljubili so nama, da bodo to dokumentacijo z naslovi proizvajalcev poslali. Za evidenco filmskega gradiva so uvedli več obrazcev, na osnovi katerih so že pričeli z računalniško obdelavo podatkov o filmskem gradivu. Zdaj delajo evidenco za tuje filme. Dr. Opěla nama je razkazal delovne prostore za strokovno obdelavo filmskega gradiva. Prostorji so prej skromni kot pa udobni, vendar so dobro opremljeni. S posebno previdnostjo so nama pokazali prostor za računalnikom, v katerega je dostop nepoklicanim prepovedan. Naj še omeniva, da izvajajo v arhivu dosledno prakso prilagajanja filmskega gradiva na različne klimatske pogoje, od arhivskega skladišča do mesta uporabe.

Vodja arhiva Jankovec in dr. Opěla sta za Arhiv SR Slovenije izročila poleg knjig še dva pravilnika in vzorec obrazcev za evidenco filmskega gradiva, njim pa sva dala za knjižnico njihovega arhiva Inventar filmskega gradiva Arhiva SR Slovenije, ki sta ga z veseljem sprejela, češ, da kaj takega pa oni še nimajo.

Državni oblastni arhiv v Pragi. V arhivu nama je sprejel direktor Borivoj Indra. Opisal je vlogo tega arhiva v češkem prostoru, posebej je poudaril, da kot arhiv osrednje Češke hrani tudi vire za zgodovino Slovencev. Naglasil je, da ta arhiv pridobiva velika devizna finančna sredstva za dajanje podatkov številnim interesentom iz držav zahodne Evrope in Amerike, zlasti še iz ZRN. Za te podatke imajo zaposlena dva delavca. Oblastni arhiv je tretji najbolj obiskan arhiv na Češkem. Ima 20.000 tm arhivskega gradiva in trideset delavcev. Gradivo hranijo na štirih lokacijah, v treh objektih. Na leto imajo 4.000 obiskovalcev. Nadzor med obiskovalci v čitalnici arhiva izvajajo tudi z monitorjem. Arhiv ima 5 oddelkov in sicer: 1) oddelek za politično–upravne, sodne in finančne fonde, 2) oddelek za kmetijske, gozdarske in plemiške fonde, 3) oddelek za gospodarske fonde, 4) oddelek za evidenco, čitalnico, biblioteko, restavracijo in konservacijo ter reprodukcijo gradiva, 5) inšpeksijski oddelek za okrajne arhive in arhive podjetij. Arhiv in njegova uprava sta sedaj v zgradbi avguštinskega samostana, zgrajenega leta 1358. Prostorji ne ustrezajo in je pripravljen načrt za novogradnjo, v okviru katere bodo reševali vprašanje prostorov Federalnega, Državnega osrednjega arhiva ČSR in Državnega oblastnega arhiva. Načrti so izdelani, lokacija je določena, sprejet je finančni načrt za gradnjo, arhiv pa naj bi bil zgrajen leta 1996. Po predstavitvi Državnega oblastnega arhiva in njegovih fondov nas je direktor popeljal po arhivskih skladiščih in konservatorskem in mikrofilmskem laboratoriju. Po razgovoru s predstavniki arhiva in ogledu prostorov in arhivskih skladišč (z lesenimi polieami) sva lahko ugotovila, da arhiv upravičeno pričakuje rešitev svojih arhivskih prostorov le v novi gradnji. Državnemu oblastnemu arhivu sva poklonila Vodnik po foudih in zbirkah v SR Sloveniji.

V Arhivu Karlove univerze v Pragi sva se srečala tudi z arhivarjem Arhiva glavnega mesta Praga, ki je povedal, da ravnokar išče možnost, kako bi sporočil v Ljubljano, da je odkril v njihovem arhivu okoli 300 spisov o arhitektu Jožetu Plečniku in njegovem delu v Pragi, zlasti o načrtovanju obnove cerkve, na trgu Jurija Podjebradskega. Svetovala sva, naj pripravi članek s popisom dokumentov, za naše glasilo ARHIVI, kar je rad obljubil.

V času najinega bivanja so češki kolegi poskrbeli tudi za kulturni program. V loži Ministrstva za kulturo v Smetanovem gledališču sva si ogledala predstavo Mozartovega Don Giovannija.

Ta obisk v okviru kulturne menjave je bil pomemben za nadaljevanje in poglobljanje zvez med slovensko in češko arhivsko službo. V vseh arhivih sva bila sprejeta z veliko pozornostjo, razgovori so bili odprti in so predstavljal koristno izmenjavo delovnih izkušenj, zlasti glede materialnega varstva in strokovne obdelave arhivske-

ga gradiva. Odkrivala sva tudi, da je v čeških arhivih dosti pomembnega gradiva za našo zgodovino. V vseh arhivih, ki sva jih obiskala, smo s češkimi kolegi ugotavljali, da je treba medsebojne stike nadaljevati.

OPOMBE

Glej še: Ljudmila Bezljaj-Krevel, Poročilo o študijskem obisku v Čehoslovaški socialistični republiki, Arhivi VI., 1983, str. 154–155 in Peter Ribnikar, Poročilo o študijskih obiskih na Čehoslovaškem leta 1984 in 1985, Arhivi VIII., 1985, str. 131–133.

Študijsko bivanje v Kanadi leta 1987

Milica Trebše-Štolfa

Po programu raziskovalne naloge o izseljeništvu, ki jo Znanstvenemu inštitutu Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani sofinancirajo Občinske raziskovalne skupnosti Izola, Koper in Piran ter Raziskovalna skupnost Slovenije – PORS 10, sem od 30. junija do 7. avgusta letos raziskovala med društvi slovenskih izseljencev na Niagarskem polotoku, v Provincii Ontario v Kanadi.

Vsebina dela se je nanašala na:

– nadaljevanje ugotavljanja najzgodnejše ekonomske migracije iz slovenskega dela Istre s pomočjo ankete, ustnih virov in arhivske dokumentacije in

– vzpodbujanje društev slovenskih izseljencev na tem območju k zavestnemu čuvanju in ohranjanju arhivske kulturne dediščine – in s tem k osveščanju društev o pomenu njihovega deleža pri soustvarjanju širše slovenske kulturne zgodovine kakor tudi kanadske multinacionalne skupnosti, ki jo bodo proučevali znanjci.

Kar zadeva zgodnje izseljevanje iz Slovenske Istre, sem akcijo zastavila že oktobra 1986. V Kanado sem poslala vprašalnik, ki naj bi poskušal dopolniti za območje Slovenske Istre na Inštitutu za geografijo v Ljubljani za kasnejše obdobje že zbrane nekatere podatke. Kljub prišrčnemu sprejemu, vsemu razumnevanju, obilici ustnih virov – anketnega lista niso hoteli izpolniti. Vendar sem dobila na razpolago precej uporabnih arhivskih virov. S pomočjo letih in virov, ki sem jih pridobila že pri prvem obisku v Kanadi (dec. 1985), bom lahko pripravila za objavo delne rezultate v obliki virov.

Več kot sem pričakovala, sem uspela z drugim ciljem obiska – kulturna društva slovenskih izseljencev in njihovo arhivsko gradivo.

Presenečena sem bila nad izredno pozitivno oceno o vmesnosti in vrednosti razprave, ki sem jo objavila v Rodni grudi št. 7/1987 in je izšla ravno pred mojim odhodom v Kanado. Takoj sem lahko začela s konkretnim delom pri društvih slovenskih izseljencev t. j. z lociranjem arhivskega gradiva (saj ga je bilo najmanj v društvenih prostorih), zbiranjem, sortiranjem, urejanjem origi-

nalov ter izločanjem odvečnih kopij in ne nazadnje, s fotokopiranjem gradiva, ki sem ga – kolikor sem zmogla – že prinesla s seboj, drugo je na poti, za nekatera društva je zbiranje še v teku in bo po navodilih pripravljeno za fotokopiranje do spomladi 1988.

Tako sem doslej zbrala za obdelavo naslednje arhivske fonde:

1. Slovensko primorsko prosvetno društvo SIMON GREGORČIČ, Toronto, ustanovljeno 1959. leta.

2. Slovenski narodni dom LIPA PARK, St. Catherine's, ustanovljeno 1967/69 – ima tudi kronološko urejenih 14 fotografskih albumov.

3. Slovensko kulturno in družabno društvo TRIGLAV, London, ustanovljeno 1959. leta.

4. Vzajemna podporna zveza BLED, ustanovljena l. 1933 v Kirkland Lake, Ontario. (sfotokopirane imam le vse zapisnike konvencij in odborov za leta 1933–1940). L. 1978 je zveza prenesla sedež v Hamilton.

5. VPZ Bled, Odsek 13 – PLANICA, Hamilton, ustanovljeno l. 1961 (zbiranje v teku).

6. VPZ Bled, Odsek 12 – NOVO MESTO, St. Catherine's, (zbiranje v teku), odsek ustanovljen februarja 1943.

7. Zapisniki sej KOORDINACIJSKEGA ODBORA ZA POMOČ ONKOLOŠKEMU INŠTITUTU v Ljubljani in MEDDRUŠTVENEGA ODBORA za obdobje marec – maj 1985.

8. SLOVENIAN MUSIC FESTIVAL, Toronto za vse obdobje njegovega delovanja, t. j. 1977–1980.

9. Prvi harmonikarski orkester (buttonbox), Welland, Ontario.

10. Morda bi še naprej ostalo neznano društvo SLAP iz Wellanda, če ne bi na gradivo o njem naletela med svojim delom. Našla sem edino številko glasila SLOVENSKEGA DRUŠTVA SLAP, ki je bilo izdano v Wellandu, marca 1953 (leto I št. 1). To je najbrž prvo povojno slovensko izseljeniško društvo – izven VPZ Bled – saj se s svojo kulturno dejavnostjo lahko ponaša že v letu 1952, t. j.

pred izidom časopisa. Tega društva tudi ni med registriranimi društvi pri Slovenski izseljenski matici.

V teh tednih sem bila tudi na 7 sejah upravnih odborov raznih društev, kjer smo se dokončno dogovorili o načinu in varni hrambi društvenega arhivskega gradiva v društvenih prostorih. V juliju so bile pri slovenskih društvih tudi razne prireditve, od svečanosti do športnih. Na vse sem bila vabljena. Svojo udeležbo sem delovno izkoristila tako, da sem posnela razgovore in pričevanja vseh dosedanjih predsednikov Slov. primorskega društva S. Gregorčič in SND Lipa park, delno pa še člane nekaterih drugih društev (štiri kasete po 90 min). Udeležila sem se tudi sprejema na ladji Captain John, ki sta ga priredili županji pobratenih mest Ljubljane in Missauga ob obisku tov. Keršovanove v Kanadi.

Arhivsko gradivo, ki sem ga utegnila zbrati in odbrati ter prefotokopirati obsega približno 2000 strani. Originalnega gradiva je toliko, kolikor so ga društva lahko odstopila (izkaznice, programi, vabila, duplikati zapisnikov, drugi izvodi ustanovnih aktov, nekaj tiskov, ...) Precej gradiva sem prinesla že s seboj, nekaj pa bodo še poslali po izseljencih, ki bodo še letos prišli domov.

Vse zbrano arhivsko gradivo bo, po dogovoru, po obdelavi prešlo v last oz. upravljanje Izseljenske matice,

ali Arhiva SRS ali pa Centra za izseljenstvo pri SAZU.

Na društvenih sestankih in v pogovorih s predsedniki društev smo se dogovorili naslednje:

1. Sedanji predsedniki bodo obvestili in pozvali vse člane bivših odborov, od ustanovitve dalje, da arhivsko gradivo, ki ga morda še hranijo doma odstopijo društvu v zameno za fotokopije.

2. V društvenih prostorih bodo v najkrajšem času namestili ognjevzdržne omare za arhivsko gradivo, s katerim bo odlej upravljal le tajnik društva oz. predsednik, če bo odbor tako odločil.

3. Vsa službena pošta naj bo naslovljena na društveni naslov, ne pa na privatne naslove.

4. Originalov zbranega arhivskega gradiva, ko bo dokončno urejeno, tajnik ne bo več dajal iz društvenih prostorov.

5. Obvezala sem se napisati za tajnike še posebna navodila za vodenje domače korespondence. Vse posle vodijo ljudje prostovoljno, brez posebne administrativne kvalifikacije, zato bi jim tako navodilo dobrodošlo in so me zanj prosili.

6. Obvezala sem se tudi, da bom vse ugotovitve s pet-tedenskega dela z društvi v obliki predlogov za sancijo razmer predložila Slovenski izseljenski matici, kar dajem v posebnem poročilu.

Raziskovanje kulturne ustvarjalnosti Slovencev – (Delovni obisk v Kanadi od 23. 6. do 8. 8. 1989)

Milica Trebše–Štolfa

Po URP RSS Kulturna ustvarjalnost Slovencev, ki ima sedež pri Znanstvenem inštitutu Filozofske fakultete v Ljubljani (vodja projekta je prof. dr. Nace ŠUMI), so mi Raziskovalna skupnost Slovenije, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete in Slovenska izseljenska matica v Ljubljani omogočili šesttedensko delovno bivanje v Kanadi med društvi slovenskih izseljencev na Niagarskem polotoku, v času mojega rednega letnega dopusta. Vsebinska delovnega programa:

1. Z ozirom na dejstvo, da sem se že seznanila s skoraj vsemi društvi slovenskih rojakov v južnem Ontariu, mi je bil cilj zbrati in urediti čimveč arhivskega gradiva pri društvih z njihovo pomočjo in člane usposobiti za samostojna urejevalna dela.

2. Slovensko prosvetno društvo "Simon Gregorčič", ki se je v letu 1959 ustanovilo kot društvo primorskih Slovencev (še danes so v njem včlanjeni pretežno primorski rojaki), slavi letos trideseto obletnico svojega delovanja. Za ta jubilej jim po programu raziskovalne naloge pripravljam društveno monografijo. Zato je bil moj namen obiska dopolnjevanje in dokončno odbiranje arhivskega gradiva za raziskave in objavo ter identifikacija in popis fotografskega gradiva članov društva "Simon Gregorčič" v Torontu.

3. Tretji namen je bil navezava stikov z novimi društvi.

Realizacija programa:

Ad 1. Obsežnejše delovno poročilo, ki sem ga 10. avgusta letos dostavila Arhivu SRS, Slovenski izseljenski matici in Raziskovalni skupnosti Slovenije v Ljubljani

obsega popis društev oziroma aktivnosti, ki so mi gradivo v fotokopijah odstopili in obdobje za katerega sem gradivo prinesla s seboj.

Ves čas bivanja sem aktivno sodelovala na vseh društvenih prireditvah in sejah odborov slovenskih izseljenskih društev tega območja. Zato sem po vrnitvi tudi izdelala predlog želja in potreb naših izseljencev, ki naj jih Matica po možnosti upošteva v programu za naslednje leto.

Ad 2. Člani društva "Simon Gregorčič" so prizadevno pomagali zbirati dodatno arhivsko gradivo. Moj načrt dela obravnave društvene kronike sem predstavila na seji odbora društva, kjer so ga sprejeli. V tem času sem pripravila tudi prvih 40 strani rokopisa, ki smo ga na društveni seji prebrali, saj je za to obdobje ohranjenega najmanj arhivskega gradiva. (Rokopis je že v celoti končan v oktobru in oddan v tiskarno.)

Podobno metodologijo obdelave arhivskega gradiva sem izdelala še za SND LIPA PARK v St. Catherine'su, ki bo praznoval 25. obletnico kulturnega delovanja in za Vzajemno podporno zvezo "BLED" – odsek PLANICA 13 v Beamsville, ki bo v letu 1993 slavil 50. obletnico uspešnega kulturnega delovanja. Obe društvi sta se z zasnovo strinjali in me prosili, da tudi zanju pripravim publikacijo.

Ad 3.a Častni predsednik SKD v Sudburyju bo prisrbel arhivsko gradivo tega društva, ki bi po svojem kulturnem poslanstvu v prvem obdobju zlasti, zaslužilo podrobnejšo raziskavo in objavo.

3b. Za društvo VPZ BLED – odsek 12 – Novo mesto, s sedežem v St. Catherine'su bomo pričeli zbirati ar-

livsko gradivo, saj bo društvo leta 1993 sláviló 40. obletnico delovanja.

V teli štírilh letih, kar aktivneje sodelujem s kanadskimi društvi slovenskih rojakov sem ugotovila, da je bila naša prisotnost zelo potrebna, saj me vedno več društev

vabi v svojo sredino in želijo urediti svojo pisno in slikovno dokumentacijo. Mislim, da moramo za celovitejši prikaz slovenske kulturne zgodovine s tem in takim delom nadaljevati. Naši rojaki nam bodo radi pomagali.

Poročilo o projektu izdaje kart jožefinskih deželnih merjenj

Emá Umek

Sedemletna vojna in poraz Avstrije v njej sta pokazala na pomembnost kartografskega gradiva za potek vojaških operacij. Zato je po zaključku vojne feldmaršal Daun, predsednik dvornega vojnega sveta, predlagal cesarici Manji Tereziji, da izdelajo karte cesarstva. Dela je vodil štab generalnega poveljstva. Izvedli pa so jih v letih 1764 – 1785 za to določeni oficerji, med katerimi je bilo tudi mnogo inženirjev. Ker je vojaške zadeve do leta 1765 vodil Jožef II, se ta merjenja imenujejo jožefinska deželna merjenja. Vse državno območje je bilo razdeljeno po triangulacijski mreži na sekcije. Mapiranje posameznih dežel so izvedli po različnih metodah glede na obstoječe podlage. Mapirali so v merilu 1 : 28.800. Čeprav imajo merjenja zaradi delno manjkajočih triangulacijskih podlag pomanjkljivosti in so zato leto 1806 začeli z novim deželnim merjenjem (franciscejsko deželno merjenje), je jožefinsko deželno merjenje pomembno delo kartografije 18. stoletja.

Jožefinska deželna merjenja hrani danes v zbirki karte Vojni arhiv na Dunaju in so imela do leta 1864 tajni značaj. Vseh kart je 4685 listov, od teh se na slovenski etnični prostor v okviru avstrijskih dednih dežel nanašajo sekcije št. 106–164, 166–181, 186–239, 246, (139 kart). Velikost karte je 120 x 80 cm, so ročno kolorirane. Poleg upodobitve reliefa so na kartah označeni z določenimi znaki gradovi, naselja, cerkve, znamenja, mlini, žage, fužine, rudniki, ceste, ribniki, gozdni kompleksi.

Karte spremljajo opis (Landesbeschreibung) za posamezne sekcije. Te so pripravili tudi vojaški inženirji, ki so ta področja mapirali. Opisi imajo določene rubrike in način vpisovanja podatkov. Rubrike so naslednje:

- zaporedna številka naselja v sekciji
- ime naselja, ki je mnogokrat napisano v slovenski obliki
  - oddaljenost naselja od bližnjih krajev v urah hoda
  - opis naselja, navedba poslopij, ki so zgrajena iz kamna ali opeke in njihove kapacitete za nastanitev vojaštva
  - opis voda, njihovih bregov, navedba globine in širine reke, plovnost reke in tipi čolnov, navedba mostov in materiala, iz katerega so zgrajeni, njihova velikost in sposobnost za vojaške Transporte, brodov
  - opis močvirij in njihove prehodnosti
  - opis pešpoti in cest, njihove širine, kvalitete in možnosti prevoza z vozmi ali prehoda s konji
  - opis gozdov, navedba njihovih ledinskih imen in drevesne sestave ter prehodnosti s konji ali vozovi
  - opanibe.

Čeprav je bil namen opisov vojaški, dajejo vrsto podatkov o strukturi naselij, gozdov, pregled vseh mostov, cest, podatke o tedanjih gospodarskih obratih (mlini, žage, rudniki, fužine), pomembnejših poslopijih (gradovi, cerkve) in je prvo kartografsko delo, ki je izdelano po enotnih merilih za vse slovenske dežele. Zato zaslužijo tako karte kakor opisi izdajo tega dela, katerega bogati podatki predstavljajo izhodišče za mnoge znanstvenčane pri nadaljnjih raziskavah. Izdaja kart zahteva predvsem tehnološke rešitve, ki se morajo čim bolj približati izgledu originala. Izdaja opisov deželnih merjenj pa zahteva predhodno transliteracijo rokopisa iz gotske pisave v humanistiko in nato objavo vira v originalnem besedilu in v prevodu iz nemščine v slovenščino.

Pripravljena so navodila za transliteracijo besedila. Na začetku objave so predstavljene rubrike, zato se vsaka rubrika pri transliteraciji označuje s črkami od a dalje in vsaka rubrika tvori svoj odstavek. Druga in tretja rubrika (ime naselja in oddaljenost od drugih naselij) se združita. Transliteracija v četrti rubriki je tekoča.

V primeru, da se opis nanaša ne le na naslovni kraj, ampak tudi na druge, se pred začetkom opisa tega kraja navede tudi ta kraj v okroglem oklepaju. Krajevna ali druga imena se transliterirajo točno po originalu ne glede na morebitne pisne napake. V prevodu pa se navede današnja oblika imena. Vse znake za merske enote se transliterirajo z znaki po originalu, v prevodu navesti jih kot sežnje, lakte, čevlje. Okrajšane besede je pri transliteraciji dopolniti v oglatem oklepaju, pri prevodu se to ne označuje. V kolikor se med gotsko pisavo meša latinsko pismo, se pri preverjanju transliteracije take besede posebej označijo. Nečitljive besede se posebej označi (...). Transliteraciji se doda poseben slovarček latiniziranih besed in merskih enot.

Tako kartam kakor opisom je potrebno dodati kazalo vseh toponominov, ki se pojavljajo na kartah in na opisih. V kazalu se navajajo današnje oblike toponominov, v okroglem oklepaju pa se navedejo vse oblike imen, ki se v viru pojavljajo. Originalna imena se povežejo se s kazalkami z današnjim imenom.

Pri posvetu s predstavniki strok (zgodovina, umetnostna zgodovina, gozdarstvo, slavistika, kartografija, krajinarstvo) je bil izražen velik interes za objavo tega vira, ki pomeni izhodišče za mnoge raziskave teh strok.

Izdajo jožefinskih deželnih merjenj tako kart kakor opisov pripravljata Arhiv SR Slovenije in Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, ki sta doslej projekt tudi finančno podprla. Ob projektu sta zbrala Arhiv in Inštitut vrsto strokovnjakov, ki bodo pripravili za uvodna besedi-

la izdaje analizo Jožefinskih deželnih merjenj s stališča posameznih znanstvenih disciplin (dr. Nace Šumi in dr. Ivan Stopar za umetnostno zgodovino in urbanizem, dr. Boštjan Anko za gozdarstvo, dr. Čop za toponomastiko, mag. Vinko Rajšp analizo komunikacij, Branko Korošec kartografsko in Ema Umek arhivistično analizo). Kazalo krajevnih imen pripravlja mag. Vinko Rajšp, znanstveni sodelavec Znanstvenega raziskovalnega centra SAZU. Dr. Ivan Stopar je dal na razpolago fotografije kart, mag.

Vinko Rajšp pa mikrofilmske posnetke opisov deželnih merjenj. Predloge za oblikovanje je prispeval oblikovalec Julijan Miklavčič. Arhiv SR Slovenije je prevzel transliteracijo in prevod besedila opisov jožefinskih deželnih merjenj. Doslej je arhivist Drago Trpin transliteriral besedila opisov jožefinskih deželnih merjenj za območje severnoprimorske regije. V Arhivu SR Slovenije načrtujemo, da bo do leta 1991 opravljena transliteracija celotnega besedila opisov deželnih merjenj.

Ob rednem občnem zboru in praznovanju 35-letnice arhivskega društva Slovenija (ADS)

Branko Kozina

35 let pomeni za človeka že zrelo dobo, prav toliko let pa je letos minilo od ustanovitve Arhivskega društva Slovenije. Jubilej smo arhivski delavci proslavili 12. aprila 1989 sočasno z rednim občnim zborom. Delovno predsedstvo v sestavi: Darinka Drnovšek, Vladimir Žumer, dr. Duša Krmel-Umek, Brane Kozina in Tatjana Rezec je dostojno vodilo slavnostno sejo občnega zbora in proslavitev jubileja. V prvem delu – program občnega zbora, je predsednica ADS Darinka Drnovšek podala poročilo o enoletnem delu, poročilo uredniškega odbora Arhivov pa je podal glavni in odgovorni urednik publikacije Vladimir Žumer. Poročila so bila soglasno sprejeta. Blagajniško poročilo je podala Mihaela Knez, blagajnik ADS, zaključni račun je bil soglasno sprejet, kakor tudi poročilo nadzornega odbora, ki ga je podala Saša Serše. Izvršni odbor ADS je pripravil za občni zbor predlog, da se določi nova višina članarine in sicer 20.000 din – vsak član pa dobi s plačano članarino glasilo Arhivi. Predlog je bil soglasno sprejet. Program dela društva za leto 1989 je predstavil tajnik ADS Branko Kozina.

V drugem delu je ADS počastilo svoj 35-letni jubilej. Najprej je prof. Strčić pozdravil prisotne v imenu predsednika arhivskih delavcev Jugoslavije, ter prenesel čestitke arhivistov iz Hrvatske. Predvsem je poudaril sodelovanje slovenske arhivistike z drugimi republikami in pokrajinama, kakor tudi sam pomen slovenske arhivistike. Pozdravno brzojavko s čestitkami so poslali tudi delavci Zveze arhivskih delavcev Črne gore.

Slavnostni govor ob 35-letnici ADS je imela Marija Oblak-Čarni, ki je slikovito in nazorno predstavila zgodovino in delo ADS skozi prehojeno pot. Sledilo je imenovanje častnih članov ter podelitev priznanj ADS. Komisija za podelitev priznanj, ki jo je imenoval IO ADS v sestavi Marija Oblak-Čarni, Janez Kopač, Antoša Leskovec, Peter Ribnikar in Darinka Drnovšek je na osnovi poslanih predlogov sprejela sklep o podelitvi častnega članstva in priznanj naslednjim članom ADS:

- za častnega člana ADS je imenovana Majda Smole priznanja pa so ob 35-letnici delovanja ADS prejeli naslednji posamezniki in ustanove:
- Marjan Zupančič, dr. France Dolinar (Arhiv SRS),
- Antoša Leskovec, dr. Jože Mlinarič (Pokrajinski arhiv Maribor),
- Kristina Šanperl-Purg, Marija Hernja-Masten (Zgodovinski arhiv Ptuj),
- Zorka Skrabl, Janez Kopač, Mihaela Knez, Mija Mravlja (Zgodovinski arhiv Ljubljana),
- Marija Funčič, Vanda Bezek (Pokrajinski arhiv Koper),
- Martin Ivanič (arhiv CK ZKS),
- Marjeta Adamič (arhiv IZDG),
- Rato Mladenovič (Sava Kranj),
- Katarina Udovič (RTV Ljubljana),
- Arhiv SR Slovenije,
- Organizacijski odbor posvetovanj o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih.

V imenu nagrajencev se je zahvalil Antonša Leskovec.

Ob 35-letnici ADS je delovna skupina v sestavi: Marjan Zupančič, Vladimir Kološa, Marija Oblak-Čarni, Gašper Šmid, Ema Umek, Pavle Miklič, Mila Kuhar, Brane Kozina in Tatjana Sajko pripravila priložnostno razstavo: 35 let ADS, ki je predstavila skozi sliko, izdane publikacije in druge slikovne eksponate prehojeno 35-letno pot, ter predstavila delavce, ki so zaslužni za razvoj in delovanje. Eksponate (slike, plakate, vabila, publikacije ...) za razstavo so prispevali člani ter arhiv ADS. Razstavo je otvoril član predsedstva RK SZDL Primož Hainz, ki je v svojem govoru predstavil sedanjí politični položaj v Sloveniji, poudaril delovanje društev, še posebej ADS ter čestital prejemnikom priznanj in avtorjem razstave.

Sledil je sprejem pri predsednici ADS Darinki Drnovšek v čitalnici Arhiva SR Slovenije.

Poročilo uredniškega odbora glasila Arhivskega društva in arhivov Slovenije Arhivi za leto 1988 z dne 10. aprila 1989

Vladimir Žumer

Na zadnjem občnem zboru 10. februarja 1988 je bil izvoljen nov uredniški odbor, ki ga sestavljajo Marjeta Adamič, Ivanka Zaje-Cizelj, Darinka Drnovšek, mag. Peter Pavel Klasine, Branko Kozina, Jurij Rosa, Boris Rozman (telnični urednik), Vladimir Sunčič, Kristina Šamperl-Purg, Nevenka Troha, Maruša Zagradnik in Vladimir Žumer (glavni in odgovorni urednik).

Uredniškemu odboru je uspelo izdati dvojno številko XI. letnika za leto 1988 konec februarja letošnjega leta. Ker je redno oziroma pravočasno izhajanje glasila odvisno predvsem od finančnih sredstev, naj pomeni, da sta zadnji letnik finansirali Raziskovalna skupnost Slovenije v višini 11.175.000 din, Kulturna skupnost Slovenije z 4.633.000 din, ni pa še jasen delež samega Arhivskega društva Slovenije, še manj pa prispevek arhivov, ki naj bi znašal 0,3 % od prihodka arhiva. S sredstvi obeh skupnosti so bili pokriti stroški tiskarne Černel-Rogina iz Radizela v višini 15.300.000 din ter stroški prevajalcev in lektorja. Avtorski honorarji še niso bili izplačani, zanje pa bi morali zagotoviti minimalno 14.400.000 din. Za dodatno finančno pomoč smo zaprosili Raziskovalno skupnost Slovenije, računamo pa tudi na izpolnitev obveznosti posameznih arhivov. Celotni predračun za XI. letnik v tem trenutku znaša 32.000.000 din. Finančne situacije ne poslabšuje le inflacija, temveč tudi nakazovanje sredstev po dvanajstinalah, majhen prihodek od prodaje glasila pa tudi dejstvo, da člani društva dobivajo Arhive za članarino, ki znaša 4000 din, ekonomska cena enega izvoda pa je 6.400 din. Nekaj je k takšnemu stanju prispevalo tudi uredništvo, ki se je odločilo za tiskanje 38 avtorskih pol, namesto predvidenih dvajsetih.

Vsebinska zasnova glasila se ni bistveno spremenila od X. letnika, dodano je le bibliografsko kazalo desetih letnikov Arhivov od leta 1978 do 1987, ki pa je zaradi tiskarske napake uporabno le s pomočjo UDK, na pa tudi s pomočjo abecednega kazala avtorjev. Izpuščeni sta le stalni rubriki "Nove pridobitve slovenskih arhivov" in "Bibliografija arhivskih delavcev", kar je splet treh okoliščin: že tako prevelik obseg, neodgovorno delo čla-

na uredništva, ki je zadolžen za ti dve rubriki ter pasivnost večine arhivov pri pošiljanju podatkov. V prihodnji številki načrtujemo objavo obeh rubrik za obdobje dveh let.

Glasilo za leto 1988 nima neke tematske zasnove, tako da so v rubrikah "Članki in razprave" in "Pomembnejše gradivo v tujih in domačih arhivih" objavljeni večinoma prispevki s posvetovanja ob 100-letnici Arhiva SR Slovenije in z njim povezane okrogle mize o evidentiranju virov za zgodovino Slovencev v tujih arhivih, deloma pa so objavljeni zapoznili referati s XIII. zborovanja slovenskih arhivskih delavcev v Portorožu na temo valorizacija dokumentarnega gradiva. Vzpodbudno je, da se je v primerjavi z prejšnjimi številkami povečalo število prispevkov v rubriki "Pomembnejše gradivo v tujih in domačih arhivih", medtem, ko še vedno ni dovolj kvalitativnih člankov "Iz prakse za prakso".

Za naslednji, XII. letnik Arhivov, si mora uredniški odbor pa tudi Arhivsko društvo Slovenije prizadevati predvsem za naslednje:

- skrbeti za objavo kvalitativnih strokovnih člankov in razprav s področja arhivistike pa tudi drugih družboslovnih ved, ki so z njo neposredno povezane,

- izboljšati korekture glasila in s tem zmanjšati število tiskarskih napak, ki še vedno boleče kvarijo njegov izgled,

- izboljšati pridobivanje prihodka, zlasti sofinanciranja arhivov in članov društva, kar bo omogočilo redno izhajanje pa tudi ustreznejše nagrajevanje prispevkov, kar posredno vpliva na njihovo kvaliteto in število ter

- nenazadnje vzpodbuditi nekatere člane uredniškega odbora, da bodo odgovorneje opravljali svoje zadolžitve.

Na koncu bi se rad zahvalil vsem aktivnim članom uredniškega odbora in izvršnega odbora Arhivskega društva ter rednim finanserjem za sodelovanje pri izdajanju glasila Arhivi, vsem avtorjem pa za prispevke z željo po nadaljnem sodelovanju.

Zvezno posvetovanje arhivskih delavcev Jugoslavije v Postojni

Branko Kozina

Arhivsko društvo Slovenije je bilo do 18. do 20. oktobra 1989 organizator zveznega posvetovanja arhivskih delavcev Jugoslavije v Postojni. Svet za znanstveno raziskovalno delo pri ZADJ je že 20. marca 1989 na svoji seji v Radencih potrdil teme oziroma program posvetovanja. Za letošnje zvezno posvetovanje so bile potrjene naslednje teme: Življenje in delo dr. Franceta Prešerna; Razmejitev arhivskega gradiva med arhivi, muzeji in bibliotekami; Dosedanje izkušnje AOP v arhivski službi.

Zvezno posvetovanje je potekalo v hotelu Jama v Postojni in so se ga udeležili arhivski delavci iz vseh jugo-

slovenskih republik in pokrajin, ter člani sekcije arhivarjev, ki delajo z dokumentarim oziroma arhivskim gradivom (ki deluje v okviru ADS). Skupaj je bilo na posvetovanju okrog 180 udeležencev.

V otvoritvenem oziroma pozdravnem delu so udeležence posvetovanja pozdravili: dr. Miroslav Luketič, predsednik ZADJ, Darinka Drnovšek, predsednica ADS, Stare Matjaž v imenu IS SO Postojna, Primož Hainz, član predsedstva RK SZDL. Vsi govorniki so udeležencem zaželeli čim udobnejše bivanje v Postojni ter uspeh na delovnem področju.

Prvo temo Življenje in delo dr. Franceta Prešerna so predstavili:

dr. Boris Paternu – uvodni referat (Filozofska fakulteta Ljubljana),

Vinko Demšar (Zgodovinski arhiv Ljubljana)

Drugo temo so predstavili:

dr. Bogdan Lekić: Cilj i značaj razgraničenja arhivske gradje (uvodni referat)

Jovan Popović: Pravne osnove o razgraničenju arhivske gradje u važećem zakonodavstvu

Seada Hadžimehmedović: Iskustva arhiva BiH na razgraničenju arhivske gradje sa ostalim ustanovama u republici

dr. Djuro Zatezalo; Marjan Rastić: Razgraničenje arhivske gradje u SR Hrvatskoj

Mladen Radić: Stanje arhivske gradje u posedu muzeja na području Historijskog arhiva Osijek

Cvetana Pejkovska, Mirjana Slavejkova: Dosadašnja iskustva na razgraničenju arhivske gradje u SR Makedoniji

dr. Duša Krnel–Umek: Razmejitev arhivskega in knjižničnega gradiva

Branko Šuštar: Arhivi in muzeji – od konkurence k sodelovanju pri varstvu arhivskega gradiva

Marjeta Čampa: Razmejitev arhivskega gradiva na Institutu za novejšo zgodovino v Ljubljani

Janez Kopač: Razmejitev arhivskega gradiva med arhivi in muzeji

Milica Petrović: Razgraničenje arhivske gradje i registratura u SR Srbiji

mag. Janoš Doboš: Razgraničenje nadležnosti izmedju arhiva, muzeja i biblioteka

Milica Miličević: Razgraničenje arhivske gradje federacije

Tretjo temo so predstavili:

dr. Miroslav Luketić: Dosadašnja iskustva na AOP arhivske gradje (uvodni referat)

Damir Zagota: Baze podataka arhivskog informacijskog sistema u SR Hrvatskoj

Milan Bizjak, Darja Mlakar: ARMIDA – programski paket za delo v arhivu

Adrijan Kopitar: Popisovanje fonda Planske komisije NR Slovenije 1945–1952 s pomočjo osebnega računalnika

mag. Peter P. Klasinc; Miran Novak: Izkušnje pri uvažanju in uporabi računalnika v Pokrajinskem arhivu Maribor

Vojislav Prodanović: Iskustva Arhiva Jugoslavije na AOP.

Vsi referati bodo objavljeni v časopisu ZADJ – ARHIVIST, deloma tudi v glasilu ADS – ARHIVI, zato nisem podrobneje podajal vsebine posameznih referatov.

diskusija

Zaključki

V času posvetovanja je bila organizirana tudi vrsta delovnih sestankov. Svojo sejo je imelo predsedstvo ZADJ, člani sveta AC za strokovno–telična vprašanja, sestanek koordinacije slovenskih arhivov, ter okrogla miza sekcije arhivarjev ADS na temo: Izročanje arhivskega gradiva v arhiv. V okviru posvetovanja je bil tudi že tradicionalni družabni večer, ki so se ga v glavnem

udeležili vsi udeleženci posvetovanja. ADS kot organizator je pripravil ob družabnem večeru tudi srečelov, s čimer so člani organizacijskega odbora zagotovili finančna sredstva za uspešno realizacijo posvetovanja. Svoje izdelke oziroma finančna sredstva za uspešno realizacijo posvetovanja je prispevalo 33 delovnih organizacij oziroma posameznikov, za kar smo se jim tudi pisno zahvalili, njihove izdelke pa tudi uspešno reklamirali. Sodelovali so: Sava Kranj, Donit Medvode, Mesarija Arvajš–Britof, Tobačna tovarna Ljubljana, Lek Ljubljana, Vodovod–Kanalizacija, Mladinska knjiga Ljubljana, Mlinotest Ajdovščina, Lipa Koper, MIP Nova Gorica, Primex Nova Gorica, Kovinoplastika Lož, Swaty Maribor, Mariborska Livarna, Mariborska lekarna, Gorenje Muta, Perutnina Pivka, Nanos Postojna, Tekstina Ajdovščina, Pokrajinski muzej Ptuj, Lončarstvo Hrnja Andrej Ptuj, Zgodovinski arhiv Ptuj, Šampionka Renče, Minoritski samostan Ptuj, Salonit Anilovo, KZ Goriška Brda, Kinetijski kombinat Vipava, Iskra Šempeter, Ciciban Miren, K r k a Novo mesto, Alunira Nova Gorica, KZ Ptuj – Emona, Tkanina Ljubljana.

Posebej bi se rad zahvalil predsedniku sekcije arhivarjev ADS Radu Vodeniku, ter članom predsedstva: Majdi Radivo, Alfredu Dušju ter Viktorju Obermajerju, ki so pripomogli k zbiranju izdelkov oziroma finančne pomoči, obenem pa bi se rad zahvalil tudi predstavnikom Pokrajinskega arhiva Nova Gorica, Zgodovinskega arhiva Ptuj, Pokrajinskega arhiva Maribor, Arhiva SR Slovenije za pomoč pri srečoloviu oziroma zagotavljanju finančnih sredstev.

Zadnji dan posvetovanja 20. oktobra je bila organizirana strokovna ekskurzija v Lipico, Trst in Bazovico. V Trstu nas je sprejel tajnik slovenske kulturnogospodarske zveze tov. Udovič, ki nam je nazorno predstavil probleme slovenske manjšine v Italiji ter prikazal njihovo delo in načrte. Za sprejem se mu je zahvalil predsednik ZADJ dr. Miroslav Luketić.

Na koncu bi se rad zahvalil vsem, ki so še dodatno prispevali, da se je posvetovanje uspešno realiziralo: Radu Vodeniku, Majdi Radivo, Marjanu Zupančiču, Vladimirju Žumru, Alenki Kačičnik, Vesni Gotovina, Gašperju Šmidu in Liljani Vidrih–Lovrenčič. Posebna zahvala pa gre direktorici Arhiva SR Slovenije Manji Oblak–Čarni, ki je omogočila tajniku ter ostalim delavcem Arhiva SR Slovenije nemoteno delo pri organizaciji posvetovanja, kar je omogočilo, da se je posvetovanje uspešno odvijalo in zaključilo.

Posvetovanje arhivskih delavcev Bosne in Hercegovine, Bjelašnica, 22. in 23. junija 1989

Boris Rozman

Društvo arhivskih delavcev Bosne in Hercegovine (v nadaljevanju BiH) in Arhiv SR BiH sta na Bjelašnici v Hotelu Famos v času od 22. do 23. junija 1989 organizirala posvetovanje arhivskih delavcev BiH. Osrednji temi posvetovanja sta bili AOP oziroma računalništvo in arhivsko gradivo posameznih oseb in družin (osebni fond). Posvetovanja se je udeležilo približno 100 arhivskih delavcev, med katerimi smo bili tudi predstavniki iz Slovenije in Hrvaške.

Že na začetku se je pokazalo, da tudi naši kolegi želijo s časom naprej. Računalnikov, o katerih že dolgo časa govorijo še nimajo, delajo pa tako, da bi jih čimprej dobili. Razveseljivo je, da so pripravljene sprejeti ideje in pobude tudi od drugod, seveda, če bodo le te ustrezale njihovim merilom. Njihova želja je, tako kot želja nas vseh, enoten jugoslovanski prostor. Škoda, da S. Klarić ni imela svojega referata o uvajanju AOP v arhivske službe v BiH. Mogoče bi veliko več zvedeli o tej problematiki in o tem, kako se je lotevajo v BiH. Zaradi odsotnosti smo slišali le povzetek, ki ga je prebrala njena sodelavka. D. Zagotta iz Zagreba nas je seznanil s poskusi uvajanja računalništva na Hrvaškem in s problemi, s katerimi so se v tem času najbolj ukvarjali. Miran Novak iz Maribora je v svojem koreferatu govoril o problemih in stanju na področju računalništva v mariborskem arhivu. Istočasno pa je velik del svojega koreferata posvetil osnovnim problemom računalništva. O tem, kako si predstavljata vlogo računalništva v BiH, sta razmišljala I. Šelić in S. Hadimelmedagić. Medtem ko je Šelić v glavnem govoril o svojem pristopu in načinu gledanja na to problematiko, je Hadimelmedagićev zanimal v glavnem odnos računalništva do mikrofilma. Poslušaleci so z zanimanjem poslušali M. Bizjaka iz Kranja, ki je razložil programski paket Arnida, ki ga pripravlja za strokovno obdelavo in popisovanje arhivskega gradiva. Vsi slovenski arhivi z izjemo mariborskega so ta program, ki bo končan do konca letošnjega leta, že sprejeli. Po referatih oziroma koreferatih prave razprave ni bilo, kar je popolnoma jasno, saj so se mnogi arhivisti šele prvič obširneje seznanili s to vrsto dejavnosti, ki počasi, a sigurno igra vse vidnejšo vlogo v naši arhivistiki. V okviru debate je V. Žumer podal neke vrste poročilo o stanju računalništva v slovenski arhivistiki. Na koncu pa je spregovoril še o zveznem posvetovanju arhivskih delavcev Jugoslavije v Postojni.

Popoldne so imeli arhivisti BiH konferenco, nas pa so kot goste peljali na ogled nekaterih olimpijskih prizorišč.

Drugi dan je bil namenjen arhivskemu gradivu posameznikov oziroma osebnim fondom. S tem so se do sedaj malo ukvarjali, mirno lahko napišem, da so ga za-

nemarjali. Gre za področje, ki zahteva poseben način dela, dosti časa, a uspeha ni veliko in če si kot arhivist za dolžen za več vrst dejavnosti, bo ta zagotovo ostala zanemarjena, ker bo druga "pomembnejša" prevladala. A. Šeliovic je spregovorila o zakonodajnih aspektih zaščite in prevzemanja arhivskega gradiva, ki je v lasti posameznikov v BiH. Istočasno pa je podala tudi trenutno stanje osebnih fondov, ki se nahajajo v arhivih BiH. Vsi arhivi v BiH imajo vsega skupaj le 40 osebnih in 18 družinskih fondov. Večina jih je shranjenih v sarajevskih arhivih, medtem ko je večina arhivov brez takih fondov. S prakso na tem področju nas je seznanil D. Davidović. Ko je govoril o problemih, ni povedal nič novega, saj so ti povsod enaki (tudi pri nas), zlasti, ko gre za pridobivanje arhivskega gradiva. Potrebno je več osebnih stikov, terenskega dela in kontaktov, ki morajo velikokrat mimo vseh zakonov. Po drugi strani pa je problem še denar, ki ga za takšne odkupe ponavadi zmanjka. Do enakih ugotovitev je prišel tudi A. Kožar (referat je prebrala njegova sodelavka) v referatu Zaščita in prevzemanje arhivskega gradiva privatnikov. B. Babić je govoril o problemih zbiranja filmskega gradiva filmskih delavcev. Arhiv CK ZK BiH pa je podal temeljito poročilo o osebnih fondih, ki jih hrani. Zanimivo je bilo poslušati M. Miljanović, ki je govorila o problematiki zbiranja zapuščin književnikov BiH. Te hrani in zbira oddelek književnosti Muzeja književnosti in gledališke umetnosti BiH v Sarajevu. Referat o arhivskem gradivu posameznikov v turškem jeziku je odpadel, tako da je imel zadnji referent V. Popović. Seznanil nas je s problematiko zaščite arhivskega gradiva posameznikov v muzejih.

Dovolj za debato, na kateri so sklenili, da se morajo zbiranja te vrste gradiva lotiti načrtno in organizirano. Ker tu zakoni ne pomenijo dosti, se bo potrebno veliko bolj angažirati na tem področju. Dogovoriti pa se bo potrebno tudi o tem, kaj zbirajo arhivi, kaj muzeji in kaj književnice. V diskusiji je o problemih zbiranja arhivskega gradiva posameznikov spregovoril tudi V. Kološa, ki je prisotne seznanil, kako se je Arhiv SRS lotil teh problemov.

Veliko sklepov so si zadali na tem posvetovanju. Jim jih bo uspelo rešiti? V koliki meri? Bodo pri tem upoštevali tudi druge izkušnje? To bo pokazal čas.

Kaj pa pri nas? V naših arhivih imamo sicer veliko več fondov posameznikov in družin, vendar to še ne pomeni, da smo brez problemov. Nasprotno, še več jih je, tako da bi jim mirno lahko posvetili en dan na kakšnem posvetovanju slovenskih arhivistov (prevzemanje, hranjenje, popisovanje, strokovna obdelava ...).

Slovenski arhivi na Madžarskem

Slavica Tovšak

Rezultat tradicionalnih strokovnih stikov med Pokrajinskim arhivom Maribor in arhivom županije Zala je bila dne 7. in 8. septembra 1989 realizirana recipročna strokovna ckskurzija, s posvetovanjem o računalnikih v arhivih na Madžarskem.

Arhivski delavci iz Madžarske so opravili v maju 1989 podoben obisk s posvetovanjem pri nas. Tokrat so bili madžarski gostje delavci iz Arhiva SR Slovenije Ljubljana, Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Zgodovinskega arhiva Ptuj, Arhiva CK ZKS Ljubljana in Kulturnega centra iz Murske Sobote (40 udeležencev). Organizacijsko-tehnične priprave je prevzelo skupaj s Pokrajinskim arhivom Maribor Arhivsko društvo Slovenije.

Dr. Endre Gyimesi, ravnatelj županije Zala in njegovi sodelavci so nam predstavili pokrajino, ki v geografskem smislu obsega JV del Madžarske. V sklopu programa smo spoznali vrsto kulturnih znamenitosti iz bogate zakladnice madžarske zgodovine. Ogledali smo si znameniti baročni grad družine Festetics, katere korenine segajo v naše, hrvaško ozemlje. Grad, ki stoji ob ulici Kossuth Layos v kraju Kestshely, je bil zgrajen leta 1745, dograjen pa med leti 1883–1887. Posebej zanimiva je biblioteka, ki premore okoli 5200 dragocenih knjig, med katerimi je veliko unikatnih primerkov.

Seznani smo se z zgodovino gradu Sümeg in istoimenskim mestom, katerega srednjeveški ostanki so vidni še danes. V Nagyvaszonu smo se povzpeli še na markantni stolp in občudovali utrip madžarske pokrajine.

Kot arhivske delavce so nas seveda najbolj pritegnile zanimivosti in posebnosti arhivov v županijah Zala in Veszprem.

Zalaegerszeg je županijska prestolnica in hkrati tudi sedež arhiva. Nastal je leta 1732 v stavbi, ki je bila nekoč vojašnica. Poslopje je v tem trenutku še v fazi temeljite notranje in zunanje prenove, vendar so sicer skromni delovni prostori (za naravo dela arhivista, kajpak) že usposobljeni. Prostorski problemi so podobni tistim, ki jih že dolga leta poznamo tudi pri nas. Želja kolegov je, da bi razširili skladiščne kapacitete in tako varno spravili gradivo s terena v ustrezne depoje.

V začetku je arhiv hranil le gradivo uprave in osrednjih organov županije. V sredini 20. stoletja so se razmere spremenile na bolje, tako da danes na arhivske police lahko sprejmejo arhivsko gradivo velike zgodovinske vrednosti.

To je nastajalo pri vseh ustvarjalcih dokumentarnega gradiva županije: v šolah, ustanovah, vaških predstojništvih, rodbinah, obratih, podjetjih. Za nas je bila zanimiva obrazložitev, da hrani županijski arhiv Zala tudi gradivo za ozemlje, ki je pripadalo zalski županiji pred letom 1818 in je danes v Jugoslaviji. Gre za območje okraja Čakovec in Prelog ter večji del dolnjelendavskega okraja. Tako v arhivu Zala kot tudi v Veszpremu se količina gradiva giblje okoli 6000 tm, zaposlenih pa je 23 ljudi (še vedno je to boljša kadrovska zasedba z ozirom na normative in standarde kot pri nas). Omeniti velja še najstarej-

šo arhivalijo, to je listino Bele IV. iz leta 1240 (trenutno je na razstavi v Jugoslaviji), s katero daruje posest, ki so jo zaplenili banu Banku, zaradi umora kraljice Gertrudis. Prvi ohranjeni zapisnik županijske skupščine pa izvir iz leta 1555 in je najstarejša tovrstna listina na Madžarskem. Mnogi dokumenti starejšega datuma so že restavrirani. Vse restavratorske in konservatorske posege opravlja Državni arhiv v Budimpešti.

Posebno mesto zavzema tudi arhiv zalavarske opatije (1266 do 1948), ki vsebuje okoli 200 listin iz dobe pred bitko pri Molaču in več kot 2000 listin iz 16. stoletja. Skoraj v celoti so v gradivu Terezijanske urbarialne regulacije ohranjeni davčni popisi iz 18. stoletja. Serijo rubriciranih davčnih popisov za čas od 1776–1847 (ti so nanreč ohranjeni skoraj za vse kraje) pa bi koristno lahko uporabljali tudi naši arhivisti. V arhivu so nam obljubili, da bodo od 1. oktobra naprej, ko bo arhiv odprt, veseli vsakega slovenskega raziskovalca, ki bi ga posebej zanimalo proučevanje tega obdobja. Najstarejši zapisi so v latinščini, od leta 1824 pa je uradni jezik že madžarski.

Arhiv v županiji Veszprem se nahaja v lepo urejenih in razmeroma funkcionalnih delih nekdanjega samostana pijaristov. Prijetna čitalnica in obilica zanimivega gradiva dajeta raziskovalcem široke možnosti za delo. Na leto zabeležijo 100 do 200 obiskov.

Vodilna tema osrednjega strokovnega posvetovanja v arhivu županije Veszprem, kjer nas je sprejel njihov ravnatelj Lajos Madarasz, je bila, kakor sem že omenila, povezana z uvajanjem računalnikov v arhive. Prisotni so prisluhnili referatoma jugoslovanske in madžarske strani o dosežkih in izkušnjah, ki jih prinaša uporaba sodobnih načinov obdelave arhivskega gradiva. Mag. Peter Klasinc je predstavil računalništvo v slovenskih arhivih in razširil svoje izvajanje na izkušnje zahodnoevropskih arhivov. Perspektive razvoja na Madžarskem, ki se s tovrstno dejavnostjo ukvarja že 10 let, je obrazložil Pastor Ferenc iz županijskega arhiva Hevizt. Madžari so doslej izvedli prenos uporabnih podatkov iz hišnega računalnika COMMODORE 64 na personalne IBM kompatibilne računalnike. Na hišnem računalniku generirano podatkovno bazo trenutno obdelujejo z netipičnimi orodji in sicer s PC TOOLSOM ver. 4.11. in z LOTUSOM 124.

Za potrebe arhivistov, ki ne obvladajo angleškega jezika, uvajajo v madžarščino preveden urejevalec besedil tipa XY VEITER. Del tako imenovanega centralnega registra pa obdelujejo s pomočjo D BASE 3+. V razpravi je bilo veliko vprašanj, veliko mnenj, takšnih in drugačnih odgovorov, vendar je prezentacija pokazala, o tem smo si bili vsi edini, da bomo v prihodnje še nadaljevali s podobnimi srečanji in izmenjali izkušnje.

"Visontlatasró!" so nam pomahali madžarski kolegi v slovo. Stkale so se drobne niti prijateljstva, predvsem pa nas je vse prežela misel, da bomo na strokovnem področju še sodelovali, ne glede na meje, jezik in skromne finančne možnosti.

Bogastvo jugoslovanskih arhivov — Razstava Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije

Vladimir Kološa

Ideja o razstavi, na kateri bi jugoslovanski arhivi skupaj predstavili javnosti nekatere svoje najpomembnejše dokumente, se je rodila v Zvezi arhivskih delavcev Jugoslavije že pred leti. Pobudnika zanjo sta bila predvsem Živojin Spasić iz Arhiva Jugoslavije in Peter Klasine iz Pokrajinskega arhiva Maribor. Realizirana je bila 5. oktobra 1988, ko je bilo v Arhivu Jugoslavije v Beogradu razstavljenih preko 260 izvornih arhivskih dokumentov iz vse države. Odprta je bila ob XI. kongresu arhivskih delavcev Jugoslavije, da so si jo lahko ogledali številni udeleženci kongresa. Ti so menili, da bi morali razstavo predstaviti tudi zunaj Beograda. Zato je bilo dogovorjeno, da bo potovala po Jugoslaviji, vendar iz varnostnih razlogov ne v izvirnikih, ampak le v obliki barvnih fotografij izvornih dokumentov.

Razstava v arhivu SR Slovenije v Ljubljani je prva repriza beograjske in hkrati prva razstava barvnih fotografij dokumentov. Je skupna akcija Arhiva SR Slovenije in Zgodovinskega arhiva Ljubljana. Podobno kot leto dni prej v Beogradu je bila tudi v Ljubljani odprta ob zveznem posvetovanju arhivskih delavcev Jugoslavije, ki je bilo od 18. do 20. oktobra 1989 v Postojni, da bi se otvoritve lahko udeležili arhivisti iz vse Jugoslavije, predvsem pa avtorji. V letu 1990 bo obiskala tudi druge slovenske kraje: Maribor, Ptuj, Celje, Novo mesto, Kranj, Škofjo Loko, Idrijo in Novo Gorico.

Na ljubljanski varianti razstave je iz tehničnih razlogov prikazanih nekaj manj eksponatov kot na beograjski. S tem pa razstava nikakor ni osiromašena in njen koncept je ostal povsem nespremenjen.

Razstava je nastala tako, da so posamezni arhivi iz svojih fondov in zbirk odbrali določeno število dokumentov, pri čemer so upoštevali več kriterijev: starost, zunanji videz, zgodovinsko pričevalnost, splošno-kulturni pomen. Pri tem prvem izboru so sodelovali arhivisti devetdesetih arhivov iz vseh republik, obeh pokrajin ter iz zveznih arhivov. V tej fazi je bilo odbranih okrog 500 dokumentov. V drugi fazi je prevzel skrb za realizacijo razstave odbor za kulturo-prosvetno dejavnost pri Zvezi arhivskih delavcev Jugoslavije, pri njenem končnem oblikovanju pa je sodelovala tudi posebna delovna skupina. Odbor in skupina sta bila sestavljena iz po enega predstavnika republiških in pokrajinskih arhivskih društev ter društva arhivskih delavcev zveznih arhivov. Ti predstavniki so bili: Jelena Antović (Istorijski arhiv Kotor), Josipa Paver (Arhiv Hrvatske), Ivan Aleksov (Arhiv na Makedonija), Milan Dubajić (Istorijski arhiv Subotica), Milan Jovanović (Istorijski arhiv Vranje), Ljiljana Djurin (Arhiv Jugoslavije), Radmila Popović (Arhiv Kosova), Marija Divčić (Istorijski arhiv Sarajevo), Slobodanka Dojčinović (Arhiv Jugoslavije), Jasmina Alibegović (Arhiv Srbije) in mag. Peter Klasine (Pokrajinski arhiv Maribor), ki je bil tudi predsednik obeh teles. Člani odbora in delovne skupine so opravili ožji izbor dokumentov. Cilj izbora je bil, da bi dokumenti pričali o vseh področjih človekove dejavnosti, od 10. stoletja do povojnega časa, ni pa namen razstave prikazovanje zgodovinskega razvoja jugoslovanskih dežel. Zato so na razstavi zastopane najrazličnejše vrste dokumentov, med drugim cesarske in kraljevske listine, nekateri najpomembnejši rokopisi v latinski, glagolski, ci-

rilski in arabski pisavi, dokumenti, ki pričajo o prelomnih trenutkih v zgodovini naših narodov, pisma pomembnih osebnosti, geografske karte, fotografije, plakati, letaki ... Časovno so dokumenti zastopani precej enakomerno, s tem da se zgoščajo od starejših proti novjšim obdobjem, nekoliko bolj od drugih pa so zastopana leta 1. in 2. svetovne vojne.

Največja vrednost razstave je torej v izredni pestrosti dokumentov. Pisani so v štirih osnovnih pisavah, pri vsaki pa lahko opazimo več variant. V njih je zastopanih kar ducat jezikov (latinski, nemški, turški, srbolirvatski, slovenski, makedonski, albanski, italijanski, arabski, francoski, ruski in angleški), njihova vsebina pa sega od meddržavnega in splošno-kulturnega pomena na eni do lokalnega na drugi strani. Čeprav torej ne gre za izbor po strogo zgodovinskih kriterijih, odseva iz razstave silna raznolikost kulturnozgodovinskega razvoja naših narodov in dežel v preteklosti, ki nani pomaga razumeti tudi današnje razlike.

Predsednik Komiteja za kulturo SR Slovenije Vladimir Kavčič, ki je razstavo odprl, je v uvodu k spremnemu katalogu zapisal: "Dokumentari pričajo o bogastvu dokumentarnega gradiva, ki se je ohranilo na področju Jugoslavije, pa tudi o pestrosti zgodovinskih, političnih, kulturnih in celo geopolitičnih in strateških vplivov, kar dokazuje, da so se na tem področju v vseh zgodovinskih obdobjih srečevali in prepletali vplivi vzhoda in zahoda, severa in juga. Iz prepletenosti interesov v tem prostoru niso ostali le vplivi različnih etničnih in filozofskih sistemov, ki se manifestirajo tudi v zavesti nas, sodobnikov, ki jih včasih celo občutimo kot nasprotujoče si ali celo antagonistične. Na tem prostoru je nastal in se v tisočletnih naslagah sestavljal kulturnozgodovinski palimpsest, ki ga je mogoče vedno znova odkrivati in prepoznavati kot izjemno kulturnozgodovinsko bogastvo, ki bi moralo biti povezujoč dejavnik, skupaj raspoznavna in k skupnemu varovanju zavezujoča dobrina, ki bi jo kje drugje zaman iskali."

Arhivska razstava v počastitev dvajsetletnice Tabora slovenskih pevskih zborov v Šentvidu pri Stični

Peter Ribnikar

Šentvid pri Stični je 17. in 18. junija proslavljal 20-letnico prirejanja Tabora slovenskih pevskih zborov, veličastne manifestacije slovenskega zborovskega petja. V soboto 17. junija je bila v okviru taborskih prireditev v dvorani Osnovne šole Ferdo Vesel odprta razstava dokumentov, s katero je bil predstavljen razvoj Tabora slovenskih pevskih zborov in njegova vloga za renesanso slovenskega zborovskega petja. Tabor slovenskih pevskih zborov se je razvil iz ene od prireditev Kulturnega tedna v Šentvidu pri Stični, neposreden povod za nastanek in razvoj pevskega tabora pa je bila proslava 20-letnice izredno uspešnega umetniškega delovanja Slovenskega okteta, ki je svojo umetniško pot začel v Šentvidu pri Stični. Slovenski oktet in Kulturni teden v Šentvidu pri Stični imata zelo velike zasluge za obnavljanje slovenskega zborovskega petja in za ustanavljanje novih pevskih zborov širom Slovenije in v zamejstvu. To dokazujejo in izpričujejo tudi razstavljeni dokumenti, kar se tudi odraža v porastu množične udeležbe slovenskih pevskih zborov na taborih v Šentvidu. Vse večja množičnost sodelovanja slovenskih pevskih zborov na pevskih taborih v Šentvidu je narekovala ureditev statusa tabora in njegovega programa ter same organizacije. V letih 1970–1973 se je tabor pripravljala v okviru Kulturnega društva Šentvid, leta 1974 je Kulturni teden postal samostojno društvo, pevski tabor pa je bil del programa Kulturnega tedna. Na slovenski kulturni praznik 8. februarja 1977 se je pevski tabor ločil iz Kulturnega tedna in ustanovljeno je bilo novo društvo Pevski tabor v Šentvidu pri Stični, njegova pravila je potrdil pristojni občinski upravni organ za notranje zadeve v Grosupljem, leta 1981 pa je dobil svoj sedanji status društva, ki je po programski zasnovi vseslovenskega pomena. Tabor slovenskih pevskih zborov je postala dvodnevna prireditev, ki se prireja vsako leto v drugi polovici meseca junija, na kateri sodelujoči pevski zbori nastopajo s svojimi koncertnimi programi; višek taborske prireditve pa je slavnostni sprevod vseh sodelujočih pevskih zborov in drugih udeležencev tabora skozi Šentvid do prireditvenega prostora pri Osnovni šoli Ferdo Vesel v Šentvidu, slavnostni govor predstavnika pokrovitelja Pevskega tabora in zaključni koncert vseh sodelujočih pevskih zborov. Od leta 1981 dalje poteka zaključni koncert sodelujočih pevskih zborov pod geslom "Pojo naj ljudje" in predstavlja za sodelujoče pevce poseben izziv za množično sodelovanje pevskih zborov na taboru ter za dvig kvalitete zborovskega petja.

Razstavljeni dokumenti nas popeljejo v zgodovinski razvoj Tabora slovenskih pevskih zborov. Na prvem pevskem taboru leta 1970, ki je bil posvečen 20-letnici delovanja Slovenskega okteta, so poleg Slovenskega okteta nastopili s koncerti še štirje pevski zbori in Šentvida. Takrat je skupaj nastopilo 130 pevcev. Že v naslednjem letu se je število sodelujočih pevskih zborov občutno povečalo, upravni odbor tabora pa je sprejel sklep, da bo Pevski tabor postala vsakoletna kulturna manifestacija slovenskega zborovskega petja. Sodelujoči pevski zbori so že prilajali iz raznih krajev Slovenije ter tudi iz zamejstva. V naslednjih letih je število udeležencev pevskih zborov naraščalo iz leta v leto in Tabor slovenskih pevskih zborov je gostil poleg pevskih zborov iz Slovenije še

slovenske pevске zборе iz Hrvaške, slovenske zamejske pevске zборе iz Italije, Avstrije in Madžarske, pevске zборе slovenskih izseljencev iz Avstralije, Kanade in Združenih držav Amerike ter pevске zборе slovenskih zdomeev iz Nemčije in Švedske. Ob praznovanju 10-letnice Tabora slovenskih pevskih zborov je nastopilo že 183 pevskih zborov s preko 5600 pevci, ob praznovanju 20-letnice pevskega tabora pa je v Šentvidu nastopilo že 294 pevskih zborov z 8000 pevci.

Na razstavi ob 20-letnici Tabora slovenskih pevskih zborov je bilo razstavljeno arhivsko in dokumentarno gradivo na dvajsetih panojih, s tem, da je bil za vsak tabor odmerjen en razstavni pano. Na panojih so bili obiskovalcem razstave na ogled originalni dokumenti in fotokopije originalnih dokumentov, fotografije osebnosti, pevskih zborov in dogodkov s prireditelji ter časopisni izrezki člankov, zadevajočih pevski tabor, s katerimi smo dokumentarno prikazali priprave in izvedbo posameznega pevskega tabora, predstavili smo tudi pokrovitelja, slavnostnega govornika ter zgodovinsko obeležje, ki mu je bil vsak tabor posvečen. Poleg tega so bile na treh panojih predstavljene še druge, pevski tabor spremljajoče prireditve, kot koncerti slovenskih umetnikov, gledališke predstave ter odkritja lesenih kipov—spominskih obeležij v Šentvidu, ki jih je izdelal kipar—amater Jovanovič. Na treh panojih so bili nadalje še razstavljeni originalni plakati, s katerimi so prireditelji slovensko javnost vabili na tabor.

Razstavljeni dokumenti so prikazali organizacijsko delo v zvezi s pripravami taborov, programski koncept pevskih zborov, udeležbo na taborih ter odmevnost pevskih taborov širom Slovenije. Dokumente, ki so se nanašali na organizacijsko delo in status pevskega tabora, so ponazarjali: zapisniki sej upravnega odbora, pripravljalnega odbora in strokovnih komisij za pripravo posameznega tabora, društvena pravila, govori članov pripravljalnega odbora ter slavnostnih govornikov na taboru, okrožnice in navodila, scenariji zaključnih prireditev za televizijski prenos, pozdravne brzojavke, članki organizatorjev pevskih taborov, dopisi organizatorjev taborov s pokrovitelji, navodila in pozivi organizatorjev taborov okoliškim krajevnim skupnostim in občanom za sodelovanje pri uspešni izvedbi pevskih taborov. Iz okvira o programski izvedbi pevskih taborov so bili na ogled: koncertni programi s prijavi pevskih zborov za sodelovanje, navodila za izvajanje skupnih pesmi, gradivo o seminarjih za zborovodje, navodila za pripravo pevskih zborov za nastop na pevskem taboru, notno gradivo pesmi, ki so bile izvajane na pevskem taboru, in kritične ocene nastopov nekaterih pevskih zborov. Fotografsko gradivo je dokumentiralo posnetke pevskih zborov s koncertov in slavnostnega sprevoda, fotografije slavnostnih govornikov in nekaterih organizatorjev pevskih taborov ter posnetki veličastnih nastopov pevcev združenih pevskih zborov na sklepni prireditvi. Časopisni izrezki so dopolnjevali odmevnost na govor slavnostnih govornikov in sporočila javnosti o veličastnih prireditvah s Tabora slovenskih pevskih zborov v Šentvidu. Razstavljeno je bilo preko 200 dokumentov, s katerimi se je ponazorilo zgodovinske dogodke s Tabora slovenskih pevskih zborov v Šentvidu pri Stični skozi

dve desetletji od leta 1970 do 1989.

V preddverju Osnovne šole Ferdo Vesel je bila v posebni vitrini razstavljena zbirka značk, spominskih krožnikov taborov ter številna priznanja in odlikovanja, ki ga je dobil Tabor slovenskih pevskih zborov za svoje pomembno kulturno poslanstvo; v drugi vitrini pa so bile razstavljene vse publikacije in drugi tiski, ki jih je izdal organizator Kulturnega tedna oziroma Tabora slovenskih pevskih zborov.

Ob jubilejni razstavi je 20. tabor slovenskih pevskih zborov tudi počastil 90-letnico rojstva priznanega slovenskega umetnika – slikarja, akademika Božidarja Jakea. V dvorani osnovne šole je bilo razstavljenih šest njegovih grafik, na katerih so bili portreti slovenskih glasbenih umetnikov. Za razstavo je Jakeeve grafike posredoval Bogdan Pogačnik.

Za razstavo so dokumente in drugo razstavljeno gradivo prispevali: Osnovna šola Ferdo Vesel iz Šentvida pri Stični, kjer se hrani arhiv društva, Zveza kulturnih organizacij Slovenije iz Ljubljane, Radovan Gobec, dirigent in dolgoletni soorganizator pevskih taborov, Janez Lesjak iz Grosupljega, soorganizator pevskih taborov, Albert Zupane, soorganizator pevskih taborov, Bogdan Pogačnik iz Ljubljane, član upravnega odbora pevskih taborov, Ilija Bregar, novinar iz Ljubljane, Mitja Gobec, strokovni sodelavec Zveze kulturnih organizacij Slovenije, pretežni del časopisnih izrezkov pa je za razstavo prispeval Arhiv

SR Slovenije.

Razstavo je pripravila delovna skupina, ki jo je imenoval upravni odbor Tabora slovenskih pevskih zborov ob sodelovanju Zveze kulturnih organizacij Slovenije ter Osnovne šole Ferdo Vesel iz Šentvida pri Stični, ki je dala za postavitve razstave ustrezne prostore. Dokumente za razstavo je zbral Peter Ribnikar, pri izboru dokumentov pa je sodeloval tudi Marko Studen, strokovni sodelavec Zveze kulturnih organizacij Slovenije. Razstavo sta oblikovala in postavila Peter Ribnikar in Jovo Ojdanič, strokovni sodelavec za uredništvo pri ZKOS. Na otvoritvi je bil slavnostni govornik Janez Lesjak, ki je razstavo tudi odprl. V dveh dneh si je razstavo ogledalo več tisoč obiskovalcev – domačinov in udeležencev 20. pevškega tabora v Šentvidu, gledalec televizije Ljubljana pa je razstavo predstavil Peter Ribnikar.

V pripravi razstave, zlasti pri zbiranju razstavne gradiva, se je pokazalo, da društvo Tabor slovenskih pevskih zborov v Šentvidu ne skrbi dovolj za svoje arhivsko gradivo. Če ne bi priskočili na pomoč s svojim gradivom Radovan Gobec, Janez Lesjak in drugi, te razstave ne bi mogli pripraviti. Ta pripomba naj bo opomin in hkrati napotek društvom širom Slovenije, da poskrbijo za svoje arhivsko gradivo in da s tem poskrbijo tudi za zgodovinski spomin o prelojeni poti svojega delovanja.

Ob 750-letnem jubileju minoritskega samostana na Ptuju

Kristina Šampert–Purg

Zgodovinski arhiv v Ptuju je v letošnjem letu tvorno sodeloval pri 750-letnem jubileju minoritskega samostana na Ptuju.

RAZSTAVA

Skupaj s Pokrajinskim arhivom v Mariboru smo posredovali Pokrajinskemu muzeju na Ptuju arhivske dokumente o zgodovini ptujskih minoritov in sicer spisovno gradivo, rokopisne knjige, zemljevide in načrte ter listine.

Obsežna razstava z naslovom *Pretiosa caera et documenta historica* je obsegala skupno 25 arhivskih dokumentov in sicer za čas od leta 1300 do 1940. Dr. Jože MLINARIČ je prispeval daljši sestavek za katalog in sicer: *Minoritski samostan na Ptuju 1239 – 1989*, Marjetica SIMONITI pa je predstavila sakralno zlatarstvo Ptuja in Ormoža. Na razstavi je bilo predstavljenih 49 eksponatov. Razstava je bila odprta od 15. septembra do 19. novembra 1989.

RAZSTAVA

Številni obiskovalci so si lahko ogledali na obnovljenem hodniku minoritskega samostana razstavo iz arhivske zakladnice. Zgodovinski arhiv v Ptuju je predstavil tri vsebinske sklope fotografij (50 x 60 cm) iz zgodovine minoritskega samostana.

1. Načrti mesta Ptuja od konca 17. stoletja naprej – mesto samostana kot obrambnega elementa v srednjeveškem Ptuju

2. Starejše fotografije samostana in cerkve s čudovito baročno fasado od 17. stoletja do leta 1945

3. Ruševine minoritske cerkve, odstranjevanje le-teli, gradnja poštnega poslopja. Fotografije od leta 1945 naprej.

Razstava je bila zelo zanimiva za obiskovalce in je bila odprta od 16. septembra do 29. novembra 1989.

ZGODOVINSKI SIMPOZIJ

Zgodovinski simpozij ob 750-letnici minoritskega samostana na Ptuju se je odvijal 12. in 13. oktobra v obnovljenem refektoriju samostana. Pred simpozijem je izšel zajeten (450 strani) zbornik razprav: *Minoritski samostan na Ptuju 1239 – 1989*. Urednika sta dr. Jože MLINARIČ in p. Marjan VOGRIN. Na simpoziju so sodelovali številni zgodovinarji in umetnostni zgodovinarji iz domovine in tujine. Referenti (avtorji prispevkov v zborniku) so delali v prvi vrsti na osnovi arhivskih virov. Tako je bil uporabljen obsežen fond minoritskega konventa na Ptuju, listine, rokopisi in drugo gradivo iz Zgodovinskega arhiva Ptuj in iz Pokrajinskega arhiva Maribor. Zelo naporno delo je bilo v tujih arhivih, predvsem v Gradcu in na Dunaju. Pregledani so bili obsežni fondii, od katerih so nekateri še neurejeni. Gradivo, ki je bilo evidentirano kot pomembno za našo zgodovino, je bilo fo-

tokopirano in oblikuje se poseben fond, ki se bo tudi v hodoče nadaljeval. Predvsem bo potrebno evidentirati gradivo v Italiji (Vatikan). Arhivsko gradivo, ohranjeno pri nas je nanreč pokazalo predvsem gospodarsko zgodovino ptujskega samostana do leta 1800. Za ta čas ni posebnih podatkov npr. o duhovnem življenju tega samostana. "Brskati" bo treba po arhivih za podatki o gvardijanu Gašperju DIETLU, ki je dal barokizirati cerkev in samostan ob koncu 17. stoletja. Tudi številni kodeksi so se izgubili iz samostanske knjižnice. Samostan je odigral pomembno vlogo pri osveščanju slovenskih ljudi in pri nacionalnih bojih. Ta problematika bi morala biti obdelana širše in bolj temeljito. Umjetnostni zgodovinarji so v glavnem z velikim navdušenjem govorili o tem biseru baroka pri nas in z resignacijo o časih po vojni, ki so se komaj v osemdesetih letih nagnili v pozitivno stran.

Simpozij je bil predstavljen zaradi aktivne udeležbe številnih arhivskih delavcev iz domovine intujine in zaradi problema evidentiranja arhivskega gradiva v tujih arhivih in sicer gradiva, ki prav gotovo ni le lokalnega pomena.

ocene, poročila o publikacijah

Arhivski vjesnik, XXXI, XXXII, Zagreb 1988, 1989

Arhivski vjesnik, XXXI, Zagreb 1988

Tudi XXXI. letnik Arhivskega vjesnika prinaša vrsto zelo zanimivih in poučnih prispevkov, ki nas seznanjajo z bogastvom naših arhivov. V znanstveni razpravi Tito in filmska zapuščina Vjekoslav Majcen govori o filmskem gradivu, ki je nastalo ob spremljanju dela Josipa Broza Tita od leta 1943 – 1980. Gradivo je razdeljeno na posnetke članov zaveznških vojnih misij pri VŠ NOV in POJ ter na novinarske zapise v Filmskih novostih in v Pregledu, na dokumentarne in kratkometražne filme ter na igrane filme.

O pomenu ustanovitve Komunistične partije Hrvatske ter o gradivu o tem sta pripravila pregledni članek Josipa Paver in Petar Strčić. Arhivskega gradiva iz prvega obdobja delovanja KPJ je malo, ker je partija takrat delovala v ilegali. Zato so maloštevilni tako dokumenti partijskih organov in Koninterne, kot tudi tiskano gradivo; dobimo pa nekaj podatkov v gradivu upravnih in policijskih organov Kraljevine Jugoslavije ter v spominskem gradivu. V prispevku je precej obširno obdelano zlasti obdobje pred ustanovitvijo KPJ.

Marijan Maticka je znanstveno obdelal organe za izvedbo agrarne reforme in kolonizacije v Jugoslaviji v letih 1945–1948. Na temelju proučitve ustreznih zakonov in predpisov, raziskave arhivskega gradiva in takratnega tiska ter pregleda literature je izdelana rekonstrukcija najvažnejših organov za izvedbo agrarne reforme in kolonizacije v Jugoslaviji odtosno Hrvaški. Proučene so naloge teh organov ter njihovi medsebojni odnosi.

Petar Srčić je napisal članek o administrativni ureditvi Istre in Kvarnerskih otokov od 1813–1847. Prva leta po priključitvi Istre in Kvarnerskih otokov v sestav Habsburške monarhije so polna administrativnih in drugih reform, ki se zelo hitro menjajo. Šele v dvajsetih letih se ustalijo.

Jusuf Osmani objavlja dokument iz fonda državnega tožilstva v Prizrenu v Arhivu Kosova, ki osvetljuje komunistično vlogo in akcije v času prihoda Josipa Broza Tita na čelo partije avgusta leta 1937.

Zapuščino družine Jelačić je arhivistično obdelal Mato Grabar in sicer tisti del, iz katerega je izhajal ban Josip. Najprej so podani zgodovinski podatki o ustvar-

jalcili tega fonda, to je o Franju, banu Josipu in Juraju, obdelan pa je tudi prevzem tega fonda, pregled njegove celovitosti in valorizacije dokumentov.

Na koncu je sumarni popis gradiva in bibliografija. Ante Sekulić objavlja 1. del članka o arhivskem gradivu in literaturi o delovanju pavlinov med Hrvati. V tej študiji skuša avtor sistematizirati arhivsko gradivo o pavlinih, ki ga hranijo arhivi v Rimu, na Dunaju, v Budimpešti, Zagrebu in Ljubljani. Doslej je bila večina tega gradiva neobdelanega. V tej številki objavlja rimsko–vatičansko gradivo.

Stjepan Sršan objavlja drugi del preglednega članka Matične knjige za področje Zgodovinskega arhiva v Osijeku in sicer inventami popis matičnih knjig.

Korespondenco Melka, Pera in Ivanke Čingrija (1883–1918), pomembnih dalmatinskih politikov je proučil Ivo Perić in objavlja posamezne dele pisem, ki imajo posebno zgodovinsko vrednost.

V poglavju Poročila in ocene je najprej predstavljeno 5 knjig Gradivo za zgodovino NOB in severozahodni Hrvaški 1941–1945, nato pa delo Ivana Lucića O kraljestvu Dalmacije in Hrvatske. Petar Strčić nas opozori na delo Luje Margetića o istrski zgodovini – od antične zgodovine do srednjega veka.

Novice prinašajo poročila o izdaji Vodnika Arhiva Bosne in Hercegovine, ki je izšel leta 1987, o izdaji gradiva s posvetovanja Metode objavljanja orientalskih virov, nato oceno "Arhivistika za 3. in 4. razred usmerjenega izobraževanja prevajalsko in arhivsko–muzejske stroke. Poklic arhivski pomočnik, arhivar v OZD in arhivski restavrador", ki sta ga napisala Ivanka Bruk in Ljubdrag Popović. Sledijo poročila o JANUS–u št. 1/1987, Arhives–u št. 73–78 (1985–1987), sledijo ocene "Šibeniškega diplomatorja. Zbornik šibenskih dokumentov Zgodovinski spomeniki Šibenika in njegovega okraja" zv. 1, "Korčulanski statut. Statut mesta in otoka Korčule iz leta 1924", dela Stjepana Antoljaka "Viri in literatura o preteklosti otoka Raba od zgodnjega srednjega veka do leta 1797", "Vire za zgodovino otoka Cresa in Lošinja. Otoški ljetopis Cres in Lošinj 5", delo Petra Bähna "Familienforschung, Ahnentafel, Wappenkunde. Wege zur eigenen Familienchronik", "Heraldika" Milana Bubena, kataloga razstave "Grbi naše obale". Sledj poročilo o revolucionarni mladini v reškem "Do-

meti", kataloga razstave "Ilirsko gibanje in Hrvati v zahodni Ogrski", "Zgodovini sovjetskega gospodarstva in prava", zv. 3, delu Luja Margetića "Srednjeveško hrvatsko pravo. Splošno pravo", "O papeškem privilegiju omišaljskim benediktincem 1252" ter "Nove vesti o Dujnu II" (1279–1317).

In memoriam je posvečen Ferdu Hauptmannu (1919–1987), znanemu jugoslovanskemu in avstrijskemu zgodovinarju in arhivistu.

Arhivski vjesnik, XXXII, Zagreb 1989

Letnik XXXII/1989 Arhivskega vjesnika v uvodu prinaša prispevek Petra Strčića o treh desetletjih nove serije izhajanja Arhivskega vjesnika. Sledi znanstvena študija Stjepana Krivošića Viri za zgodovino demografije: stare matične knjige. Petar Strčić je pripravil Prispevek za sintezo zgodovine otoka Krka (s pregledom literature). Fedor Močanin je poizkusil na podlagi neobjavljenega gradiva v Arhivu Hrvatske datirati litografrano karto zagrebske županije, ki jo je izdelal županijski geometer Josip Szeman (1783–1844). Nikša Stančić v članku Tiski 1848. leta v Hrvatski deželah objavlja regeste izbora letakov, plakatov in okrožnic tiskanih leta 1848 v Hrvatski deželah v Civilni Hrvatski, Slavoniji, Vojni krajini, Dalmačiji in Istri.

Drugi del članka Anteja Sekulića Arhivsko gradivo in literatura o delovanju pavlinov med Hrvati prinaša pregled gradiva iz Budimpešte, Zagreba, Slovenije, Dunaja ter pregled literature. Prav tako je objavljeno nadaljevanje iz prejšnje številke prispevka Ive Perića o korespondenci Melka, Pera in Ivanke Čingrija. V poglavju Poročila in ocene je objavljeno poročilo o enajstem mednarodnem arhivskem kongresu, ki je bil leta 1988 v Parizu. J. Popović piše o argentinskih arhivih. Petar Strčić je oenil arhivsko in pravnozgodovinsko delo dr. Ivana Beuca. Andrej Čebotarev objavlja prikaz o Pregledu izdajateljske dejavnosti s področja genealogije v ZR Nemčiji. Sledijo ocene Arhivalische Zeitschrift 76 /1980, La Gazette des Archives, 132–139/1986–1987, dela Bogdana Lekića Arhivski viri za zgodovino socialistične Jugoslavije 1943–1953, O časopisih o pisarniškeni poslovanju organov uprave in organizacij piše Janko Milković. Oeno zbornika o delih o zgodovini in kulturi srbskega naroda v SR Hrvatski, knj. 1. je pripravil Petar Strčić, Trpinir Maean pa o delu Miroslava Bertoša Mletska Istra v 16. in 17. st., I–II, Pula 1986.

Novice tudi tokrat vsebujejo številna poročila o posameznih izdajah strokovne literature, posvetovanjih in razstavah. In memoriam je posvečen spominu Nade Klajić in Stjepanu Zvonariću.

Darinka Drnovšek

Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, XXIX, XXX, XXXI, Pazin – Rijeka 1987, 1988, 1989

Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, XXIX, Pazin–Rijeka 1987, 320 str.

Prispevki v glasilu so združeni v rubrikah Gradivo, Regesti in Inventarji, Članki in razprave, Predstavitve

ter Poročila in obvestila.

Avtor prvega prispevka Ivan Ereeg je že v prejšnji številki vestnika objavil urbarje iz Delnic iz druge polovice 18. stoletja, tokrat pa nam s pomočjo urbarialnih spisov z območja Grblja, Gerova in Čabra približa položaj kmetov in njihovih odnosov s fevdalno gospodo v Gorskem Kotarju. Dokumenti nam odkrivajo tudi sliko celotnega ekonomskega in socialnopravnega položaja, pravice fevdalne gospode do lastnikov zemlje in obveze kmetov kot obdelovalcev zemlje. V objavljenih spisih zasledimo tudi nekatere pomembne usmeritve državno-ekonomske politike za časa Marije Terezije in Jožefa II.

Med regesti in inventarji Jakov Jelinčić objavlja kratke regeste zapisnikov sveta labinske komune iz prve najstarejše ohranjene knjige zapisnikov od 1566. do 1578. leta. V uvodu se dotika pomena ohranjenega gradiva fonda labinske komune, kot enega najbolje ohranjenega iz starejšega obdobja na tem območju, nato pa se posveti pomembnosti same knjige zapisnikov zasedanj sveta in sploh vlogi, načinu dela, pomenu in pristojnosti sveta.

Z uporabo novo odkritih arhivskih virov v veliškojskem občinskem arhivu avtor članka Nikola Crnković pojasnjuje in odpira pot nadaljnjim analizam dosedanjih ugotovitev o naselitvi otoka Lošinja. Do sedaj so bili ti viri znani le po zabeležkah in skrajšanih izvodih. Novi viri pa potrjujejo tiste, ki so se z ustnim izročilom ohranili med prebivalstvom. Ante Gulin se v svojem prispevku ukvarja s srednjeveškimi pečati istrskih škofov in sicer objavlja fotografije dveh poreških škofov iz začetka 13. in iz druge polovice 14. stoletja ter pečat iz Novigrada iz preloma v 15. stoletje. Vse tri pa karakterizira gotška stilizacija zgodnjega 13. in 14. stoletja.

Danilo Klen v kritični analizi ugotavlja netočne in za potrebe fašističnih oblasti prirejene regeste in dokumente o Reki, ki jih je 1940. leta objavil italijanski zgodovinar Silvio Gigante. Darinko Munić se v svojem prispevku ukvarja z gradivom o reških vinogradih. V prilogi objavlja dva popisa vinogradov in njihovih lastnikov na področju Reke in Podbrega iz 1775. leta. Gradivo Irianijo v Arhivu SR Hrvaške. Med vestmi lahko preberemo prispevek Antuna Girona in Josipe Leušteka o desetletnici delovanja društva arhivskih delavcev občine Reka.

Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, XXX, Pazin–Rijeka 1988, 347 str.

V jubilejni trideseti zvezek vestnika, ki je izšel v njegovem petintridesetem izdajateljskem letu, nas pospremi uvodni članek Miroslava Bertoše, v katerem nas popelje skozi vidnejše prispevke, ki so jih v vseh minulih letih prinašale posamezne številke glasila. Vzpodbudne besede so namenjene predvsem arhivistom in arhivistiki. V zaključni besedi, kjer avtor oenjuje časopis, pa pravi, da je le ta v jugoslovanskih razmerah moderna periodična publikacija, na katere straneh so zapisani zgodovinski spomini ne le posreduje, temveč vire tudi analizira. Mnogi sodelavci so objavili vire ter napisali študije, ki so nepogrešljive za proučevanje zgodovine Istre, Reke, Hrvaškega primorja in Gorskega Kotarja od srednjega veka do danes. Lahko pa bi dodali, da so prispevki iz vestnika neredko dobrodošli tudi raziskovalcem slovenske in še posebej primorske zgodovine. V tej številki rubrika Dela prinaša dva članka. Prvi, katerega avtor je Nikola Crnković, se tudi tokrat ukvarja z otokom Lošinj, le da je v

prispevku posebej in prvič s stališča zgodovinarja analizirano ime otoka. Drugi članek, ki ga je prispeval Vinko Ivančević, nas s pomočjo v dubrovniškem arhivu proučenega gradiva seznanja z novimi ugotovitvami o izredno živalinih trgovskih in drugih zvezah dubrovniške republike z Reko v 18. stoletju.

Temeljne vire za proučevanje srednjeveške gospodarske zgodovine, demografske, etnične in socialne strukture prebivalstva predstavljajo urbarji, katerih objave v glasilu redno sledimo. Tokrat je s komentarjem Luja Mergetića pospremljen najstarejši, v glagolici pisan vinodolski urbar iz 1544. leta. Zanimiv tudi za slovensko zgodovino, predvsem zaradi povezanosti slovenske in hrvaške Istre, je prispevek Ivana Graha, ki objavlja obširne regeste prvih ohranjenih poročil istrskih škofov sveti stolici. V pričujoči številki je objavil poročila iz škofij v hrvaškem delu Istre. Teksti so dober vir spoznavanja podatkov o veri, duhovščini, heretikih, samostanih, cerkvah, taktični morali, jeziku, knjigah, bogoslužju, ekonomskem položaju prebivalstva, torej tudi za poznavanje posvetne, ne le cerkvene zgodovine Istre. Žal predstavitev ne zajema tudi poročil iz tržaške in koprške škofije.

Z gradivom komunistične partije in medvojnimi narodnoosvobodilnimi odbori se ukvarjata dva članka. Milael Sobolevski prvič objavlja okrožnico (resolucijo) iz prve okrožne konference KPJ za Gorski Kotar iz julija 1935, ki jo avtor uporabi tudi kot vir za razreševanje dvomov okrog ustanovnega datuma njenega zasedanja. Obsežen prispevek Antuna Girona nas po uvodu s historiatom razvoja narodnoosvobodilnih odborov v Kastvu seznanja s štirindvajsetimi poročili okrajnega narodnoosvobodilnega odbora Kastav, ki so bila poslana Oblastnemu NOO za Istro in Okrožnemu NOO za Buzet v 1944. letu. Glavino dokumentov hrani Zgodovinski arhiv v Pazinu, del pa Muzej ljudske revolucije na Reki.

Med regesti in inventarji arhivskega gradiva Jakob Jelinčić objavlja regeste druge knjige zapisnikov zasedanj sveta labinske komununa od 1648. do 1656. leta in zapisnike zasedanj labinskega kolegija za žito od 1639 do 1659. leta. Zapisniki so pomemben vir proučevanja srednjeveške zgodovine Istre v času beneške uprave, družbenih, ekonomskih, političnih odnosov in ekonomskega položaja, vprašanja cerkve ter drugih vidikov življenja komunune. Pod naslovom Centralni urad za nove pokrajine Josip Kolanović predstavlja arhivsko gradivo tega urada, ki je deloval od 1919. leta do 1922. leta in bil pristojen za področja, ki jih je 1918. leta okupirala Italija. Iz dokumentov, hranjenih v Državnem arhivu v Rimu, objavlja popis kategorij s kratko oznako vsebine, ki se nanaša na območje Hrvaške.

Obsežnejša kot navadno sta tokrat objavljena članka, strogo vezana na arhivistiko. Franjo Biljan skozi dokumente prikazuje prizadevanja Jugoslavije za restitucijo arhivskega gradiva. Tatjana Mušnjak nas obširneje seznanja s hranjenjem in restavracijo fotografij v arhivu.

Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, XXXI, Pazin-Rijeka 1989, 100 str.

Enaintrideseti zvezek pričujoče periodične publikacije prinaša bibliografijo dvesto šestinosemdesetih člankov sto štirih avtorjev, objavljenih v tridesetih zvezkih, ki so izhajali od 1953. do 1988. leta.

Poleg bibliografskih opisov del, razporejenih po za posamezna področja oblikovanih skupinah, zajema bibliografija tudi abecedno kazalo po strokah, avtorjih in predmetno kazalo.

Vlasta Tul

Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs, Folge 38, Graz 1988

Vsebina:

Gerhard Pferschy, Delovno poročilo Štajerskega deželnega arhiva za leto 1987

Heinrich Purkarthofer, Dodatek: V letu 1987 podeljeni štajerski občinski grbi

Gerhard Pferschy, Otvoritev oddelka za novejšo arhivsko gradivo

Joseph Franz Desput, Iz spisov nemškega konzulata v Gradcu v I. republiki

Walter Brunner, Letalska vojna na Štajerskem 1941 – 1945. Obdelano po zbirki Weissmann. Seznam v tekstu omenjenih krajev

Oglas: Publikacije Štajerskega deželnega arhiva

Direktor dr. Pferschy je v devetnajstih poglavjih predstavil delo Štajerskega deželnega arhiva za leto 1987. Dr. Purkarthofer je v dodatku k poročilu opisal občinske grbe, ki so bili podeljeni v letu 1987.

Ob otvoritvi oddelka Štajerskega deželnega arhiva za novejšo arhivsko gradivo v zgradbi nekdanjega karmeličanskega samostana je direktor opisal nove prostore. Med drugim je povedal, da imajo v novem oddelku gradivo od leta 1961 dalje ter da služi v prvi vrsti upravi kot odlagalnišče starejšega gradiva. Vendar se bo tukaj gradivo pregledovalo, izločalo in urejalo ter s tem pripravljalo za zgodovinski arhiv, ki bo pozneje na razpolago uporabnikom. To je nekakšen vmesni člen med upravo in raziskovalnim arhivom in ga po novem imenujejo tudi vmesni arhiv. Za sedaj je v arhivu 6500 tm gradiva, to je ena šestina.

Direktor omenja prezračevalno napravo, ki temelji na sistemu male porabe energije. Ta sistem so razvili sami delavci. Poudaril je tudi, da so arhivalije zelo občutljive za vplive okolja ter da so na vse to mislili pri opremitvi skladiščnih prostorov. Na koncu se je direktor zahvalil še gradbenikom, ki so zahtevno nalogo zelo dobro opravili. Sledilo je še gradbeno poročilo inženirja Andersona. Naj omenim še to, da so se otvoritve udeležili ravnatelj Arhiva SRS, ljubljanskega Zgodovinskega arhiva ter mariborskega Pokrajinskega arhiva.

Naslednji sestavek je napisal dr. Desput. Lotil se je spisov Nemškega konzulata v Gradcu. Gradivo se nahaja v političnem arhivu ministrstva za zunanje zadeve v Bonnu. Štajerski deželni arhiv se je odločil, da bo zaradi pomanjkanja gradiva v Avstriji pregledal gradivo v Bonnu ter dal za gradivo, nastalo v času med obema vojnama, narediti mikrofilme. Ta sestavek je že rezultat tega dela. Avtor najprej fond predstavi. Vsega gradiva je 113 snopi-

čev spisov v 23 zavojih. Nato poda nekaj zanimivejših spisov v celoti. Med njimi so spisi, ki obravnavajo julij-ski puč leta 1934, študentske nemire na graški univerzi, nameravano naselitev italijanskih kmetov na Štajersko, ponovno dejavnost marksistov v Gradcu itd.

Sledi daljši sestavek dr. Brunnerja o bombnih napadih na Štajersko. Avtor ga je napisal na osnovi zapisov poljskega polkovnika Weissmanna, ki jih je ta v oporoki zapustil Štajerskemu deželnemu arhivu. Weissmann je bil namestnik komandanta protiletalske zaščite v Gradcu in je zato pri njem nastalo ogromno dokumentacije o zračnih napadih na Gradec in na celotno Štajersko. Avtor na kratko predstavi ukrepe protiletalske zaščite, nato poda število napadov, umrlih, škodo ter na koncu škodo v šilingih. Nato v kronološkem zaporedju opiše bombne napade. Začne s 6. aprilom 1941, ko je neko jugoslovansko letalo odvrlo štiri bombe na kraj Pichla v okrožju Lipnica. Zadnje poročilo ima datum 10. maj 1945, ko je rusko letalo odvrlo šest bomb na naselje Pötschen blizu Kapfenberga. Pri tem je ena oseba izgubila življenje. Na koncu je abecedno kazalo vseh, v sestavku omenjenih krajev.

Nada Jurkovič

La Gazette des Archives, 2. in 3. trimesečje 1984, št. 125–126

V letu 1984 je Društvo francoskih arhivistov izdalo za 2. in 3. trimesečje posebno številko 125–126, ki prinaša ta vrsto člankov oziroma razprav:

Odile Krakovitch, Zgodovinski arhivi – Veličina ali dekadenca?

Marie Therese, Monique Langlois, Chantal Rydelet, Francoski parlament(i) in njegov(i) arhiv(i)

Jeaninne Charon–Bordas, Arhiv Nacionalne skupščine

Brigitte Bedos – Rezak, Politika oddelka pečatov Nacionalnega arhiva

Bertraad Joly, Zaključene serije v departmajske arhivih

Francoise Bibolet, Mireille Massot, Arnaud Ramiere, Stari fondii občinskih arhivov danes

Rtienne Taillemite, Utemeljitev (zagovor) inventarja

Robert Chaunaud, Martin Dubois, Kako mremo danes urejati staro gradivo?

Aline Vallee, Tematski indeks, metodične tabele in thesaurus: razkošje ali potreba?

Brigitte Labat–Poussin, Predstavitev gradiva enega izmed fondov v Nacionalnem arhivu na temelju računalniškega sistema "ARCADE"

Francoise Hildesheimer, Zaključeno gradivo – mrtvo gradivo?

V uvodnem članku Zgodovinski arhivi – Veličina ali dekadenca – avtorica Odile Krakovitch poizkuša ugotoviti bilanco, povzeti teme in predvsem v različnih člankih predlagana sredstva za reševanje težjih vprašanj, pred katerimi se danes nahajajo arhivisti v upravi. Zastavlja si vprašanje, kako premagati samoto in izolacijo, napredovati in uveljaviti skupinsko delo, pri tem pa ne ostati

anonimen in uporabiti sredstva, ki so arhivistom na razpolago – informatika, objavlanje, pisarniška elektronika, da bi navezali stike z zunanjim svetom. Tem sredstvom gre zalivala, da so arhivisti obvladali velike količine arhivskega gradiva, ga uredili, inventarizirali in ga tako pripravili za uporabo javnosti ter utemeljili zgodovino na arhivskih virih.

V naslednjem članku pišejo avtorji Marie Thérèse, Monique Langlois in Chantal Reydelet o Francoskem in njegovem arhivu. Do ukinitev z dekretom septembra 1790, so bili nastanek, usoda in pomen trinajstih francoskih parlamentov zelo različni. Najstarejši Pariški parlament sega v 13. stoletje. Tisti v Nancyju, ki je bil ustanovljen kot zadnji, je obstajal četrto stoletje. Delno so parlamenti sestavljeni iz prejšnjih organskih delov, delno pa iz vrste novih enot. Vsi imajo medtem enako razčlenbo: gornjo, kazensko–sodno, preiskovalno komoro, komoro za prošnje in nadalje več ali manj časa obstajajoče komore. Pogoji za ohranitev gradiva, ki je ostalo od požara v revoluciji, so različni. Pregledna tabela prikazuje stanje glavnih kategorij gradiva za vsak parlament: vpisi, sklepi, izdaja in prejemi, uprava, civilne in kazenske sodbe, državno pravdnštvo, sodna pisarna, zaplenbe itd. Z razmahom zgodovinopisja so se raziskovalci začeli zavedati pomena velikih količin tega gradiva. Pomagala za iskanje gradiva so raznovrstna: nanovo predelani stari inventarji, sumarni inventarji, analitične kartoteke in arhivski vodniki. Po drugi svetovni vojni posvečajo v departmajih veliko pozornosti sestavi seznamov spisov, da bi omogočili poznejše urejevanje gradiva.

Jeaninne Charon–Bordas je v članku Arhiv Nacionalne skupščine predstavila primer obdelave novejšega gradiva. Gradivo, ki ga članek obravnava, predstavlja jedro gradiva Nacionalnega arhiva in obsega v času revolucije zakonodajne spise različnih zasedanj kot tudi dokumente odborov in določenih zadev, s katerimi se je Skupščina na zasedanjih ukvarjala.

Brigitte Bedos–Rezak je v članku Politika oddelka pečatov Nacionalnega arhiva prikazala dejavnost tega oddelka in nakazala razvoj v prihodnosti. Zbirka odlitkov pečatov v Nacionalnem arhivu je nastala po prizadevanju, da bi pečate pripravili dostopne za uporabo in hkrati zagotovili njihovo ohranitev. Temu se pridružuje še težnja, da bi pečate zbrali, inventarizirali in razstavili. Nacionalni arhiv je v oddelku za pečate oblikoval zbirke iz provinc, npr. iz Artois, Picardie, Flandrije itd. Zaradi finančnih razlogov je bil oddelek prisiljen svojo dejavnost omejiti na glavno mesto, v provincih so uredili delavnice, ki pripravljajo odlitke in posnetke pečatov. Zaradi tega se je pokazala kot neobhodna koordinacija za redno delo in sestavo opisa pečatov. Tako bodo pečati pridobili dokumentarno vrednost in veljavo, ki jim pripada.

Naslednji članek Zaključene serije v departmajskih arhivih, stanje urejenosti je pripravil Bertrand Joly. V njem si zastavlja vprašanje o smislu urejanja starejšega gradiva. Inventarji departmajskih arhivov raziskovalce seznanijo tudi s podatki o urejevalnih delih gradiva serij pred letom 1940 v departmajskih arhivih, ki so pomembno napredovala. Pri tem so upošteevane serije A, B, C, D, G, H, I in L. V nekaterih serijah npr. E, F, J gradivo še sprejemajo ali pa delitev gradiva med njimi in serijo W (zadeve po letu 1940) še ni odločena. Arhivarji obravnavajo največ serije G in H (cerkvene), sledijo serije C in L, civilne uprave pred letom 1800, serija B, sodišče in sodišče pred letom 1790. Glede na gradivo,

ki ga departmajske arhivi hranijo, se zastavlja vprašanje o upravičenosti urejanja starejšega (predrevolucionarnega) gradiva glede na to, da upada zanimanje uporabnikov za to gradivo in bi se v večji meri posvetili novejšemu gradivu.

Avtorji Françoise Bibolet, Mircille Massot, Arnaud Ramière so v članku Staro gradivo občinskih arhivov osvetlili probleme varstva starejših fondov nekaterih občin v Franciji. Arhive v občinah upravljajo večino ma biblioteke. Zanje skrbijo dokumentalisti, med njimi ne srečamo zgodovinarjev. Občinski arhivarji imajo pomanjkljivo strokovno izobrazbo, kar se odraža pri urejanju starejšega gradiva. Nekateri med njimi so kot čuvarji zgodovinske dediščine kljub temu razvili pomembno dejavnost, npr. v krajih Blois, Marseille, Niza, Pau, Poitiers, Strassburg in Troyes.

Etienne Taillemite je v članku Utemeljitev (zagovor) inventarja predstavil svoje delo v redakciji in pri pripravah inventarjev za objavo. Pri obliki in vrsti inventarjev upošteva arhiv pomembnost fonda. V preteklosti so v Nacionalnem arhivu mnogokrat sestavljali inventarje le za interno rabo. Vendar je mogoče vsa pomagala za raziskavo arhivskega gradiva objaviti po ustreznih referencah.

Robert Chauaud in Martin Duhois sta objavila sestavek Kako inremo danes urejati staro gradivo. Eden izmed vzrokov za zmanjšano zanimanje za starejše gradivo je v tem, ker je zaradi nezadostnega in nenačrtnega urejevalnega dela težko dostopno. Avtorja poročata o uporabi metod pri urejanju starejšega zelo obsežnega gradiva serije B (sodni dvor in sodišče) departmajskega arhiva Puy-de-Dome in pri pogosto uporabljenem gradivu serije S (verske ustanove) Nacionalnega arhiva. V obeh primerih je skupina arhivarjev urejala gradivo v daljšem časovnem obdobju. Novo ureditev so zasnovali natančno in pregledno. Gradivo so tekoče signirali, izdelali metodično kartoteko in v končni fazi sestavili metodičen seznam gradiva. Obdelava starejšega gradiva v predstavljenem primeru se ne razlikuje od urejanja spisov sedanjega časa.

Aline Vallee je pripravila razpravo Tematski indeks, metodične tabele in thesaurus: razkošje ali potreba? Avtorica razmišlja o novi metodi urejanja v povezavi z informatiko in spremembami, ki jih novo sredstvo prinaša pri urejanju gradiva ne glede na čas, v katerem je nastalo (starejše gradivo in gradivo sodobnega časa). Pri izdelavi tematskega indeksa prilaga do izraza vprašanje jezika. Sestavljalka članka je poudarila težave pri uporabi dokumentarnega jezika. Za primer je navedla štiri inventarje Nacionalnega arhiva. Sledijo opisi različnih faz priprave thesaurusa.

Gotovo obstajajo pri uvajanju novih metod številne ovire, npr. nasprotovanje informatiki, običajne intelektualne sheme in delovne metode, ki bi jih bilo potrebno pretehtati. Vendar so bile objavljene posamezne iniciative, kar zadeva obdelavo sodobnega gradiva departmajske arhivov in zaslužijo, da jih nadalje razvijamo. Tako je na primer F. J. Hlimly analiziral metodične tabele za Spodnje Porenje.

Brigitte Labat-Poussin je v članku Predstavitev gradiva enega izmed fondov v Nacionalnem arhivu na temelju računalniškega sistema "ARCADE" prikazala uporabo informacijskih sredstev pri arhivskem gradivu, ki je sorazmeroma enotno po sestavi. Avtorica si zastavlja vprašanje, ali dovoljuje informatika, da pri sestavi vsakega

inventarja vskladno nasprotujoča si učinka: hitrost pri izvajanju in natančnost pri analizi.

Pri tem tukaj predstavljenem poizkusu so arhivarji najprej sestavili seznam gradiva, ki je blizu običajnemu inventarju. Pri tem bi morali izdelati thesaurus posameznih tem. Informacijski inventar nudi mnogotere ugodnosti: takojšnja uporaba gradiva, možnost objave običajnega inventarja, predvsem pa omogoča raziskavo mnogoterih specialnih področij. Upoštevati pa moramo, da izvedba zahteva mnogo časa (nastavitev programa, analize), nastavitev delavcev ter večkratno nadzorovanje. Informatika naj bi pripomogla arhivski službi pri izvajanju njenih nalog.

Françoise Hildesheimer je objavila članek Zaključeno gradivo – mrtvo gradivo? Avtorica se vprašuje, ali gradivo, ki ga uprava ne potrebuje več pri svojem delu, lahko označimo kot zaključeno. Vrednotenje tega gradiva ne predstavlja težav, ker je načelno ohranjeno v celoti, zastavlja pa se problem urejanja. Pri tem svetuje previdnost, zlasti pri upoštevanju vrstnega reda spisov. Splošno tekočo ureditev pri sodobnem gradivu je mogoče aplicirati na starejše gradivo. Pri slednjem upoštevamo v vsakem primeru pomagala h gradivu in seznam spisov za celotno gradivo. V vseh primerih pa je pomembno, da opozorimo na raziskave gradiva, ugotovitve institucij, bibliografijo, dodatne vire in objave tekstov, ki s kazali tvorijo dokumentarno celoto.

Ivan Nemanič

The American Archivist – Poročilo za obdobje 1952 – 1978

UVOD

The American Archivist (AA) je strokovna arhivska revija, ki stopa v šesto desetletje uspešnega delovanja. Izhajala je neprekinjeno tudi med II. svetovno vojno.

Na rednem letnem srečanju Združenja ameriških zgodovinarjev v mestu Providence, v zvezni državi Rhode Island, leta 1936, je 124 posameznikov, 4 pooblaščenih in deligrane institucije ustanovilo Society of American Archivists (SAA) – Združenje ameriških arhivistov kot nepridobitniško strokovno združenje, v katerega so vključeni tudi kanadski kolegi. Že naslednje leto se je začelo oblikovati strokovno glasilo tega združenja The American Archivist, ki je od 1. letnika v letu 1938 postalo in ostalo osrednja revija arhivske stroke v ZDA. Izhaja v snopičih na tri mesece, januarja, aprila, julija in oktobra, v skupnem obsegu sedaj med 400 in 600 stranmi. Snopič je razdeljen na:

- a/ članke, referate in razprave,
- b/ poročila o izidih arhivističnih del doma in po svetu,
- c/ poročila o tehnoloških dosežkih v arhivski stroki – tehnična oprema in restavratorsko-konservatorska dejavnost,
- č/ selektivna bibliografija arhivističnih in sorodnih ved za preteklo leto,
- d/ novosti na mednarodnem področju – poročila o

strokovnih revijah, dogajanjih, srečanjih ... na vseh kontinentih,

e/ urednikov prostor THE FORUM za izmenjavo mnenj med uredniki in bralci,

f/ razna obvestila NEWS NOTES o kadrovskih potrebah in možnostih, obvestila o prispelih knjigah, o katerih v AA ni poročila, novosti na knjižnih policah, nove pridobitve arhivskega in rokopisnega gradiva, novega "odprtja" fondov, ...

g/ poročila mnogih komitejev in komisij SAA in poročila o dejavnosti SAA, zlasti podrobna ob letnih skupščinah.

V vseh letih vsak snopič ni imel vseh razpredelkov. Z leti se je vsebina in oblika izpopolnjevala, odvisno pač od uredniške politike in urednikove zagnanosti.

Uredniški odbor sprejema strokovne prispevke na naslov: The American Archivist, National Archives Building, Washington, D. C. 20408, USA. Obvestila, naročila in članstvo pa ureja vsakokratni Executive Director, SAA, Box 8198, University of Illinois at Chicago Circle, Chicago, Illinois 60680, USA. Ameriški arhivist je v indeksu v LIBRARY LITERATURES, povzetki in poročila o reviji se nahajajo v HISTORICAL ABSTRACTS, pregledi knjižnih izdaj pa so registrirani v BOOK REVIEW INDEX.

Za prvo predstavitev sem uporabila razpoložljive izvede revije v Zgodovinskem arhivu v Ljubljani, v knjižnici Arhiva SRS in v revialnem oddelku knjižnice NUK v Ljubljani.

Za ta prispevek sem pripravila pregled razpoložljivih izvodov/kompletov do leta 1979. Ugotovitve:

letnik leto	snopiči	nahajališče			obseg strani
		ZAL	ASRS	NUK	
15. - 1952	1-4	-	le 2,3,4	1-4	383
16. - 1953	1-4	-	le 1,4	1-4	354
17. - 1954	1-4	-	1-4	1-4	384
18. - 1955	1-4	1-4	-	1-4	400
19. - 1956	1-4	1-4	-	1-4	384
20. - 1957	1-4	1-4	-	1-4	398
21. - 1958	1-4	1-4	-	1-4	460
22. - 1959	1-4	1-4	-	1-4	480
23. - 1960	1-4	1-4	-	1-4	480
24. - 1961	1-4	1-4	-	1-4	496
25. - 1962	1-4	1-4	-	1-4	516
26. - 1963	1-4	1-4	-	1-4	556
27. - 1964	1-4	1-4	-	1-4	580
28. - 1965	1-4	1-4	-	1-4	624
29. - 1966	1-4	1-4	-	1-4	572
30. - 1967	1-4	1-4	-	1-4	640
31. - 1968	1-4	1-4	le 2	1-4	428
32. - 1969	1-4	1-4	-	1-4	420
33. - 1970	1-4	1-4	-	1-4	472
34. - 1971	1-4	1-4	-	1-4	451
35. - 1972	1,2,3/4	1,2,3/4	-	1,2,3/4	504
36. - 1973	1-4	1-4	-	1-4	650
37. - 1974	1-4	1-4	-	1-4	661
38. - 1975	1-4	le 1,2,3	1-4	1-4	626
39. - 1976	1-4	1-4	le 1,2	1-4	552
40. - 1977	1-4	1-4	-	1-4	506
41. - 1978	1-4	1-4	1-4	1-4	502
42. - 1979	1-4	le 2,3	1-4	1-4	585
43. - 1980	1-4	1-4	1-4	1-4	
44. - 1981	1-4	1-4	1-4	1-4	

Od tega letnika dalje Zgodovinski arhiv Ljubljana revije ni več prejemal zaradi krčenja deviznih sredstev za nabavo tuje strokovne literature. Tudi Arhiv SRS in NUK sta prejela nadaljnje letnike precej nepopolno.

Glede zgodnejših letnikov pa sem v izdaji Katalog strane periodike v bibliotekama Jugoslavije, knj. 1, 1919-1968, Beograd 1972, ugotovila, da hrani letnik 1951 Nacionalna sveučilišna biblioteka v Zagrebu. Zgodnejši letniki po razpoložljivi evidenci do nas torej niso prispeli.

V naslednjih številkah Arhivov bi podrobneje obdelala hkrati po tri letnike. Morda bo ASRS in NUK uspelo doleteti tudi izpopolniti manjkajoče letnike in številke.

Z ozirom na večdesetletno osrednjost revije je unestno, da dobi poročilo o njej prostor tudi v našem strokovnem glasilu. Snopiče pred letom 1978 bi poskušala predstaviti le z bolj zanimivimi članki in razpravami, saj je snov zaradi časovne odmaknjenosti in hitrega razvoja v marsičem že preživela. Morda pa bo le komu v pomoč pri iskanju zgodnejših virov?

Letnik 15, št. 2, 3, 4. - 1952 (ASRS), obseg 383 strani

Na redni letni skupščini ugotavljajo, da je v 15 letih to glasilo postalo glas stroke. Iz poročila izhajajo tudi, da je bila Public Archives Commission (ki so jo zgodovinarji ustanovili leta 1899) pokrovitelj konference arhivistov na prvem zasedanju ki je odtlej 20 let izdajala nepogrešljiva poročila Bogastva državnih arhivov. Poročilo nadalje ugotavlja, da je glasilo ustanovilo 226 članov, kolektivnih in individualnih, od tega 19 državnih arhivskih zavodov, 83 članov nacionalnih arhivov, 56 restavradorjev in konservatorjev in 20 akademikov-zgodovinarjev.

Josephine L. Harper v članku LYMAN C. DRAPER AND EARLY AMERICAN ARCHIVES (v št. 15/2) daje pregled arhivskih zbirk zgodnjemeriškega obdobja. Razen predstavitev belgijskih diplomatskih arhivov predstavljajo v tem letniku arhivske institucije znotraj ZDA. Podana je tudi bibliografija objavljenih del za leto 1951/52.

Letnik 16, št. 1 in 4 (ASRS, zv. 2 in 3 manjkata) 1953, obseg 354 strani

Št. 16/1 se nanaša pretežno na arhivsko gradivo južnih zveznih držav ZDA in obsežen pregled knjig (Book Review).

Št. 16/4 pa je namenjen katalogizaciji, kartotekam in bibliografiji za leto 1952/53.

Letnik 17, št. 1, 2, 3, 4, 1954, (ASRS), obseg 384 strani

Št. 17/1 prinaša obsežno poročilo z 2. mednarodnega kongresa arhivov in predstavitev nekaterih vrst arhivskega gradiva.

Št. 17/2 prinaša prispevke ob 20-letnici nacionalnih arhivov ter zanimiv prispevek o II. svetovni vojni in njenem ozadju na primeru gradiva v F. D. Rooseveltovi knjižnici. Snopič prinaša tudi obsežno predstavitev knjig.

Št. 17/3 predstavi katalog rokopisnih zbirk in naslove nacionalnih in regijskih arhivskih institucij ter obsežno predstavitev knjig.

Št. 17/4 prinaša več novic z mednarodnega področja (Indokina, Kitajska ...), obsežen pregled knjig in podrobno bibliografijo za leto 1953/54.

Letnik 18, št. 1, 2, 3 in 4, 1955 (ZAL), obseg 400 strani

V tem letniku se bolj izoblikujejo naslednje skupine:

– referati, prispevki in razprave (arhivi – družba – stroka)

– poročila o izidih strokovnih publikacij
– obvestila s prispevki, ki prikazujejo tudi dosežke arhivskih služb nekaterih evropskih in zunajevropskih držav.

Zaključuje z obvestili iz uredništva.

V št. 18/3 je zanimiv prikaz zgodovine ob 20-letnici ameriškega državnega arhiva.

Letnik 19, št. 1–4, 1956 (ZAL), obseg 384 strani

Poleg poročila o delu SAA je v št. 19/4 zanimiv prikaz razvoja kanadskih arhivov.

Letnik 20, št. 1–4, 1957, (ZAL), obseg 398 strani

Vsak letnik prinaša v prvem snopiču poročilo o delu in dosežkih SAA v preteklem letu – tokrat za leto 1955/56.

Št. 20/2 prinaša tudi poročilo o arhivih v Jugoslaviji, ČSSR in Bolgariji avtorja Paula L. Horeckya.

Letnik 21, št. 1–4, 1958, (ZAL), obseg 460 strani

Poleg ustaljenih rubrik prinaša št. 21/3 le zanimivo bibliografijo vseh inventarjev in vodnikov po cerkvenih arhivih ZDA in Kanade (str. 311–332), avtor: Edmund L. Binsfeld.

Letnik 22, št. 1–4, 1959, (ZAL), obseg 480 strani

Zaradi časovne odmaknjenosti je morda za nas zanimiv snopič št. 22/2, ker prinaša tudi oceno dela Les Arclives de Jugoslavie avtorjev O. Jelisavetova, I. Karmana, J. Marjanovića in S. Vilfana, Beograd 1956. Poročilo daje P. L. Horecky.

Letnik 23, št. 1–4, 1960, (ZAL), obseg 480 strani

Po 18 letih se pojavi spet nova stalna rubrika Izvlečki iz tujega periodičnega tiska. Za revije slovanske jezikovne skupine je zadolžen Bogomir Čukel (Library of Congress). S tem letnikom se začne pojavljati tudi naše glasilo ARHIVIST, glasilo SDAJ. Začenja tudi nov vsebinski razrez revije:

1. Članki in razprave (4 – 6 prispevkov)

2. Področja (Departments): urednikovo mesto, profesor (Editor's FORUM); knjižne ocene, poročila, recenzije, kritike, pregledi, (Reviews of Books); izvlečki iz tujih strokovnih revij (Abstracts of Foreign Periodicals); bibliografija (Bibliography), kjer po izredno strogih kriterijih vsako leto objavijo seznam pisanj o arhivskem gradivu ter notice o novostih (News Notes).

Letnik 24, št. 1–4, 1961, (ZAL), obseg 496 strani

Objavljeno gradivo s simpozija RECORDS MANAGEMENT IN BUSINESS ARCHIVES, prinaša poročilo o ARHIVISTU VIII (1959), št. 1/2. Aprilska številka prikazuje tudi poročilo SAA za leto 21.

Št. 24/4 pa daje poudarek 25-letnici izhajanja revije, sicer pa cerkvenim arhivom. Zanimivost so objavljene fotografije vseli dotedanjih predsednikov SAA s podrobnimi biografskimi podatki. Tudi št. 24/4 prinaša poročilo o ARHIVISTU VIII/1959, št. 3/4.

Letnik 25, št. 1–4, 1962, (ZAL), obseg 516 strani

Poleg predsednikovega pozdravnega govora je v št. 25/1 tudi podrobno poročilo Ernsta POSNERJA z varšavske okrogle mize maja 1961. Prvič se pojavi tudi podrobna študija o arhivskem gradivu sindikata v ZDA

(avtor Paul LEWINSON in Morris RIEGER). Grace Quimby pa je pripravila Bibliografijo objav o arhivih za obdobje julij 1960 – junij 1961.

Št. 25/2 je namenjen problematiki dokumentarnega gradiva krajevnega in mestnega nivoja (Local Records).

V št. 12/3 najdemo spet poročilo o ARHIVISTU IX/1960, št. 1, 2, 3/4, in X/1961, št. 1.

Med razpravami v snopiču št. 25/4 je zanimiv članek Bess GLENNove o statusu preko 50000 kub. čevljev arhivskega gradiva, ki so ga zasegli Američani med prvo in drugo svetovno vojno na svojem ozemlju, v koncernih tujih družb, katerih ljudje so bili v vojskah, sovražnih ZDA.

Letnik 26, št. 1–4, 1963, (ZAL), obseg 556 strani

Št. 26/2 objavlja zanimiv prispevek avtorja Philipa BROWERja o zaplenjenih sovražnih arhivskih fondih do druge svetovne vojne. Prinaša tudi vsakoletno bibliografijo (julij 1961 – junij 1962).

Št. 26/4 med drugim poroča tudi o ARHIVISTU X/1961, št. 1. V tem letniku je dodana rubrika PLACEMENT REGISTER za razne oglase in notice posameznikov in institucij, vključno s kadrovske potrebe in možnosti zaposlitve v arhivih. Rubrika je več let občasna in v različnih snopičih in služi nekakšnim razpisom.

Letnik 27, št. 1–4, 1964, (ZAL), obseg 580 strani

Prvi snopič št. 27/1 je namenjen urejanju arhivskega gradiva (avtor Oliver W. HOLMES). Prispevek o izkušnjah prototipov arhivskih prehodnih skladišč je dodal Sherrod EAST, avtorica Ruth B. BORDIN pa predlaga modele katalogiziranja rokopisov, medtem ko Francis J. WEBER piše o tajnih vatikanskih arhivih.

Št. 27/2 prinaša poleg vrste člankov še bibliografijo julij – december 1962 (Grace QUIMBY).

Št. 27/3 med ocenami prinaša tudi poročilo o ARHIVISTU XII/1962, št. 1.

Prispevki v št. 27/4 so namenjeni pretežno arhivskim zgradbam in gradnjam ter obsežni bibliografiji za leto 1963.

Letnik 28, št. 1–4, 1965, (ZAL), obseg 624 strani

Članki v št. 28/1 obravnavajo arhivske vire za zgodovino ZDA, pisne in ustne, med tehnološkimi novostmi pa arhivsko opremo. Med abstrakti iz tujih revij je prvič predstavljen tudi 1. in 2. letnik GLASNIKA ARHIVA BIII (avtor Bogomir ČOKEL).

Št. 28/2 prinaša poročilo in nekaj zanimivih člankov z zborovanja o laminiranju, ki je bil 9. oktobra 1964 v Austinu, Texas.

Članki v št. 28/3 obravnavajo pretežno rokopisno gradivo, št. 28/4 pa nerazvitost arhivske stroke v manj razvitem svetu. Prinaša tudi obsežno bibliografijo za leto 1964, med tehničnimi vestmi pa članek o primerih alergijskih obolenj ob arhivskem delu (Peter MCLELLAN in Gordon P. BAKER) ter problematiko mikrofilmanja velikih risb (C. Frank POOLE).

Letnik 29, št. 1–4, 1966, (ZAL), obseg 572 strani

Št. 29/1 je namenjena pretežno dokumentaciji gospodarstva, med tehnološkimi novostmi pa problemom avtomatizacije v arhivih.

Št. 29/2 obravnava stanje na amerškem arhivističnem področju z vseh vidikov, od vzgoje in izobraževanja do metod modernega urejanja arhivov in "lova" za ame-

riškimi arhivi v Sovjetski zvezi. Med abstrakti je spet naše glasilo ARHIVIST XIV/1964, št. 1/2.

Št. 29/3 prinaša tudi poročilo z izrednega kongresa ICA (MAS), ki je bil med 9. in 14. majem 1966.

Št. 29/4 prinaša avstralski vidik obravnave arhivskega fonda, avtor je Peter J. SCOTT.

Letnik 30, št. 1–4, 1967, (ZAL), obseg 640 strani

Večina člankov v št. 30/1 je namenjena arhivskemu delavcu. Bibliografija prinaša prispevke v letu 1965, med abstrakti pa je ARHIVIST XII/1962, št. 2 in XIII/1963 št. 1/2.

Prispevki v št. 30/2 obravnavajo problematiko avtomatizacije v arhivih in rokopisnih zbirkah.

Št. 30/3 je posvečena arhivskim zbirkam umetnin. Med tehničnimi novostmi je prispevek o ohranitvi filmskega gradiva (Jon M. CALHOUN) in trajnosti trelj laminacijskih vlaken (W. J. BARROW in Ann M. CARLTON).

Med abstrakti najdemo prvič VJESNIK HARIP X, 1964–65.

Letnik 31, št. 1–4, 1968, (ZAL), obseg 428 strani

Št. 31/1 kot zanimivost objavlja med tehničnimi novicami pregled dejavnosti na področju avtomatizacije v arhivih in rokopisnih depojih v ZDA in Kanadi (avtor Frank G. BURKE).

Št. 31/2 prinaša razprave o izobraževanju arhivskih in bibliotekarskih delavcev. Med tehničnimi novicami pa je še članek o obstojnosti laminacijskih vlaken (BARROW in CARLTON).

Št. 31/3 je posvečena arhivom koledžov in univerz in bibliografiji objav v letu 1966. Med poročili o revijah je ponovno ARHIVIST XV/1965, št. 1–2. (C. CHARLICK).

V tem snopiču se začneja nova rubrika o splošnih rokopisnih zbirkah, kjer društva, institucije in posamezniki lahko objavijo, kakšno gradivo imajo. V teh letih se je rubrika objav, ponudb in povpraševanja po kadrih zelo razvila.

Letnik 32, št. 1–4, (ZAL), 1969, obseg 420 strani

Letnik prinaša vrsto člankov od pogledov na ustne vi-re do t. i. stranskih proizvodov, ki so rezultat računalniške obdelave arhivskega gradiva.

V tem letu poročajo tudi o ARHIVISTU 1966–1976, št. 1–4 (L. K. B.).

Letnik 33, št. 1–4, 1970, (ZAL), obseg 472 strani

Št. 33/1 prinaša članke o arhivskem gradivu guvernerjev in problematiki arhivske terminologije za posamezna področja.

Prinaša tudi podrobno poročilo s 33. redne letne skupščine SAA (8. – 10. 10. 1969).

Št. 33/2 poroča o edinstvenem projektu, ki bo vzročno v celoti obdelal predvolilno kampanjo senatorja E. J. McCarthyja, saj je veljelo ohraniti vsak dokument tega delovanja za arhivsko zbirko, ki naj bi bila popolna.

Št. 33/3 prinaša pravila SAA, sprejeta oktobra 1964 z dopolnili ter razmišljanja o odnosu arhivar – bibliotekar. Zelo zanimiv je prispevek o nerokopisnih detajlih, najdenih v rokopisih avtorjev R. C. BERNERja in M. G. BETTISA. Objavljena je tudi bibliografija za leti 1967 in 1968.

33/4 – Med abstrakti v št. 33/4 je ARHIVIST XVIII, št. 1–2/1968 (Cleveland E. COLLIER).

Letnik 34, št. 1–4, 1971, (ZAL), obseg 451 strani

Predsednik SAA v št. 34/1 razmišlja o neaktivnosti članstva (Herman KAHN), Herbert FINCH pa razpravlja o upravljanju z rokopisi v velikih skladiščih. Patricia KENNEDY GRIMST predstavi arhive v Sovjetski zvezi. D. DELGADO pa poroča s 34. redne letne skupščine SAA.

Vedno bolj obširna postaja rubrika NEWS NOTES, v kateri Helen F. FINERAN podrobno poroča o dejavnostih SAA.

Št. 34/2 obravnava odnos arhivskega gradiva in podatkov iz njega. DODANA je tudi rubrika SEZNAM PUBLIKACIJ SAA, ki jih je še mogoče kupiti.

Št. 34/3 prinaša bibliografijo za leto 1967, poročilo o knjižnih strokovnih izdajah pa postaja vse obsežnejše.

Št. 34/4 v prispevku R. C. BERNER razčlenjuje odnos med katalogom in inventarjem rokopisov ter drugimi arhivskimi pomagali. (Med drugim iščejo tudi sodelaveca, ki bi znal srpski ali hrvatski jezik, ker ne morejo podati poročila o jugoslovanskih revijah).

Letnik 35, št. 1–4, 1972, (ZAL), obseg 504 strani

Predsednik Philip P. MASON v št. 35/1 opozarja, da je ameriška arhivistika na razpotju. Judith A. KOUCKY poroča s 35. redne letne skupščine SAA, M. H. FISHBEIN pa daje pregledno informacijo o oblikah strojnega jezika. Carl Charlich ponovno objavlja poročilo o GLASNIKU ARHIVA I DAR BIH, VIII/IX, 1968/69.

Razprave v št. 35/2 se nanašajo na arhive v deželah v razvoju. Vsebuje tudi abstrakt o jugoslovanskem časopisu ARHIVSKI PREGLED II/1969 in VJESNIK HARIP XV/1970.

Št. 35/3/4 je dvojna. Prinaša razpravo E. POSNERJA, kjer obravnava srednjeveške arhive islama, Jue A. TAYLOR razmišlja o arhivskem gradivu in pouku zgodovine, Everet O. ALLDREDGE o inventarizaciji gradiva, uskladiščenega na magnetnih trakovih (daje tudi primer kartoteke GSA form). V tem snopiču je objavljena tudi bibliografija za leto 1970. R. M. WARNER podaja pregled o arhivskem gradivu izobraževanja v ZDA in Kanadi. Vsebuje abstrakt o Arhivistu XIX/1969, št. 2 (C. CHARLICK).

Začenja se združena rubrika (mednarodnih vesti (INTERNATIONAL NEWS NOTES).

Letnik 36, št. 1–4, 1973, (ZAL), obseg 650 strani

Novost je, da je to leto predsednik SAA iz Kanade Wilfred J. SMITH. Spremenjen je tudi ovitek, naklada pa se je povečala na 2780 izvodov. Nastale so spremembe tako v oblikovnem kot v vsebinskem pogledu.

Št. 36/1 je namenjena pravosodni, zakonski in sodni dokumentaciji. Patricia KENNEDY GRIMSTED prikaže razvoj regionalnih arhivov v Sovjetski zvezi. Že v tem snopiču je rubrika Na mednarodni sceni, prizorišču združena z rubriko poročil o mednarodnih strokovnih revijah v eno rubriko MEDNARODNE NOVICE IN POROČILA. V tej številki je revija SLOVENSKA ARHIVISTIKA V/1, 1970 uvrščena med jugoslovanske revije, namesto med češke (poročilo je pripravil J. G. SVOBODA).

Št. 36/2 je namenjena preglednim študijam o vprašanju žensk v ZDA (v arhivih, na univerzah, v javnosti ...) (več avtorjev). Podobno je tudi poročilo s 36. zasedanja SAA leta 1972 (Hermann J. VIOLA), prav tako tudi delovno poročilo z zborovanja. Med abstrakti je naš ARHIVIST XX/1970, št. 1 (C. CHARLICK).

V št. 36/3 je najvažnejši prispevek bibliografije za leto 1971.

Št. 36/4 prinaša obsežno poročilo z mednarodnega kongresa arhivov v Moskvi leta 1972 (Morris RIEGEL).

Letnik 37, št. 1-4, 1974, (ZAL), obseg 661 strani

Najnovija rubrika NEWS NOTES je seznaniti bralce z novitetami na vseh področjih arhivske dejavnosti, tako vsebinsko kot teritorialno. Zelo se je povečal tudi obseg poročil o novih knjižnih izdajah. V prispevkih o tehničnih vprašanjih pa se avtorji vedno bolj poglobljajo v nepapirne sisteme ohranjanja zgodovinskih informacij (mikrofilmi, računalniki ...).

Št. 37/1 objavlja pregleden esej o kvantifikaciji novejših ameriške zgodovine (J. M. CLUBB); J. E. THEXTON razmišlja o arhivskih možnostih za delo s strojnokodiranimi dokumenti (z dokumenti, ki so stroju čitljivi). Patric MCLAUGHLIN predstavlja ameriško revolucijo na zemljevidih. H. VIOLA pa povzema najnovejša pisanja o ameriških Indijancih. Zanimiv je prispevek P. BARTKOVSKÉ in W. SAFFADYja o politični in pisarniški opremljenosti arhivskih zgradb (Shelving and Office Furniture). Komite za arhive koledžov in univerz objavlja v tem snopiču svojo prvo bibliografijo.

Vsi prispevki v št. 37/2 obravnavajo arhivske in zgodovinske preglede, objavljene in še neobjavljene inventarje, v nekaterih ameriških zveznih državah.

Karly WINN v št. 37/3 razmišlja o statusu rokopisne kopije pred izidom literarnega dela. Virginia P. STEWART pa o problemu zaupnosti v osebnih zadevah na dokumentu. V tem snopiču je prvič objavljen tudi prispevek skupine avtorjev o osnovni arhivski terminologiji (Glossary). Podana je tudi obširna bibliografija za leto 1972.

Št. 37/4 prinaša zgodovinske študije in predstavitev švicarskih arhivov (Ulrich HELFSTEIN) ter programiranje arhivskih zgradb. Poročajo tudi o ARHIVISTU XX, XXI in XXII 1971/72, št. 1-2 (C. CHARLICK).

Letnik 38, št. 1-4, (ZAL in ASRS), 1975, obseg 626 strani

Gerald HAM v št. 38/1 v prispevku THE ARCHIVAL EDGE razmišlja o vlogi arhivov pri vseobsežnejšem dokumentarnem gradivu. Zanimiv je prispevek o avtomatski obdelavi podatkov in arhivih SELECTED PUBLICATIONS ON ADP avtorja Meyerja H. FISHERJA; bibliografija, ki navaja 163 izbranih del s področja AOP, ki so izšla v angleškem jeziku.

Št. 38/2 nadaljuje s prispevkom o univerzitetnih arhivih v Angliji (Colin A. McLAREN). J. J. BLENDON pa utemeljuje obstoj le-tih. W. F. BIRDSALL v svojem prispevku prikaže zanimiv odnos med zgodovinarji in arhivarji v obdobju od leta 1909 od 1935. Charles ZIEGER daje pregled arhivske prakse kot je prikazana v poglavjih mednarodnih informacij v ameriški enciklopediji (1970). Med abstrakti je VJESNIK HARIP XVIII/1973, in ARHIVIST XXIII, 1973, št. 1-2 (C. CHARLICK).

Št. 38/3 obravnava dokumentarno gradivo, ki nastaja pri javnih delavcih (državnih uradnikih). Povzema bibliografijo za leto 1973. Poroča o ARHIVISTU XXIV/1974, št. 1.

Št. 38/4 snopiča v Zgodovinskem arhivu Ljubljana ni, je pa v Arhivu SRS. Prvi trije prispevki govore o varnosti arhivskega gradiva pred krajo in prepodajo ukradenih dobrin (Archival Security: NEW SOLUTIONS TO AN OLD PROBLEM). Avtor Philip P. MASON našteva

nekaj osnovnih vrst najnujnejših ukrepov v čitalnici. ARCHIVAL SECURITY AND INSECURITY (avtor John M. KINNEY) opozarja na dejstvo, da raziskovaleem arhivskega gradiva ne moremo povsem zaupati. Krajo je bolje preprečevati kot pa iskati izgubljeno gradivo. Maksimalno čuvanje, največja možna dostopnost in odprtost ter udobnost raziskovaleev pri proučevanju so tri med seboj tesno povezane komponente. Ann MORGAN CAMPBELL v tretjem članku THE ARCHIVAL SECURITY PROGRAM OF THE SAA predstavi osrednji raziskovalni program s tega področja.

Alan REITMAN v prispevku FREEDOM OF INFORMATION AND PRIVACY THE CIVIL LIBERTARIAN'S DILEMMA razmišlja o mejnosti proste dostopnosti informacij in ustavne zaščite državljskih pravic. Oboje je neizogibno. V nadaljevanju našteva nekaj primerov iz sodne prakse.

Naslednji sklop referatov zadeva genealogijo. David E. KYVIG v sestavku FAMILY HISTORY NEW OPPORTUNITIES FOR ARCHIVISTS razlaga pomen tovrstnih raziskav za proučevanje družbene zgodovine in zgodovine v najširšem pomenu besede. Z zbiranjem družinskih fondov in študij o družinah arhivarji k objektivnemu prikazu zgodovine lahko mnogo prispevajo. Kirk JEFFREY v prispevku VARIETIES OF FAMILY HISTORY označuje genealogijo kot pomožno zgodovinsko vedo. Mnoga pomembna dela so že izšla na področju kulturne zgodovine, demografije, zgodovine same, sociologije in drugih ved. V ameriških družinskih prikazih zgodovine bo ostala mejna doba 19. stoletje kot zarez med predmoderno in moderno družino. Avtor David H. CULBERT sklene to skupino razprav s prispevkom FAMILY HISTORY PROJECTS. THE SCHOLARLY VALUE OF THE INFORMAL SAMPLE, kjer opozori na svoja navodila in vprašalnike za zbiralce—študente, ki bi želeli raziskovati svoje korenine (delo je izšlo leta 1973). Odtlej je bogata zbirka odgovorov na ta vprašanja na univerzi v arhivskem rokopisnem oddelku. V nadaljevanju komentira nekaj primerov zbranih podatkov o družinskih zgodovinskih virih.

Pregled knjižnih izdaj zajema predstavitev 12 novih izdaj s področja ameriškega zgodovinskega pisarstva. Notice o novih izdajah prinašajo med drugimi tudi vest o izidu Vodnika po jugoslovanskih knjižnicah in arhivih avtorjev S. Jovanovića in M. Ronjića. Med seznamom knjig, ki so prispele v uredništvo, pa je vrsta publikacij z vseh celin. Tehnične novosti tokrat prinašajo nekaj novitet na področju izboljšave obstojnosti in zaščite arhivskega gradiva ter njegove uporabe. Z mednarodnega področja poročajo o novostih v Vietnamu, o aktivnostih Unesca in dejavnosti MAS. Abstrakti, ki prinašajo povzetke brazilskih, zahodnonemških, italijanskih, panamskih, romunskih, španskih in venezuelskih glasil, ponovno poročajo tudi o izidu našega ARHIVISTA XXIV/1974, št. 2. Med noticami v rubriki NEWS NOTES so poleg novitet v posameznih ameriških arhivih in bibliotekah tudi pozivi vsem, ki v uredništvo še niso javili svojih dopolnitev, naj to nemudoma storijo. Kanadski arhivi predstavljajo svoje nove pridobitve, cerkveni arhivi in arhivska združenja najavljajo svoja srečanja. Novi projekt o dvestoletnici ameriške zgodovine objavlja seznam svojih 35 najiminentnejših avtorjev iz vseh zveznih držav.

Letnik 39, št. 1-4, 1976, (ZAL), obseg 552 strani

Naklada je povišana na 3402 izvoda. Na željo bralcev je uvedena nova rubrika THE BOOKSHELF, kjer poro-

čajo o novitetah na strokovnem področju, ki jih je mogoče že kupiti, in zadevajo upravljanje z arhivskimi in rokopisnimi zbirkami.

V uvodu št. 39/1 je predstavljen predsednikov govor na 38. redni letni skupščini SAA, ki je bila od 30. septembra do 31. oktobra 1975 v Philadelphiji: James B. RHOADS: ONE MAN'S HOPES FOR HIS SOCIETY, HIS PROFESSION, HIS COUNTRY. Namenjen je 200-letnici ameriške neodvisnosti. Larry STECK in Frances BLOUIN v razpravi HANNAH LAY & COMPANY: SAMPLING THE RECORDS OF A CENTURY OF LUMBERING ugotavljata, kaj vse se lahko zgodi z dokumentacijo v sto letih z vsemi mogočimi lokacijskimi preniki. Zato sta se odločila za ohranitev le tistega dokumentarnega gradiva, ki omogoča raziskovalcu: a/ dober pregled nad zgodovino firme in b/ dober vpogled v dejavnost in pomen firme v posameznih časovnih obdobjih. John WOODROW PRESLEY se v prispevku A METHOD OF VERSO DESCRIPTION posveča rokopisnemu gradivu, kjer je samo hrbtna stran dokumenta vidna, na primeru ohranjene dokumentacije literata Roberta Gravesa. Sledi obširno poglavje pregleda knjižnih izdaj. Mednarodno sodelovanje je omenjeno v poročilu o 11. karibski arhivski konferenci od 27. do 31. oktobra 1975 (avtor Oliver Wendell HOLMES). V abstraktnih poročajo o publikacijah s Kube, iz Argentine, Belgije in Francije. Na tehnične novosti tokrat opozarjajo v poročilu o projektu PAPER RESEARCH PROJEKT, večjem kvarjenju barvnih filmov v primerjavi s čmo-belimi in novice za restavratore zgodovinskega fotografskega materiala. NEWS NOTES prinaša le nekaj obvestil, rubrika SAA pa obširno poročilo o dejavnosti združenja.

39/2 – Celotna št. 39/2 je namenjena restavriranju in konserviranju, vzdrževanju fotografskega gradiva in filmu.

Prinaša tudi obsežno bibliografijo leta 1974. V rubriki REVIEWS prinaša še Briefly Noted in Other Books Received, ki jih le navaja. Daje abstrakte belgijskih, italijanskih, francoskih, romunskih in španskih strokovnih glasil. Med tehničnimi novostmi pa prinaša članke o fotokopiranju, mikrofilmu in drugih nepapirnih tehnikah. News Notes prinaša kratka obvestila ameriških institucij, SAA pa obsežnejše poročilo o dejavnosti združenja. Končuje se s FORUMom, uredniškim obvestilom.

Št. 39/3 je namenjena programu internacionalizacije arhivske službe v letih 1945–1950 (Oliver W. HOLMES), petindvajseti obletnici MAS (Morris RIEGER), dokumentarnemu gradivu OZN (Ofra D. CORE), priseljevanju v ZDA (R. M. WARNER in Francis BLOUIN) ter mednarodnemu napredku na področju mikrofilmanja (A. H. LEISINGER Jr.), M. E. CARROLL razpravlja o NATISU kot mednarodnem informacijskem sistemu, W. I. SMITH pa poroča o pomoči ICA deželam v razvoju. Sledijo stalne rubrike poročil in strokovnega branja. Z mednarodnega področja prinaša novice iz Guatemale, Velike Britanije, poroča pa tudi o strokovnih revijah iz Brazilije, ČSSR, ZRN, Romunije in Italije, končuje pa z obširnim poročilom SAA.

Prvi članek v št. 39/4 je polemičen. Lester J. CAPPON v prispevku THE ARCHIVIST OF COLLECTOR obravnava arhiviste in restavratore kot zbiralce arhivskih dokumentov in zbirk. V naslednjem članku TWO EXPERIMENTS IN AUTOMATED INDEXING: THE PRESIDENTIAL PAPERS AND THE PAPERS OF THE CONTINENTAL CONGRESS Marion M. TORCHIA

prikaže prerez težav pri prvih poskusih računalniške obdelave obelih fondov v različnem časovnem obdobju. John A. FLECKNER v prispevku COOPERATION AS A STRATEGY FOR ARCHIVAL INSTITUTIONS poudarja nujnost sodelovanja po strokovni in človeški strani, če naj bo delo uspešno. Navaja in komentira zanimivo bibliografijo del, ki obravnavajo to sodelovanje na bibliotekarskem in na arhivskem področju. Harly P. HOLDEN v članku STUDENTS RECORDS, THE HARVARD EXPERIENCE prvič daje prerez študentske dokumentacije na tej univerzi od leta 1890 dalje in opozarja na množico bolj ali manj uporabnega dokumentarnega gradiva. Razprava Richarda N. JULIANAja THE USE OF ARCHIVES IN THE STUDY OF IMMIGRATION AND ETHNICITY je zanimiva tudi po tem, ker bogato citira že objavljena dela s tega področja. Ronald L. FILIPPELLI kot odgovorni raziskovalec zapisov po ustnih virih v članku ORAL HISTORY AND THE ARCHIVES polemizira z oponenti tovrstnega zgodovinskega vira (intervjuji, rokopisi, dnevniki, spomini ...). Sam, sicer arhivist, ga smatra za pomemben dopolnilni vir osnovnemu arhivskemu gradivu. Predlaga le sodelovanje glede metodologije pristopa. V zadnjem strokovnem prispevku NARS, THE POLITICS OF PLACEMENT Walter ROBERTSON, Jr., ki je bil v ameriškem državnem arhivu od leta 1941 pa do upokojitve v letu 1975, razmišlja o odnosu NARS in GSA ter daje zgodovinski pregled obeh služb od ustanovitve dalje. Razmišlja tudi o statusu arhivske službe v ZDA. V rubriki poročil o knjigah so tudi novice o najnovejših izdajah, za katere še ni izdelanih poročil, sledi pa seznam dospelih publikacij.

Med tehničnimi zaznamki je predstavljen članek Marca R. D'ALLEYRANDA MICROFILMING CONTINUOUS TONE MATERIALS. Z mednarodnega področja poroča o novostih v kanadskih arhivih, gradnji danskega arhivskega centra, novicah iz Velike Britanije, Nove Zelandije, Norveške in Sovjetske zveze. Med abstrakti pa poroča o belgijskih, brazilskih, čehoslovaških, francoskih in novozelandskih revijah.

Rubrika News Notes tega snopiča je sestavljena iz novice o dogodkih, novih programih, novih odprtih arhivov, novih publikacijah, izobraževanju in ostalih novic o stroki in iz nje.

The Forum je namenjen pismom uredniku in njegovim odgovorom.

Letnik 40, št. 1–4, 1977, (ZAL), obseg 508 strani

Prvi članek v št. 40/1 prinaša predsedniški nagovor na 39. letni skupščini SAA septembra 1976 (A BECOMING REGARD TO POSTERITY). Paul G. SIFTON, specialist za zgodovino zgodnjameriškega obdobja, predstavlja pregled nad proveniencami fonda T. Jeffersona (THE PROVENANCE OF THE THOMAS JEFFERSON PAPERS). Dokumentacijo sledi od prvih naslednikov pisne zapuščine dalje. Predvideva, da bo ob končni prezentaciji obsegala 40 do 50 knjig.

Razprava Terryja ABRAHAMA NUCMC AND THE LOCAL REPOSITORY (NUCMAC – National Union Catalog of Manuscript Collections) se nanaša na delo od nastanka te katalogizacije dalje, saj ob 11. knjigi vsebuje že 31.256 predstavljenih enot v 883 skladišnih prostorih. V prispevku odgovarja na izzive in kritike nekaterih avtorjev, ki nimajo razumevanja za tako katalogizacijo rokopisnega gradiva. David B. POOTS v sestavku COLLEGE ARCHIVES AS WINDOWS ON AMERICAN SOCIETY omenja razne vrste dokumentacije, ki nastaja pri

poslovanju koledžov in ugotavlja njeno uporabnost pri proučevanju nacionalne zgodovine z več zornih kotov. Prispevek Philipa W. BUCHENA *SECRETS OF HISTORY AND THE LAW OF SECRETS* je nagovor svetovalca predsednika G. R. Forda na zborovanju SAA in AHA (AHA – Združenje ameriških zgodovinarjev) decembra 1976. O arhivskem izobraževanju ob delu in iz dela govori prispevek Franka B. Evansa, specialista za arhivske programe pri UNESCO v Parizu (*POST-APPOINTMENT ARCHIVAL TRAINING, A PROPOSED SOLUTION FOR A BASIC PROBLEM*). Začne s pregledom od prve konference arhivskih delavcev v ZDA leta 1909, ki je potekala pod okriljem ameriškega zgodovinskega društva do leta 1934, ko so bili ustanovljeni prvi državni arhivi v ZDA, pa do leta 1936, ko je bila ustanovljena neodvisna SAA in si je zadala prvo nalogo – izobraževanje arhivskih delavcev. V nadaljevanju predstavi štiri desetletja prizadevanj in rezultatov arhivskega izobraževanja v ZDA. Med pregledi novih izdaj sta zanimivi predstavitvi Trudy HUSKAMP PETERSON *ARCHIVARIA I*, št. 1 in 2, Winter 1975–1976, izšlo poleti 1976; revija je začela izhajati na pol leta kot glasilo Združenja kanadskih arhivarjev. Novo je tudi glasilo *Mid-Western Archivist*, polletna izdaja MAC (*Mid-Western Archives Conference*) v ZDA. Povzema prvi letnik št. 1. in 2.

Tehnološke novosti se nanašajo na notico o izdelavi arhivskih barvnih, separatnih negativov z večjo obstojnostjo, o japonskem modelu fotografskih zapisov na kasetnem traku, o videodisku ...

Z mednarodnega področja prinaša novice o delu MAS, o novostih iz Avstralije, Kanade, Velike Britanije, Indije in Nove Zelandije. Abstrakti povzemajo glasila iz Francije, Indije, Sovjetske zveze ter povzetke skandinavskih, južnoafriških in španskih glasil. *News Notes* prinašajo skrbno izbrana kratka poročila iz ameriških institucij.

SAA prinaša podrobno poročilo s srečanja ob 10-letnici v Washingtonu, D-C – leta 1976.

V prvem prispevku št. 40/2 Frazer G. POOLE SAME ASPECTS OF THE CONSERVATION PROBLEM IN ARCHIVES ugotavlja, da je ves razvoj pri pocenitvi izdelave papirjev povzročil neprecenljivo škodo kvaliteti in obstojnosti papirja. V nadaljevanju predlaga izboljšanje nekaterih pogojev, da se učinek škode zmanjša, navaja novosti pri tehniki konserviranja in predlaga ukrepe za uspešnejše ohranjanje arhivskega gradiva. Max J. EVANS v razpravi *HANDLING PHOTOGRAPHS IN THE LDS CHURCH ARCHIVES* predstavlja izredno bogato mormonsko fotografsko kulturno dediščino in možnost njene uporabe v raziskovalne namene. Mary S. PEARSON in Robert S. LAFORTE v referatu *THE EYES OF TEXAS, THE TEXAS COUNTY RECORDS INVENTORY PROJECT* obrazložita regionalni projekt za inventarizacijo in uskladičenje teksaskih zgodovinskih virov. Zanimiv je prispevek Davida LEVINA *THE MANAGEMENT AND PRESERVATION OF LOCAL PUBLIC RECORDS, REPORT OF THE STATE AND LOCAL RECORDS COMMITTEE*, v katerem povzema anketo, ki jo je komite SAA izvedel v petdesetih ameriških zveznih državah. Skupina avtorjev v razpravi *THE NHPRC AND A GUIDE TO MANUSCRIPT AND ARCHIVAL MATERIALS IN THE UNITED STATES* predstavi nov vodič, ki bo ob dveh temeljnih delih *National Union Catalogue of Manuscript Collections* in *A Guide to Archives and Manuscripts in the United States* razis-

kovalcu omogočal boljši in kompleksnejši pristop k identifikaciji zgodovinskega gradiva in k institucijam, ki ga hranijo. Ilkrti poroča o dotodanjih rezultatih dela na tako obsežnem programu (NHPRS – National Historical Publications and Records Commission).

Sledi obsežna bibliografija objavljenih del za leto 1975. Med pregledi knjig je zanimivo poročilo R. D. FREDERICKA *WORLD WAR II, AN ACCOUNT OF ITS DOCUMENTS* (na str. 241) in Richarda H. LYTLA o srečanju *SPINDEX II*, na Cornell University v Ithaci, N. Y. (na str. 244/45).

Z mednarodnega področja so novosti z zasedanja ICA za Afriko, z zasedanjem FID, programi UNESCO ter novosti iz kanadskih arhivov.

Pri abstraktih so poročila o glasilih iz Argentine, Francije, ZRN, Mehike, Južnoafriške unije, Švice in Venezuele.

Posebnost tega snopiča je odločitev, da bo odtelj v vsaki aprilski številki letnika objavljen seznam projektov novih dokumentarnih izdaj; poziva vse, ki imajo kakršnekoli dokumente, ki bi prispevali k izpopolnitvi izdaje, naj to sporoče vodjem projektov (projekti izdaje zgodovinskih virov).

NEWS NOTES bo odslej razdeljen na tri dele: a) vesti o novih raziskovalnih programih, publikacijah, izobraževanju, arhivskih srečanjih in drugih zanimivostih za člane SAA, b) zanimivosti o novih pridobitvah in c) novosti pri cerkvenih arhivih. Na koncu je še vabilo predsednika na konvencijo v Salt Lake City in interna obvestila SAA. Snopič se končuje s pismi bralcev.

Strokovni del št. 40/3 je namenjen tematskemu poročilu s posvetovanja pri delu na raziskovalnem projektu o določanju zgodovinskega gradiva *SETTING PRIORITIES FOR HISTORICAL RECORDS*, ki je delovalo v osmih programskih sklopih. Zajema povzetke referatov in diskusij naslednjih sklopov: uvodno opozorilo Edwarda WELDONA *SETTING PRIORITIES FOR THE PRESERVATION AND USE OF HISTORICAL RECORDS*, pregled skupine avtorjev *SURVEYS OF HISTORICAL RECORDS, INTELLECTUAL CONTROL OF HISTORICAL RECORDS, PROFESSIONAL ARCHIVAL TRAINING, CONSERVATION AND PRESERVATION OF HISTORICAL RECORDS, PRESERVATION AND USE OF STATE AND LOCAL RECORDS, ARCHIVAL RESEARCH CENTERS* in povzetek stanja *THE STATE OF HISTORICAL RECORDS*.

Poročilo o novih knjižnih izdajah sledijo zabeležke o dosežkih pri obnovi filmskega gradiva in črno-belih negativov, kjer avtorji opišejo celo tehnološki postopek in materiale, ki jih uporabljajo.

Z mednarodnega področja so novice o UNESCO, iz kanadskih arhivov, Velike Britanije, Izraela in Nove Zelandije.

Med abstrakti so glasila ICA *Archivum*, glasila iz Francije, Brazilije, ČSSR, s Finske, iz ZRN in Španije. NEWS NOTES je že po novem razdelilniku.

V uvodni razpravi št. 40/4 *THE DISCIPLINE OF HISTORY AND THE EDUCATION OF THE ARCHIVIST* Hugh A TAYLOR predstavlja zametke programa SAA o izobraževanju arhivskih delavcev, zlasti na naslednjih področjih: a) vrste arhivov, arhivska tehnika, metodologija, terminologija, zakonodaja, upravna zgodovina, paleografija in diplomatika; b) zajemanje arhivalij v javnem in zasebnem sektorju obenem s tehniko in strategijo tega pridobivanja; c) vse v zvezi z razvrščanjem in urejanjem, vključno z arhivskimi pripomočki; d) upora-

ba arhivskega gradiva v najširšem smislu; e) hranjenje arhivov, vključno z uporabljanjem in načrtovanjem. Dodano je tudi poročilo o laboratorijski praksi.

Avtor Ronald L. FILIPPELLI v prispevku COLLECTING THE RECORDS OF INDUSTRIAL SOCIETY IN GREAT BRITAIN. PROGRESS AND PROMISE povzema izkušnje, ki si jih je pridobil med enomesečnim bivanjem v Modern Record Centre na univerzi Warwick. Tretji povzetek, ki ga je pripravil Gary D. SARETZKY NORTH AMERICAN BUSINESS ARCHIVES, RESULTS OF A SURVEY, prinaša izkušnje poskusa dopolnitve seznama sodobnih poslovnih arhivov, ki je bil objavljen v publikaciji SAA Directory of Business Archives in the United States and Canada. Poroča o vprašalniki in rezultatih obdelave tega vprašalnika, poslanega na naslove 2000 podjetij in korporacij. Walter BRAHM v prispevku A REGIONAL APPROACH TO CONSERVATION, THE NEW ENGLAND DOCUMENT CONSERVATION CENTER poroča o dosežkih in problematiki na področju regionalnega ohranjanja arhivske dokumentacije. Center je bil ustanovljen za območje zveznih držav ZDA: Connecticut, Maine, Massachusetts, New Hampshire, Rhode Island in Vermont.

Snopič končuje področje razprav z razmišljanji Williama W. MOSSA ORAL HISTORY, AN APPRECIATION, kjer avtor predstavlja pet stopenj opredeljevanja do izbora ustnih virov kot dokaznega gradiva pri vrednotenju določenih zgodovinskih dejstev. Obravnavanje ustnih virov terja zelo dobro pripravljenost avtorja, raziskovalca, zbiralca in analitika, prav tako pa tudi dajalca informacij.

Pregledi prinašajo Mednarodni naslovnik arhivskih ustanov, ki ga je povzela Patricia KENNEDY GRIMSTED, sledijo druga dela, ki so vodniki po rokopisnih zbirkah, vodniki po virih novejših zgodovine posameznih področij in predmetni indeks lokalne fotografske zbirke.

Notice prinašajo novosti, prispele v uredništvo, a so še neocenjene. Vedno obširnejša pa postajata rubriki OTHER BOOKS RECEIVED in tudi PROFESSIONAL READING, ki opozarjata na arhivske prispevke v drugih strokovnih revijah. Novice o tehnoloških dosežkih v tem snopiču so osredotočene na videodisk, Mikrografski adresar, napravi ESS (Electronic Still Store) za varno skladiščenje vseh vrst fototehničnih izdelkov, prinaša vest o izdelavi nove bele fluorescentne svetilke brez ultravijoličnega žarčenja, uvedbi mikročitalca z veliko povečavo, izidu 5. številke ICA Microfilm Bulletin, proizvodnji PIC (Planetary Instant Microfilm Camera), ki v dveh minutah reproducira 14 posnetkov v celoti. Ne potrebuje temnice, vodovodne instalacije in ventilacije. Namenjene so tudi ostalim mikronapravam, čitalcem in reprotelniki.

Z mednarodnega področja poroča o novostih pri projektih UNESCO ter kanadskih in britanskih arhivih in centrih.

Abstrakti prinašajo povzetke belgijskih, brazilskih, bolgarskih, francoskih, zahodnonemških in britanskih glasil:

Kratka obvestila, vesti SAA in Forum končujejo snopič in s tem 40. letnik.

Letnik 41, št. 1-4, 1978. (ASRS), obseg 500 strani

41/1 - Uvodni prispevek je namenjen predsednikovemu govoru (Robert M. WARNER: THE PROLOGUE IS PAST) ob zaključku mandata, ki ga pri SAA volijo le za eno leto, vsakega oktobra. Poudarek je na ločitvi pred-

sedniškega arhivskega gradiva od predsedstvene knjižnice, če naj to ne ostane "drag fosil z omejeno uporabnostjo tako za raziskovalce kot za arhivsko stroko".

Sledi poročilo Michaela MCREYNOLDSa z naslovom ARCHIVAL REVOLUTION OF EVOLUTION: THE 8th INTERNATIONAL CONGRESS ON ARCHIVES, s sočasnega srečanja MAS in zborovanja SAA, ki se ga je skupno udeležilo cca 1400 arhivskih delavcev. Tema zborovanja ICA je pogojeval literarni razvoj in spremembe v arhivski tehniki in teoriji. Za udeležence ICA iz dežel v razvoju, ki jim nove tehnike, zlasti avtomatizacija in kompjuterizacija v administraciji niso bile blizu, je bil organiziran celo seminar za seznanjanje s to tehniko. Na tem zborovanju ICA je bil osvojen tudi program medn. fonda za arhivski razvoj (IADF) pri UNESCO, za pomoč članicam v razvoju. Diskutanti iz DVR so opozarjali na problem arhivskega gradiva, ki so ga s seboj odnesli bivši kolonizatorji. Ta in še mnoga druga vprašanja so obravnavali na konferenci UNESCO I. 1976 v Nairobiju. Dana je bila tudi pobuda za široko vključitev DVR v MAS. Referati in diskusije so izšle kot 25. zvezek ARCHIVUM (glasila MAS), za leto 1978. Za ameriške tako kot za neameriške udeležence likratnega zborovanja je bila po mnenju avtorja edinstvena prilika spoznati in primerjati ameriško tehniko z izvenevropsko in evropsko tradicijo. Prispevek Williama S. PRICE, Jr. (N. C. v. B. C. WEST, JR.) prikazuje kronologijo dogodkov v zadevi B. C. West, t. j. sodni postopek v zvezi s prodanim pismom predsednika Washingtona, očitno last državnega arhiva, ki se je po mnogih peripetijah končno vrnilo v arhivski fond, kamor je sodilo. Richard STRASSBERG v razpravi o uporabi razkužil v arhivskih depojih (THE USE OF FUMIGANTS IN ARCHIVAL REPOSITORIES), po objavljenih virih ugotavlja, da poleg naravnih nesreč, ki prizadenejo arhivsko gradivo, le-to uničuje tudi sto že poznanih različnih vrst glivic in preko 70 vrst mrčesa, saj se prehranjujejo s celuloznimi vlakni v papirju, s škrobnimi lepili živalskega izvora, z usnjenimi vlakni knjižnih vezav. Med vrstami plesni so za arhivske delavce najbolj zanimive tiste, ki sodijo v družino zaprtotrosnic in iz družine nepopolnih glivic. Celotna razprava je zanimiva tudi zato, ker citira in komentira mnogo dotlej objavljenih najsodobnejših del in odkritij o metodah konzervacije arhivskega in knjižničarskega gradiva. Opozarja na uporabo in našteva razne vrste preizkušenih uporabnih razkužil za posamezne vrste škodljivcev.

Francis X. BLOUIN, Jr. v razpravi THE RELEVANCE OF THE CASE METHOD TO ARCHIVAL EDUCATION AND TRAINING opozarja na večletne razprave o tem ali je skrb za arhivsko gradivo, vključno z rokopisi umetnost, obrt ali znanost. Ker arhivarji sestavljajo specifično skupino, bi bilo temu primerno potrebno prilagoditi programe vzgoje in izobraževanja arhivistov. Ti naj bi bili grajeni na induktivni metodi, s proučevanjem različnih sorodnih primerov, ker se tako najbolj izostril in razvije sposobnost samostojnega mišljenja in analitičnega pristopa. To, t. i. "case method" primerja z razvojem pravnih in ekonomskih znanosti. Tudi arhivska stroka mora biti življenjska in sodobna. Kot učni pripomoček priporoča arhivsko vadnico, ki bi jo z razvojem stroke tudi sproti ažurirali.

Sledijo ocene del, ki so jih v uredništvu prejeli od domačih in tudi avtorjev. V nadaljevanju člani uredništva poročajo o najnovejših publikacijah, navajajo kratko vsebino in sporočajo, kje jih je mogoče naročiti. Ob zaključku strokovnega dela navajajo še zanimive publikacije, ki

jih je SAA dobil, a niso bile ocenjene. Mnogo zanimivega prinaša rubrika o tehničnih vprašanjih, ki jo bom za prihodnje letnike podrobneje predstavila. V tem sklopu je tudi povzetek obsežnega raziskovalnega skupinskega dela PREPARATION OF SOLUTIONS OF MAGNESIUM BICARBONATE FOR DEACIDIFICATION. V rubriki o mednarodnih dogajanjih urednik poroča o srečanjih in raziskovalnih projektih na področju arhivske dejavnosti. Prav tako predstavi znanstvene revije iz Brazilije, Francije, ZRN, Romunije in Venezuele. Pred zaključkom so še obvestila in vesti o dogodkih, razpisi, izobraževanje, kar zanima člane SAA. Zanimiva je tudi rubrika, kjer poročajo o dostopnosti fondov v posameznih institucijah. Kot zadnje je izčrpno poročilo letne skupščine SAA (predsednika, blagajnika, odborov, ...) in povzetki poročil s tega zborovanja, ki je bilo v Salt Lake City, Utah med 4. in 7. oktobrom 1977.

41/2 – Znan zgodovinar William T. HAGEN se v uvodnem prispevku ARCHIVAL CAPTIVE – THE AMERICAN INDIAN z globoko prizadetostjo loteva problema arhivske dokumentacije ameriških domorodcev. Status Indijancev v ZDA opredeli nekako z besedami "biti Indijanec pomeni ne-Indijanska posest dokumentacije, iz katere drugi ne-Indijanski pišejo svoje poglede in njegovo zgodovino". Ugotavlja, da so Indijanci, kljub pogodbi iz leta 1946 še vedno vezani na pravnike, zgodovinarje in antropologe, ki niso njihovega rodu, za doseg svojih pravic na sodiščih. Zato apelira na vse arhivarje v ZDA, naj strpno in s spoštovanjem nudijo podatke in pomoč tudi redkim Indijancem, ki si "drznejši" sami iskati arhivske podatke o svojih plemeni v preteklosti in sedanjosti.

Tudi druga razprava Hermana J VIOLA – AMERICAN INDIAN CULTURAL RESOURCES TRAINING PROGRAM AT SMITHSONIAN INSTITUTION – se nanaša na proučevanje domorodcev in njihove zgodovine. Avtor je predstojnik državne antropološke arhivske zbirke v Smithsonianjevem inštitutu. Razlika je v tem, da avtor tu predstavlja program proučevanj od l. 1973 dalje, ko je bil sprejet in tudi finančno zagotovljeno izvajanje.

Naslednja razprava EDUCATION PROGRAMS: OUTREACH AS AN ADMINISTRATIVE FUNCTION, avtorice Elsie FREEMAN FREIVOGEL opozarja na možno širino arhivskih opravil. S pojmom "outreach" (doseg) označuje ne le reference (informacije v najširšem smislu besede), ki jo pripravi arhivski delavec za določenega uporabnika iz gradiva, ampak kot najširši pojem informacije za najširši krog (po interesu) interesentov od enostavnih razprav, pregledov, predavanj o konservaciji, do aktivnosti kot so interdisciplinarne konference, potujoče razstave, skupinske instrukcije, delo s pedagogi, seminarji za učitelje, predavanja o gradivu in z gradivom kot učilom, ali ciklusov predavanj po arhivskih virih za določeno temo ali obdobje. Tako široko obravnavano in pojmovano arhivsko delo je vzgojna ustanova, ne pa vreča, v katero se steka finančna miloščina. Tej širini dejavnosti primerno se morajo arhivi okrepiti tudi kadrovske s specialisti za posamezna področja dela. Za doseg takega učinka, mora biti opravljena študija o vrstah uporabnikov arhivskega gradiva. V nadaljevanju opisuje svoje izkušnje kot programskega vodje za izobraževanje v NARS (National Archives and Records Service).

Avtorica Ann E. PEDERSON v članku ARCHIVAL OUTREACH: SAA'S 1976 SURVAY podaja pregled an-

kete o takem "outreach" programu, ki so jo izvedli pri nekaterih vladnih arhivskih ustanovah, Združenju zgodovinarjev, na univerzah in pri privatnih ustanovah (bolj v smislu privatnih arhivskih in knjižnih zbirk, op. pr). Zanimivo je dejstvo, da teh dodatnih izobraževalnih programov ni bilo pri približno tretjini anketiranih državnih arhivov in univerz in pri več kot polovici privatnih knjižnic, ki hranijo tudi arhive, čeprav pa se skoraj vsi ukvarjajo s publicistično dejavnostjo. Anketo je izvedel leta 1976 Komite za "širšo" uporabo arhivskega gradiva, ki ga je imenovala SAA v letu 1975. Zaključna misel avtorice je, da lahko le odprti arhivi z mnogotero izobraževalno dejavnostjo vzbudijo in ohranjajo spoštovanje do stroke. Podaja tudi seznam kolektivnih članic. Prispevek Viki SANDOVE HISTORY RESOURCE UNITS FROM THE MINNESOTA HISTORICAL SOCIETY pripoveduje o treh zbirkah zgodovinskih virov kot vrste učnega pripomočka za različne stopnje izobraževalnega programa pouka zgodovine v tej zvezni državi. Prvi komplet iz serije so zgodovinski viri plemena OJIBWE, ki ga uspešno uporabljajo v vsej državi že pet let in je za inovacijo v učno-vzgojnem procesu dobil tudi strokovno nagrado.

V zadnjem obširnem strokovnem prispevku ARRANGEMENTS AND DESCRIPTIONS: SOME HISTORICAL OBSERVATIONS, avtor Richard C. BERNER poudarja, da je bistvo arhivske teorije in tehnike v izvoru arhivskih in rokopisnih virov, njihova pridobitev, v ureditvi in razvrstitvi. Postavlja tezo, da imajo osebni zapisi pri rokopisni zbirki ter javno arhivsko in drugo gradivo skupen le izvor, kot dokument obstoja neke aktivnosti v določenem času. V nadaljevanju daje zgodovinski preizkušnja razvrščanja rokopisnega gradiva, drugega arhivskega gradiva in knjižničnih fondov v 19. in 20. stoletju. Razprava je zanimiva tudi zaradi obširne bibliografije strokovnih del na to temo, ki jo dobimo v opombah.

Rubrika Ocene in poročila prinaša nekaj predstavitev obsežnejših strokovnih knjižnih izdaj arhivskih virov ter kratko poročilo o najnovejših delih. Priključen je tudi seznam knjig, ki jih je uredništvo prejelo, a še niso ocenjene.

V poglavju Strokovno branje predstavljajo izbor najnovejših in za arhiviste najzanimivejših člankov, namenjen varuhom rokopisnega gradiva.

Poglavje o tehničnih novostih bralca najprej seznanja z novimi tehničnimi dosežki na strokovnem področju, nato pa skupina avtorjev v članku A NUCLEAR CHEMISTRY TECHNIQUE FOR RESTORING FADED PHOTOGRAPHIC IMAGES pojasnjuje postopek, kako s pomočjo autoradiografije obnoviti obledele fotografije ali premalno eksponirane negative. Metodo so razvili v NASA centru v Alabami.

Pri mednarodni dejavnosti navajajo sodelovanje, srečanja in publikacije izven ZDA, ostali razpredelki pa so enaki kot v prvem snopiču.

41/3 – Tri razprave v tem snopiču obravnavajo dokumentacijo ameriškega Kongresa z različnih aspektov.

Prvi prispevek A REPOSITORY VIEW, avtorica Lydia LUCAS, na primeru gradiva člana ameriškega Kongresa W. Yudda, opozarja na množino ustvarjene dokumentacije. Če naj arhivisti vse te zbirke pripravijo za uporabo v raziskovalne namene, bo potrebno skrbno določiti katere zbirke ali kaj v njih obdržati, ne le zaradi prostorskega ampak tudi vsebinskega razloga. Hkrati je potrebno prevzeti tudi vso odgovornost za take ali drugačne odločitve.

V drugem prispevku – RANDOM SAMPLING TECH-

NIQUES: A METHOD OF REDUCING LARGE, HOMOGENOUS SERIES IN CONGRESSIONAL PAPERS — Eleanor MCKAY ugotavlja, da dokumentacija, ki so jo s svojim delovanjem ustvarili člani Kongresa ali senatorji, zlasti v 20. stoletju, niso več privatne zbirke, zato se za izbor lahko uporabljajo že izdelani kriteriji NARS. Osnovno vodilo naj bo, da se zagotovi raziskovalcu dovolj arhivskega gradiva, da si lahko ustvari resnično sliko delovanja urada, ki ga raziskuje in da mu daje možnost vpogleda po sekundarnih virih v drugih znanstvenih disciplinah. Pomembno je, da ostane tako gradivo, da bo raziskovalcem v prihodnosti vzbujalo interes za proučevanje gradiva takega urada. Po metodah slučajnega vzorčenja so ugotovili, da je ca 604 vsega gradiva teli zbirke rezultat rutinskega dela — korespondence. Tako so dane možnosti iz zbirke odbrali mnogo gradiva, ne da bi bila osnovna specifičnost take zbirke ogrožena. Statistiki so ugotovili, da je le 20 % tega rutinskega gradiva več kot dovolj, da je očuvana identiteta, dovolj pa je tudi, za vse ostale raziskave statistične narave. Po metodi slučajnostnih vzorcev, posamezni raziskovalci uporabljajo 2–3 % dokumentarnega gradiva. V nadaljevanju razlaga svoj preizkušeni možni vzorec izbora po tem, ko je gradivo že pregledano in grupirano. Po uporabi tako pripravljenega vzorca, specialisti tudi kasneje v izločenih 80 % gradiva niso več našli arhivskega gradiva. Zanimiv je tudi njen pogled na možno sodelovanje med arhivi, po katerem je mogoče doseči, da vse zbirke le ne bi ohranjale istovrstnega arhivskega gradiva, ampak bi se to dopolnjevalo (kot je v knjižnicah interbibliotečna zbirka raritet). Izbor arhivskega gradiva po vzorčni metodi je smelo dejanje, vendar je neizogibno, zlasti ker se je sorazmerno lahko odločiti o tem, katero gradivo ohraniti in katerega ne. Toda problem je v večini dokumentacije, ki je na meji med obema skrajnostima. Toda, kljub temu, bo moral razvoj stroke v to smer.

Richard A. BAKER v zadnjem tematskem prispevku A VIEW OF THE SENATE svoje ugotovitve navezuje na rezultate študije o strukturi senatske uprave, ki za razliko od drugih upravnih organov, nima hierarhičnosti. V pomoč raziskovalcem zgodovine Senata je bila leta 1975 ustanovljena zgodovinska svetovalna služba, ki daje informacije tako o zgodovini Senata kot o dokumentarnem gradivu posameznih senatorjev. Prispevek daje avtorjev pogled na okoliščine, v katerih je ustvarjena ta dokumentacija. Temelji na njegovih dolgotrajnih izkušnjah. Strinja se z ugotovitvijo, da 80 ali celo 90 % ustvarjenega dokumentarnega gradiva v senatorskih pisarnah nima kakšne posebne zgodovinske vrednosti.

Zadnja razprava v tem snopiču je namenjena dilemam ob razstavnih dejavnosti. Avtorica Sandra POWERS v članku WHY EXHIBIT? THE RISKS VERSUS THE BENEFITS razčlenja rezultate vprašalnika, na katerega so odgovorile štiri raznovrstne knjižnice, ki pa vse hranijo tudi rokopisno gradivo. Prikazuje odgovore po vprašanju tehnične izvedbe razstave od čuvajskih služb do opreme eksponatov, mikroklimatskih pogojev in zavarovalnih pogojev za originale na razstavi.

Bibliograf NARS so v rubriki WRITINGS ON ARCHIVES, HISTORICAL MANUSCRIPTS, AND CURRENT RECORDS za leto 1976 povzeli izbrano bibliografijo del. Priključili so tudi še nepredstavljena dela iz l. 1975 (str. 307–327!). Zanimiva sta pododdelka o AOP in o strokovnem razvoju.

Sledi rubrika Poročila in ocene del domačih in tujih avtorjev. Med Noticami so obvestila o izidu vodnikov

po rokopisnih zbirkah in arhivskih zbirkah. Dodan je seznam dospelih a nepregledanih izdaj. Med novostmi na Mednarodnem področju je zanimivo obvestilo o izidu ICA DIRECTORY 1978 z vseni podatki o članicah Sveta. Decembrska številka biltena ICA (1977) prinaša program 9. mednarodnega arhivskega kongresa, 15. — 19. 9. v Londonu, z glavno temo "uporaba arhivskega gradiva". Zanimiv je tudi program CAD (Odbor za razvoj arhivov pri ICA). Sledi obvestilo o 17. mednarodni okrogli mizi o arhivih v Cagliari, 5. — 8. 10. 1977, obvestilo o tretjem srečanju sovjetsko—ameriškega kupnega projekta na področju izdajateljske dejavnosti skupnih raziskovalnih rezultatov. Rubrika NEWS NOTES je namenjena ameriškim predstavitvam, SAA obvestilom, in sporočilom uredništva revije (FORUM).

41/4 — Uvodni članek je razprava predsednika SAA Walterja RUNDILLA, ml. — PHOTOGRAPHS AS HISTORICAL EVIDENCE: EARLY TEXAS OIL — na 42. rednem letnem zasedanju SAA, 5. 10. 1978, v Nashville, Tennessee. Fotografijo utemeljuje kot zgodovinski vir, zato arhivsko gradivo. Njegov esej je rezultat raziskave o ohranjenem fotografskem gradivu zgodnjih odkritij nafte v Texasu. Avtor s primeri ilustrira težave pri izboru in uporabi "pravih" fotografij, primerne kvalitete in pravilno identificiranih.

Nicholas V. MONTALTO, kot vodja mednarodnega raziskovalnega projekta o zgodovini priseljevanja, v poročilu o Centru za zgodovino priseljevanja na Univerzi v Minesoti THE CHALLENGE OF PRESERVATION IN A PLURALISTIC SOCIETY predstavi problem multikulturalnosti. Zanimivo je, da povzema preroške misli Luisa Adamiča (poleg Hansena in Rouceka), da se bodo pisani dokumenti o evropskem exodusu iz let 1880 — 1924 izgubili, če jih ne bodo vzeli v zaščito arhivarji in jih očuvali v tej demokratični in pluralistični družbi. Mnogo etničnih zbirk je ohranjenih iz teli časov in prav ta Center je referenčna institucija za ohranjenjo zgodovinsko gradivo ameriške preteklosti — zgodovino priseljevanja. Na Univerzi v Minesoti hranijo mnogo gradiva narodnih "bratovščin" pod čemer razumemo podporne enote, skupnosti, združenja, zveze. Ker jih želijo še več ohraniti in jih zbrati, bodo poslali vsem "bratovščinam" navodilo, kako ravnati z arhivskim gradivom, vse uradnike pa bodo povabili na zborovanje leta 1979 na to temo, skupaj z arhivskimi delavci iz vseh ameriških zveznih držav. Drugi cilj, ki ga zasledujejo, je po vzoru E. T. Bremerjeve (prvoborke za priznanje priseljencem, da so enakovredni partnerji pri oblikovanju ameriške civilizacije), združiti vse institucije, ki se ukvarjajo z združevanjem priseljencev in njihovem proučevanju. Med leti 1932 in 1945 se je večina zavodov, kjer so proučevali in poučevali o določenem narodu, ločila od ustanoviteljice YWCA in se pridružila novonastali ameriški zvezi mednarodnih ustanov. V več kot polstoletni službi etničnim skupinam, je v teli upravitvah nastalo mnogo gradiva, zanimivega za raziskovalce. Kmalu naj bi izšel tudi popis ustanov in razpoložljive dokumentacije na to temo. Anna KASTEN NELSON v razpravi GOVERNMENT HISTORICAL OFFICES AND PUBLIC RECORDS predstavlja le tiste vladine ustanove, ki so vključene v zvezni program zgodovinskih raziskav, t. i. NCC program. Ministrstvo za obrambo (DOD) je vključeno z najboljšežnejšim programom za vse rodove vojske, ki jih našteva. Sledi Ministrstvo za zunanje zadeve (FRUS program) in Ministrstvo za energetiko (DOE), ki je izšlo iz Komiteja za jedrsko energijo (AEC); zgodovino aeronautičnih in ve-

soljskih raziskav (NASA) pišejo večinoma zunanji sodelavci. Ministrstvo za delo (DOL) ina, čeprav z malo zaposlenimi, svoje gradivo kompletirano od ustanovitve v letu 1913 dalje. Ministrstvo za kmetijstvo (DOA) ima zgodovinarja zaposlenega že 40 let (ob še 9 drugih zgodovinarjih od 15 zaposlenih). Spada med manjše zgodovinske urade. Urad za zgodovino pri senatu je bil ustanovljen leta 1975. Glavno dokumentarno gradivo hrani NARS, gradivo senatorjev pa je razpršeno po različnih institucijah. Škoda le, da ob tej priliki tudi Predstavniški dom ni ustanovil svojega Urada za zgodovino.

Harold T. PINKETT v prispevku *ACCESSIONING PUBLIC RECORDS: ANLGO-AMERICAN PRACTICES AND POSSIBLE IMPROVEMENTS* opozarja na izjemen pomen informacij iz ažuriranih, urejenih arhivov za vsako demokratično in civilizirano družbo. Svoje izvajanje omejuje na arhivsko službo, formiranje in dostopnost virov v ZDA, Kanadi in Veliki Britaniji. Izhodišče so mu njegove dolgoletne izkušnje v stroki v NARS, zato daje tudi predloge kako omogočiti uporabnikom čim hitrejši dostop do tekočega dotoka arhivskega gradiva v arhivu.

Charles M. DOLLAR v prispevku *APPRAISING MACHINE-READABLE RECORDS*, kot vodja oddelka tovrstnega arhivskega gradiva v NARS opisuje izkušnje od l. 1969 dalje, ko je institucija prešla na računalniško tehniko vskladiščevanja arhivskega gradiva na nepapirnih medijih. Opozarja na pomembnost opreme tega gradiva z obveznim ureditvenim načrtom in dešifrantom, sicer je uporabnost zelo otežkočena.

Richard M. BROWN v razpravi *THE ARCHIVES OF VIOLENCE* citira Adamičevo delo *DINAMIT* iz l. 1934 kot temeljno delo predstavitve ameriškega nasilja po ne-arhivskih virih. Podaja tudi obširno pred-arhivsko obravnavo pojma raznovrstnega nasilja. V nadaljevanju našteva najrazličnejše vrste arhivskega gradiva o raznovrstnih spremljajočih pojavih tega fenomena in ocenjuje dela, ki so jili raziskovalci iz razpoložljivih arhivskih virov objavili pred letom 1960. Nato pa opisuje svoje izkušnje pri iskanju virov za zgodovino o ameriškem nasilju in budnosti izključno po arhivih od najvišjega do najnižjega nivoja tako javnih kot privatnih zbirk.

Sledi pregleden prikaz novih izdaj (*REVIEWS*), kratke novice (*Briefly Noted*) o novih delih, za katere še ni pregledov, in se nanašajo na domača in tuja dela, ter kratek prikaz izbranih strokovnih izdaj (*SELECTED NEW PUBLICATIONS*).

TECHNICAL NOTES, ki jih povzema urednik rubrike Clark W. NELSON predstavljajo vrste novih tehnoloških dosežkov na področju kemične industrije, restavratorstva, nove arhivske tehnične opreme, nove pridobitve na področju ohranjanja dokumentacije, ...

Z mednarodnega področja objavlja novice o delu novega Mednarodnega dokumentacijskega centra (IDC), o glasilu *News Bulletin*, ki je glasilo Mednarodnega združenja dokumentaristov (FID), poroča tudi o dejavnosti ALA (Latinsko-ameriškega združenja arhivov) in SWAR-BICA (dejavnosti MAS za južno in zahodno Azijo). Sledi predstavitev bangladeškega arhiva, poročilo o arhivski čitalnici, strokovnem glasilu in Vodniku iz Velike Britanije. Podrobneje predstavlja indijske arhivske institucije in pove o iranskem konservatorskem delovnem seminarju, iz programa UNDP, ter poroča o seminarju o sovjetskih rokopisnih in arhivskih virih, ki ga je organizirala University of Illinois v Urbani - Champaign, julija 1978. In za zaključek še vest iz Sri Lanke.

Med abstrakti so glasila iz Avstralije, Brazilije, Francije in Velike Britanije.

Zaradi povečanega obsega rubrike *NEWS NOTES* so jo razdelili na novice državnih in regijskih arhivov, rokopisnih zbirk, znanstvenih in tehničnih arhivov, arhivov verskih skupnosti in obvestila regijskih nacionalnih arhivskih združenj.

Snopič zaključuje s *FORUMom*, sporočilom urednika.

V naslednji številki *ARHIVI* bo objavljeno nadaljevanje poročila za leta 1979, 1980, 1981 in 1982.

Milica Trebše-Štolfa

Mateja Jeraj, Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije s predhodniki, 1. del: 1945 - 1949, Ljubljana 1988, 392 str.

Publikacije Arhiva SR Slovenije, Inventarji, Serija Arhivi družbenopolitičnih organizacij, zvezek I

Večletno delo Mateje Jeraj na bogatem fondu slovenske sindikalne organizacije, je dobilo svojo predstavitev v objavi samostojne publikacije Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije (RS ZSS) s predhodniki. Prvič je slovenske arhiviste seznanila s problematiko urejanja tega fonda že na zborovanju slovenskih arhivistov leta 1983 v Čatežu, kjer je predstavila gradivo in nakazala rešitve za dokončno ureditev, česar se je tudi držala pri svojem nadaljnjem delu. Zajetna knjiga s 392 stranmi je prvi del predstavitve gradiva RS ZSS za obdobje 1945 - 1949.

Inventar je sestavljen iz sedmih delov: razvoj organizacije in dejavnosti RS ZSS s predhodniki za obdobje 1945-1949, ureditev inventarja in fonda, kratice, popis, konkordančna tabela, kronologija dogodkov, krajevno kazalo.

V prvem delu knjige je po letih (1945-1949) osvetljen razvoj organizacije in dejavnosti RS ZSS s predhodniki. Prikaz razvoja povojne sindikalne organizacije vsebuje ogromno podatkov o formiranju različnih teles te družbenopolitične organizacije, organiziranju, sestavi in spremembah, ki so si sledile ena za drugo v prvih povojnih letih vzpostavljanja nove oblasti. Rekonstrukcija razčlenjene in zapletene organizacijske strukture je zahtevala od Jerajeve natančno in potrpežljivo delo. Iz opomb, s katerimi je opremljen historiat ustvarjalca, vidimo, da je avtorica zbrala podatke o sindikalni organizaciji iz gradiva, ki ga je popisala. Razmeroma dobra ohranjenost fonda, predvsem za prva povojna leta, je bila Jerajevi v veliko pomoč pri tem delu.

V drugem delu je avtorica opisala urejanje fonda, temu sledi seznam uporabljenih kratice in nato popis.

Gradivo, ki sestavlja fond RS ZSS tvori 124 škatel spisovnega gradiva in 109 knjig. Podroben popis podaja številko škatle, številko spisa (v oklepaju delovodniško številko, če jo spis ima) in krajšo vsebino. Pri popisu knjig navaja tudi začetne in končne datume, medtem ko se pri spisih ni odločila za takšen princip in navaja le letnice. Odločila se je tudi, kot lahko preberemo v navo-

dilih, za pomoč pri uporabi inventarja, da se iz fonda izločijo le deli finančnega gradiva, ostalo pa ostane, to pa predvsem zato, ker je gradivo teritorialnih sindikalnih organov in gradivo delovnih organizacij in ustanov iz prvih povojnih let slabo ohranjeno. Raziskovalci tega obdobja bodo tako lahko našli podatke za zgodovino teritorialnih sindikalnih organov in delovnih organizacij v okviru gradiva republiških organov ZSS, saj je iz popisa razvidno, da se v fondu nahajajo med drugim tudi razni sejni zapisniki in delovna poročila krajevnih in okrajnih sindikalnih svetov, tekmovalna poročila delovnih organizacij, poročila o obiskih na terenu itd. Pri popisovanju se je avtorica držala prvotne ureditve, upoštevala je torej kronološko zaporedje spisov, v okviru enega leta pa, kolikor se je dalo, organizacijske enote glavnega odbora. Ker je bilo gradivo že uporabljeno in citirano, je Jerajeva izdelala konkordančno tabelo s podatki o starem in novem oštevilčenju. Domiselno je inventarju dodala tudi kronologijo pomembnejših dogodkov od ustanovne konference Delavske enotnosti, ki je bila v Ljubljani 7. novembra 1942 do 11. in 12. decembra 1949, ko je bil 10. plenum CO ZSJ v Sarajevu. Na koncu je kazalo zemljepisnih imen.

Inventarni seznam RS ZSS, tako kot avtorica sem tudi jaz uporabljala v tem poročilu le zadnje ime ustvarjalca, v publikaciji pa so navedene vse spremembe imen sindikalne organizacije, je nastal po skrbno pripravljene načrtu in je zelo natančen popis gradiva za obdobje 1945–1949. Kot tak bo v veliko korist raziskovalcem in vsem drugim uporabnikom. Da je bil interes za pravo in izdajo inventarja tudi s strani RS ZSS, je razvidno po tem, da je ta organizacija delno finančno omogočila izdajo, zato lahko pričakujemo, da bo prvemu delu sledil tudi drugi.

Metka Gombač

Michel Dreyfus, Les sources de l'histoire ouvrière, sociale et industrielle en France XIXème et XXème siècle. C. N. R. S. — G. R. E. C. O. Paris 1987, 298 str.

Tematski vodniki arhivskega gradiva so pomembni za raziskovalce kot informacija o gradivu, njegovi dostopnosti, hranjenju, dotedanjih objavah ipd. Njihov pomen je tem večji čim širše zajemajo čas in prostor in to ne glede na mesto hranjenja gradiva.

Dreyfusovo delo s podnaslovom Dokumentarni vodnik (guide documentaire) nam daje pregled gradiva za socialni in industrijski razvoj ter razvoj delavstva v Franciji v 19. in 20. stoletju s poudarkom po letu 1900 do današnjih dni. Pestrost vsebine je velika in jo lahko razdelimo v pet sklopov in sicer na prikaz gradiva, ki se nanaša na 1.) zgodovino delavskega gibanja tj. partij, političnih gibanj, sindikatov itd., 2.) zgodovino dela tj. na delovne pogoje, organizacijo, zakonodajo, delovni čas, delo žena in otrok itd., 3.) socialno zgodovino tj. gibanje prebivalstva in zlasti na migracijske fenomene 4.) zgodovino znanstvene in tehnične kulture in na 5.) zgodovino podjetij. Pri zbiranju podatkov o gradivu se niso omejili samo na pisno, temveč tudi tiskano gradivo (npr. knjige,

časnike, brošure, tiskane zapisnike, interne biltene itd.), slikovno (npr. fotografije, plakate, razglednice itd.) in avdiovizualno gradivo (npr. intervjuje, pesmi oz. kasete, gramofonske plošče, filme itd.). Naredili so še korak naprej: v vodniku dajejo tudi informacije o hranjenju muzealij, ki se nanašajo na obravnavano temo (npr. delovnega orodja, strojev, vozil, oblek, pohištva itd.). Ta širina je vodniku samo v korist.

Informacije o gradivu, ne glede na to, kje se hrani v okviru države, so dopolnjene z naslovi teh institucij, s kratkim opisom njihovega razvoja, s stanjem knjižničnega fonda, z naštetimi lastnimi objavami, napotki o uporabi (dostopnosti) ipd. Publikacija nam omogoča sprehod skozi vse javne in privatne arhive, ki hranijo to gradivo, raziskovalne inštitute, knjižnice, dokumentacijske centre, časopisne hiše, ministrstva itd. Tematski vodnik je rezultat večletnega kolektivnega dela in sodelovanja vseh francoskih arhivov — uvodno besedo je napisal Jean Favier, in raziskovalne institucije C. N. R. S. (Centre National de la recherche Scientifique) v Parizu. Povod za vodnik je bil povečan interes za raziskovanje teh vprašanj v Franciji v zadnjih desetih letih.

Vodnik ni zanimiv za nas samo z metodološkega aspekta, temveč tudi zaradi njegove vsebine, saj nam pomaga pri iskanju informacij o gradivu, kjer lahko pričakujemo podatke o slovenskih oziroma jugoslovanskih priseljencih v Franciji. Večina slovenskih priseljencev pred drugo svetovno vojno, ki so prihajali v to državo po prvi svetovni vojni in se zaposlovali kot rudniški ter industrijski delavci, mnogi tudi po kinetijah, so pripadali delavstvu (la classe ouvrière), zato tudi zgodovine teh priseljencev ne moremo obravnavati izolirano od splošne zgodovine francoskega delavstva oziroma od splošne socialne zgodovine Francije. Žal imamo redke nazive dosjejev vezane na državno ali narodnostno pripadnost priseljencev, zlasti to velja za jugoslovanske, ki so le predstavljali marginalno skupino v odnosu npr. do italijanskih ali poljskih. Kljub temu so vredni pregleda dosjeji, ki nosijo nazive: tujei (étrangérs), tuje države (pays étrangers), nesreče v rudnikih (accidents dans les mines), tuja delovna sila (main d'oeuvre étrangère) itd.

Za raziskovalce slovenskega izseljenstva so tovrstni pregledi oziroma pripomočki, ki nastajajo predvsem v zvezi z arhivskim gradivom, neprecenljive vrednosti, zlasti, če jih lahko vzameš v roke še doma, preden se odpraviš v tujino. Pot do njih navadno ni lahka. Kot zanimivost naj navedem, da kljub pokroviteljstvu in delu francoskih arhivov pri njej, tega dela ni bilo moč kupiti v knjigarni Nacionalnih arhivov v Parizu, niti v splošnih in specializiranih knjigarnah, temveč samo na sedežu založnika Les éditions ouvrières v Parizu.

Marjan Drnovšek

Priročniki in karte o organizacijskih strukturalih do 1918. Handbücher und Karten zur Verwaltungsstruktur bis 1918, Manuali e carte sulle strutture amministrative fino al 1918, Objave Štajerskega deželne arhiva v Gradcu, zvezek 15, Gradec, Celovec, Ljubljana, Gorica, Trst 1989, 375 str.

Konec leta 1988 je izšlo znanstveno delo v nemščini, slovenščini in italijanščini, ki je delo osnili avtorjev

iz Štajerske, Koroške, Goriške, Trsta in Slovenije. Re-dakejio obsežne trojezične publikacije z naslovom Pri-ročniki in karte o organizacijski strukturi v deželah Ko-roški, Kranjski, Primorju in Štajerski do leta 1918, Zgo-dovinsko-bibliografski vodnik je opravil dr. Jože Žon-tar.

V predgovoru je dr. Gerhard Pferschy, direktor Šta-jerskega deželnega arhiva v Gradcu poudaril, da uradne knjige, ki so obdelane v publikaciji "... lahko smatramo kot nadaljevanje prejšnjih uradnih tekstov, patentov, kured in instrukcij, ki so povsod del arhivskega gra-diva..." (str. 12). Zbirke takih tekstov so pomembne, a običajno težko pregleden zgodovinski vir. Navadno so zbirke administrativnih tekstov bivših avstrijskih krono-vin prišle v arhive, ki so bili ustanovljeni za širša geografska območja, kolikor jih niso na podlagi krajevnih dano-sti prevzele druge institucije kot so muzeji in knjižnice. Gre za priročnike o organizacijski strukturi uprave, ki so bili namenjeni statističnim in praktičnim potrebam vse bolj birokratske države.

Podrobneje je vrste in razvoj upravnih priročnikov obdelal dr. Gernot Fournier. Tovrstne tekste je najprej opredelil z leksikografsko definicijo, ki take zgodovinske vi-re označuje kot "... imenski seznam uradnikov ne-ke države, posebno uradna predstavitev nekega dvora in državne organizacije z navedbo vseh ali vsaj višjih držav-nih in dvornih uradnikov z dodatkom genealoških in sta-tističnih opomb..." To so najrazličnejši šematizmi, up-ravni koledarji in adresarji. Avtor ugotavlja, da "... pri-mere naštevanja uradnikov srečamo že v antiki, prvi ro-kopisni seznanil se začinjajo v 15. stoletju, do prvih objav pa je prišlo šele kasneje..." (str. 172). V razvoju priročnikov o oblastvih je prišlo do številnih sprememb, "... njihov smisel in namen kot vodnikov skozi pragozil institucij pa je ostal nespremenjen..." (str. 178). Avtor prispevka navaja, da prvi tiskani primeri te vrste zgo-dovinskih virov v Evropi segajo v 16. in 17. stoletje. Po-membno pa je dejstvo, da so "... od okoli 1700 izhajali končno v vseh, celo v najmanjših evropskih državah, kakor tudi na različnih območjih nemške države alma-nahi in seznanil imen..." (str. 172). Za proučevanje personalnih razmerij notranjeavstrijske vlade in dvorne komore pa obstajajo seznanil, ki so se ohranili z nekate-rimi presledki vse od leta 1565 dalje. V nadaljevanju av-tor navaja, kako so si ti "... Ces. kralj. koledarji države in personalnih stanj z navedbo vseh višjih in nižjih oblastev, kolegijev (svetov) in instanc, dvorov ter koledarji grbov, znakov in ščitov ..." sledili (str. 173). Prvi zvezek držav-nega koledarja je izšel leta 1703. Tovrstni šematizmi so se v naslednjih letih stalno izpopolnjevali in do sedem-desetih let 18. stoletja izhajali bolj ali manj redno. "... Pogosto so bili šematizmi odvisni od karakterja vladarja, ki je bil na prestolu, kajti številni deželni knezi so menili, da so toliko večji in močnejši, kolikor debelejši so bili njihovi državni koledarji ..." (str. 174). Velike težave pri evidentiranju tovrstnih zgodovinskih virov povzročata tudi dejstvo, da so jih tiskali v zelo majhnih nakladah:

Dr. Gerhard Pferschy v uvodni besedi opozarja še na seznam tujanjili upravnih kart, katerih ohranjenost je v veliki meri rezultat "... slučaja in različno intenzivne zbirateljske dejavnosti..." (str. 12).

Iz tekstov, ki so jih avtorji publikacije sprva name-nili bolj kot prikaz upravnega razvoja notranjeavstrij-skih dežel, pa so nastale tehtne strokovne razprave, ki so temeljnega pomena za poznavanje upravne zgo-dovine območja, ki je zajeto v knjigi.

Obsežnejše poglavje po uvodnem tekstu ima naslov Upravna zgodovina. Prvi del tega poglavja z naslovom Notranjeavstrijska centralna oblastva in uprava notranje-avstrijskih dežel do srede 18. stoletja je napisal dr. Karl Spreitzhofer s sodelavci. Razprava obdela zgodovinsko rast posameznih notranjeavstrijskih dežel do srede 18. stoletja in začetke moderne upravne birokratske države. Seznanja nas z deželnozborsko oziroma stanov-sko upravo, sodno oblastjo, lokalnimi oblastvi ter s cer-kveno organizacijo. Za vsako deželo so naštetii tudi po-meinbnejši samostavi z letnicami nastanka in ukinitve, če so bili ukinitveni do srede 18. stoletja. To so zelo koris-tni podatki, ne le za strokovnjake, ampak za vse, ki jih zanima cerkvena oziroma imetnostna zgodovina notra-njeavstrijskih dežel. Na kratko se dotika še upravnega razvoja v mestu Trst in lokalnih oblastev v Beneški Istri.

V naslednjem poglavju je dr. Jože Žontar s sodelavci proučil upravo Štajerske, Koroške, Kranjske in Primorja od srede 18. stoletja do leta 1848, v nadaljnjem poglavju pa še do leta 1918. Da bi se okrepila centralna oziroma "... deželnoknežja oblast, je Marija Terezija potrebovala tudi v posameznih deželah oblastva, ki bi bila odvisna le od vladarja ...", zaradi česar "... so deželni stavovi pos-topno izgubili številne funkcije ..." (str. 76). To je bil vzrok, da so na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem sre-di 18. stoletja reprezentance in komore, na nižjem nivoju pa ustanovili okrožne urade, ki so jih vodili okrožni gla-varji. Razprava nas seznanja z institucijo notranjeavstrij-skega gubernija, ustanovjenega leta 1763, ki so mu pod-redili deželna glavarstva na Koroškem, Kranjskem in Goriško-Gradiščanskem, medtem ko so na Štajerskem upravne zadeve prenesli na notranjeavstrijsko vlado. Re-prezentance in komore so ta čas ukiniti. Kot notranje-avstrijsko katedralno oblastvo so v Gradcu ustanovili gubernijski senat. V nadaljevanju sledimo razvoju uprav-nih oblastev do leta 1848, kar je povezano tudi s fran-cosko zasedbo nekaterih notranjeavstrijskih dežel in ustanovitvijo Ilirskih provinc ter ponovno priključitvijo k Avstriji po letu 1814, ko je bil sklenjen pariški mir. Razprava obravnava tudi razvoj finančnih upravnih orga-nov v 18. in prvi polovici 19. stoletja. Obdelana so tudi sodna in vojaška oblastva do revolucionarnega leta 1848 ter problematika deželnih stanov, lokalnih oblastev in cerkvenih oblasti do srede 19. stoletja, vključno s cerkvenimi reformami cesarja Jožefa II. V poglavju Interes-na zastopstva najdemo podatke o trgovskih borzah v Trstu in deželnih trgovskih komisijah, ki so bile leta 1832 ustanovljene v notranjeavstrijskih deželah.

Poglavje oziroma razprava o upravnih razdelitvi Štajer-ske, Koroške, Kranjske in Primorske od leta 1848 do 1918, ki jo je prav tako pripravil dr. Jože Žontar s sode-lavci, je izredno pomembna za arhivske delavce na obmo-čju današnje Slovenije. Seznanja nas z začetki in razvo-jem lokalne upravno-birokratske oblasti. Najprej sledi-mo razvoju državne uprave na deželni nivoju, nato opi-su organov deželnih avtonomij, katerih kompetence so bile ta čas sorazmerno majhne, nato pa finančnih in gospodarskih oblastev (npr. deželna finančna blagajna v Gorici in Trstu, deželna plačilna urada v Celovcu in Ljubljani, rudarska oblastva, rudarske in gospodarske direkcije, osrednja pomorska uprava, poštne direkcije, generalna direkcija avstrijskih državnih železnic itd). Opi-sana so sodna oblastva in njihove kompetence (deželna, okrožna, cerkvena, pristojbinska, obrtna sodišča, trgov-sko in rudarsko sodstvo, razsodišča socialnega zavarova-nja, državno pravdnštvo za kazenske zadeve, odvestništ-

vo, notariat itd.). Obdelana so tudi vojaška oblastva druge polovice 19. in v začetku 20. stoletja. Srečamo se z ustanovitvijo deželnih vojaških poveljstev, s prenosom višjega momariškega poveljstva leta 1849 iz Benetk v Trst in ustanovitvijo admiralata v Trstu, ki so ga leta 1864 prestavili v Pulj. Kot del oboroženih sil je od leta 1863 obstajala še cesarsko-kraljeva deželna bramba. Na kratko je obdelano tudi orožništvo, ki so ga leta 1849 ustanovili "... kot vojaško organizirano deželno varnostno stražo ..."

Podrobneje je obdelano poglavje o lokalnih oblastvih, ki so jili "... s 1. januarjem 1850 nadomestili z novimi organi krajevne uprave in sodstva ..." (str. 102). Ta del študije dr. Zoutarja in sodelavcev nas seznanja z ustanovitvijo okrajnih glavarstev, z institucijami mešanih okrajnih uradov, okrajnih šolskih svetov, statutarnih mest in krajevnih občin, ki so jili ustanovili "... v smislu ustave z dne 4. marca 1849 ..." To tematiko je podrobneje urejal začasni občinski zakon z dne 17. marca 1849, po katerem so "... vse občine ... imele enake pravice, ni bilo nobene razlike med mestom in podeželjem ..." (str. 103). Nekoliko več diferenciacije je dopuščal občinski zakon iz leta 1859, dokončno pa je postavil kompetenčna razmerja državni občinski zakon iz leta 1862 oziroma na njem temelječi deželni občinski redi.

Leta 1849 so postavili tudi nove temelje instančno najnižji sodni oblasti – okrajnim sodiščem.

Z arhivskega stališča je pomembno vedeti, da so marca 1850 v vseh notranjeavstrijskih deželah ustanovili trgoveške in obrtne zbornice, v naslednjih letih pa so nastale še številne stanovske zbornice (npr. odvetniške, notarške, zdravniške itd.).

Na koncu poglavja se seznanimo še s cerkveno razmejitvijo na območju notranjeavstrijskih dežel.

Za lažjo orientacijo skozi problematiko upravne zgodovine v notranjeavstrijskih deželah so avtorji knjige dodali še posebno poglavje, ki prinaša izbor literature k upravni zgodovini. Navedena so temeljna splošna upravna dela, sledi pa pomembnejša literatura upravne zgodovine po opisanih deželah ter opozorilo na nekatere historične atlase, katerih prikazi se nanašajo na obravnavano geografsko-historično območje.

Študija, ki jo je napisal dr. Branko Korošec, proučuje upravne karte. Najprej definira pojem upravne karte, ki s topografskimi znaki ali grafičnimi simboli opredeljuje širše in ožje upravne enote. Avtor loči starejše t. i. hiorografske karte, ki kažejo le "... ohlapno, neeksaktno grafično reprodukcijo površinske podobe določenega predela ozemlja ..." (str. 191), in prave upravne karte, ki so se začele pojavljati v prvi polovici 19. stoletja. Zasluga, da so začeli izdelovati čedalje bolj natančne karte, gre vojski, ki se ni mogla zadovoljiti le s površnimi geografskimi oznakami. Leta 1836 so na Dunaju ustanovili Vojaški geografski inštitut, ki je med leti 1869 in 1887 opravil "... prvo popolno izmerjenje in kartiranje Avstro-Ogrske, vključno z Bosno in Hercegovino ..." (str. 193). Zadnje, četrto geografsko izmero monarhije so končali pred začetkom prve svetovne vojne.

Skoraj polovico knjige tvori obsežno poglavje, ki so ga avtorji poimenovali Bibliografije. Priprava tega poglavja je predstavljala verjetno najbolj garaško delo, saj je bilo potrebno tovrstne priročnike poiskati in popisati v številnih znanstvenih institucijah. Pregled obsega kar 252 naslovov, pri čemer je potrebno poudariti, da so priročniki, ki so izhajali vsako leto ali periodično, šteti le enkrat in označeni le z eno številko in enim naslovom.

Znotraj tega naslova oziroma številke so natančno obdelane vse enako naslovljene periodične publikacije. Gre za tematske, teritorialne in kronološke popise priročnikov o organizacijski strukturi notranjeavstrijskih oblasti. Upravne priročnike so razporedili tako, da najprej navajajo splošne, državne in deželne priročnike ter koledarje in adresarje s splošno upravno vsebino. Sledi navedba upravnih priročnikov za posamezna upravna področja npr. upravno, avtonomno, policijsko, finančno področje itd., šolstvo, zdravstvo, društva, gospodarstvo, železnica, plovba, pošta, telegraf. V naslednjem oddelku tega poglavja so popisani krajevni leksikoni (npr. Imenik krajev vojvodine Kranjske iz leta 1874, Občinski imenik krajev na Štajerskem iz leta 1883, Specialni repertorij krajev na Koroškem iz leta 1894, Specialni repertorij krajev v Avstrijsko-Illirskem primorju iz leta 1894 itd.).

Pri vsaki publikaciji oziroma priročniku, ki je zabeležen v popisu, je naveden naslov, ime odgovornega avtorja, izdajatelja, urednika, kraj izida, ime založnika in tiskarja, leto izida in dejansko število strani ter nahajališče. Pri slednjem je potrebno opozoriti, da so nahajališča priročnikov knjižnice arhivov. Izjema je le v Ljubljani, "... ker tu v knjižnicah arhivov ni na voljo kolikortoliko popolnejšega števila obravnavanih pripomočkov ..." (str. 203). Tu so avtorji upoštevali še druge knjižnice, še zlasti Narodno in univerzitetno knjižnico, knjižnici Narodnega muzeja in Slovenskega šolskega muzeja, Slovansko knjižnico ter knjižnico Nadškofjskega arhiva. Mislim, da je škoda, ker avtorji pri nahajališčih, zlasti v Ljubljani, niso navedli institucije, kjer se priročniki nahajajo.

Pred seznamom upravnih kart je še poglavje z naslovom Deželne topografije, ki je razporejena tako, da so najprej navedene topografije za območje celotne monarhije, nato pa te, ki se nanašajo na posamezne notranjeavstrijske dežele.

Na podoben način kakor upravni priročniki je v popisu razvrščeno tudi 89 upravnih kart, in sicer v poglavju z naslovom Bibliografija upravnih kart. Poleg osnovnih podatkov, ki jih vsebuje tudi popis priročnikov, imajo karte označeno še merilo in velikost. Tudi pri upravnih kartah je potrebno upoštevati dejstvo, da se v Ljubljani upravne karte nahajajo v številnih ustanovah, vse od Narodne in univerzitetne knjižnice preko knjižnice Narodnega muzeja, Arhiva SR Slovenije do Inštituta za geografijo Univerze v Ljubljani in Zemljepisnega muzeja Slovenije.

Na koncu ima tudi ta obsežna publikacija imenska, krajevna in stvarna kazala oziroma registre, ki nam omogočajo enostavno in hitro gibanje po bibliografskem delu knjige. Zaradi jezikovne različnosti sta stvarno in krajevno kazalo trojezična.

Prav na koncu publikacije je natisnjenih še nekaj upravnih kart s teritorialnega območja notranjeavstrijskih dežel.

Osnovni motiv avtorjev tega zajetnega znanstvenega dela je bil kar najbolj popolno predstaviti strokovni javnosti in drugim zainteresiranim ljudem in znanstveni uporabi približati te pomembne sicer suhoparne, a vendar za vsako resnejše strokovno zgodovinsko delo nepogrešljive zgodovinske vire. Ta publikacija je ena od pomembnih manifestacij medsebojnega znanstvenega sodelovanja med Avstrijo, Italijo in Jugoslavijo na območju Alpe-Jadran.

Zbornik ob devetdesetletnici arhiva, Gradivo in razprave Zgodovinskega arhiva Ljubljana št. 8, Ljubljana 1988, 254 str.

Ob koncu leta 1988 je v okviru praznovanja devetdesetletnice Zgodovinskega arhiva Ljubljana v seriji publikacij Gradivo in razprave kot 8. zvezek izšel zbornik, ki so ga napisali nekateri nekdanji in sedanji zaposleni v Zgodovinskem arhivu Ljubljana. Svoje prispevke je napisalo kar sedemnajst avtorjev. Poudariti je treba, da jih je med njimi kar osem, ki so doma na Gorenjskem. Seveda pa vseli osem ni pisalo o gorenjski problematiki, kar predstavlja širino pristopa pri zasnovi tega zbornika.

Poskušajmo z nekaj hesedami predstaviti vse razprave. Razporeditev člankov je kronološka.

Prvega, z naslovom Matko Videc, trgovec, posetnik in mestni sodnik v Ljubljani v 15. stoletju je prispeval strokovnjak za slovensko srednjeveško zgodovino dr. Božo Otorepec. Petnajsto stoletje je namreč obdobje, ko je bila Ljubljana med vsemi kranjskimi mesti gospodarsko najbolj razvita. Dr. Otorepec v članku predstavi vzroke za tako rgoden gospodarski razvoj mesta. Na primeru trgovca Matka Videca, ki ga je označil kot tipičnega predstavnika uspešnega meščana, predstavi meščansko življenje v Ljubljani v tem času. Tako kot Videc so se tudi drugi meščani trudili pridobiti posestva, katerih dajatve so, kot pravi dr. Otorepec, "... veljale kot neka vrsta starostne preskrbe ..." Zanimive so tudi peripetije okrog sorazmerno bogate Videčeve zapuščine.

Pomemben je prispevek dr. Sergija Vilfana, ki nam predstavi mestne računске knjige kot zgodovinski vir. Za razliko od sodobnih finančnih dokumentov, ki nam nudijo "... le malo zgodovinsko pomembnih rezultatov ..." dr. Vilfan meni, da za starejšo finančno dokumentacijo ta trditev ne velja. To v nadaljevanju ilustrira z računsko dokumentacijo, zlasti z računskimi knjigami, to je knjigami dohodkov in izdatkov ljubljanskega mestnega sveta, ki si sledijo vse od leta 1581 dalje. V prispevku se srečamo z denarjem, cenami živil, obutve in obleke, s stroški delovne sile ali mezdami ter inflacijo v 16. in 17. stoletju, s cenami za odkupovanje vojnih ujetnikov zlasti iz turškega ujetništva, z beraštvom v Ljubljani. Ob koncu dr. Vilfan opozarja, da mestne računске knjige nudijo gradivo še za študij cele vrste drugih zgodovinskih področij.

Vinko Demšar se je lotil mlina in žage Kolezija v Ljubljani ob koncu 16. stoletja, katerih lastnik je bilo mesto Ljubljana in sicer na osnovi t. i. rokopisnih knjig, v tem primeru knjige dohodkov in zapisnikov mestne uprave ljubljanske. V zapisu se srečamo z graublenimi deli za mlin in žago, z načini transportiranja gradbenega materiala ter tehnično opremo mlina in žage in stroški žaganja in mletja.

Dr. Vlado Valenčič je opisal delniške družbe na Kranjskem. Ta razprava je pomembna tudi za današnje razumevanje takih ekonomskih združenj, katerih zametki so se v Evropi začeli pojavljati že v 14. stoletju. Širši razmah pa so te družbe v avstrijski monarhiji doživele od 18. stoletja dalje. V študiji so obdelane prve delniške družbe v Ljubljani, veliko koristnih spoznanj pa dobimo tudi o domačih in tujih družbah, zlasti na območju dežele Kranjske, ker je leta 1914 delovalo kar 12 takih družb. Na delniški način so bile organizirane tudi nekatere banke.

Mag. France Štukl je na škofjeloškem primeru predstavljal zemljiško knjigo kot vir za kulturno zgodovino. V uvodu podaja razvoj in strukturo loške zemljiške knjige, ki prinaša pomembne podatke vse od srede 18. stoletja dalje. Podobno kot računске tudi zemljiške knjige nudijo obilo možnosti za študij najrazličnejših krajevno-zgodovinskih značilnosti. V nadaljevanju France Štukl predstavlja še dva testamenta z loškega območja iz druge polovice 18. stoletja.

Dr. Jože Žontar je podrobneje obdelal občinski red za Kranjsko iz leta 1866. V uvodnem delu je podrobnejši prikaz pravnih norm, ki zadevajo občinsko upravo od srede 19. stoletja dalje in so odraz prizadevanja za uresničitev zahtev meščanske revolucije leta 1848 za avtonomnim položajem občin. Rezultat teh prizadevanj je bil, da so med leti 1863 in 1866 izšli občinski redi za posamezne dežele in so imeli značaj deželne zakona. Kot zadnji je tak deželni zakon dohila leta 1866 tudi Kranjska. V razpravi so obdelana vprašanja s področja organizacije in poslovanja takratnih občinskih uprav. V nadaljevanju pa so predstavljene občine na Kranjskem leta 1854 in 1869, saj kasneje vse do propada avstro-ogrske monarhije ni bilo več veliko sprememb.

Janez Kopač se je na podlagi arhivskega gradiva zasebne trgovine lotil predstavitve trgovine z mešanim blagom Kokalj iz Tržiča, ki je poslovala od druge polovice 19. stoletja do ukinitve trgovine leta 1946. Kratkemu historiatu trgovske dejavnosti te tržiške družine sledi seznam arhivskega gradiva, ki ga je arhiv dobil na podstrehi hiše, v kateri je živela družina in delovala trgovina Kokalj. Preseneča zlasti dejstvo, da je bilo kljub majhnosti trgovine njeno poslovanje, zlasti kar se tiče dobaviteljev blaga, geografsko zelo obsežno, tudi čez okvire tedanje avstroogrske monarhije.

Zarko Bizjak se je posvetil institucij notariata od srede 19. stoletja do konca druge svetovne vojne. Ta institucija, ki je pri nas začela nastajati in se razvijati od 16. stoletja naprej in jo je ukinila vihra druge svetovne vojne, je nastala zaradi potrebe "... po pravni varnosti lastnine ..." Zapis nam predstavi razvoj notariata na Slovenskem pa tudi prizadevanje, da bi notarji pri svojem poslovanju uporabljali slovenščino.

Marjan Drnovšek je obdelal odmeve delavskih nemirov v Ljubljani v obdobju od leta 1901 do 1911 skozi zapise v telnjih policijskih poročilih. Prelom 19. v 20. stoletje je za Ljubljano značilen zaradi hitrega komunalnega razvoja mesta, ki je v glavnem posledica katastrofalnega potresa leta 1895. Poleg nacionalnih problemov se je v tem času v mestu, ki je takrat štel okoli 37.000 prebivalcev, že začela pojavljati delavska problematika, ki se je sprva še izražala skozi kaljenje javnega reda in miru in se tako tudi odraža v policijskih poročilih.

Boris Rozman se je lotil športnega kluba Ilirija v Ljubljani do prve svetovne vojne. Po predstavitvi družbenega življenja na prelomu 19. v 20. stoletje se loteva tedanjih športnih društev, vse od Kluba slovenskih biciklistov leta 1887 pa do "Slovenskega footbalskega kluba Ilirija", ki so ga 9. maja 1911 ustanovili v gostilni pri Roži v Ljubljani. Temeljni cilj tega kluba je bil gojiti nogomet in vse športne panoge, ki so povezane z njim.

Mija Mravlja je obdelala zapisnike občinskega odbora mesta Kranja za leto 1919. To leto je bilo namenoma izbrano, saj gre za prvo leto po končani prvi svetovni vojni. Skozi zapisnike mestne uprave, katere gradivo je dokaj popolno ohranjeno in ga je več kot 40 tekočih met-

rov, je poskušala pokazati utrip mesta. Razprava ima značaj objave virov, saj je k zapisnikom, ki so v prispevku natisnjeni, pridanilo lepo število opomb, ki podrobneje na osnovi literature in drugih virov osvetljujejo dogajanje v Kranju. Skozi opombe se seznanimo z vrsto personalnih, komunalnih in ozemeljskih, gospodarskih in drugih problemov takratnega Kranja.

Marija Perko je obdelala Lekarnarsko zbornico v Ljubljani v tridesetih letih 20. stoletja, katere predhodniki so bili lekarnarski gremiji ali združenja. Iz razprave izve mo, da je bila v tem času Dravska bauovina zasičena s številnimi lekarnami. Privatni lekarnarji, katerih koncesija je bila proizvajati "strupe, zdravila, specialne tvari ne in preparate za zdravila", so se ves čas upirali industrijski izdelavi zdravil ter ljudi državni konkurenci, ki se je odražala v ustanavljanju bolniških blagajn in humanitarnih zavodov.

Marko Polenšek je proučil javno zdravstveno službo v novomeškem okraju med obema svetovnima vojnima. Ugotavlja, da je bila ena od posledic svetovne gospodarske krize tudi poslabšanje zdravstvenega stanja prebivalstva, v glavnem zaradi pomanjkanja in lakote. Vse to je pripeljalo, da je bilo zdravstveno stanje na Dolenjskem ta čas med najslabšimi v Sloveniji. Veliko je k temu prispeval tudi alkoholizem. V nadaljevanju je avtor opisal razvoj posameznih zdravstvenih ustanov na Dolenjskem.

Jože Podpečnik je na osnovi podatkov, ki jih je našel v šolskih kronikah, obdelal dogodke v Šentvidu nad Ljubljano do vključno leta 1957: ko je bila izvedena šolska reforma. Najprej opiše šolske kronike kot zelo dober zgodovinski vir, ne le za proučevanje zgodovine krajevne šole, ampak tudi kraja, v katerem šola stoji in ugotavlja, da "... ne samo nekdanji pisci kronik, ampak tudi današnji bralec, strokovnjak ali laik, se nenavadno spoštljivo obnaša do tega arhivskega vira ..."

Branko Šuštar je predstavil skrbi Ljubljancev jeseni 1945 in spomladi 1946, ki se odražajo skozi zapisnike takratnih zborov volilcev. Ugotavlja, da je v vrsti takratnih zborovanj in množičnih manifestacij pri zborih volilcev "... zanimiva zlasti diskusija ...", saj so se ljudje čisto razgovorili o tem, kar jih je težilo. Zbori volilcev so se namreč poleg političnih lotevali zlasti številnih življenjskih problemov, vse od lokalnega gospodarstva, preko težav s preskrbo in trgovino do prosvete, zdravstva, kulture itd. V nadaljevanju je obdelal zbere volilcev po posameznih četrtih, kakor je bila takrat Ljubljana upravno razdeljena.

Ljiljana Šuštar je obdelala dejavnost sindikalnih organizacij v Ljubljani v prvih letih po končani drugi svetovni vojni. Že sredi maja 1945 so se delavci in nameščenci organizirali v organizacijo, ki se je imenovala Enotna strokovna zveza delavcev in nameščencev Jugoslavije za Slovenijo. V prispevku so opisani načini, kako so se sindikalne organizacije organizirale in njihova zlasti politična dejavnost, med katero lahko štejemo tudi prostovoljno udarniško delo in s tem povezano imenovanje udarnikov in številna delovna tekmovanja. Pozabiti pa ne gre tudi na kulturno delo delavskih organizacij.

Zadnji prispevek v zborniku je napisal **Dušan Bahun**, ki nam predstavi viře za proučevanje gospodarskega razvoja, ki se nabajajo v fondu ljubljanskega okraja za obdobje od leta 1955 do 1965. Na sejalih okrajnih organov so "... načrtno obravnavali prav vse zadeve, ki se uanašajo na razvoj gospodarstva ... na območju okraja ..."

Na koncu lahko ugotovimo, da je zbornik pester in vsebinsko bogat, prav vsak prispevek pa je nastal kot rezultat proučevanja arhivskega gradiva, ki ga hranijo Zgodovinski arhiv Ljubljana.

Janez Kopač

Janez Kopač, Zgodovinski arhiv Ljubljana (1898–1988), str. 60

Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, Zbirka vodnikov, št. 161

Ob devetdesetletnici Zgodovinskega arhiva Ljubljana je v zbirki Kulturni in naravni spomeniki Slovenije izšla tudi knjižica Zgodovinski arhiv Ljubljana (1898–1988). Avtor Janez Kopač nas tu seznanja z razvojem najstarejše ljubljanske kulturne ustanove, nam predstavi njeno dragoceno kulturno dediščino ter napore za njeno ohranitev. Knjižica je razumljivo napisana in seznanja širšo javnost z nalogami arhiva in arhivske problematike, ki je doslej vse preveč ostajala zaprta v arhivskih krogih. Tako sledimo razvoju ustanove od prvih začetkov 1898 do leta 1945 do leta 1973 ter obdobje po tem letu, ko Zgodovinski arhiv Ljubljana postane regionalni arhiv.

Današnji arhiv se je razvil iz ljubljanske mestne uprave, kjer se je v nekaj stoletjih nabralo kar veliko arhivskega gradiva. Ko je to postalo pomemben vir za zgodovino, je bil 1898 leta nastavljen prvi arhivar Anton Aškerc. Vzorno je uredil mestno arhivsko gradivo in ga napravil dostopnega za uporabo. Njegovo delo so nadaljevali šele po letu 1933, ko je arhiv prešel v varstvo kulturnega odseka pri mestni upravi in dobil tudi prva statutarna določila, ki so podrobno opredeljevala arhivarjevo delo in določala, da mora biti arhivar akademsko izobražen zgodovinar. Mestni arhiv ljubljanski pa je bil v tem času edini mestni arhiv v takratni Jugoslaviji, ki je imel zaposlenega stalnega arhivarja.

Bogato gradivo je med vojno ostalo nepoškodovano in se je po osvoboditvi pomnožilo z gradivom mestne uprave do 1941 in tudi z novejšimi fondi.

Avtor nas seznanja s tedanjo zakonodajo in organizacijskimi spremembami, ki so sčasoma omogočile, da se je ta ustanova razvila iz mestnega v regionalni arhiv. Kot samostojna organizacija pa se je ob tem morala spoprijeti s finančnimi težavami, prostorsko stisko ter neurejenimi arhivskimi pristojbinami. Po novem arhivskem zakonu (1966) pa so mu vse občine, ki jih je z enotami pokrival poverilo upravljanje službe varstva arhivskega gradiva. S tem je Mestni arhiv postal regionalni in se preimenoval v Zgodovinski arhiv Ljubljana s štirimi delovnimi enotami. Veliko dela je bilo opravljenega tudi pri ustvarjalcih gradiva, ki so z neprimernim skladiščenjem in neurejenostjo gradiva povzročili dosti škode. Poleg svojega rednega dela so arhivisti delali tudi na znanstvenem področju in sodelovali na številnih domačih in mednarodnih srečanjih. Sodelovali so pri pripravi zakona o naravnih in kulturnih dediščinah, pripravi podzakonskih aktov in izdelavi splošnih navodil za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega.

V zadnjih desetih letih se je arhiv zelo velik o ukvarjal z izobraževanjem tako na pedagoškem področju kot pri izdelavi učbenikov arhivistike.

Posebno poglavje je avtor namenil opisu gradiva, ki ga hranijo, publikacijo pa lepo dopolnjujejo reprodukcije nekaterih zanimivejših primerkov gradiva.

Pavla Mrdjenovič

Josip Rus — Andrej, Pričevanja in spomini, Založba Borec, Ljubljana 1989, 396 str.

Knjiga Pričevanja in spomini je zbornik člankov, govorov, pisem in intervjujev Josipa Rusa ter sestavkov njegovih sodelavcev o njem. Pobudo za pripravo in izdajo zbornika je po njegovi smrti dalo predsedstvo Republiške konference SZDL Slovenije, katerega zvesti in aktivni član je bil Josip Rus vse do svoje smrti. Zbornik naj bi slovenski javnosti predstavil življenje, misel in delo znamenitega Slovenca, pravnika — sodnika, filozofa, predstavnika slovenskega naprednega sokolstva, revolucionarja, ustanovitelja Osvobodilne fronte slovenskega naroda, telesnovzgojnega in družbenopolitičnega delavca. Bil naj bi sponin na pokončnega moža, ki je v najodločilnejših in prelomnih trenutkih soustvarjal zgodovino slovenskega naroda.

Že podnaslov knjige O sokolstvu, Osvobodilni fronti in novi Jugoslaviji pove, katere so bile njegove glavne življenjske opredelitve. Načela o samostojnosti, neodvisnosti, samoodločanju in poštenosti človeka so bila temelj njegovega življenja in dela na vseh področjih njegovega udejstvovanja. In tega ni bilo malo. Skoraj nemogoče je naštetati vse njegove funkcije, zadolžitve, priznanja. V nekem intervjuju je o tem sam dejal: "To so le naslovi, za zgodovino je važno edino delo."

Uredniški odbor pod predsedstvom Zorana Poliča in člani Milošem Brelihom, Janezom Mušičem, Francetom Kutinom, Dušanom Nečakom, Jožetom Ostermanom, Mirom Pavlico, Jurijem Perovškoni in Lojzetom Vrhovcem je iz bogate pisne zapuščine Josipa Rusa zbral njegove najpomembnejše govore, zapise, članke, intervjuje itd. Zbrano gradivo je uredil mag. Jurij Perovšek, ki je besedilom dodal številne tehtne opombe in pojasnila in s tem dvignil zbornik na raven znanstvenokritične izdaje. Vsi prispevki so objavljali avtentično, pri vseh je navedeno, kje so bili objavljeni oz. kje se hranijo. Delo mag. Perovška je tudi uvodna študija Oris življenja in dela Josipa Rusa.

Zbornik, ki vsebuje sto en dokument, je razdeljen na štiri poglavja: Slovensko sokolstvo, vprašanja demokracije in dejanje Osvobodilne fronte, Socializem in povojni čas, Spomini in intervjuji ter Drugi o Josipu Rusu. Posamezna poglavja so razdeljena na manjše skupine oz. podpoglavja. Tako so v prvem poglavju najprej prispevki o slovenskem sokolstvu, o njegovi idejni, narodnovzgojni, moralni in družbeni vsebini. V sokolstvu je našel Josip Rus svoj življenjski način, življenjsko vsebino in zadovoljitev svojih narodnostnih teženj. V posebni skupini sta Rusova prispevka o dr. Viktorju Mumiku, najpomembnejšem ustvarjalecu slovenske ljudske telesne vzgoje, starosti slovenskega sokolstva, načelnika Ljubljanskega So-

kola, Slovenske zveze in Jugoslovanske sokolske zveze. V prvem poglavju so še prispevki o neodvisnem pravosuđu, etiki in načelnih vprašanih družbenega reda ter govori, članki in proglašji, ki jih je Josip Rus napisal v prelomnih letih slovenske zgodovine, v času narodnoosvobodilne borbe 1941–1945, med drugim, kot član oz. podpredsednik izvršnega odbora OF in Slovenskega narodnoosvobodilnega odbora, podpredsednika AVNOJ, član zakonodajne komisije AVNOJ itd.

Drugo poglavje Socializem in povojni čas je razdeljeno na tri podpoglavja: Ustvarjanje temeljev socialistične ureditve, kjer so objavljeni govori in razprave Josipa Rusa v letih 1945 do 1951 v zvezi s sprejemanjem raznih zakonov FLRJ, ko je bil podpredsednik prezidija Ljudske skupščine FLRJ, Nastopi v javnem življenju, članki, pisma in osebni zapisi, ki zajemajo čas od 1945 do 1977 ter Telesna vzgoja in socialistična družba.

V tretjem poglavju so objavljeni spomini Josipa Rusa na posamezne pomembne dogodke, srečanja, obletnice in na ljudi, ki so se mu posebno vtisnili v spomin ter priložnostni intervjuji, v katerih se nam odkrije vsa njegova velika življenjska modrost.

V zadnjem, četrtem poglavju pa so objavljeni govori in zapisi drugih ob visokih življenjskih jubilejih Josipa Rusa in na koncu še Besede ob smrti, ko je "omahnil sokol", ko je umrl "izjemen človek".

V zborniku je objavljenih tudi nekaj fotografij, ki zgovorno ilustrirajo življenje in delo Josipa Rusa.

Omeniti je še, da je obsežen osebni oz. deloma družinski arhiv Josipa Rusa prevzel arhiv Inštituta za novejšo zgodovino (prej Inštituta za zgodovino delavskega gibanja) v Ljubljani, kjer bo po strokovni obdelavi to gradivo na voljo za nadaljnji študij in osvetlitev življenja in dela Josipa Rusa. S tem bi se še dopolnila želja uredniškega odbora, da bi se njegovo delovanje in razmišljanja ustrezno vgradila v mozaično podobo slovenskega in jugoslovanskega zgodovinopisja.

Marjeta Adamič

Miroslav Stiplovšek, Prispevki za zgodovino sindikalnega gibanja na Slovenskem, Od začetkov strokovnega gibanja do Enotnih sindikatov Slovenije (1868–1945), Maribor, Založba Obzorja, 1989, 317 str.

Dr. Miroslav Stiplovšek se z zgodovino slovenskega sindikalnega gibanja ukvarja že dalj časa. Leta 1979 je izšla njegova monografija Razmah strokovnega—sindikalnega gibanja na Slovenskem 1918–1922, pregled razvoja in delovanja strokovnih—sindikalnih organizacij v jugoslovanskem delu Slovenije od prevrata 1918 do ponovne utrditve revolucionarnih strokovnih organizacij konec 1922. Po njenem izludu je dr. Stiplovšek nadaljeval s proučevanjem razvoja in delovanja strokovnih organizacij v okviru raziskovalnega programa Zgodovina Slovenec pri Znanstvenem inštitutu Filozofske fakultete. Tako je letos, ob 120—letnici začetkov strokovnega gibanja na Slovenskem in 70—letnici ustanovitve revolucionarnih sindikatov Jugoslavije, v seriji Documenta et studia historiae recentioris založbe Obzorja v Maribo-

ru izšla nova knjiga dr. Stiplovska Prispeljki za zgodovino sindikalnega gibanja na Slovenskem, ki obravnava razvoj in delovanje strokovnih organizacij od začetkov leta 1868 do Enotnih sindikatov Slovenije leta 1945. Sestavljena je iz uvodne študije z naslovom Značilnosti razvoja in delovanja strokovnih sindikalnih organizacij na Slovenskem od začetkov leta 1868 do NOB, in iz štirinajstih razprav, ki obravnavajo posamezne strokovne organizacije in društva ali pa določene oblike aktivnosti strokovnih organizacij. Razprave so nastale v glavnem od začetka osemdesetih let dalje in so bile večinoma že objavljene v listu Delavska enotnost, teoretični prilogi Komunista, Zgodovinskem časopisu, Kroniki, Časopisu za zgodovino in narodopisje, v posebnih zbornikih in drugih publikacijah, vendar jih je za to objavo v večji ali manjši meri preuredil, dopolnil in opremil z opombami ter pojasnil.

Najdaljši prispevek v monografiji je uvodna študija, ki zavzema dobro tretjino knjige in je na tem mestu v celoti prvič objavljena. V tej obsežni razpravi je avtor podal značilnosti razvoja in delovanja strokovnih organizacij v obdobju 1868–1945, ki ga je razdelil na več poglavij: Ustanovitev prvih strokovnih društev in začetki delavskih ekonomskih bojev (od 1868 do konca osemdesetih let); Rast socialnodemokratskih strokovnih organizacij v okviru avstrijske Strokovne komisije in ustanovitev prvih krščanskosocialnih strokovnih društev (od začetka devetdesetih let do 1905); Utrditev razrednih strokovnih organizacij ter ustanovitev central krščanskosocialnih in liberalnih strokovnih organizacij (1905–1914); Kriza strokovnega gibanja po začetku prve svetovne vojne in njegova okrepitev v letih 1917/18; Velik razmah slovenskega strokovnega gibanja in njegovo povezovanje v jugoslovanskem okviru (1918–1921); Konec stavkovnega vala in prepoved neodvisnih–komunističnih strokovnih organizacij (1921–1924); Pomembne spremembe v razvoju strokovnih organizacij ter upad njihovih borbenih akcij (1924–1934); Uspešna prizadevanja za akcijsko enotnost strokovnih organizacij, okrepitev njihovega delovanja in vladni ukrepi za utrditev režimskih strokovnih organizacij (1934–1941); Predvojna aktivnost – pomemben temelj za razmah Delavske enotnosti med NOB in za oblikovanje Enotnih sindikatov. Razdelitev na več krajših časovno pogojenih obdobjih daje razpravi preglednost, predstavlja pa tudi način periodizacije slovenskega sindikalnega gibanja od začetkov do leta 1941. Čeprav je že iz naslova uvodne razprave razvidno, da je avtor obdelal razvoj sindikalnega gibanja do leta 1941, pa je v zadnjem poglavju na kratko prikazal tudi prelomno obdobje 1941–1945, ko so se člani predvojnih naprednih sindikatov prek gibanja in organizacij Delavske enotnosti v okviru OF slovenskega naroda vključili v NOB, ob njegovem koncu pa ustanovili Enotne sindikate, ki so se že pripravljali na delovanje v pogojih nove družbene ureditve. V pričujoči razpravi je avtor podal kompleksen pregled značilnosti slovenskega sindikalnega gibanja v okviru kapitalističnega družbenega sistema. Z enako pozornostjo je obravnaval razvoj vseh strokovnih organizacij, tako razrednih, krščanskosocialističnih in narodnosocialnih kot tudi stanovskih organizacij javnih in zasebnih namene. Predstavil je njihov program, stanje članstva, spremembe organizacijskih oblik in moči posameznih organizacij v določenih obdobjih, zvrsti njihove dejavnosti, povezovanje z drugimi strokovnimi organizacijami in okviru Jugoslavije in izven nje ter opozoril

na politične, gospodarske in socialne razmere, ki so vplivale na delovanje strokovnih organizacij. Ob prikazu njihove dejavnosti je avtor osvetlil tudi delovanje političnih strank v posameznih obdobjih, predvsem njihov odnos do sindikalnega gibanja.

Uvodni razpravi sledi oris problematike virov in literature, v katerem so v glavnem naštetni vsi arhivi, ki hranijo arhivsko gradivo za zgodovino sindikalnega gibanja, delno pa tudi fondi, v okviru katerih se to gradivo nahaja, časopisi in drugi tiskani viri, spominsko gradivo, znanstvenokritične izdaje virov in literatura. V poglavju o literaturi je dr. Stiplovska navedel vse avtorje, ki so pisali o sindikalnem gibanju, predstavil tematiko, ki so jo obravnavali in poudaril razlike v intenziteti proučevanja določenih obdobji, konkretno literaturo pa citira v opombah. Čeprav je posvetil največ pozornosti pomembnejšemu gradivu in zgodovinskemu delom, ki v celoti ali v pretežni meri obravnavajo delovanje strokovnih organizacij na Slovenskem, pa je opozoril tudi na tiste priročnike, bibliografije in razprave, ki obravnavajo širšo problematiko delavskega gibanja. Opozoril je tudi na vprašanja v zvezi z zgodovino slovenskega sindikalnega gibanja, ki jih obravnava jugoslovansko, avstrijsko in italijansko zgodovinsko.

Drugi del knjige je sestavljen iz štirinajstih razprav, ki so razporejene po kronološkem zaporedju. Precej razprav obravnava posamezne strokovne organizacije in društva: Prva strokovna–sindikalna društva na Slovenskem; Preoblikovanje tiskarskega društva na Kranjskem v razredno strokovno organizacijo; Krščanskosocialne strokovne organizacije slavninarskega delavstva 1907–1922; Železničarji – prvo jedro revolucionarnega strokovnega sindikalnega gibanja na Slovenskem; Zveza rudarskih delavcev za Slovenijo – najmočnejša neodvisna strokovna organizacija in največja rudarska stavka leta 1923; Delovanje skupine Jugoslovanske strokovne zveze (1936–1941), in Delavske enotnosti med NOB v tovarni sanitetnega materiala na Viru. Nekatere razprave obravnavajo strokovne organizacije in društva, ki so delovala na širšem prostoru, nekatere pa tudi take organizacije, ki so imele le krajevni značaj.

Med tistimi razpravami, ki prikazujejo oblike dejavnosti strokovnih organizacij, jih je največ posvečenih osvetlitvi stavkovnih bojev: Stavkovno gibanje na Slovenskem po oktobrski revoluciji; Stavkovni boji julija 1919 na Mariborskem območju; Stavkovni boji v Ljubljani 1918–1923; Povezanost stavke rudarjev v Sloveniji ter v Bosni in Hercegovini konec 1920. leta; Zveza rudarskih delavcev za Slovenijo – najmočnejša neodvisna strokovna organizacija in največja rudarska stavka leta 1923; Stavka na Količevem – najdaljša leta 1935 na Slovenskem.

V posebni razpravi Prvomajske manifestacije na Slovenskem od revolucionarnega 1917. leta do kraljeve diktature 1929 je obdelal oblike in pomen prvomajskih manifestacij.

Odnos KPJ oziroma KPS do sindikalnega gibanja je osvetlil predvsem v naslednjih razpravah: Prepoved neodvisnih strokovnih organizacij leta 1924 in začetek nove sindikalne politike KPJ v Sloveniji; Ustanovni kongres KPS – spodbuda boju za enotnost slovenskega delavstva.

Opozoriti pa je treba na dejstvo, da posamezne razprave večinoma ne obravnavajo le enega problema,ampak da se teme med seboj prepletajo. Tako na primer razprava o zvezi rudarjev in največji rudarski stavki, ki je

naobširnejša od vseh štirinajstih razprav, obravnava predvsem ustanovitev, organizacijski razvoj zveze, vzroke za začetek mezdne gibanja, priprave na stavko in njen potek ter vzroke in posledice njenega zloma, poleg tega pa tudi povezavo z drugimi strokovnimi organizacijami in KP.

Na koncu so kratice strokovnih sindikalnih organizacij in političnih strank ter kazalo oseb, krajev in drugih geografskih imen, strokovnih in drugih delavskih organizacij ter ustanov.

Monografija dr. Stiplovska Prispevki za zgodovino sindikalnega gibanja na Slovenskem je pomemben prispevek ne samo za poznavanje sindikalnega gibanja, ampak prispeva tudi k razumevanju splošnega družbenopolitičnega in socialnoekonomskega razvoja na slovenskih tleh v obravnavanem obdobju.

Arhivisti moramo biti hvaležni dr. Stiplovski, da je v svoji knjigi podal tako izčrpen, natančen in sistematičen pregled virov in literature, s katerim ni dal samo izhodišče za raziskave vsem, ki se kakorkoli ukvarjajo z zgodovino delavskega gibanja, ampak je opozoril tudi na vrednost in pomen, ki ga ima arhivsko gradivo za zgodovinske pisarje. Istočasno želim poudariti, da bodo Prispevki za zgodovino sindikalnega gibanja omogočili boljše poznavanje in razumevanje zgodovine sindikalnega gibanja vsem, ki se za to problematiko zanimajo, arhivistom pa olajšali strokovno obdelavo tovrstnega gradiva.

Mateja Jeraj

Bogdan Lekić, Arhivski izvori za istoriju socijalističke Jugoslavije 1943 — 1953. Arhiv Jugoslavije Beograd 1987, 275 str.

Knjiga o arhivskih virih za zgodovino socialistične Jugoslavije za razdobje od II. zasedanja AVNOJ 29. novembra 1943 do sprejetja Ustavnega zakona o osnovi družbene in politične ureditve FLRJ in zveznih organov oblasti 13. januarja 1953, je razširjena doktorska disertacija priznanega arhivskega strokovnjaka Bogdana Lekića, ki jo je uspešno odbranil leta 1983 na Filozofski fakulteti v Skoplju, izdal pa v založbi Arhiva Jugoslavije v Beogradu. Že na začetku je treba poudariti, da gre za prvo tovrstno delo pri nas, tako po vsebini kot metodološkem pristopu, v katerem je avtor združil svoje dolgoletne raziskovalne izkušnje na področju zgodovine in arhivistike. Pri obravnavi arhivskih virov za zgodovino socialistične Jugoslavije v omenjenem obdobju je upoštevano le arhivsko gradivo zveznih organov in organizacij.

Avtor je razdelil temo na pet poglavij: Pojem in vrste zgodovinskih virov in sistem varstva arhivskega gradiva, Klasifikacija arhivskega gradiva, Organizacijski razvoj zveznih institucij, Pregled vsebine arhivskega gradiva inštitucij in Vsebinsko ovrednotenje arhivskega gradiva kot zgodovinskega vira. Dodana sta še predgovor in zaključek.

V prvem poglavju je avtor najprej opredelil pojem in vrste zgodovinskih virov na osnovi najnovejših spoznanj v arhivski teoriji in praksi ter na podlagi analize vse razpoložljive domače in tuje literature, ki obravnava ta vprašanja. Zanimivo je, da je poleg arhivskega gradiva

za obravnavano obdobje 1943 — 1953 med zgodovinske vire pritegnil spominsko gradivo in posebej poudaril pomen zbiranja arhivskega gradiva, ko je zlasti za prvo obdobje ohranjenega razmeroma malo arhivskega gradiva. Zbiranju, obdelavi in uporabi spominskega gradiva je B. Lekić posvetil posebno pozornost že v svojih prejšnjih razpravah, ki jih je objavil največ v glasilu Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije Arhivistu.

Obravnavi razvoju službe varstva arhivskega gradiva iz obdobja 1943 — 1953 in pregledu razvoja arhivske zakonodaje v Jugoslaviji v tem času je avtor namenil posebno poglavje.

V drugem poglavju o klasifikaciji arhivskega gradiva za obdobje 1943 — 1953 je avtor na osnovi lastnih raziskav in dobrega poznavanja arhivskega gradiva zveznih institucij iz tega obdobja ter kritične analize literature, ki obravnava ta vprašanja, razdelil klasifikacijo arhivskega gradiva za to obdobje: 1. po vrstah gradiva (fotografije, foto—kopije, dokumentacija, spisovno gradivo, spominsko gradivo), 2. po ustvarjalcih (KPJ in SKOJ, Oblastni in izvršilni organi, upravni organi, ostali državni organi, množično politične organizacije, osebne in družinske zbirke in dokumentacija vojaškega značaja) in 3. klasifikacijo znotraj posameznih fondov. Pri tem smatra avtor za najpomembnejšo klasifikacijo po ustvarjalcih arhivskega gradiva, kar se kaže v celotnem delu.

V tretjem poglavju, o organizacijskem razvoju zveznih institucij 1943—1953, je avtor prikazal organizacijo, dejavnost, status in naloge ustvarjalcev arhivskega gradiva in to po skupinah: KPJ in SKOJ, oblastni organi, politično izvršilni organi, upravni organi ter množično politične organizacije. Organizacijski razvoj zveznih organov in organizacij je avtor proučil v glavnem na osnovi ohranjenega arhivskega gradiva, kar mu je omogočilo tudi prikaz osnovne vsebine fondov in zbirke, količine ohranjenega gradiva, mesta hrambe itd. To so predvsem fond in zbirke, ki jih hrani Arhiv Jugoslavije v Beogradu in predstavljajo okoli dve tretjini ohranjenega arhivskega gradiva iz tega obdobja, skupaj kar 3400 tm ali 170 fondov. Nekaj gradiva hranijo še Arhiv centralnega komiteja ZKJ, Arhiv orožanih snaga SFRJ Vojaško zgodovinskega inštituta in Arhiv zveznega sekretariata za notranje zadeve v Beogradu.

V četrtem poglavju je avtor na osnovi klasifikacije po ustvarjalcih, podal pregled vsebine arhivskega gradiva zveznih institucij v obdobju 1943 — 1953. V pregledu je obdelal posamezne fonde znotraj te klasifikacije s tem, da je prikazal še količino in strukturo gradiva, stopnjo urejenosti in možnosti uporabe. Dodal je še pregled t. i. specifičnega arhivskega gradiva za to obdobje. Sem šteje fotografije, letake, plakate, skice, magnetofonske trakove, mikrofilme, filme, spominsko gradivo itd.

Peto poglavje o valorizaciji arhivskega gradiva za to obdobje kot zgodovinskega vira je avtor razdelil na ovrednotenje po ustvarjalcih z ozirom na njihovo družbeno—politični pomen, dejavnost itd., na vsebinsko ovrednotenje znotraj samih fondov in za ovrednotenje vsebine posameznih dokumentov. Kot primer je avtor obdelal vsebinsko vrednotenje devetih dokumentov, ki so zgodovinsko pomembni za to obdobje, obenem pa predstavljajo več vrst arhivskega gradiva in so različne proveniencije. To so: Deklaracija in odloki II. zasedanja AVNOJ 29. — 30. novembra 1943, Sporočilo TASS-a o sporazumu Narodnega odbora osvoboditve Jugoslavije (NKOJ) in vrhovnega štaba NOV in POJ s sovjetsko komando o pogojih za prihod sovjetskih vojaških enot na

jugoslovansko ozemlje 28. septembra 1944; Sklep centralnega komiteja KPJ o organizacijskih vprašanjih 3. julija 1945; Program in statut Ljudske fronte Jugoslavije 5. – 7. avgusta 1945; Ustava FLRJ 31. januarja 1946; Zakon o petletnem planu razvoja narodnega gospodarstva FLRJ 1947–1951; Temeljni zakon o upravljanju državnih gospodarskih podjetij in višjih gospodarskih združenj po delovnih kolektivih 27. junija 1950; Spomini Miloja Dobrašinića in Dokumentarni film o V. kongresu KPJ 21. – 28. julija 1948.

V knjigi so na koncu objavljeni še seznami uporabljenih in v opombah navedenih arhivskih virov po fondih in zbirkah zveznih arhivov v Beogradu, objavljenega arhivskega gradiva za obdobje 1943 – 1953 in pregled domače in tuje literature. Dodana sta še povzetka v angleškem in ruskem jeziku ter registri osebnih imen, institucij in obravnavanih fondov in zbirk.

Delo dr. Bogdana Lekića je pomemben doprinos tako arhivski kot tudi zgodovinski znanosti. Na osnovi arhivističnega pristopa in znanstvene obdelave arhivskega gradiva zveznih institucij kot vira za zgodovino socialistične Jugoslavije 1943–1953, je avtor raziskovalec tega obdobja podal celovit prikaz določenega arhivskega gradiva, njegove ohranjenosti, dostopnosti, urejenosti, količine, historiate njegovih ustvarjalcev itd. Vse to daje delu poleg znanstvene tudi praktično vrednost.

Marjeta Adamič

Izšla je sedma knjiga zbornika Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji 1941 – 1945

Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, ki jih izdaja Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani (kot je navedeno že v zadnji izdaji) oz. sedanji Inštitut za novejšo zgodovino, skupaj z založbo Partizanska knjiga iz Ljubljane, so ena največjih tovrstnih publikacij evropskih odporiških gibanj. Inštitut je pričel z izdajanjem zbornika leta 1962 in nadaljeval bolj ali manj kontinuirano, večinoma v odvisnosti od razpoložljivih finančnih sredstev.

Pred nami je sedma knjiga, ki nosi letnico 1989. Medtem, ko je prva knjiga na 354 straneh zajela celoletno obdobje (marec 1941 – marec 1942), pa sedma na 762 straneh zajema le dva meseca, maj in junij 1943. Knjigo sta za objavo pripravili priznani arhivistki Marjeta Adamič in Marija Oblak – Čani. Dvestopenintriideset dokumentov nam ilustrira delovanje osrednjih oblastnih in političnih organov odpora, pokrajinskih vodstev pa tudi okrožnih organov. Dokumenti so iz arhiva Inštituta za novejšo zgodovino in Zgodovinskega arhiva CK ZKS. Sama zastopanost posameznih regij je seveda pogojena z močjo osvobodilnega gibanja, pa tudi razmerami za njegovo uveljavitev. Tako je največ dokumentov iz Dolenjske, Primorske in Notranjske, najmanj pa iz Štajerske.

Dr. Toue Ferenc je v svoji recenziji napisal: "Vsebinska teh dokumentov izraža začetek poleta narodnoosvobodilnega gibanja v precejšnjem delu Slovenije, obravnava t. i. Dolomitske izjave o enotnosti OF po okrožjih, prizadevanja za razkroj bele garde in opredelitev t. i. sre-

dne, prizadevanja za obnovo in krepitev oblastnih funkcij odborov OF, reševanje težkih vprašanj preskrbe partizanske vojske, ustanavljanje pokrajinskih in okrožnih organov SPZZ in ZSM, povečano nasilje italijanskih oblasti na Primorskem, prizadevanje za prihod novih prostovoljcev v partizane na Gorenjskem in Štajerskem, širjenje mreže OF v teli dveli pokrajinah itd."

Dokumenti so objavljeni po dosedanjih merilih zbornika, ki ustrezajo kritični objavi virov. Opravljeno je bilo veliko delo, saj so skoraj vse nejasnosti v tekstih razrešene, razrešena ilegalna imena, ponekod je navedena tudi literatura. Sprememba je tudi v tem, da so dokumenti objavljeni v celoti in ni "cenzuriranja".

Ob vsem velikem opravljenem delu pa se mi postavlja vprašanje smiselnosti takšnih izdaj virov, zlasti za obdobja, ki sledijo in vzporedno z razvojem osvobodilnega gibanja prinašajo tudi številne pisne ostankе takega poleta. Pri tem več ali manj zapadamo že v absurd, zlasti pri objavi virov nižjih organov. Regionalnim raziskovalcem ne pomaga dosti, če sta zajeta dva ali trije dokumenti iz njihovega območja. Smiselno bi bilo preiti na izdajanje samo osrednjih in temeljnih dokumentov, ostale pa preko arhivske službe narediti čim bolj dostopne uporabnikom. Podobno je tudi z obravnavo našega narodnoosvobodilnega gibanja na Slovenskem, kjer vse prevečkrat, zlasti v "regionalnih publikacijah" zapadamo v utrudljive podrobnosti, mimamo pa narejene celovite ocene osvobodilnega boja v njegovi veličini, pa tudi v njegovih napakih.

Nevenka Troha

Ta ocean strašno odprt, Dnevniški zapiski od julija 1974 do februarja 1976, Boris Pahor, Slovenska matica Ljubljana 1989, 403 str.

Slovenski pisatelj iz Trsta Boris Pahor je pri Slovenski matici v Ljubljani že izdal nekaj knjig, predvsem romanov, tokrat pa je izšla v okviru redne zbirke te izdajateljske hiše knjiga, ki si je za naslov "sposodila" verz pri Kosovelu, Ta ocean strašno odprt, podnaslov Dnevniški zapiski od julija 1974 do februarja 1976 pa nam jasneje povedo o čem bo v knjigi govora. Dnevniškim zapiskom so dodani še zapisi iz leta 1980 in priloge, ki so povezani z dogodki, ki jih Pahor opazuje. Pred nami je dnevnik, ki ga je avtor sestavljal v tistih letih, ko je bil tudi urednik slovenske revije Zlativ, ki je izhajala v zamejstvu. Pahor se je za objavo teli dnevniških zapisov odločil zato, ker je želel, da se pojasni nastanek publikacije leta 1975 ob 70-letnici Edvarda Kocbeka, kjer je intervju s Koebekom vzbudil v Sloveniji in Jugoslaviji dokaj negativen in odklonilen odziv, soustvarjalci te publikacije na eni in drugi strani meje pa so bili podvrženi raznim pritiskom, kot lahko razberemo v knjigi. V intervjuju je Koebek spregovoril in razložil svoje stališče o dveli občutljivih temah. Prva je dolomitska izjava, po kateri so se Slovenci leta 1943 opredelili in potrdili vodilno vlogo KPS v narodnoosvobodilni borbi, krščansko–socialistična in sokolska skupina pa sta se odrekli snovanju lastnih političnih strank. Drugo vprašanje, ki ga je Koebek v intervjuju komentiral, pa je vprašanje roških žrtev,

vprašanje o usodi domobrancev, ki so jih Angleži po vojni vrnili Jugoslaviji kot vojne ujetnike.

V dnevniških zapisih bereino o dogodkih in posledicah, ki so spremljali objavo brošure s Kocbekovim intervjujem. med drugim Boris Pahor kar dve leti ni smel čez mejo v Slovenijo. Ob prebiranju čutimo bojazen zapisovalca, da so padle sence v zvezi s tem dogodkom, ki je sprožil toliko negativnih pritiskov, na njuno dolgoletno prijateljstvo. Nesporazumi so se dokončno razpršili šele ob njunem zadnjem srečanju v Münchnu leta 1980. Pred nami je torej pričevanjska literatura, subjektivno obarvana, saj dnevnik podaja dogodke o času in ljudeh tako, kot jili je občutil in doživljal avtor in kot taka je dragocen dokument časa, ki ga obravnava. Dnevniški zapiski Borisa Pahorja pa bodo gotovo pritegnili mnoge bralce, saj o dogodkih, zaradi katerih je do nastanka te knjige tudi prišlo, še ni bila rečena zadnja beseda. V prilogi je objavljen tudi intervju z Edvardom Kocbekom, zaradi katerega so brošuro Edvard Kocbek, pričevalec našega časa, leta 1975 prepovedali razširjati v Sloveniji in Jugoslaviji.

Pomemben pečat knjigi daje poglavje slovenskega zgodovinarja prof. dr. Boga Grafenauerja, ki z zgodovinsko metodo obravnava dogodke okoli dolomitske izjave.

Na koncu je treba omeniti še lepo opremo knjige, za kar je poskrbela Andreja Mejač s simbolično upodobitvijo devinskega gradu in morja v devinskem zalivu na ovitku.

Metka Gombač

Ivan Nemanič, Filmski zapisi Božidarja Jakca 1929–1955, Publikacije Arhiva SR Slovenije, inventarji, zvezek 2, Ljubljana 1989, 77 str.

Arhiv SRS je v sodelovanju z Dolenjskim muzejem v septembru 1989 v Novem mestu predstavil publika-

cijo – inventar – Filmski zapisi Božidarja Jakca, avtorja Ivana Nemaniča. Inventar je bil predstavljen ob visokemu življenjskem jubileju Božidarja Jakca – njegovi devetdeset letnici.

V letu 1979 je Odsek za film Arhiva SRS prevzel v varstvo filme Božidarja Jakca. V omenjeni publikaciji je predstavljenih 63 oluranjenih filmskih zapisov, ki jili je možno snovno in kronološko razdeliti v več samostojnih enot. V prvi skupni so filmi, ki jili je Božidar Jakac posnel v času njegovega bivanja v ZDA, v letih 1929–1931. Sledijo številni filmi, ki so nastali po njegovi vrnitvi v domovino in nam prikazujejo življenje pred drugo svetovno vojno na Slovenskem.

Božidar Jakac je s filmsko kamero naredil neponovljive posnetke slovenske dežele od Planice, Jesenice, Vrbe, Štajerske, Prekmurja, Dolenjske z Novim mestom, Bele krajine, ki ga je še posebno privlačila, in preko Ljubljane vse do morja. Prav tako edinstveni in za zgodovinski spomin pomembni so portreti znanih kulturnih in političnih osebnosti, dogodki iz NOB ter posnetki pokrajin in etnoloških zanimivosti, ki jili je Božidar Jakac s prefinjenim umetniškim čutom in skraj tako kot bi slikal s čopičem, niral na filmski trak.

Ivan Nemanič je vse filme strokovno obdelal v projekciji skupaj z avtorjem, njegovo ženo Tatjano in mnogimi drugimi ter tako ugotovil čas nastanka posnetkov, imena krajev in oseb, vsebino dogodkov in vrsto podrobnosti. Čeprav podatki v inventarju temeljijo v glavnem na osebnih pričevanjih, se je avtor pri obdelavi filmske zapiščine Božidarja Jakca moral opreti tudi na časopisne viire, filmografije in razno arhivsko gradivo.

V inventarju so filmi razvrščeni po kronoloških sklopil, naveden je naslov filma, leto snemanja, signatura kopije, vsebina, avtor snemanja in tehnični podatki z viri. Uporabo inventarja nam omogoča abecedni seznam filmov, osebno in krajevno kazalo. Publikacijo je zelo domiselno opremila dipl. aht. Edita Kobe.

Marta Rau-Selič

iz arhivske zakonodaje

Pojasnila k nekaterim vprašanjem v zvezi s pravilnikom o sestavi in vodenju evidence arhivskega gradiva

Jože Žontar

Dosedanja praksa je pokazala, da je potrebno nekatera določila pravilnika o sestavi in vodenju evidence arhivskega gradiva (Uradni list SRS, št. 34/81; popravek 2/82) dodatno pojasniti.¹ Gre predvsem za vprašanja, povezana z oblikovanjem in poimenovanjem arhivskih fondov ter z načinom vodenja evidence. Terminoloških sprememb pravilnika, do katerih bo moralo priti zaradi sprejema ustavnih amandmajev (Uradni list SFRJ, št. 70/88 ter Uradni list SRS, št. 32/89) ter zakona o podjetjih (Uradni list SFRJ, št. 77/88), se ne dotikamo.

Oblikovanje in poimenovanje arhivskih fondov

Arhivske fonde oblikujemo na podlagi provenienčne načela: celotno, pri eni ustvarjaleu končano gradivo, predstavlja en arhivski fond.

Kot ustvarjalce štejejo pravne osebe, tj. institucije, ki jim je bila s pravnim predpisom priznana pravna sposobnost, oziroma institucije, ki imajo za pravne osebe tipične lastnosti. Te pa so predvsem organizacijska enotnost, premoženjska samostojnost ter nastopanje v svojem imenu. Kot ustvarjalce arhivskega gradiva štejejo tudi fizične osebe.

Provenienčna načela ne upoštevamo pri gradivu, v katerem so bile že pred prevzemom v arhiv načrtno združene enote različnega izvora. Tu ne gre niti za različne cele fonde, ki jih je npr. prevzel ustvarjalec in jih je lahko ločiti, niti ni prišlo do pomešanja zaradi malomarnosti. Do načrtnega združenja lahko pride tedaj, če je organ nadaljeval s postopkom in obravnaval prevzete zadeve kot svoje predpise. Ali pa, ko je pristojnost za določeno dejavnost ob reorganizacijah prešla od enega organa na drugega, pa so se skupaj s prenosom pristojnosti predali nasledniku tudi ustrezni deli fonda. Dogaja se, da pri organu, ki je nasledil celo vrsto kompletnih fondov, iz teh fondov odberejo in združijo najvažnejše gra-

divo o določenem področju.

Praviloma pa je treba dokumente, do katerih je prišel posameznik pri službenem delu, iz osebnih fondov vložiti na svoje mesto.

Tudi pri arhivskih zbirkah, ki združujejo istovrstne dokumente (npr. srednjeveške listine, načrte, fotografije ipd.), ne smemo – kjer je to mogoče – prekiniti provenienčne zveze s fondom. Take dokumente smo ločili iz arhivskih fondov, ker jih je treba zaradi posebnih oblik ali velikosti hraniti ločeno. Ni pa pravilno, da jih razvrstimo npr. zgolj kronološko, marveč je potrebno dokumente iste proveniencije v okviru zbirke razvrstiti skupaj. Provenienčno zvezo med zbirko in fondom moramo prikazati tudi v vodniku po fondih in zbirkah arhiva.

Praviloma štejejo kot ustvarjalca arhivskega fonda pravno osebo in ne posamezne organe, oddelke ali resorje. Poznamo pa tudi več izjem.

Včasih je potrebno zaradi velikega obsega gradivo, ki nastaja pri ustvarjalcu, deliti. Tedaj lahko oblikujemo arhivske fonde:

a) na podlagi organizacijskih enot, ki so samostojno vodile administrativno-tehnično poslovanje (npr. arhivski fonde republiških upravnih organov; isto načelo je bilo uporabljeno tudi pri oblikovanju fondov ljubljanske mestne občine),²

b) na podlagi zaključenih časovnih obdobij, pri čemer ne gre avtomatično za posamezne prevzeme gradiva niti za manjše količine gradiva. Tako je treba razumeti določbo 2. člena pravilnika o sestavi in vodenju evidence arhivskega gradiva, ko govori o akcesijskem fondu. Pri tem ne gre za nekakšne delne fonde, kot bi se dalo razumeti iz pravilnika. Sploh bi bilo potrebno v 2. členu pravilnika izpustiti besedilo "lahko pa tudi časovno omenjeni del fonda, če je arhivski fond po takih delih prevzel in če ga po takih delih hrani (akcesijski fond)", zato pa bi morali v prvem odstavku 3. člena dodati, da je izjemoma lahko arhivski fond tudi časov-

no omejeni del gradiva ustvarjalca. To pomeni, da fond po preteku daljšega časovnega razdobja (ko tudi ni potrebno več računati s tem, da bi naknadno našli njegove dele) zaključimo, obenem pa ga na novo nastavimo. S tem omogočimo, da končnega urejanja ni potrebno predstavljati v nedogled, to pa je glavni namen opisane možnosti.

Izjemoma, neodvisno od obsega gradiva, pa lahko oblikujemo arhivski fond na podlagi posamezne organizacijske enote ali resorja, kadar gre za organizacijske enote ali resorje, ki so večkrat menjali pripadnost nekemu organu, ali pa so bili določen čas tudi samostojni ustvarjalci. Mora pa obstajati v gradivu administrativno-tehnična kontinuiteta.

Samostojen arhivski fond predstavlja nadalje gradivo posamezne organizacijske enote ali temeljne organizacije združenega dela tudi tedaj, če ima svoj sedež zunaj območja pristojnega arhiva (glede na sedež organizacije oziroma organizacije združenega dela). Tako je treba razumeti določbo 2. odstavka 3. člena pravilnika o sestavi in vodenju evidence arhivskega gradiva.

Za navedene primere organizacijskih enot, resorjev in temeljnih organizacij združenega dela uporablja omenjeni pravilnik izraz "organizacijske enote, ki imajo posebne lastnosti", ki pa ni dober.

Vse, na izjemen način oblikovane arhivske fonde moramo sicer obravnavati kot običajne fonde. To pomeni, da dobijo svojo številko, svojo kartico v registru, arhivske enote se samostojno oštevilčijo, neodvisno od preostalega (ili) fonda (ov) istega ustvarjalca itd. Toda v vodniku po fondih in zbirkah arhiva pa moramo prikazati provenienčno celoto skupaj.

Praviloma štejeemo kot ustvarjalca eno pravno osebo. Pri delovnih organizacijah je osnova za oblikovanje arhivskega fonda gradivo organizacije združenega dela, ne pa temeljne organizacije združenega dela (2. odstavek 3. člena pravilnika o sestavi in vodenju evidence arhivskega gradiva), čeprav je temeljna organizacija pravna oseba.

V okviru fondov naletimo pogosto na inajhne celote gradiva, ki sicer predstavljajo po izvoru svoj fond. Razlogi za to so prav različni. Ustvarjalec je npr. prevzel gradivo v hranjenje ali pa je za druge ustvarjalce vodil administrativno-tehnično poslovanje in je pri njem gradivo ostalo, itd. Pri tem ne mislimo na take celote gradiva, ki jih bomo izdvojili in obdelali kot fond, marveč le na drobce fondov. Pogoj je seveda ta, da je drobec fonda vse, kar se je od gradiva ustvarjalca ohranilo. Primer: v fondu Osnovne šole heroja Franca Vukovca, Preska so vsebovani tudi drobeci fondov Krajevnega šolskega odbora Preska 1877–1942, Enorazredne tovarniške ljudske šole v Goričanah 1909–1917, nižje gimnazije Preska 1950–1958 ter Zveze prosvetnih delavcev podružnice Ljubljana-okolica – vzhodni del 1945–1951. Obravnane drobce je treba v fondu pustiti. Po načelu, da je osnova za prikaz gradiva v vodniku po fondih arhiva ustvarjalec, bomo v vodniku tudi v takih primerih prikazali vsako provenienčno celoto posebej.

Včasih dobi arhiv drobce fondov samostojno v arhiv. Pod pogojem, da jih ni mogoče uvrstiti v ustreznih fond, ker ga ni, jih je priporočljivo združevati v zbirnem fondu.³ V njem omenjenih drobcov ne smemo pomešati. Če bi našli ustrezne fonde, jim je treba drobce priključiti. Poleg tega prinašajo posamezniki v arhiv npr. po kako listino, zanimivo spričevalo, plakat, razglas ipd. Če ne gre za neko zbirko, ki jo je oblikoval prinašalec (in jo po njem običajno tudi imenujemo) in ne so-

dijo ti dokumenti v noben fond, jih tudi uvrščamo v zbirni fond. Izjema so posamezne vrste gradiva (npr. fotografije, itd.), ki zaradi posebnih lastnosti, sodijo v določene zbirke.

Kadar pride pri ustvarjalcu do posebno velikih sprememb glede njegove funkcije ali območja (zadnje prihaja v poštev pri oblastnih organih), lahko fond delimo. Vendar pa se moramo vprašati, če je delitev smiselna, potrebna in racionalna. Sprememba državne pripadnosti ali pa družbenega reda sama po sebi nista zadostni razlog za razmejevanje arhivskih fondov. Ne glede na to pa je možno, da npr. v vodniku po fondih in zbirkah arhiva prikažemo gradivo – če bi bilo to potrebno – po nekaterih časovnih obdobjih. Zato pa še ni potrebno deliti fondov.

Drugačno stališče zastopa priporočilo o pogojih in načinu oblikovanja arhivskega fonda in arhivske zbirke, ki jo je sprejela Zveza arhivskih delavcev Jugoslavije.⁴ Toda upoštevati je treba, da lahko pride npr. že v nekem mestu v teku stoletja večkrat do sprememb pravnega značaja mestnih organov, vendar bomo arhivski fond vodili kontinuirano in brez prekinitev, saj razmejitve ne bi bila smiselna. Brez smisla bi bilo npr. deliti republiške fonde v Sloveniji leta 1947, ko se je na podlagi mirovne pogodbe z Italijo območje LR Slovenije povečalo za Slovensko primorje.

Tretji člen pravilnika o sestavi in vodenju evidence arhivskega gradiva določa, da se arhivski fond praviloma imenuje po zadnjem nazivu organizacije oziroma organizacijske enote, od katere izvira. To določilo bo potrebno dopolniti, tako da bo vsebovalo načelo: arhivski fond se imenuje po ustvarjalcu arhivskega gradiva. Če je ustvarjalec spreminjal svoj naziv, se imenuje fond – potem ko je zaključen – po zadnjem nazivu ustvarjalca oziroma po tistem nazivu, ki je bil najdalj v uporabi, ali ki najbolje karakterizira arhivski fond. Pred tem pa je mogoče ostati pri prvotnem nazivu ali pa preiti na novejšega. Če sedež ustvarjalca ni vsebovan v imenu fonda, ga dodamo, z izjemo fondov fizičnih oseb, kjer sedeža ustvarjalca ne navajamo. V imenu fondov ne uporabljamo kratic.

Primer: Fondi krajevnih oziroma mestnih ljudskih odborov so bili zaključeni z 31. julijem 1952. Tedaj so pričeli z delom ljudski odbori občin. Ti so pogosto spreminjali svojo funkcijo, organizacijo, območje in naziv, vendar je treba in glede na to voditi gradivo ljudskih odborov oziroma skupščin občin, njihovih izvršnih organov ter upravnih organov od leta 1952 dalje kot en fond. Tega načela se drži tudi vodnik za SR Slovenijo, ki je izšel v seriji Arhivski fonde in zbirke v arhivih in arhivskih oddelkih v SFRJ. Če bi bil fond sedaj zaključen, bi mu verjetno dali ime občinska skupščina ... Krajevni uradi so organi občine in njihovo gradivo ne predstavljajo posebnih fondov.

Vse spremembe imena ustvarjalca so sestavni del registra fondov.

Vodenje evidence arhivskega gradiva

V prevzemno knjigo je treba vpisati vsak prevzem arhivskega gradiva pod novo zaporedno številko, ne glede na njegov obseg in dejstvo ali je bil npr. del fonda že prevzet. Koristno je v opombah navajati številko fonda. Zlasti se to kaže v primerih, če je bilo pri strokovni obdelavi iz prevzetega gradiva oblikovanih več fondov.

Prav tako je koristno v opombah navajati številke prejšnjih in kasnejših vpisov v prevzemni knjigi, kadar gre za isti fond.

Register fondov vsebuje podatke, ki so potrebni za vodenje evidence arhivskega gradiva. Osnova evidence je arhivski fond oziroma arhivska zbirka kot celota. Za informacijo o vsebini arhivskega gradiva to seveda ne zadošča; za ta namen imamo arhivske vodnike in pripomočke za uporabo.

Na podlagi 9. člena pravilnika o sestavi in vodenju evidence arhivskega gradiva se vodi register fondov v obliki kartoteke. Brez dvoma se lahko vodi tudi računalniško, vendar je treba vztrajati, da se obvezno vodi tudi v obliki kartoteke, že zaradi varnosti podatkov. Ni predpisano, kako se vodi dokumentacija, ki je del registra fondov (10. člen), vendar je že ustaljena praksa oblika dosjejev. Seznam števil fondov je pripomoček in ga pravilnik ne predpisuje, je pa nujno potreben (v komentarju k 9. členu se omenja seznam kartic). Potrebno ga je voditi v obliki knjige (knjiga števil fondov).

V primeru, če bi gradivo fonda v celoti izločili, je treba dosje o fondu hraniti trajno, seveda ne več kot del registra (2. odstavek 6. člena pravilnika o odbiranju in izročanju arhivskega gradiva arhivu, Uradni list SRS, št. 34/81; popravek 2/82). Iz dokumentacije mora biti v takih primerih tudi razvidno, zakaj in kdaj je bil fond izločen oziroma uničen. Ker izločenih fondov ne vodimo v registru fondov, prihaja na ta način do praznih števil v evidenci, s čemer pa bo treba nekaj časa še računati. Prazne številke je treba zasesti z novimi fondi.

V dosjejih fondov hranimo tudi sezname mikrofilma, nega in konserviranega oziroma restavriranega arhivskega gradiva, ne pa npr. reverzov o izposoji gradiva in podobno.

Spremeniti bo potrebno določilo 9. člena pravilnika o sestavi in vodenju evidence arhivskega gradiva, ki določa, da je potrebno arhivsko gradivo vpisati v register fondov najpozneje v 15 dneh potem, ko je bilo prenešeno v arhiv. Rok ni realen in ga bo treba podaljšati na tri mesece. Enako je treba podaljšati do konca marca vsakega leta rok, ko morajo arhivi dostaviti Arhivu SR Slovenije (po stanju 31. decembra preteklega leta) dvojnike vseh kartic, s katerimi se vodijo registri fondov v arhivih in ki so bile na novo nastavljene ali pa so bili vanje vnešeni novi podatki.

Pri vpisovanju v kartico registra fondov v arhivu je treba upoštevati naslednja pravila:

Če pride do spremembe imena fonda, se v rubriki "Ime fonda" dotedanje ime vidno prečrta in napiše novo.

"Zaporedna številka" v registru fondov predstavlja signaturo fonda (9. člen pravilnika o strokovni obdelavi in izdelavi pripomočkov za raziskave arhivskega gradiva, Uradni list SRS, št. 11/88) in je neodvisna od klasifikacije fondov. Biti mora enotna (brez podštevil).

V rubriki "Številka v prevzemni knjigi" se vpisujejo vse številke, pod katerimi so v prevzemni knjigi vpisani posamezni prevzemni gradiva istega fonda.

V rubriki "Organizacija, organizacijska enota oziroma oseba, od katere izvira arhivsko gradivo ter čas njihovega

obstoja" se vpisujejo vsi nazivi, ki jih je uporabljal ustvarjalec fonda ter pripadajoča leta. Posebej je treba navesti podatke za ustvarjalce priključenih drobcev fonda (z navedbo; vsebuje tudi). Praksa je pokazala, da je koristno voditi kazalke za take ustvarjalce.

Rubrika "Začetno in končno leto obdobja, v katerem je nastalo arhivsko gradivo" se nanaša na arhivski fond kot celoto ter se pri nezaključenem fondu popravlja in to tako, da so popravki vilni. Kadar je fondu dodano gradivo, ki je nastalo pred začetkom delovanja ustvarjalca (predspisi, drobci starejših fondov), ni potrebno to z letnico posebej označiti, ker nam primerjava s časom obstoja ustvarjalca to pojasnjuje. Začetna letnica pomeni torej letnico najstarejšega gradiva v fondu, ne glede na provenienco. Gradiva iz časa po prenehanju delovanja ustvarjalca v načelu naj ne bi bilo v fondu. Če je novi ustvarjalec neka gradiva nadaljeval (npr. razne evidence, kronike ipd.), sodijo fizične celote gradiva v novi fond kot predspisi.

Rubrika "Količina" se navaja na oba načina: v obliki metraže gradiva (na eno decimalno) ter s številom tehničnih enot (škatel, fasciklov, knjig, map ipd.). Kadar znaša količina gradiva manj kot 0,1 tekočega metra, se navajajo le tehnične enote. Metraža gradiva predstavlja dejansko metražo gradiva, ne pa polic, ki jih zavzema gradivo na polici. Pri nezaključenih fondih se količina na viden način popravlja.

V rubriki "Popisi, inventarji in drugi pripomočki" je potrebno navesti pripomočke, ki so izdelani za celotni fond ali pa njegov del (npr. za določeno serijo), vedno pa samo uporabne pripomočke; tiste, ki so postali neuporabni, vidno prečrtamo. Med pripomočke štejemo tudi sezname gradiva. Spisovnih evidenc ne navajamo, saj morajo biti razvidne iz seznamov oziroma popisov.

V "Opombah" je priporočljivo navesti lokacijo gradiva v skladišču.

Obrazec kartice ne upošteva najbolje razporeditve prostora za vpise. Zato si je treba pomagati s praznim prostorom v rubriki "Opombe" ali pa z dodatno (prazno) kartico (npr. za podatke o ustvarjalcih, ki so lahko zelo obsežni).

OPOMBE

1 Prim. komentar k pravilniku: Arhivi IV, št. 1-2, Ljubljana 1981, str. 27-31.-

2 Sergij Vilfan (s sodelovanjem kolektiva ustanove), 60 let Mestnega arhiva ljubljanskega, Ljubljana 1959, str. 101-125.-

3 Glede termina zbirni fond prim. Dictionary of Archival Terminology, International Council on Archives/Conseil International des Archives, Handbooks 3, 1984, str. 46.-

4 Preporuka o uslovima i načinu obrazovanja arhivskog fonda i arhivske zbirke, Arhivist XXXV/1985, št. 1-2, str. 284-300. Prim. tudi članek Danice Gavrilović, Formiranje arhivskog fonda, Arhivist XXXII, št. 1-2, str. 28-41.-

in memoriam

Janko Orožen (10. 12. 1891 – 30. 9. 1989)

Zadnji dan septembra je v Celju v visoki starosti 98 let umrl profesor Janko Orožen, zgodovinar, slavist, pedagog in arhivar.

Rodil se je v Turju 10. decembra 1891. leta. Do leta 1911 je obiskoval učiteljske v Mariboru, maturiral pa je na celjski gimnaziji leta 1913. Najprej je vpisal študij prava v Pragi, a ga je kmalu prekinil. Prva svetovna vojna mu je preknžala načrte. Vpoklican je bil v vojsko in pot ga je vodla od soške fronte do Galicije, kjer je padel v rusko ujetništvo. Pozneje je stopil v češko legijo, na koncu pa se je kot slovenski prostovoljec v srbski vojski boril na solunski fronti in sodeloval v bojih za našo severno mejo.

Po vojni je v Ljubljani študiral slovenščino, zgodovino in geografijo. Do leta 1924 je poučeval v Murski Soboti, od koder je prišel v Celje in z njim ostal povezan do smrti.

Med obema vojnama se je proslavil s svojim pedagoškim delom, z vrsto srednješolskih učbenikov in z raziskovanjem celjske zgodovine. Zaradi svoje priljubljenosti med dijaki je kmalu dobil vzdevek "atek". Pomembno je njegovo delo v muzejskem oz. zgodovinskem društvu, ki mu je tudi predsedoval.

Leta 1941 je bil izseljen v Srbijo, kjer je najprej poučeval v Užicah. Na zahtevo lokalnih oblasti je bil upokojen in preseljen v Beograd, kjer je privatno poučeval slovenščino. Po osvoboditvi je bil prevajalec na Vojni akademiji in svetovalec Inštituta za mednarodna vprašanja. Leta 1946 se je vrnil v Celje in poučeval na gimnaziji.

Ko je leta 1954 Celje in okolico prizadela katastrofalna poplava, je bil zadolžen za reševanje celjskega arhiva, poplavljenega v občinskih kletih. S peščico dijakov se je lotil dela z njemu lastno vneto in predanostjo. Prav njemu gre zasluga, da je od celjskega arhivskega gradiva sploh kaj ostalo. Leta 1957 je bil ustanovljen celjski arhiv. Profesor Orožen je postal ravnatelj, ki je s predanim delom postavil temelje današnjemu Zgodovinskemu arhivu v Celju. Leta 1965 se je dokončno upokojil.

Njegovo proučevanje celjske preteklosti z upokojitvijo ni prenehalo. Tri obsežne knjige zgodovine Celja

in okolice in Zgodovina Zagorja ob Savi so nastale po upokojitvi.

Delavci Zgodovinskega arhiva v Celju se profesorja Orožna spominjamo kot rednega obiskovalca in uporabnika arhivskega gradiva, predvsem pa kot prijaznega sogovornika in velikega poznavalca naše preteklosti. Niti izjemna starost ni ovirala njegove vneine in le nekaj mesecev pred smrtjo smo mu zadnjič odnesli na dom arhivsko gradivo. Najbolj zgovorna priča te vneine je nedvomno njegova bibliografija, ki šteje 30 knjig in skoraj 300 člankov, razprav in poročil, objavljenih v zbornikih in revijah, za katere je prejel vrsto domačih in tujih priznanj.

Rudi Koželj

Majda Smole – Sedemdesetletnica (4. 4. 1919 – 3. 9. 1989)

Majda Smole je po rodu Ljubljancanka, njen oče je bil magistratni uradnik v Ljubljani. Rodila se je 4. aprila 1919. Svojo mladost je preživela v dokaj težkih razmerah, okusila je vse življenjske tegobe predvojnega in vojnega časa, kakor tudi povojnega obdobja, kar se je tudi odražalo na njenem značaju in 70-letni življenjski poti.

Srednješolski študij je končala na ljubljanskem liceju leta 1937. Nato se je posvetila študiju zgodovine in geografije na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je diplomirala 28. aprila 1941. Po diplomni je bila poltretje leto brez službe in je kot diplomirana zgodovinarica vsekozi vzdrževala tesne stike z zgodovinskim seminarjem, kjer se je tudi vključila v delo Osvobodilne fronte.

Prvo službo je nastopila 4. novembra 1944 na I. ženski realni gimnaziji v Ljubljani. Kot mlada profesorica – pripravnica, je doživljala vse tegobe prosvetnega delav-

ea prvih let po osvoboditvi, ko so bili le—ti izkoriščani za najrazličnejše potrebe takratne uprave, nadrejeni, prosvetni upravni organi pa so jih po potrebi premeščali, ne da bi jim poskrbeli za osnovne življenjske potrebe. Ko je bila Majda Smole 4. oktobra 1945 premeščena iz Ljubljane na Nižjo gimnazijo v Rogaški Slatini, je izgubila stanovanje v Ljubljani in več let si je morala stanovanjske razmere urejati sproti kot podnajemnica, v glavnem pa se je morala vsak dan voziti v kraj službovanja. Do nastopa službe v Osrednjem državnem arhivu Slovenije 1. oktobra 1951 je Majda Smole službovala od 4. novembra 1944 do 3. oktobra 1945 na I. ženski gimnaziji v Ljubljani; od 4. oktobra 1945 do 10. septembra 1946 na Nižji gimnaziji v Rogaški Slatini; od 11. septembra 1946 do 20. novembra 1947 na gimnaziji v Stični in od 21. novembra 1947 do 30. septembra 1951 na I. gimnaziji v Celju.

V Osrednjem državnem arhivu Slovenije, kasnejšem Arhivu SR Slovenije, je službovala do upokojitve 30. novembra 1979. Leta 1952 je bila prevedena v naziv arhivar in leta 1953 so ji profesorski strokovni izpit priznali za naziv arhivar. V arhivu je leta 1960 postala šefinja odseka za zunanjo službo in po dvanajstih letih dela v Arhivu ji je bil leta 1963 podeljen naziv višji arhivar, leta 1969 je prejela naziv arhivski svetovalec, leta 1974 višji arhivist in leta 1975 naziv arhivski svetnik.

Z arhivskim gradivom se je Majda Smole srečala že kot študentka zgodovine. Takrat je tudi prvič pomislila na to, da bi se zaposlila v arhivu, zakar pa zaradi nerazvitenosti arhivske službe ni bilo pogojev; ko se je leta 1951 ponudila priložnost za zaposlitev v arhivu, jo je z velikim zadovoljstvom sprejela. Z nastopom službe v Osrednjem državnem arhivu Slovenije, predhodnikom Arhiva SR Slovenije, se je povsem posvetila arhivskemu delu ter študiju arhivistike in upravne zgodovine. Na osnovi študija arhivske strokovne literature je arhivsko teorijo prenašala v prakso, zlasti na urejanje in strokovno obdelavo arhivskih fondov in je kmalu postala dobra poznavalka arhivskega gradiva v Sloveniji in upoštevana slovenska in jugoslovanska arhivska strokovnjakinja. V Arhivu SR Slovenije je bila strokovnjak za arhivske fonde, nastale od 15. do 18. stoletja. Ob tem pa je treba poudariti, da je bila dobra poznavalka arhivskega gradiva najnovejše dobe. Majda Smole je bila kompleksni arhivski strokovnjak in se je soočala s celotno problematiko arhivskega dela, od urejanja in popisovanja arhivskega gradiva do izdelave pripomočkov za uporabo, valorizacijo dokumentarnega gradiva, arhivsko terminologijo, arhivsko zakonodajo, kulturno—prosvetnim delom arhivov, zgodovino arhivistike, znanstveno—raziskovalnim delom v arhivih, publicističnim delom in objavljanjem arhivskih dokumentov, strokovnim izobraževanjem arhivskih delavcev in osveščanjem javnosti o pomenu arhivov kot pisnega dela narodne kulturne dediščine.

V Arhivu SR Slovenije je uredila in popisala ter izdelala analitične inventarje za številne graščine, privatne arhive in arhive društev. Zastavila je delo na popisu dosjejev arhivskega fonda Deželni stanovi na Kranjskem, kjer je tudi sodelovala v delovni skupini za popis gradiva v faskih "Deželne zadeve". Nadalje je sodelovala v delovni skupini, ki je uredila obsežne arhivske fonde: Deželna vlada v Ljubljani 1861—1918, Banska uprava Dravske banovine I., II, in IV, oddelek s predhodniki za obdobje 1919—1941. Uredila in popisala je obsežen arhivski fond Glavnega intendanta Ilirskih provinc 1809—1813, popisala je serijo spisov "Cerkvene zadeve" Vi-

cedomskega urada za Kranjsko 1490—1747 ter zbrala vse podatke za zgodovino graščin na Kranjskem. Kot rezultat njenega urejevalnega dela so objavljeni inventarji arhivskih fondov graščin Škofja Loka, Turn ob Ljubljani, Ribnica, Bokalec, Šrajbarski turn, nadalje Glavni intendant Ilirskih provinc ter inventar za serijo spisov "Cerkvene zadeve" Vicedomskega urada za Kranjsko, ki bo izšel v večih zvezkih, od katerih sta že dva objavljena.

Izredno pomembno delo je Majda Smole opravljala pri strokovnem usposabljanju arhivskih delavcev. Bila je mentorica in svetovalka vrsti slovenskih arhivskih delavcev, ki jim je z najrazličnejšimi strokovnimi nasveti pomagala pri reševanju arhivskih strokovnih problemov. Sodelovala je tudi na seminarjih za pripravnike—arhiviste, ki so bili organizirani kot priprava na strokovni izpit. Pripravila je Zgodovino arhivistike in arhivske službe, ki jo je objavilo Arhivsko društvo Slovenije leta 1976 kot 4. zvezek arhivskih priložnikov. Bila je tajnik izpitne komisije za opravljanje strokovnih izpitov za delavce v arhivih in tudi izpraševalka na strokovnih izpiti. Kot članica izpitne komisije je sodelovala tudi pri usklajevanju arhivskih nazivov za delavce v slovenskih arhivih, kakor tudi pri usklajevanju arhivskih nazivov z nazivi strokovnih delavcev v slovenskih muzejih in bibliotekah.

Veliko pomembnega dela je opravila pri popularizaciji arhivov in arhivske službe v Sloveniji, zlasti pri pripravi arhivskih razstav in pri izvedbi arhivskih tednov. Majda Smole je sodelovala pri vseh postavitvah arhivskih razstav Arhiva SR Slovenije. Nadalje je sodelovala pri izvedbi arhivskih tednov, v okviru katerih so bile pripravljene arhivske razstave pod geslom Narod naš dokazuje hrani in so bile postavljene v izložbenih oknih Republiškega sekretariata za notranje zadeve in podjetja Kompas ter so bile namenjene popularizaciji varstva arhivskega gradiva; za srednje šole so bili pripravljene diafilmi arhivskih dokumentov kot učni pripomoček za zgodovino; ustvarjalci arhivskega gradiva in slovensko javnost je seznanjala o pomenu hranjenja in varstva arhivskega gradiva.

Pomemben delež je Majda Smole prispevala k uveljavljanju in rasti Arhivskega društva Slovenije. Sodelovala je že v pripravi na ustanovitev društva leta 1954, leta 1955 pa je bila izvoljena v društveni odbor ter je bila tajnik društva v razdobju 1955—1962. Kot tajnik društva je soorganizirala in skrbelo za izvedbo programa društva, ki je poleg društvenega organiziranja vseboval tudi izobraževanje arhivskih delavcev v Sloveniji, popularizacijo arhivske službe v Sloveniji, vzpostavitev arhivske mreže in ureditev statusa arhivov v Sloveniji. Soorganizirala je društvena posvetovanja v Škofji Loki, Mariboru, Celju in Novem mestu, s čimer so bili postavljeni temelji policentričnosti arhivske službe v Sloveniji. Nadalje je pomagala pri soorganiziranju izobraževalnih strokovnih tečajev za arhivske delavce in dve strokovni ekskurziji po arhivih v Istri in na Hrvaškem, s katerimi so slovenski arhivski delavci obiskali arhive v Kopru, Piranu, na Reki, v Varaždinu, Zagrebu in Zadru, kjer so se tudi seznanili s stanjem varstva arhivskega gradiva in arhivsko strokovno prakso in metodologijo strokovnega dela v obiskanih arhivih. Kot tajnik Arhivskega društva Slovenije je bila tudi članica Republiškega odbora sindikata kulturnih delavcev Slovenije. Na tem mestu je veliko pripomogla k uveljavljanju arhivske stroke, njeni samoupravni organiziranosti in njenem uvajanju v družbeno upravlj-

nje v arhivih. Leta 1962 je na lastno željo odložila tajniške posle v društvu, kljub temu pa je še naprej ostala velika opora pri delu Arhivskega društva. Ponižben delež je vtakala tudi v dele Zveze arhivskih društev Jugoslavije. Leta 1955 je bila zaradi svojega uspešnega strokovnega dela imenovana v komisijo za reševanje arhivskih strokovnih vprašanj. Kot upoštevana arhivska strokovnjakinja je leta 1959 pomagala pri reševanju problema delitve arhivskih fondov iz leta 1918 med Arhivom Srbije in Arhivom Jugoslavije. V letih 1958–1961 je bila članica redakcijskega odbora strokovnega glasila Arhivist, kjer je objavljala svoje prispevke in ocene. Leta 1961 je bila soorganizatorica zelo uspešnega zveznega kongresa arhivskih delavcev Jugoslavije na Bledu. Aktivno je sodelovala na drugih arhivskih posvetovanjih in kongresih, kjer je z referati in diskusijami pripomogla k rasti slovenske in jugoslovanske arhivske službe.

Kot priznana arhivska strokovnjakinja je v okviru programa Zavoda za mednarodno znanstveno, tehnično, kulturno–prosvetno sodelovanje obiskala Francoski državni arhiv v Parizu ter Deželni arhiv za Tirolsko v Innsbrucku, kjer je evidentirala arhivsko gradivo za zgodovino Slovencev, slovenski arhivski službi pa je posredovala francosko strokovno arhivsko prakso.

Majda Smole je kot poznavalka arhivov in kot zgodovinarica sodelovala pri izvedbi programa Zgodovinskega inštituta Milka Kosa Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Sodelovala je v komisiji za gradove na Slovenskem in je na njeno pobudo začela zbirati podatke za zgodovino gradov na Kranjskem. Sodelovala je pri pripravah Gospodarske in družbene zgodovine Slovencev, za katero je za geslo "Gozd" zbrala vso zakonodajo. Nadalje je sodelovala z Inštitutom za gozdno in lesno gospodarstvo Biotelnične fakultete v Ljubljani in je za 1. zvezek za zgodovino gozda in gozdarstva objavila Terezijanski gozdni red za Kranjsko leta 1771 in ga tudi prevedla. Majda Smole je objavljala svoje zgodovinske članke v Kroniki, arhivske strokovne članke, poročila in ocene v Arhivistu, Arhivih ter v muzejskem glasilu, v katerem je objavila poročila o Dežmanovih izkopavanjih na Ljubljanskem barju. Sodelovala je pri objavi Vodnika po arhivih Slovenije (Ljubljana, 1965), Splošnem pregledu fondov Državnega arhiva LRS (Ljubljana, 1960), pri objavi katalogov k arhivskim razstavam Arhiva SR Slovenije: Slovenščina v dokumentih skozi stoletja (Ljubljana, 1971), v katerem je enajst slovenskih besedil iz 16. do 18. stoletja in Nacionalni in socialni programi pri Slovencih (Ljubljana, 1975) ter katalogu k razstavi Kmečki puntji na Slovenskem (Ljubljana 1973), ki sta jo pripravila Narodni muzej v Ljubljani in Arhiv Slovenije, v katerem je objavila petnajst dokumentov za zgodovino kmečkih uporov na Slovenskem od leta 1573 do 1848. Sodelovala je tudi pri postavitvi razstave o Ilirskih provincah 1809–1813, ki jo je pripravil Narodni muzej v Ljubljani. Nadalje je objavila publikacijo o zgodovini ljubljanske stolnice (Ljubljana, 1972) ter obsežno delo Graščine na nekdanjem Kranjskem (Ljubljana, 1982), v katerem je podala obseg posesti in zgodovino lastnikov graščin na Kranjskem. Navedeno delo obsega kljub nekaterim pomanjkljivostim prikaz stanja lastništva graščin na Kranjskem od srednjega veka do začetka 20. stoletja.

Majda Smole zasleda v slovenski in jugoslovanski arhivistiki zelo ugledno mesto. Vseskozi je živela z arhivskim gradivom in za rast arhivske stroke. Svoje delovne izkušnje je nesebično in uspešno prenašala na mlajše arhivske

sodelavce. Za njen prispevek k uveljavljanju jugoslovanske in slovenske arhivistike ji je Zveza društev arhivskih delavcev Jugoslavije leta 1984 podelila posebno priznanje, Arhivsko društvo Slovenije pa leta 1989 naslov častnega člana. Ob 70–letnici ji želimo čimboljšeга zdravja in upamo, da bo nam še naprej ostala dragocena svetovalka in prijateljica.

Peter Ribnikar

Pripis uredništva:

Majda Smole nam bo v spominu kot taka tudi vedno ostala. Zapustila nas je v času urejanja našega časopisa. Ostala nam bodo njena številna objavljena in neobjavljena dela ter rezultati njenega dela v Arhivu SR Slovenije, saj se je dosledno držala njej zelo ljubega pregovora "Litera scripta manet".

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

Fran Zwitter (24. 10. 1905 – 14. 4. 1988)

ARHIVI IN NAŠI ROJAKI NA TUJEM

Arhivom je profesor dr. Fran Zwitter posvetil dosti svojega časa, znanja in dela. Poznal je njihovo vrednost in je poudarjal, da so arhivi ena najpomembnejših osnov – poleg materialnih ostalin in knjig – na katerih sloni vse naše vedenje o preteklih dogajanjih. Poudarjal je tudi, da naj bo skrb za arhive organizirana in je že pred desetletji (1935) zapisal, da moramo postaviti

med glavne točke svojega narodnega programa ustanovitve Narodnega arhiva, ki bo zbiral, ohranjal in skrbel za našo pisno kulturno dediščino. Med vojno je sam poskrbel za sistematično zbiranje arhivov ("originalni dokumenti, dobre kopije, fotografije") pri partizanskem Znanstvenem inštitutu, na vsem slovenskem ozemlju "s Primorsko in Koroško vred", da bi jih kljub težkočam borbe kar najmanj propadlo in bi bili po vojni izročeni "kompetentnim inštitucijam". V svojih razmišljanjih in delu za arhive ni izključeval rojakov po svetu, ne zamejskih Slovencev in ne slovenskih izseljencev. Z zbranim arhivskim gradivom, ki so dokaz bivanja naroda, naj bi presegli posledice zgodovinskih okoliščin, ki so povzročile, da je toliko naših rojakov ostalo izven naših meja, in da se jih je toliko izselilo po vsem svetu.

Bilo je na enem zadnjih obiskov pri profesorju Zwitterju jeseni 1987. Povabil nas je na razgovor o arhivih. Pričakovali smo, da se bomo pogovarjali o njegovem osebnem arhivu, ki bi ga bilo treba urediti. Povabilo smo razumeli tako kot, da bi pri urejanju potreboval pomoč. Sicer že bolan, nas je prof. Zwitter kot po navadi sprejel v svoji delovni sobi. Živo je začel pogovor, ki pa se sploh ni dotikal njegovega arhiva, pač pa nam je razložil svojo zamisel vloge arhivske službe in Arhiva SR Slovenije v proučevanju zgodovine naših rojakov na tujem, njihovega življenja dancs in vloge arhivov pri ohranjanju živih stikov z njimi. To je bilo sporočilo in naročilo, skrb za rojake in naloga arhivistov. Zdelo se nam je, da mu je to ležalo na duši in nam je moral sporočiti kot znanstvenik, narodnjak in poznavalec pomena arhivov, ki je postavil koncept pisanje zgodovine slovenskega naroda in pri tem ni zanemarl nobenega narodovega dela, kjer koli je bil. S tega razgovora je ostala beležka, ki povzema njegove misli, čeprav je razmeroma skopa. Objavljamo jo v njegov spomin.

"V današnji situaciji je treba skrbeti za rojake v svetu, za rojake, ki so ostali izven naših meja. Premalo je, če se ta skrb identifikira samo s skrbjo za njihovo literaturo. Zanimati se moramo za vse, za gospodarstvo in kulturo v najširšem pomenu besede. Vse premalo so samo periodične prireditve. Potrebni so naši stalni interesi in neprestana skrb. V mislih imam vse rojake, ki so se izselili in se še izseljujejo iz kakršnih koli vzrokov. Ne smemo se zadovoljiti s sulho ugotovitvijo, da so se pač izselili! Dosti je naših rojakov po svetu, samo v Združenih državah Amerike je npr. 200.000 naših izseljencev. V minulih desetletjih je veljala naša pozornost le izseljencem od preteklega stoletja dalje in onim, ki so se izselili po drugi svetovni vojni. Toda vključiti moramo vse, vsem mora biti posvečen interes pri nas in v Jugoslaviji. Ne gre le za politični interes. Imamo Inštitut v Celovcu, Studijsko knjižnico v Trstu, pri nas naj omenim Inštitut za narodnostna vprašanja, ki je z njima povezan. Določiti je treba razmerja med temi inštituti in institucijami v Jugoslaviji. Brez povezanosti s trenom pa ne bi prišli naprej, odzivati se je treba prizadecvanjem na terenu, med ljudmi. Dati je treba prednost institucijam v inozemstvu. Podpirati jih je treba in pustiti njihovo iniciativo pri reševanju problemov naših zamejcev in izseljencev. Oni naj naredijo to, kar v Ljubljani ne moremo doseči. Tudi Arhiv SR Slovenije je zainteresiran za to problematiko. Zanima naj ga, kaj delajo institucije. Aktivnost Arhiva je treba razviti v tej smeri. Iniciativa naj bo v Arhivu SR Slovenije". (Zabeležili Marija Oblak-Čarni in Ena Umek v Ljubljani, dne 14. septembra 1987).

Marija Oblak-Čarni

osebne vesti

Pomen dela dr. Sergija Vilfana za razvoj arhivov in arhivistike v Jugoslaviji in Sloveniji

Ob sedemdesetem življenjskem jubileju

Letos je obhajal sedemdesetletnico svojega življenja profesor Sergij Vilfan, ki se je – kot je ob tej priložnosti zapisal profesor Bogo Grafenauer – s svojim znanstvenim in organizacijskim delom v domačih in mednarodnih znanstvenih organizacijah uveljavil kot doslej najvidnejši slovenski pravni zgodovinar (Zgodovinski časopis 43, 1989, 15–15). Nič manj pomemben pa ni njegov delež tudi pri razvoju arhivov in arhivistike v Jugoslaviji in Sloveniji.

K arhivskemu delu je pripeljala Vilfana tretja služba, ko je bil leta 1950 imenovan za ravnatelja Mestnega arhiva ljubljanskega in je na tem mestu ostal dobrih enaindvajset let (do leta 1972). Če naj bi se strokovno delo v arhivu razmahnilo, se je moral lotiti številnih problemov. Pri tem je bil zaradi nerazvitosti stroke pri nas prisiljen orati ledino. Metoda Vilfanovega dela se je vedno naslanjala na prakso, iz nje je črpal teoretične zaključke, ugotovitve pa skušal – kjer je bilo to potrebno – spraviti v nek sistem. Že leta 1956 je objavil prvi sistematični seznam fondov Mestnega arhiva ljubljanskega (Arhivist VI, 1956, 2, Dodatek).¹ Pri strokovnem delu v arhivu se je pokazal kot poseben problem fiksiranje sestava in obsega arhivskega gradiva, ki je predstavljal tedaj enega osnovnih vprašanj dela v arhivih pri nas sploh. Zato je pripravil navodilo za t. i. inventarizacijo, ki predstavlja po drugi svetovni vojni prvo arhivsko strokovno navodilo v Sloveniji.

Ko je postal Arhivist glasilo Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije (1954), je postal Vilfan član uredniškega odbora (do 1958, nato zopet v letih 1962 ter 1969–1971). Ker razmere v Sloveniji za sodelovanje med arhivi tedaj niso bile ugodne, možnosti za objavljane strokovnih prispevkov pa nikakršne, se je toliko raje odzval vabilom za sodelovanje na jugoslovanski ravni. Spremembe v pisarniškem poslovanju državne uprave, do katerih je prišlo v letih 1955 do 1957, posebej že uvajanje decimalne klasifikacije pri spisovnih evidencah, kar je tedaj predstavljalo veliko novost, so ga vzpodbudile, da je napisal razpravo o

Decimalni klasifikaciji v arhivistiki (Arhivist VI, 1956, 2, 3–14), nato pa še o Pisarniškem poslovanju in arhivski službi (Arhivist VII, 1958, 1–2, 29–40; prevod: Office work and the archive service in Yugoslavia, The Indian Archives 13, 1959, 60, 12–28). Obravnava problematike odbiranja arhivskega gradiva na 3. mednarodnem kongresu arhivov v Firenci leta 1956, ki se ga je udeležil, je bil povod za obsežen prispevek o vprašanju škartiranja, ki so bila močno aktualna tudi v Jugoslaviji (Arhivist VII, 1957, 1–2, 31–46). Vilfan je postal nato član strokovne komisije za izdelavo Navodila o odbiranju in škartiranju arhivskega materiala. Ker je bilo prvo tovrstno navodilo iz leta 1952 močno zastarelo, je na vztrajanje Glavnega arhivskega sveta Jugoslavije Sekretariat za prosveto in kulturo Zveznega izvršnega sveta 1958. leta imenoval omenjeno komisijo, ki je v enem letu pripravila navodilo, vendar pa ni bilo sprejeto.

Kot rezultat dotedanjih preučevanj je nastal Vilfanov prispevek z naslovom Registratura in arhiv v prvem povojnem jugoslovanskem arhivskem priročniku Iz arhivistike (Državni arhiv NR Srbije, Beograd 1959, 67–85). Vilfanova stališča glede evidentiranja gradiva pri ustvarjalcih so naletela na deljeno odobravanje, ker so v arhivih na splošno prevladovali zelo nerealni pogledi glede obsega in nalog arhivov v zvezi s tem. Delo arhivov naj bi se po Vilfanu osredotočilo predvsem na odbiranje arhivskega gradiva. Misli pa je tudi že na sintezo arhivistike. Na to kažejo Vilfanova uvodna poglavja v publikaciji 60 let Mestnega arhiva ljubljanskega (Ljubljana 1959, 39–51), ki so nastala v času sodelovanja pri že omenjenem priročniku.

Leta 1964 sprejeti splošni zakon o arhivskem gradivu je predvidel načela o odbiranju arhivskega gradiva iz registraturnega materiala (sprejeta 1968) ter načela o enotnem evidentiranju arhivskega gradiva in registraturnega materiala (sprejeta 1970). Vilfan ni bil le član tedaj ustanovljenega Arhivskega sveta Jugoslavije, ki je imel nalogo, da sprejme oba predpisa, marveč je neposredno sodeloval tudi pri njuni pripravi. Najpomembnejši je bil njegov delež pri pripravi načel o odbiranju. Sam ugotova

vlja z obžalovanjem, da ni mogel prodreti z variantnim predlogom, po katerem odbiranje arhivskega gradiva ne bi bilo povezano z roki hranjenja, ker določanje rokov ni zadeva arhivov. V skladu s sprejetimi načeli je pripravil nato republiško navodilo o odbiranju arhivskega gradiva iz registraturnega gradiva (sprejeto 1970) in na tej podlagi za praktično uporabo priročnik Odbiranje arhivskega gradiva iz registraturnega gradiva (škartiranje) v gospodarskih organizacijah (Mestni arhiv – Zgodovinski arhiv mesta Ljubljane, Ljubljana 1970, razmnoženo gradivo).

Nekajkrat se je Vilfan povrnil tudi k vprašanju, povezanim z urejanjem arhivskega gradiva. Mednarodni kongres arhivov v Bruslju (1964) je kot glavno temo obravnaval sodobne metode urejanja arhivskega gradiva. Tu je Vilfan sodeloval z diskusijo, v kateri je opozoril na potrebo po ugotavljanju strukturalnih tipov urejanja, torej na sistematiko, kar je bila glavna pomanjkljivost referatov (Arhivist XIV, 1964, 1–2, 154–155). O tem vprašanju je imel na jugoslovanskem arhivskem posvetovanju leta 1970 tudi obširen referat z naslovom Tipologija upravnih registratur (Arhivist XX, 1970, 2, 95–99). Za mednarodni kongres arhivov v Moskvi leta 1972 je skupaj s Franjem Biljanom in Milošem Miloševićem pripravil referat Arhivski pripomočki v službi znanosti (Archivum XXIV, 1974, 153–168; izšlo tudi v srbskoruskemu prevodu: Obaveštajna sredstva arhiva u službi nauke, Arhivist XXIII, 1973, 1–2, 21–56). Razumljivo je, da je Vilfan v Priročniku iz arhivistike, ki ga je izdala Zveza društev arhivskih delavcev Jugoslavije sodeloval s poglavjem Urejanje (Zagreb 1977, 107–127).

Zelo pomemben pa je tudi Vilfanov delež pri organizaciji arhivske dejavnosti v Jugoslaviji in Sloveniji. Na skupščini Zveze društev arhivskih delavcev Jugoslavije leta 1958 je v referatu Položaj in vloga arhivov v socialistični Jugoslaviji (Arhivist VII, 1958, 3–4, 32–61) obravnaval strukturalno-organizacijske temelje položaja jugoslovanskih arhivov, njihovo vlogo in značaj ter družbeni položaj. Šlo je za številna nerešena vprašanja, ki jih je dobro poznal iz dnevne prakse in na katera je že do tedaj opozarjal (Mestni arhivi in reorganizacija uprave, Komuna 11. 6. 1955, 31–33). V razpravi na skupščini je bistveno pripomogel k izoblikovanju sedanjega koncepta organiziranosti arhivov v Jugoslaviji. Zaključna ugotovitev v referatu, da je potreben v prvi vrsti novi arhivski zakon, je Vilfana razumljivo pripeljala v komisijo za pripravo novega jugoslovanskega arhivskega zakona. Ta je bila tedaj na novo imenovana (sicer se je na zakonu delalo že od sprejema ustavnega zakona leta 1953 dalje), sklepno delo komisije pa se je lahko pričelo šele, ko so postali jasni obrisi nove ustave, med drugim tudi glede pristojnosti federacije na področju družbenih dejavnosti. Kot smo že omenili, je bil zakon sprejet leta 1964.

Kmalu se je Vilfan ponovno ukvarjal z vprašanji organiziranosti arhivske dejavnosti v Jugoslaviji, tokrat v zvezi z udeležbo na mednarodni konferenci Okrogle mize arhivov v Bukarešti (1969), ki je obravnavala arhive, pristojne za gradivo lokalnih skupnosti (po naši ureditvi: regionalni arhivi). Obenem je bil to tudi prvi poskus analize organiziranosti arhivov v Jugoslaviji po sprejemu novih republiških arhivskih zakonov (Arhivi lokalnih skupnosti /komunalni arhivi/ v Jugoslaviji, Arhivist XIX, 1969, 2, 3–20).

Vilfan je v veliki meri sodeloval tudi pri prenovi arhivske dejavnosti v Sloveniji, ki se je pričela sredi šestdesetih let. Začetek je predstavljala priprava Vodnika po ar-

hivih Slovenije (Društvo arhivarjev Slovenije, Ljubljana 1965; Vilfan je bil član uredniškega odbora), s čimer smo dohili prvič celovit pregled nad arhivskim gradivom v arhivih in pri drugih imetnikih v Sloveniji. Pri pripravi elaborata o položaju, problemih in perspektivah arhivske službe v Sloveniji, ki je bil osnova za obravnavo arhivske dejavnosti v Skupščini SR Slovenije leta 1964, je bil Vilfanov delež največji (sodelovala sta še Jože Maček in Jože Žontar; izvleček pod naslovom Perspektive arhivske službe v Sloveniji je objavljen v Naših razgledih XIII, 1964, št. 19, pod naslovom Splošni pregled razvoja in stanja arhivske službe v Sloveniji pa v Vodniku po arhivih Slovenije, 11–28). Še danes predstavlja omenjeni program osnovo za organiziranost arhivske dejavnosti v Sloveniji. V zvezi z njegovo izvedbo je Vilfan sodeloval pri pripravi zakona o arhivskem gradivu in arhivih (sprejet 1966), dveh podzakonskih aktih (1969, 1970), pri ustanovitvi Skupnosti arhivov Slovenije (1966), načrtovanju arhivskega omrežja (1966) ter urejanju vprašanj strokovnih profilov in strokovnega usposabljanja delavcev v arhivih (1968).

V okviru oživljene izdajateljske dejavnosti Arhivskega društva Slovenije je Vilfan pripravil (skupaj z Jožetom Žontarjem) rokopisa za splošno-informativni publikaciji Arhivi, od pisarne do zakladnice zgodovine (Ljubljana 1967, 56 str.) ter Arhivi v Sloveniji (Ljubljana 1970, 64 str.). Za strokovno usposabljanje v arhivih so bili tedaj v prvi vrsti potrebni priročniki. Tako je Arhivsko društvo Slovenije kot prvega izdalo priročnik Arhivska tehnika (Ljubljana 1971). Pri njem je Vilfan sodeloval s prispevkom o opremljanju in postavljanju gradiva (str. 83–110, 218–222). Pred tem se je moral že v letih 1959/60 ukvarjati s tehničnimi vprašanji, ko je Mestni arhiv ljubljanski pridobil adaptirana skladišča, ki so bila tedaj najmodernejša v državi (Adaptacija zgradb za arhive, Arhivist IX, 2, 5–16). Kot drugi pa je izšel priročnik Arhivistika (Sergij Vilfan skupaj z Jožetom Žontarjem, Ljubljana 1973). Z njim smo prvič v Sloveniji dobili sintetično delo o arhivistiki. Predstavlja rezultat dvajsetletnih izkušenj in preučevanj v Sloveniji in Jugoslaviji. Tako se je predvsem po Vilfanovi zaslugi arhivistika tudi pri nas izoblikovala kot stroka, postavljena na sodobnih temeljih.

Vilfan je napisal več razprav o arhivskem gradivu: o notarskih arhivih v Jugoslaviji (Les archives notariales en Yougoslavie, Archivum XII, 1962, 105–120) in o mestnih arhivih v Sloveniji (Les archives des villes en Slovenie, Archivum XIII, 1963, 133–144), oboje skupaj z Božom Otorepcom, nato pa še o arhivskih virih za zgodovino Slovencev 1848 do 1918 (Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 10, 1970, 1–2, 237–257). Za Enciklopedijo Jugoslavije I. (Zagreb 1983²) je pripravil prikaz arhivov v SR Sloveniji, večkrat je pisal o preteklosti ljubljanskega mestnega arhiva (Anton Aškerc – mestni arhivar ljubljanski, Kronika 4, 1956, 99–107; 60 let Mestnega arhiva ljubljanskega, Mestni arhiv ljubljanski, 1959, 11–37; Sedemdeset let Mestnega arhiva ljubljanskega, Kronika 16, 1968, 161–164), sam pa se najraje spominja nastanka prve brošure o jugoslovanskih arhivih Les archives de Yougoslavie (Beograd 1956), kjer ni sodeloval le pri pisanju, marveč tudi pri prevajanju teksta.

Ne nazadnje moramo omeniti Vilfanove zasluge pri vračanju arhivov iz Avstrije. Pomemben je bil njegov delež že pri pripravi seznama jugoslovanskih zahtev na podlagi sporazuma iz leta 1923 in pravice do restitucije med vojno odnešenih kulturnih dobrin. Leta 1975 je postal

v mešani jugoslovansko-avstrijski komisiji član jugoslovanske delegacije, v jugoslovanskem delu ekspertskih komisij pa predsednik (za gradivo iz koroških in tirolskih arhivov) oziroma član (za gradivo iz Štajerskega deželne arhiva v Gradcu). Žal mu je nadaljnje neposredno delo pri teli vprašanjih preprečila nesreča na Dunaju leta 1975. Za zasluge pri vračanju arhivov iz Avstrije ga je Arhivsko društvo Slovenije proglasilo za častnega člana (1984).

Tako široko zasnovana dejavnost — na področju zgodovinskih ved je sploli nismo omenjali — in obsežno znanje sta zagotovila Vilfanu velik ugled v domovini pa tudi v tujini. Član izvršnega odbora Zveze društev arhivskih delavcev Jugoslavije je bil v letih 1958 do 1961, izvršnega odbora Arhivskega društva Slovenije pa v letih 1958 do 1972. Že zgodaj so ga vabili tudi iz tujine; prvo francosko arhivsko društvo na svoj kongres leta 1958. O jugoslovanskih arhivih je predaval na nemški Arhivski šoli v Marburgu. V letih 1969 do 1972 je bil član komisije Mednarodnega arhivskega sveta za pomoč arhivom v deželah v razvoju.

Rezultati Vilfanovega dela na področju arhivske dejavnosti in arhivistike, ki sem jih mogel le na kratko in nepopolno prikazati, so neprecenljivi. Vsi, ki delamo v tej stroki, mu želimo ob dobrem zdravju še veliko uspehov pri delu. Upamo, da bo našel kot doslej tudi še nadalje kaj časa za želje arhivov.

Jože Žontar

OPOMBA

1 Vsi naslovi razprav in člankov, ki so izšli v Arhivistu, so prevedeni v slovenščino. Opozarjamo na napako, da imata letnika Arhivista 1957 in 1958 isto številko VII. Celotna bibliografija dr. Sergija Vilfana je objavljena v Zgodovinskem časopisu 43, 1989, t. 9–15.

Marija Verbič — petinsedemdesetletnica

Arhivska svetnica v pokoju, zgodovinarica dr. Marija Verbič je letos praznovala svojo petinsedemdesetletnico. Rojena je bila 29. maja 1914 kmečkini staršem v Trnovskem predmestju v Ljubljani. Šolala se je v Ljubljani. Študirala je zgodovino in geografijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Že kot študentka je pokazala smisel na raziskovalno delo. Za seminarsko nalogo O kronanju Štefana Prvočenčaneja je dobila svetosavsko nagrado (1938), obdelavo najstarejšega urbarja samostana Velesova pa je že tedaj objavila. Diplomirala je leta 1938. Po diplomu ni takoj dobila zaposlitve. Leta 1940 je nastopila mesto profesorice zgodovine na meščanski šoli v Lenartu v Slovenskih goricah. Poučevala je do aprila 1941, ko je ob okupaciji morala zapustiti šolo. Med vojno je bila brez zaposlitve in je delala na očetovi kmetiji. Po osvoboditvi je ponovno poučevala v Lenartu od avgusta 1945 do januarja 1946, za tem pa v Zagorju od ja-

nuarja do oktobra 1946, ko je prišla v Osrednji državni arhiv v Ljubljani. Tu je bila sprva arhivistka. Opravila je profesorski strokovni izpit (1947), ki ji je bil priznan za strokovni izpit iz arhivistike, leta 1966 je pridobila doktorat zgodovinskih znanosti, leta 1969 je postala arhivska svetovalka, 1974 višja arhivistka in 1975 arhivska svetnica. V šestdesetih letih je bila vodja odseka za strokovno obdelavo arhivskih zbirk v arhivu. Bila je tudi strokovna sodelavka Zgodovinskega inštituta Slovenske akademije znanosti in umetnosti; Filozofska fakulteta pa ji je leta 1975 podelila naziv znanstvena sodelavka.

Po prihodu v arhiv leta 1946 je bila tu nekaj časa, poleg ravnatelja, edini arhivist. V prvih letih je dosti delala pri reševanju novejših arhivov na terenu. To je bil čas, ko ni bilo niti prave zakonske osnove za zaščito arhivov. Ko pa so leta 1948 ljudski odbori z zvezno uredbo o začasnem zavarovanju arhivov postali zakoniti varuhi vseli zgodovinski arhivov na svojem območju, so jih morali registrirati in zavarovati. To so morali opraviti v sporazumu z Osrednjim državnim arhivom, tedaj edino pristojno ustanovo za arhive v Sloveniji. Arhiv je zbral podatke o arhivih od okrajnih ljudskih odborov v Sloveniji in jim nato izdajal začasna navodila za ravnanje z njimi. Ugotavljal je, da je nujno potrebna tudi konkretna strokovna pomoč vsakemu od njih. Osrednji državni arhiv Slovenije pa je imel tedaj samo dva arhivista, ki sta v naslednjih letih obiskala okrajne ljudske odbore, Marija Verbič predvsem na Dolenjskem, Štajerskem in Koroškem, ter na območju Ljubljane. Evidentirala je gradivo, reševala in dajala navodila, nemalokrat pa je ugotovila, da ni več kaj ohraniti. Neosveščeni uradniki so izročili odpadu dragocene arhivske fonde. Ko je prišla v Slovenj Gradec je npr. ugotovila, da je bil arhiv bivškega okrajnega glavarstva že izročen odpadu, v Novem mestu pa arhiva kresijskega urada iz 18. in 19. stoletja ni bilo več. Leta 1949 je sodelovala v pripravi za zvezni arhivski zakon.

Delala je tudi na gradivu, ki je že bilo v arhivu, evidentirala ga je in urejala. Sodelovala je pri njegovem preseljevanju iz Narodnega muzeja v Kazino (1953) in od tod še istega leta v Virantovo hišo. Sprejemala je gradivo, ki so ga okupatorji odpeljali z našega ozemlja in je bilo kmalu po vojni restituirano iz Avstrije. Izdelala je elaborat o gradivu, ki bi ga Avstrija na podlagi meddržavnega sporazuma iz leta 1923 morala vrniti Jugoslaviji (1958). Sodelovala je tudi pri evidentiranju gradiva v Državnem arhivu v Trstu, za katerega smo na podlagi pogodbe z Italijo dobili mikrofilme (1961).

Z leti, ko so prišli v arhiv novi delavci, se je vse bolj posvečala starejšemu gradivu, do katerega je imela že od študentskih let večje nagnjenje. Uredila je Jožefinski katalister za Kranjsko in enilne operate Francisejskega katalistra in javnost opozorila na njihov pomen na primeru mestne občine Škofja Loka. Uredila je zbirko rokopisov in urbarjev, arhive graščin: Krumperka, Bleda II., Smedlnika, Ortneka, Podčetrka, Hautensteina in Olimja, Podrede, Krupe in Boštanja. Sodelovala je pri pripravi razstav Družbeni razredi na Slovenskem v dobi zgodnjega kapitalizma (1955). Dokumenti za zgodovino industrije na Slovenskem (1960), Slovenščina v dokumentih skozi stoletja (1971) in razstavi Narodnega muzeja Kmečki punti na Slovenskem (1973). V petdesetih letih je pripravila prvi sumarni pregled arhivskih fondov in zbirke Državnega arhiva SRS, kjer je v glavnih potezah že pokazala organizacijsko strukturo gradiva v arhivu. Sodelovala je pri pripravi Splošnega pregleda fondov in zbirk

Državnega arhiva LRS (1960) in Vodnika po arhivih Slovenije (1965).

Dosti se je posvečala zgodovinski raziskavi arhivskega gradiva. Proučevala je gospodarsko zgodovino od 16. do 18. stoletja, zlasti zgodovino idrijskega rudnika in iz te problematike leta 1966 tudi doktorirala. Pripravila je disertacijo z naslovom Rudnik živega srebra v Idriji do konca 16. stoletja. Lotila se je temeljite obdelave najstarejšega dela spisov kranjskih deželnih stanov iz časa vladanja cesarja Maksimilijana I. (1499–1519) in jih pripravila za objavo. Bila je neuniorna raziskovalka in je sodelovala tudi pri Jugoslovanski enciklopediji in Zgodovinskem inštitutu Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Bila je aktivna članica Arhivskega društva Slovenije in ob ustanovitvi leta 1954 njegova prva tajnica. Pripravljala je prispevke iz zgodovine in arhivistike za članske sestanke in zborovanja, tako o inventarizaciji, o virih za zgodovino idrijskega rudnika, o mikrofilmanju v arhivih, o virih za slovensko zgodovino v tujih arhivih in druge.

Rada je posredovala svoje bogato znanje mlajšini kolegom, študentom, dijakom, raziskovalcem. Dosti je delala v arhivski čitalnici, s svojim poznavanjem gradiva je znala svetovati uporabnikom. Za študente zgodovine na Pedagoški akademiji in Filozofski fakulteti je pripravljala posebna vodstva in jim predstavila delo arhiva in pomembnejše arhivsko gradivo. Za njeno izvrstno poznavanje stare gotice pa smo gotovo najbolj vedeli obiskovalci čitalnice. Nesebično nas je uvajala v branje starih dokumentov in mirno vzpodbujala, če branje ni in ni steklo. Hvaležni smo ji za to.

Po upokojitvi leta 1976 je še sodelovala pri pripravi rokopisa Deželnozbornskih spisov kranjskih stanov za tisk in nam pripravila predavanje o svojih izkušnjah pri transliteraciji starih nemških tekstov. Še je prihajala v arhiv, a dosti manj, kot smo želeli. Vse bolj se je umikala v okrilje rodne donjačije. S čestitkami za jubilej ji izrekamo tudi zahvalo za njen prispevek k temeljni, na katerih danes pospešeno gradimo našo arhivsko službo in slovenski republiški arhiv.

Marija Oblak—Čarni

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

Ema Umek – šestdesetletnica

Ema Umek je bila rojena 14. aprila 1929 v Ljubljani, kamor so se njeni starši preselili s primorskega Krasa, ki je po prvi svetovni vojni pripadel Italiji. Njen oče je iskal zaposlitev preko meje in jo dobil v Ljubljani pri železnici. Po končani gimnaziji leta 1947 (obiskovala je I. žensko realno gimnazijo v Ljubljani), se je vpisala na Filozofsko fakulteto Univerze v Ljubljani. Tu je diplomirala leta 1952 iz obče in narodne zgodovine kot glavnega predmeta ter iz geografije. V času študija je dobila študentsko Prešernovo nagrado za nalogo o Kranjski knjižni družbi v letih 1767 do 1787. Po diplomi je eno šolsko leto poučevala zgodovino na gimnaziji v Kamniku, nakar se je s 1. septembrom 1953 zaposlila v tedanjem Državnem arhivu LRS, ki se je začel počasi kadrovske krepiti. V arhivski stroki se je Umekova izpopolnjevala na zveznem arhivskem tečaju v Beogradu, zadnjem te vrste pri nas, kasneje pa še ob študijskih obiskih arhivov v Nemški demokratični republiki in Zvezni republiki Nemčiji. Leta 1955 je položila arhivski strokovni izpit, dobila leta 1969 naziv arhivski svetovalec, oz. 1975 arhivski svetnik. Za zasluge pri delu je prejela državno odlikovanje Red dela z zlatim vencom (1987).

V arhivu je delala Umekova na različnih delovnih mestih, od leta 1975 na vodstvenih, dokler ni bila septembra 1984 imenovana za direktorico in je na tem mestu ostala do svoje upokojitve. Tako je bila prisiljena, ukvarjati se z organizacijskimi problemi, vedno niti ne le s problemi lastnega arhiva. Rezultat teh izkušenj je bil tudi referat na zveznem arhivskem posvetovanju – skupaj z Marijo Oblak–Čarni – o osnoveh organizacije strokovnega dela v arhivih v Jugoslaviji (1976). Sodelovala je tudi pri skupnem jugoslovanskem projektu Profil sodobnega arhiva SFRJ (1984) za področje znanstveno-raziskovalnega dela v arhivih. Opazna je bila tudi njena udeležba na sejah sveta za koordinacijo dela arhivov v Jugoslaviji, katerega član je bila štiri leta po položaju. Morala se je seveda ukvarjati tudi s prostorskimi vprašanji, kar je že pravilo za direktorje arhivov. Skupaj z Marijo Oblak–Čarni sta leta 1979 na posvetovanju v Mariboru poročali o načrtovanju in gradnji stavbe Arhiva SR Slovenije. Republiški arhiv je v času direktorovanja Umekove vidno napredoval, kar je tudi njena osebna zasluga, saj ji v skrbi za lastno ustanovo ni bilo nikoli škoda tudi prostega časa.

Poglavitno strokovno delo Umekove je bilo dolgo časa obdelava arhivskega gradiva iz časa do prve svetovne vojne ter izdelava pripomočkov za raziskave. Rezultat tega dela so številni inventarji graščinskih (med temi zlasti obsežnega in pomembnega fonda graščine Dol), samostanskih in privatnih arhivov. Inventarji samostanskih arhivov Kostanjevica, Pleterje in Stična so tudi objavljeni. Sodelovala je pri pripravah vseh vodnikov, ki vključujejo gradivo Arhiva SR Slovenije (Splošni pregled fondov Državnega arhiva LRS, 1960; Vodnik po arhivih Slovenije, 1965; Arhivski fond in zbirke v arhivih in arhivskih oddelkih v SFRJ, zvezek za Slovenijo, 1984). Napisala je tudi dva krajša prikaza Arhiva SR Slovenije (v zbirki vodnikov Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, 1982 ter v Enciklopediji Slovenije, I. zvezek, 1987). Pri vodnikih po matičnih knjigah v Sloveniji (1972, 1973) in vodnikih po župnijskih arhivih v Sloveniji (1975) je opravljala tudi uredniška dela. Ob delu na gradivu si je Umekova pridobila izredno obsežno zna-

nje o gradivu. Koristno ga je uporabila tudi za razne prikaze gradiva. Med objavami omenjamo prispevka Arhivsko gradivo za območje Istre, Reke, Hrvaškega Primorja in otokov v Arhivu SR Slovenije ter gradivo za zgodovino Furlanije–Julijske krajine v Arhivu SR Slovenije.

S posebno ljubeznijo se je lotevala arhivskih razstav. Takratni Državni arhiv LRS je pričel prirejati razstave leta 1955. Med večjim številom razstav, katerih soavtor je bila (in objavljenih katalogov), bi izdvojili le nekatere večje: Slovensčina v dokumentih skozi stoletja (1971), ki je bila v dopolnjeni obliki ponovno postavljena pod naslovom Iz roda v rod. Pričevanja o slovenskem jeziku (1982), Nacionalni in socialni programi pri Slovencih (1975), Ivan Cankar in delavsko gibanje (1976) ter Imeli so dve domovini (1988). Pri razstavi je znala združiti bogato vsebino ter privlačnost dokumentov.

Med številnimi delovnimi področji je Umekovi posebno pri srcu evidentiranje arhivskega gradiva v tujini, pomembnega za zgodovino Slovenije in Slovencev. Tudi tu so se prepletale organizacijske in strokovne naloge. Delo je bilo toliko bolj vabljivo, ker je bilo potrebno šele postaviti temelje za pričetek sistematičnega evidentiranja, katerega cilj je ustvariti pregled ter mikrofilmati izbrano gradivo. V ta namen je morala najprej pripraviti program in metodologijo evidentiranja, o čemer je poročala na arhivskem zborovanju leta 1974. Nato je bilo potrebno delo organizirati – začelo se je najprej v Avstrijskem državnem arhivu na Dunaju, v Madžarskem državnem arhivu v Budimpešti (tu je do tedaj vodila evidentiranje Slovenska akademija znanosti in umetnosti) ter v Centralnem državnem arhivu v Rimu – ter ga stalno koordinirati.

Od leta 1976 je Umekova član I. skupine ekspertov (za dunajske arhive) za vračanje arhivskega gradiva na podlagi sporazuma med Republiko Avstrijo in Kraljevino SHS iz leta 1923 in protokola iz leta 1958. Tu je vodila delo pri evidentiranju gradiva, ki je nastalo po letu 1888 pri večjem številu centralnih državnih uradov na Dunaju in ga koordinirala, saj so bili pri tem udeleženi poleg Arhiva SR Slovenije tudi Arhiv Hrvaške, Arhiv Vojvodine ter Arhiv Bosne in Hercegovine. Po sklenitvi Oziških sporazumov (1975) je začela delati na zahtevkih za vračanje arhivskega gradiva iz Italije na podlagi teh sporazumov, nakar je bila 1980 imenovana tudi za eksperta.

Sama je bila udeležena pri delu na evidentiranju tudi drugih fondov v Avstrijskem državnem arhivu na Dunaju. Posebej pa je pripravljala v omenjenem arhivu še program za mikrofilmanje arhivskega gradiva, ki se nanaša na slovensko zgodovino 18. in 19. stoletja. Rezultati dobrega poznavanja dunajskih arhivov sta objavljena prikaza gradiva za zgodovino Slovencev v Splošnem upravnem arhivu ter v fondu Finančnega ministrstva.

S temi seveda niso izčrpana vsa področja strokovnega dela jublantke, saj je bila vedno pripravljena sodelovati pri reševanju tekočih strokovnih problemov, ki jili v arhivski stroki nikoli ne zmanjka, pa tudi pomagati z nasveti, ne glede na to, iz katerega arhiva so prišla vprašanja. Najbližja pa so ji vprašanja v zvezi s strokovno obdelavo in izdelavo pripomočkov za raziskave, torej vprašanja, s katerimi se je najbolj pogosto srečevala v prvih dveh desetletjih dela v arhivu.

Umekova je bila aktivna tudi v Arhivskem društvu Slovenije, ne le v izvršnem odboru, katerega član je bila od leta 1972 dalje (v letih 1981 do 1988 je bila tudi podpredsednica društva), marveč tudi v raznih društvenih

komisijah. Z referati je sodelovala na več zborovanjih društva, pa tudi na srečanjih z arhivarji iz Bavarske ter Furlanije-Juljske krajine. Vključevala se je tudi v delo Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije kot član komisij za informacijski sistem arhivov in za mednarodne zveze ter sveta za znanstveno-raziskovalno delo. Posebej pa moramo poudariti prizadevanja Umekove pri Arhivih, glasilo Arhivskega društva Slovenije, ki so začeli izhajati leta 1978 in so sčasoma postali tudi glasilo arhivov v Sloveniji. Kot prva glavna urednica časopisa (skupaj z uredniškim odborom je skrbelo za prvih osem letnikov) je morala v tem času prebresti vse težave, ki spremljajo porod novega strokovnega časopisa. Nemalo dela je imela tudi z izdajanjem Virov, serije, ki jo je začel objavljati Arhivsko društvo Slovenije leta 1980. Zahvalo za trud in prizadevanje je društvo ob svoji tridesetletnici (leta 1984) izkazalo Umekovi tudi s podelitvijo priznanja.

V zvezi s pedagoško dejavnostjo Umekove moramo najprej poudariti njeno angažiranje za uvedbo študija arhivistike na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani. O potrebi takega študija je pisala na več mestih. Sama je pričela v šolskem letu 1978/79 predavati arhivistiko na prvi stopnji, od šolskega leta 1987/88 pa ima prošeninar v drugem letniku. Rezultat dela s študenti se odraža tudi v tem, da se je močno povečalo število študentov, ki pripravljajo seminarske oziroma diplomске naloge na podlagi gradiva v arhivu. Od leta 1983 je izpraševala pri arhivskih strokovnih izpitih. Tudi pri raziskovalni dejavnosti arhivov ne moremo iti mimo njenega organizacijskega dela. Kot dolgoletni vodja usmerjenega raziskovalnega programa Arhivistika v okviru Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete v Ljubljani (1980–1987) je morala vložiti mnogo truda za uveljavljanje arhivskih ved.

Ob delu na številnih področjih, ki smo jih omenjali, pa je Umekova še vedno našla čas tudi za zgodovinske razprave in članke. Štirje so glavni sklopi vprašanj, ki jo pritegujejo. Najprej je to agrarna tematika, s prispevki o zgodovini Kranjske kmetijske družbe, nadalje lov in ribolovu (v okviru 1. knjige Gospodarske in družbene zgodovine Slovencev), ovčereje na Krasu in v slovenski Istri, nato pa zgodovina prometa po Savi in Ljubljani. Pri obeh sklopih je poudarek na 18. stoletju. Ko je po letu 1960 začel delovati Center za zgodovino izseljenštva pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, so Umekovi poverili vodstvo evidentiranja arhivskega gradiva za zgodovino slovenskega izseljenštva. V tej zvezi je napisala več prispevkov, ki so izšli v letih 1967 do 1980 v Slovenskem koledarju. Posebej pa ji je pri sreju obravnava posameznih vrst virov, saj ji je to zlasti blizu glede na poklieno delo. Omeniti moramo prikaze matičnih knjig, deželnoknežjih urbarjev ter jožefinskega deželnega merjenja. Vire tudi objavlja (za zgodovino kmečkih uporov, na novo odkriti starejši dokumenti, pisani v slovenščini).

Ni potrebno, da za zaključek še enkrat poudarimo, kako mngostrano in bogato je delo Eme Umekove. Ko ji za jubilej čestitamo, ji želimo predvsem krepkega zdravja. To pa tudi zato, da bo zmogla uresničiti načrte, ki jih ima še veliko. Načrti pa so vedno tudi znak osebnega zadovoljstva.

Jože Zontar

BIBLIOGRAFIJA Eme Umek

Prispevek k zgodovini ovčereje na Krasu in v Slovenski Istri. Slovenski Etnograf 1957, str. 72–76

Gradnja kanalov na Ljubljani in v prvi polovici XVIII. stoletja, Kronika 5/1957, št. 3, str. 82–86

Kuga na Štajerskem v letih 1679–1683, Kronika 5/1958, št. 1, str. 80–84

Bibliografija slovenske zgodovine (publikacije iz let 1951–1958), Zgodovinski časopis 12–13/1958–1959, str. 377–422 (skupaj z dr. V. Melikom, S. Kajba, M. Smole)

Splošni pregled fondov Državnega arhiva LRS, Ljubljana 1960 (sodelovanje)

Razstava "Dokumenti za zgodovino industrije na Slovenskem" v Državnem arhivu Slovenije v Ljubljani, Arhivist 10/1960, št. 3–4, str. 154–156

Kmetijska družba na Kranjskem, Enciklopedija Jugoslavije 5, Zagreb 1962, str. 262

Trgovski promet po Savi v XVIII. stol., Kronika 12/1964, št. 3, str. 194–200

Vodnik po arhivih Slovenije, Ljubljana 1965 (sodelovanje)

Usmerjenost publikacij Kranjske kmetijske družbe v letih 1770–1779, Kronika 15/1967, št. 3, str. 149–161

Arhivi – vir proučevanja slovenskega izseljenštva, Slovenski izseljenski koledar 14/1967, Ljubljana 1966, str. 195–198

Prispevki k zgodovini izseljevanja iz Kranjske v Ameriko v letih 1910–1913, Slovenski izseljenski koledar 14/1967, Ljubljana 1966, str. 199–207

Izseljeniška agencija Jožefa Pavlina v Ljubljani 1887–1893, Slovenski izseljenski koledar 15/1968, Ljubljana 1967, str. 234–238

Izseljevanje v Brazilijo v zadnjih letih 19. stol., Slovenski izseljenski koledar 16/1969, Ljubljana 1968, str. 218–220

Lov in lovstvo, Ribništvo in ribolov, Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, I. SAZU, Ljubljana 1970, str. 469–519

Viri za zgodovino slovenskih izseljencev v ZDA, Slovenski izseljenski koledar 18/1971, Ljubljana 1970, str. 190–194

Slovenščina v dokumentih skozi stoletja, Ljubljana 1971, katalog k razstavi (soavtorstvo in uredništvo)

Vodnik po matičnih knjigah za območje SR Slovenije, I, Ljubljana 1972, str. XVII–LXXIII; II, Ljubljana 1972; III, Ljubljana 1973, str. VII–XLIV (uvod in uredništvo)

Johann Beekmann und die Gesellschaft des Ackerbaues und der nützlicher Künste in Krain, Litterae Slovenicae VI, München 1972, str. 11–23

Katalog dokumentov za kmečke upore, Situla 13/1973, str. 123–202 (soavtorstvo)

Izseljenec iz območja nekdanjega okraja Ljubljana (po popisu leta 1937), Slovenski koledar 1974, Ljubljana 1973, str. 280–283

Dve slovenski pesni iz drugega desetletja 18. stoletja, Jezik in slovstvo 19/1973–74, št. 6–7, str. 218–220 (skupaj z J. Kosom)

Individualna prisega pred nepristranskim sodnikom iz leta 1691, Jezik in slovstvo 19/1973, št. 6–7, str. 262–263

- Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična. Arhiv SR Slovenije, Inventarji. Serija samostanski arhivi, zv. 1, Ljubljana 1974
- Vodnik po matičnih knjigah za območje SR Slovenije. Metodologija izdaje specialnega vodnika, Arhivist 24/1974, št. 1, str. 33–35
- VII. zborovanje slovenskih arhivarjev, Arhivist 24/1974, št. 2, str. 216–218
- Vodnik po župnijskih arhivih na območju SR Slovenije, I, II, Ljubljana 1975 (soavtorstvo in uredništvo)
- Nacionalni in socialni programi pri Slovencih. Arhiv SR Slovenije, Katalog 2, Ljubljana 1975, str. 24–45
- Oris nastanka in razvoja arhivskih zavodov na obalnem območju. Sprehod skozi čas, Katalog k razstavi Pokrajinskega arhiva Koper, Koper 1975, str. 5–21
- Ivan Cankar in delavsko gibanje. Arhiv SR Slovenije, Katalog, zv. 3, Ljubljana 1976 (soavtorstvo, uredništvo)
- Dokumenti z razstave Arhiva SR Slovenije, Delavska enotnost 15. 5. 1976, št. 19, str. 9; 22. 5. 1976, št. 20, str. 20
- Osnovi organizacije stručnog rada u arhivima SFRJ, Priština 1976. Osmi kongres arhivskih radnika Jugoslavije (Skupaj z M. Oblak–Čarni)
- Osnovi organizacije stručnog rada u arhivima SFR Jugoslavije, Arhivist 27/1977, št. 1–2, str. 153–179 (Skupaj z M. Oblak–Čarni)
- Raziskovanje, evidentiranje in snemanje arhivskega gradiva v tujih arhivih, Arhivi 1/1978, št. 1, str. 14–16
- Zaključki referatov slovenjeograškega arhivskega svetovanja o raziskovanju in evidentiranju virov za zgodovinsko zgodovino, Arhivi 1/1978, št. 1, str. 41–42
- Študij arhivistike na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Arhivi 1/1978, št. 1, str. 48–49
- Obisk v Univerzitetnem arhivu v Jeni, Arhivi 1/1978, št. 1, str. 57–58
- Lexikon Archivwesen der DDR, Berlin 1977, Arhivi 1/1978, št. 1, str. 52 (ocena)
- Izseljenci iz območja nekdanjih okrajev Kranj in Kamnik (po popisu iz leta 1937), Slovenski koledar 1979, Ljubljana 1978, str. 201–203
- Poročilo Komisije za šolanje kadrov za zgodovinske arhive in registrature, Arhivi 2/1979, št. 1–2, str. 75–76
- Pripombe na teze dr. Žontarja, Okrogla miza o problemih varstva arhivskega gradiva pred prevzemom v arhiv, Sodobni arhivi 78, Maribor 1979, str. 23–24
- Brazilija v "rožnatih barvah", Slovenski koledar 1980, Ljubljana 1979, str. 213–214
- Gradivo za zgodovino Slovencev v Splošnem upravnem arhivu na Dunaju, Arhivi 3/1980, št. 1–2, str. 13–17
- Arhivsko gradivo za območje Istre, Reke, Hrvatskega Primorja in otokov v Arhivu SR Slovenije, Vjesnik historijskih arhivov u Rijeci i Pazinu, 23/1980, str. 237–240
- Arhivi in etnologija. Poglavja iz metodike etnološkega raziskovanja, Knjižnica Glasnika SED, 4, Ljubljana 1980, str. 114–122
- Načrtovanje in gradnja arhivske stavbe, Sodobni arhivi 79, Maribor 1980 (Skupaj z M. Oblak–Čarni)
- Rod Marije Javeršek, matere Josipa Broza – Tita, Arhivi 3/1980, št. 1–2, str. 5–7 (Skupaj z J. Kosom)
- Evidenca po prevzemu gradiva v arhiv, Arhivi 3/1980, št. 1–2, str. 26 (Skupaj z M. Dmrovskom)
- Gradivo v fondu C. kr. finančnega ministrstva na Dunaju, Arhivi 4/1981, št. 1–2, str. 119–120
- Uredniški odbor glasila Arhivi, Arhivi 4/1981, št. 1–2, str. 154
- Uredniški odbor Viri, Arhivi 4/1981, št. 1–2, str. 154
- Komisija za strokovno usposabljanje delavcev v arhivih, Arhivi 4/1981, št. 1–2, str. 154
- Arhiv SR Slovenije in Gruberjeva palača, Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, zbirka vodnikov 119, Ljubljana 1982 (Skupaj z J. Kosom in M. Komeljem), lasten prispevek str. 3–12
- Reformirani urbarji deželnoknežjih gospostev na Kranjskem, ZČ 30/1982, št. 4, str. 311–320
- Iz roda v rod. Pričevanja o slovenskem jeziku, Arhiv SR Slovenije, Katalogi 5, Ljubljana 1982 (soavtorstvo)
- Uredniška odbora glasila Arhivi in edicije Viri, Arhivi 5/1982, št. 1–2, str. 76
- Komisija za šolanje in strokovno izobraževanje arhivskih delavcev, Arhivi 5/1982, št. 1–2, str. 76
- Komisija za mednarodne zveze, Arhivi 5/1982, št. 1–2, str. 78
- Strokovni seminar v Novi Gorici, Arhivi 5/1982, št. 1–2, str. 95–96
- Guida generale degli Archivi di Stato italiani, Arhivi 5/1982, št. 1–2, str. 111–113
- Usmerjeni raziskovalni program Arhivistika. V: Znanstveno raziskovalno delo v okviru usmerjenih raziskovalnih programov na Filozofski fakulteti v Ljubljani, Ljubljana 1982, str. 138–143
- Deželnoknežji reformirani urbarji na Kranjskem – vir za zgodovino gozdarstva, Acta historico-economica Iugoslaviae 10/1983, str. 59–62
- Usmerjeni raziskovalni program Arhivistika. V: Znanstveno raziskovalno delo v okviru usmerjenih programov na Filozofski fakulteti v Ljubljani, Ljubljana 1983, str. 165–170
- Pridobitve Arhiva SR Slovenije 1981–1982. Arhiv SR Slovenije, Katalogi, Ljubljana 1983 (uredništvo)
- Uredniški odbor glasila Arhivi, Arhivi 6/1983, št. 1–2, str. 147
- Šolanje kadrov za področje arhivistične dejavnosti v SR Sloveniji, Arhivist 33/1983, št. 1–2, str. 200–201
- Arhivska dejavnost v Sloveniji. V: Ocena kulturne dejavnosti na področju Slovenije v letu 1983, Kulturna skupnost Slovenije, Ljubljana 1984, str. 215–222 (Študije in gradiva 23)
- Naučnoistraživački rad u arhivima. Profil savremenog arhiva u SFR Jugoslaviji. Projekt. Beograd 1984, str. 82–84
- Arhivski fond in zbirke v arhivih in arhivskih oddelkih v SR Sloveniji. Arhivski fond in zbirke v arhivih in arhivskih oddelkih v SFRJ. SR Slovenija, Beograd 1984 (Arhiv SR Slovenije), str. 27–74 (soavtorstvo)
- Arhivska dejavnost v Sloveniji. V: Ocena kulturne dejavnosti na področju Slovenije v letu 1984. Kulturna skupnost Slovenije, Ljubljana 1985, str. 208–212 (Študije in gradiva 28)
- Urbarji – vir za zgodovino gozdarstva. V: Pomen zgodovinske perspektive v gozdarstvu: gozdarski študijski dnevi 1985. Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Ljubljana 1985, str. 145–150
- Viri za zgodovino gozda in gozdarstva. Razstava Arhiva SR Slovenije ob gozdarskih študijskih dnevih 1985, VTOZD za gozdarstvo Biotehniške fakultete, Ljubljana

1985 (soavtorstvo, uredništvo)

Postojna, podoba od trga do mesta. V: Ljudje in kraji ob Pivki 2. Postojna 1985, str. 90–120 (Skupaj z J. Kosom)

Ljubljana z okolico v luči jožefinskih deželnih merenj, Arhivi 8/1985, št. 1–2, str. 91–94

Karta Evrope miru, Arhivi 8/1985, št. 1–2, str. 94–95 (Skupaj z R. Savnikom)

Zgodovina, organizacija in arhivski fond v Sloveniji, Arhivi 8/1985, št. 1–2, str. 83–86

Poročilo o kulturni izmenjavi z Italijo v času od 1. – 7. oktobra 1985, Arhivi 8/1985, št. 1–2, str. 128–129 (Skupaj z M. Jaraj)

Plovba po Savi v 18. stoletju, ZČ 40/1986, št. 3, str. 233–268

Lokev v sedemdesetih letih 16. stoletja. V: Lokov skozi čas, Ljubljana 1987, str. 62–66

Lokev v opisu in na karti iz druge polovice 18. stoletja, V: Lokov skozi čas, Ljubljana 1987, str. 67–68

Arhiv SR Slovenije, Enciklopedija Slovenije 1, Ljubljana 1987, str. 119

Barbo – Waxenstein, Enciklopedija Slovenije 1, Ljubljana 1987, str. 185–186

Breckerfeld Franc Anton, Enciklopedija Slovenije 1, Ljubljana 1987, str. 363

Notranjeavstrijska centralna oblastva in uprava notranjeavstrijskih dežel do srede 18. stoletja. V: Priročniki in karte o organizacijski strukturi do 1918. Veröffentlichungen des Steiermärkischen Landesarchives, Bd. 15, Graz–Klagenfurt–Ljubljana–Gorizia–Trieste 1988, str. 64–75 (sodelovanje)

Erberg Janez Danijel, Enciklopedija Slovenije 3, 1989, str. 55–56

Erbergi, plemiška družina, Enciklopedija Slovenije 3, 1989, str. 54–55

Gruber Gabrijel, Enciklopedija Slovenije 3, 1989, str. 400

Golia Modest Ludvik, Enciklopedija Slovenije 3, 1989, str. 259

Družba za kmetijstvo in koristne umetnosti v Ljubljani 1767–1787, Slovenci v letu 1789, Ljubljana 1989, str. 89–93

Majda Smole – sedemdesetletnica, ZČ 43. 2. zv., Ljubljana 1989, str. 271–272

grafije vpisal kot B predmet filozofijo. Študij je zaključil jeseni 1952.

Kot službeno kariero si je v začetku zastavil kot prosvetni delavec in to v svojstvu srednješolskega profesorja in sicer na taki šoli kot so bile nekdanje gimnazije. Bil je za stroko vnet, kot samouk se je posvetil učenju svetovnih jezikov, saj zaradi časa, v katerem je teklo njegovo šolanje, razen v nemščini, ni imel sklenjenega pouka v gimnaziji za noben drug jezik. S študijem domače in tuje literature si je pridobil znanja za kvalitetno poučevanje obeli predmetov, na raziskovalno delo takrat še ni resni mislil. Najprej je bil nastavljen na nižjo gimnazijo v Mariboru. Že proti koncu prvega leta poučevanja se mu je ponudila možnost delovnega mesta v mariborskem arhivu, ki je bil v začetku leta 1952 ponovno osamosvojen. Antoša Leskovec je to ponujeno delovno mesto sprejel in takoj odšel na drugi višji arhivski tečaj v Beograd, ki je bil namenjen pripravnikom arhivistom iz vse Jugoslavije (z izjemo Hrvatske). Tečaj se je zaradi organizacijskih sprememb zaključil že po prvem semestru. Antoša Leskovec je nato opravil arhivsko prakso v obel Ljubljanskih arhivih in v Državnem arhivu Hrvatske v Zagrebu. Nato je odslužil še vojaški rok, tako da je v mariborskem arhivu začel z delom šele 1955 leta in to le delno, ker je nekaj ur tedensko še poučeval na šoli, na kateri je nastopil službo po končanem študiju. Z letom 1957 je bil redno nastavljen v tedanjem državnem arhivu LRS, podružnica Maribor. Od leta 1960 – 1969 je ob svojem rednem službovanju poučeval občo zgodovino do oktobrske revolucije na takrat nastali Pedagoški akademiji v Mariboru. Jeseni 1969 se je redno zaposlil na Pedagoški akademiji v Mariboru, vendar se je jeseni 1973 vrnil v arhiv.

V mariborskem arhivu je bil po letu 1962 skoraj ves čas namestnik oziroma pomočnik ravnatelja, večkrat tudi vršilec dolžnosti, od 1973 pa do danes tudi v funkciji namestnika ravnatelja. Njegovo strokovno delo je bilo v začetku usmerjeno na gradivo nastalo pred l. 1850 in fond Občina Maribor. Po vrnitvi s Pedagoške akademije v arhiv je prevzel v strokovno obdelavo fonde uprave po l. 1850 in gospodarstva vse do jeseni 1976, ko je bil formiran poseben oddelek gospodarstva. Danes oskrbuje fonde uprave celotnega teritorija mariborskega arhiva, nastalih po letu 1850.

Med urejevalnimi deli naj omenimo samo njegove popise, stare zemljiške knjige (nad 2000 enot), popise fonda gospodarstva Konjice – Oplotnica, inventarje fondov Mestna občina Maribor, Veliki župan mesta Maribor t. j. okupatorjeva občina Maribor in Pooblaščenec šefa civilne uprave za vprašanje dela.

Njegove objave so veliki meri v zvezi z arhivsko stroko, predvsem tudi opisi razvoja mariborskega arhiva (Mariborski arhiv in nekateri njegovi problemi, Arhivist X 1960, Mariborski arhiv in ustvarjalci gradiva, Sodobni arhivi 1983, o razvoju arhiva od osvoboditve dalje v publikaciji 50 let Pokrajinskega arhiva v Mariboru, 1983, Franjo Baš in mariborski arhiv ČZN 5 – 40, 1969 itd.).

Kot strokovni delavec mariborskega arhiva, katerega območje pristojnosti je bilo do prevrata l. 1918/19 tudi del dveh avstrijskih dežel (Štajerska, Koroška) in dveh ogrskih županij (Železna, Zala), je aktivno sodeloval pri začetnem delu za izvajanje arhivske konvencije z Avstrijo. Pripravil je elaborat o arhivskem gradivu, nastalem na območju SR Slovenije v Štajerskem deželnem arhivu v

Antoša Leskovec – šestdesetletnik

ANTOŠA LESKOVEC je bil rojen junija 1928 v Radovljici, kot sin finančnega tajnika, slovenskega dramatika Antona Leskovca in matere, ki izvira iz Orožnove rodbine v Laškem, družine, ki je dala zgodovinarja Ignaca in geografa Franca Orožna. Po zgodnji očetovi smrti (1930), se je mati preselila k svoji materi v Maribor. Od leta 1930 je Antoša Leskovec Mariborčan. V Mariboru se je šolal, tudi med okupacijo, in končal po osvoboditvi tudi gimnazijo (l. 1947); nato se je vpisal na študijsko skupino zgodovina – geografija na filozofski fakulteti v Ljubljani. Po prvem semestru je namesto geo-

Gradcu (1959), od 1974 dalje pa je evidentiral gradivo za zgodovino Slovencev v madžarskih arhivih, predvsem v županijskih arhivih v Szombathelyu in Zalaegerszegu, a tudi gradivo za našo zgodovino v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu. Iz fondov, ki jih hranijo mariborski arhiv, je kot poznavalec gradiva sodeloval na razstavih, ki jih je pripravil v Mariboru ali izven njega.

V zvezi z njegovim delom v madžarskih arhivih je omeniti tekste Gradivo za zgodovino Slovencev v upravnih fondih, ki jih hranita županijska arhiva v Szombathelyu in Zalaegerszegu in Obisk pri madžarski arhivski direkciji, ki sta objavljena v Arhivih I. 1978.

Po letu 1985 je Antoša Leskovec dobil novo, nelahko delovno področje v izvršnem odboru Arhivskega centra za strokovno-telnična vprašanja, ki je nastal pri Pokrajinskem arhivu v Mariboru in je kot strokovni delavec z znanjem jezikov opravil pomembno prevajalsko nalogo v stikih Arhivskega centra z arhivskimi službami in organizacijami v inozemstvu.

Kot zgodovinar se Antoša Leskovec ukvarja predvsem z zgodovino Maribora od polovice 18. stol. dalje, prvi tak spis Pohorski gozd mariborske meščanske srenje je izšel v ČZN 3 – 38, leta 1967, kot večjo monografijo pripravlja zgodovino starejše mariborske industrije do leta 1918, doslej najboljše prispevka iz tega področja pa sta še

neobjavljena sestavka o mariborski upravi in gospodarstvu 1752 – 1941 za Zbornik zgodovine Maribora. S prispevkoma je sodeloval tudi v dveh krajevnih zbornikih: v brestaniškem (1982) je priobčil povzetek topografije rajhenburškega okraja iz leta 1810. v Ruški kroniki (1984) je izšel njegov daljši članek Iz zgodovine neagrarnih gospodarskih panog v Rušah. Iz zgodovine institucij mlajše dobe je napisal sestavek Razvoj družbenih služb po osvoboditvi.

Delal je tudi v Zgodovinskem društvu v Mariboru, bil član odbora Zgodovinskega društva za Slovenijo in Arhivskega društva Slovenije ter v začetku tudi član organizacijskega komiteja Mednarodnega kulturnozgodovinskega simpozija Modinci.

Danes je Antoša Leskovec mentor vsem arhivistom v Pokrajinskem arhivu v Mariboru, pa tudi svetovalec obiskovalcem arhiva iz mesta Maribora in njegove okolice, saj se ga drži častni vzdevek arhivar in zgodovinar mesta Maribor za čas od 1850 naprej. On je varuh pravih strokovnih odločitev v mariborskem arhivu, dober in nežen kolega ter danes najstarejši arhivski strokovni delavec v slovenskih arhivih.

Peter Pavel Klasinc

bibliografija arhivskih delavcev

Bibliografija arhivskih delavcev 1987 – 1988

Marjeta ADAMIČ

Arhivsko gradivo občine Ormož 1941 – 1945, Ormož skozi stoletja III, Ormož 1988, str. 259–263

Srečanje maršala Tita s predstavniki slovenskih kulturnih delavcev v Ljubljani v maju 1945, Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, Letnik 36, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 100–104

Fašisti brez krinke, Dokumenti 1941–1942, zbral, uredil in pojasnil dr. Tone Ferenc, Maribor – Obzorja 1987, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 108 – 109

Bogdan Lekić, Arhivski izvori za istoriju soejalističke Jugoslavije 1943 – 1953, Arhiv Jugoslavije, Beograd 1987, Prispevki za novejšo zgodovino, XXVIII, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 260–262

Milan BIZJAK

Poizkusna avtomatska obdelava podatkov (AOP) arhivskega društva, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1–2, str. 87–89

Žarko BIZJAK

Gradivo notarskih fondov, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1–2, str. 44–46

Notariat od srede 19. stoletja do konca druge svetovne vojne s posebnim poudarkom na zakonodaji, Zbornik ob 90-letnici arhiva, Gradivo in razprave 8, Ljubljana 1988, str. 113–119

Vanda BEZEK

Analitični inventar fonda občine Izola: obdobje od 1930–1940. – IV. del, 2. zvezek. – Koper: Pokrajinski arhiv Koper. – 263 str.

Stari statuti Kopra, Izole in Pirana – Antichi statuti di Capodistria, Isola e Pirano (soavtorji: Janez Šumrada, Albert Pueer, Marjan Rožane). Koper: Pokrajinski arhiv, 1989, ilustr. – (Katalogi; 8)

Marjeta ČAMPA

Interna arhivska glasila 1985 – 1986, Prispevki za novejšo zgodovino, Ljubljana 1987, leto 27, št. 1–2, str. 263–265 (oeena)

Slovensko pesništvo upora 1941–1945, Ljubljana, Mladinska knjiga, Partizanska knjiga 1987, I. knjiga: Partizanske. Prispevki za novejšo zgodovino, Ljubljana 1988, leto 28, št. 1–2, str. 236–237 (poročilo)

Nekaj vsakdanjih drobnih tiskov iz NOB v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 89–91

Vinko DEMŠAR

Ob odkritju spomenika na Prtovču, Loški razgledi 1980, 27, str. 374–376

Partizanski tisk na Škofjeloškem (Ob razstavi), Loški razgledi 1981, 28, str. 140–142 (soavtor)

Kultura društva na Škofjeloškem do prve svetovne vojne, Loški razgledi 1981, 28, str. 340–341

Večja pozornost partizanskim tiskarnam!, Loški razgledi 1981, 28, str. 342–343

France Štukl, Knjiga hiš v Škofji Loki I, Arhivi V, Ljubljana, 1982, št. 1–2, str. 113–114

Vlado Valenčič, Ljubljanska trgovina od začetka 18. stol. do srede 19. stoletja, Arhivi V, Ljubljana 1982, št. 1–2, str. 115

Majda Smole, Graščine na nekdanjem Kranjskem, Revija 2000, 1983, str. 110–112

Archivwesen der Deutschen Demokratischen Republik: Theorie und Praxis, Berlin, 1984, Arhivi VIII, 1985, str. 152

Ilišni arhiv Šoštarjevskih v Davči (1670–1887), Škart, 1986, str. 27–30

- Zmago Žmitek, Klic daljnih svetov, Ljubljana 1986, Škart, 1986, str. 37–38
- Vilko Novak, Raziskovalci slovenskega življenja, Ljubljana 1986, str. 113–115
- Krogarjeva domačija v Opalah, Loški razgledi 1986, 33, str. 75–84
- O telnični dokumentaciji v nekateri avstrijski arhivistični literaturi. Arhivi IX, Ljubljana 1985, št. 1–2, str. 69
- Diskusija na posvetovanju Telnična dokumentacija kot del kulturne dediščine. Arhivi IX, Ljubljana 1985, št. 1–2, str. 85
- Poročilo o enotedenskem obisku v arhivu SR Hrvatske, Arhivi X, Ljubljana 1986, št. 1–2, str. 110–111
- Trije slovenski teksti v hišnem arhivu Krogarja iz Opal nad Žirni, Kronika, Ljubljana 1987, leto 35, št. 3, str. 188–190
- 160 let mapnega arhiva, Ob razstavi v Arhivu SR Slovenije in Geodetske uprave v Arhivu SR Slovenije, Kronika, Ljubljana 1987, leto 35, št. 3, str. 207–208
- Mlin in žaga Kolezija v Ljubljani konec 16. stoletja. Zbomik 90 let Zgodovinskega arhiva Ljubljana 1988, str. 37–49
- Bakrene plošče za Flogjančičev zemljevid Kranjske 1744, Kronika, Ljubljana 1988, leto 36, št. 1–2, str. 76–77
- Stalna razstava v Slovenskem šolskem muzeju, Kronika, Ljubljana 1988, leto 36, št. 1–2, str. 120–121
- Zgodovina v krajevnih zbomikih, IV. posvet, 20. novembra 1987 v Škofji Loki, Kronika, Ljubljana 1988, leto 36, št. 1–2, str. 123–125
- Tri stoletja starejšega ljubljanskega arhiva. Rokopisne knjige – vir za zgodovino Ljubljane od začetka 16. stol. do leta 1850, Kronika 1988, leto 36, št. 3, str. 263–265
- Priročniki in karte o organizacijski strukturi v deželah Koroški, Kranjski, Primorju in Štajerski do leta 1918. Zgodovinsko–bibliografski vodnik (trojezično), Graz–Klagenfurt–Ljubljana–Gorizia–Trieste 1988, soavtorstvo str. 208–328, 202–204
- France Martin DOLINAR**
- Benediktinci, Enciklopedija Slovenije, 1. knjiga, Ljubljana 1987, 226.
- Bratovščine, n. d. 358.
- Brixen, n. d. 376.
- Cisterijani, n. d.
- Ocena: Majda Smole, Vicedomski urad za Kranjsko, 13. stol. – 1747, I. del: Cerkevne zadeve, lit. A–F, Inventar, Ljubljana 1985, v: ZČ (1987) 193–194.
- II koreninam naše cerkvene ureditve. Razmišljanje ob članku Rajka Bratoža, Razvoj Organizacije zgodnjekrščanske cerkve na ozemlju Jugoslavije od 3. do 6. stoletja (ZČ 1986, 363–395), v: Družina 8/1987, 6.
- Ocena: Jože Mlinarič, Župnije na slovenskem Štajerskem v vizitacijskih zapisnikih arhidiakonata med Dravo in Muro 1656–1774 (AES 9/1987), v: Družina 18/1987, 14.
- Ocena: Bogo Grafenauer, Slovensko narodno vprašanje in slovenski zgodovinski položaj, Ljubljana 1987, v: ZČ 41(1987)376–380.
- O čaščenju sv. Eme v Sloveniji, v: Zbomik krške škofije 1988, Klagenfurt 1987, 21–24.
- Ocena: Jože Mlinarič, Kostanjeviška opatija 1234–1786, Kostanjevica na Krki 1987, 697 str., v: Tretji dan, 16 (1987)16–17.
- Ocena: isto delo, v: Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino, 35 (1987) 222–224.
- Die katholische Kirche in Jugoslawien einst und heute, v: Die Verantwortung der katholischen Journalisten für Kirche und Europa, vol. 1, Freiburg 1987, 19–28.
- Jurij Dobrila, v: Enciklopedija Slovenije, 2, Ljubljana 1988, 2
- Dominičanci, v: Enciklopedija Slovenije, 2, Ljubljana 1988, 30
- Die Verelirung der hl. Hemma bei der Slowenen, v: Hemma von Gurk. Katalog. Ausstellung auf Schloss Strassburg 14. 5. – 26. 10. 1988, Klagenfurt 1988, 121 – 126.
- Paolino e gli Sloveni, v: Atti del convegno internazionale di studio su Paolino d' Aquileia nel XII centenario dell'episcopa (Fonti di studi di storia sociale e religiosa, 4), Udine 1988, 135–143.
- Arhiv in arhiviranje, v: Župnijska pisarna, Ljubljana 1988, 85–
- Pravilnik o vodenju matičnih knjig. Kratek zgodovinski pregled, n. d., 17 – 18.
- Skrb za prenovo cerkve v ljubljanski škofiji, v: Missiev simpozij v Rimu (Simpozij v Rimu, 5), Celje 1988, 123 – 134.
- Ocena: Carlo M. d'Atteins primo arcivescovo di Gorizia 1752–1774 vol. I, Gorizia 1988, v: Kronika 36 (1988) 140–142.
- Ob 300 letnici Dizmove bratovščine v Ljubljani 1688/89 – 1989, v: Mohorjev koledar 1989, Celje 1988, 33–34.
- Misijonska misel med Slovenci in slovenski misijonarji, v: Imeli so dve domovini (Razstava Arhiva Slovenije, Katalogi 8), Ljubljana 1988, 17 – 22.
- Jugoslawien, v: Evangelisches Kirchenlexikon, Göttingen 1988, 901 – 905.
- Evidentiranje arhivskega gradiva za zgodovino Slovencev v arhivih izven Sloveije, v: Arhivi, 11(1988)7–11.
- Gradivo za zgodovino Slovencev v vaticanskih arhivih, v: Arhivi 11 (1988)16–21.
- Nadškofijski arhiv v Ljubljani od Tomaža IIrena do Maksa Miklavčiča, v: Arhivi, 11 (1988)39–43.
- Predgovor k slovenski izdaji, v: Zgodovina cerkve, 1. del, Od začetkov do Gregorja Velikega, Ljubljana 1988, 11–12.
- Gutsmann p. Oswald S. J., v: Dictionnaire d'Histoire et de Geographie Ecclesiastique, fasc. 129–130, Paris 1988, 1236–1237.
- Ocena: Carlo M. d'Attems primo arcivescovo di Gorizia 1752–1774, vol. I., Studi introduttivi, Gorizia 1988, v: Bogoslovni vestnik, 49 (1989) 113–116.
- Filip iz Žič, v: Enciklopediji Slovenije, 3. zvezek, Ljubljana 1989, 106.
- Franciščani, n. d. 152–153.
- Goriška nadškofija, n. d. 286–287.
- Gruber Avguštin, n. d. 400.
- Graška škofija, n. d. 376.
- Glušič Konrad, n. d. 252.
- Pomen jezuitskega reda v verskem in kulturnem življenju na Slovenskem, v: Obdobje baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (zbornik mednarodnega simpozija v Ljubljani od 1. do 3. julija 1987), Ljubljana 1989, 379–380.
- Cerkvene razmere na Slovenskem v obdobju pred francosko revolucijo, v: Slovenci v letu 1789 (Katalog razstave Narodnega muzeja), Ljubljana 1989, 39–43.

Cerkvene reforme Jožefa II., v: Koledar Mohorjeve družbe v Celju 1990, Celje 1989, 104–107.

Oeena: Sedejev simpozij v Rimu, Celje 1988, v: Zgodovinski časopis 43 (1989)142–145.

"Revolucionar po božji milosti" (ob 200-letnici smrti cesarja Jožefa II.), Koledar 1990 Družbe sv. Mohorja v Celovcu, Celovec 1989, 70–72.

Slovenska cerkvena pokrajina, v: Acta Ecclesiastica Sloveniae, št. 11, Ljubljana 1989.

Spremna beseda: Predrag Belić, Prva tri desetletja družbe Jezusove in Slovenci (1546–69), Ljubljana 1989 (Zbirka zgodovinskega časopisa, št. 6).

Cerkvenoupravna ureditev Ilirskih provinc 1809–1813, v: Zgodovinski časopis 43 (1989)507–511.

Delež ljubljanskega škofa Antona Alojzija Wolfa (1824–59) pri oblikovanju slovenskega izobraženstva, v: Vloga Cerkve v slovenskem kulturnem razvoju 19. stoletja (simpozij Slovenske matice 1988), Ljubljana 1989, 77–85.

Marija Vera ERJAVEC

Srndović Suzana, Erjavec Marija: Klasifikacija literature iz oblasti arhivistike po sistemu Univerzalne decimalne klasifikacije, Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine 27/1987 str. 34–54

Bibliografsko kazalo revije Arhivi 1978–1987, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 135–159

Metka GOMBAČ

Julij Beltran – Pomlad v Istri. Istrsko okrožje cone B STO 1947–1952, Zgodovinski časopis 41, 1987, št. 2, str. 382–383

Palorjev roman – Zatemnite, izšel pri Slovenski matici, Primorski dnevnik, Trst, XLIII, št. 130, 3. 6. 1987, str. 9

Denarni zavod Slovenije – podružnica za Slovensko primorje (1945) Zgodovina denarstva in bančništva na Slovenskem, Posvetovanje ob štiridesetletnici Denamega zavoda Slovenije. Zbirka Zgodovinskega časopisa št. 3, Ljubljana 1987, str. 119–123.

Oddelek za pošto, telegraf in telefon pri Pokrajinskem narodnoosvobodilnem odboru za Slovensko primorje in Trst, Kronika 34, Ljubljana 1986, št. 3, str. 191–192

Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor za Slovensko primorje in Trst in njegovo delo na področju socialnega varstva, Jadranski koledar 1988, Založništvo tržaškega tiska, Trst 1987, str. 199–202.

Tabor "Doberdob 82", Tabor "Kanalska dolina 1986", Kronika XXXV, Ljubljana 1987, št. 3, str. 217–218

Milan Palor – Delavska enotnost – Unita operaia, Kronika XXXV, Ljubljana 1987, št. 1–2, str. 123–124

Janko Messner – Živela Nemčija! Iz dnevnika Janka Messnerja 12. 3. 38 – 21. 1. 41, Arhivi XI, 1988, št. 1–2, str. 113

Kulturno društvo Rdeča zvezda Salež 1945–1985, Kronika XXXVI, Ljubljana 1988, št. 3, str. 268–269

Vodnik po fondih in zbirkah Zgodovinskega arhiva Celje, Prispevki za novejšo zgodovino XXVIII, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 259–260

XIII. zborovanje arhivskih delavcev v Portorožu, 14. in 15. oktobra 1987, Prispevki za novejšo zgodovino XXVIII, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 223–225

Marija HERNJA MASTEN

Hiše in hišni posestniki v mestu Ormož, Zbomik Ormož skozi stoletja III, 1988, str. 79–136 (soavtor: Gernot Fournier)

Mirjana JADREŠKO

Zbomik dokumentov in podatkov sanitetne službe v narodnoosvobodilni vojni na Slovenskem 1941–1945, I–IV, Ljubljana 1982–1985. Prispevki za novejšo zgodovino XXVII, Ljubljana 1987, št. 1–2, str. 276–277.

Mateja JERAJ

Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije s predhodniki Del 1945–1949, Ljubljana 1988 (Publikacije Arhiva SR Slovenije. Inventarji. Serija Arhivi družbenopolitičnih organizacij: zv. 1)

Nada JURKOVIČ

Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs, Folge 35/36, Graz 1986, Arhivi, Ljubljana 1987, št. 1–2, str. 112

Ekskurzija v primorske arhive, Tednik, Ptuj 16. junij 1988, str. 7

Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs Folge 37 Graz 1987, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 120

Šolstvo (1676–1847) in Bratovščina sv. Rešnjega telesa (1661–1787) v Ormožu, Zbornik Ormož skozi stoletja III, 1988, str. 165–173

Peter Pavel KLASINC

Septemberski dogodki 1908 (s posebnim poudarkom na arhivskih dokumentih iz Štajerskega arhiva v Gradeu), 5. Ptujski zbomik, Ptuj 1985, str. 281–291

Nastanek in delovanje arhivskega centra za strokovno tehnična vprašanja, Sodobni arhivi, Maribor 1986, str. 7–10

Ureditev tehnične dokumentacije Projektivnega biroja, Sodobni Arhivi, Maribor 1986, str. 89 do 96

Das Informationszentrum für Archive in Maribor, Serium, H. 33, Wien 1985, str. 124–127

Varovanje arhivskega in dokumentarnega gradiva, Sodobni arhivi, Maribor 1987, str. 7–18

Varnost v arhivskih službah delovnih organizacij, Sodobni arhivi, Maribor 1987, str. 59–166

Arhivska oprema, Arhivist, Beograd 1987, str. 55–70

Ormož v zgodovini, Arhivi VIII, Ljubljana 1985, št. 1–2, str. 9–12

Izobraževanje delavcev, ki delajo z dokumentarnim gradivom, Arhivi X, Ljubljana 1987, str. 7–8

Problemi tehnične dokumentacije v Tovarni avtomobilov Maribor in Metalni Maribor, Arhivi IX, Ljubljana 1986, št. 1–2, str. 7–10

Gradbeni načrti v Pokrajinskem arhivu Maribor, Arhivi IX, Ljubljana 1986, št. 1–2, str. 54–58

Deset posvetovanj o strokovnih in tehničnih vprašanjih. Sodobni arhivi, Maribor 1988, str. 7–24

Smernice in pogoji za delo v arhivskih službah delovnih organizacij, Sodobni arhivi, Maribor 1988, str. 47–62
 Delo z računalnikom v arhivih in arhivskih službah, Sodobni arhivi, Maribor 1988, str. 131–140

Alenka KAČIČNIK

Poročila ljubljanskih policajev v prestopkih 1901–1914, Kronika 35, Ljubljana 1987, št. 3, str. 190–198
 Tatjana Hojan: Slovenski učitelj 1872–1877 – bibliografsko kazalo, Ljubljana 1988, in Kronika 36, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 139–140 (Poročilo o novoizdani publikaciji)

Nada KOBAL

Trst 1941–1947: od italijanskega napada na Jugoslavijo do mirovne pogodbe (poročilo o italijansko–jugoslovanskem zgodovinskem simpoziju), ki je bil 13., 14., 15. novembra v Trstu, Kronika, letnik 34, št. 3, Ljubljana 1986, str. 214–216

Vladimir KOLOŠA

Odsevi reformacijskega gibanja v dokumentih Arhiva SR Slovenije (razstavni katalog), Ljubljana 1987, Soavtorji: Peter Ribnikar, Drago Trpin, Ema Umek
 Imeli so dve domovini, Razstave Arhiva SR Slovenije (Katalog), Ljubljana 1988 (Soavtorji: dr. France M. Dolinar, Marija Grabnar, Drago Trpin)
 Gradivo Arhiva SR Slovenije za zgodovino Komunistične partije v Sloveniji 1919–1941, Arhivist XXXVIII, Beograd 1988, št. 1–2, str. 104–110 (Sovator: Peter Ribnikar)

Janez KOPAČ

Bohinj prva leta po drugi svetovni vojni, Bohinjski zbornik, Radovljica 1987, str. 198–205
 Razvoj turizma na Gorenjskem in delovanje Gorenjske turistične zveze do aprila 1959, Gorenjska, Kranj 1987, letnik IX, št. 1–2, str. 8–16
 Iskra v začetku petdesetih let, Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, Ljubljana 1987, letnik 35, str. 183–187
 Zgodovina v krajevnih zbornikih, III. posvetovanje 4. junija 1987 na gradu Snežnik (poročilo), Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, Ljubljana 1987, letnik 35, št. 1–2, str. 109–111
 Posvet o zgodovini domačjske občine in perečili problemih krajevnega zgodovinskega, Domžale, 10. junija 1987 (poročilo), Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, Ljubljana 1987, letnik 35, št. 1–2, str. 111–112
 1885 – 1985 Bombažna predilnica in tkalnica Tržič, 100 let (poročilo), Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, Ljubljana 1987, letnik 35, št. 1–2, str. 120–122
 Franc Pulhar, Gospodarski vzpon Kranja odvisen od neomejenega priseljevanja delavcev, obdobje 1918–1986, Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, Ljubljana 1987, letnik 35, št. 1–2, str. 126–127

Analiza referatov s posvetovanja o tehnični dokumentaciji, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1–2, str. 14–17
 Zgodovinski arhiv Ljubljana (1898–1988), Zbirka vodnikov Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, vodnik št. 161, Ljubljana 1988, 59 strani
 Trgovina z mešanim blagom Kokalj Tržič 1877–1946, Zbornik ob devetdesetletnici arhiva, Gradivo in razprave št. 8, Ljubljana 1988, str. 104–112
 Gorenjska turistična podzveza Kranj v prvem mandatsnem obdobju (1957–1959), Gorenjska, glasilo Gorenjske turistične zveze Kranj, Kranj 1988/X, št. 1–2, str. 24–30
 Devetdeset let Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Gorenjski glas 1988/XLI, št. 94, str. 5
 Poročilo sekcije za krajevno zgodovino, Zgodovinski časopis, Ljubljana 1988, letnik 42, št. 4, str. 585–586
 Nevenka Cigler (Ema Umek je dodana pomotoma): Poročilo Zgodovinskega društva za Gorenjsko, Zgodovinski časopis, Ljubljana 1988, letnik 42, št. 4, str. 591–592

Brane KOZINA

Problemi valorizacije gradiva republiških upravnih organov po letu 1945 na primeru Ministrstva za prosveto, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 44–46

Duša KRNEL–UMEK

Zmago Šmitek: Klic daljnih svetov, Slovenci in neevropske kulture, Ljubljana, Borec, 1986, – 358 str.; ilustr. – Glasnik SED 26, 1986, št. 3/4, str. 161–162 (ocena)
 Naselje in prebivalci, Kruh in politika: Poglavja iz etnologije Vitanja, Ljubljana 1987, str. 13–48 (soavtor: Branko Berce–Bratko)
 Skupnosti in družbeno razlikovanje. Kruh in politika: Poglavja iz etnologije Vitanja, Ljubljana 1987, str. 253–491
 Odbrano arhivsko gradivo kot vir za entološke raziskave, Arhivi X, Ljubljana 1987, str. 12–14
 Ethnically Mixed Slovene–German Community – Vitanje 1850–1940 (soavtor Zmago Šmitek), Ethnic Groups Studies, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1988, str. 7–23
 Krajevna skupnost Vitanje po drugi svetovni vojni (1945–1946), Traditiones 17/1988, str. 135–141

Marjetka LEGAT

Zbirka gledaliških plakatov 1790–1920, Katalogi arhivskega gradiva, št. 1, Maribor 1988, str. 1–239

Ivan LOVRENČIČ

In memoriam Franc Zelenik (1933–1986), Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1–2, str. 125
 Kratak zgodovinski oris, Vodič Ptuj z okolico, 1988, 4 strani
 Mestna občina Ormož 1918 – 1941, Zbornik Ormož skozi stoletja III, 1988, str. 233–238

Meta MATIJEVIČ

Arhivski dokumenti iz zgodovine Novega mesta (Katalog k razstavi) Novo mesto 1988 (soavtor: Zorka Skrabl) Prvi navadni dan v Sloveniji (Dolenjski list 13. 7. 1989 Novo mesto)

Jelka MELIK

Vrednotenje in strokovna obdelava gradiva sodišč v SR Sloveniji po letu 1945, Arhivski vjesnik 29, Beograd 1986, str. 65–67

Valorizacija gradiva rednih sodišč, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 47–48

Jože MLINARIČ

Gradivo za zgodovino Maribora XI, zvezek, Maribor 1985

Gradivo za zgodovino Maribora XII, zvezek, Maribor 1986

Preteklost območja severno od Razvanja do Drave in od Limbuša na zahodu do Pobrežja na vzhodu v obdobju do leta 1600, Časopis za zgodovino in narodopisje / = ČZN/ LVII, Maribor 1986, str. 32–40

Slovenjgraški meščanski špital, ČZN LVII, Maribor 1986, str. 315–326, 1987

Gradivo za zgodovino Maribora, XIII, zvezek, Maribor 1987

Zbirka listin 1246–1865, Pokrajinski arhiv Maribor, Viri 3, 1987, 379 strani.

Kostanjeviška opatija 1234–1786, Ljubljana 1987, 694 strani

Župnije na slovenskem Štajerskem v okviru salzburške nadškofije v vizitacijskih zapisnikih arhidiakonata med Dravo in Muro iz 1656–1661, 1760–1764 in 1773–1774, v zapisu arhidiakonatske sinode iz 1739 ter vizitacijskem zapisniku dekanata Lipnice 1739–1740, Aeta ecclesiastica 9, Ljubljana 1987, 464 strani

Posest eisterejanskega samostana Rein na Dolenjskem 1275–1693, Kronika XXXV, Ljubljana 1987, str. 130–143

Gradivo za zgodovino Maribora, XIV, zvezek, Maribor 1988

Posest eisterejanske opatije Rein na slovenskem Štajerskem od 1276 do okoli 1600, ČZN, LIX, Maribor 1988, str. 93–118

Die slowenischen Kartäuser Žiče (Seitz und Bistra) Freudental in der Zeit der Gegenreformation bis zur Aufhebung im Jahre 1782

Die Kartäuser im 17. und 18. Jahrhundert. Akten des VIII. Internationalen Kongresses für Kartäuserforschung. Ittingen (Schweiz) 1988, str. 137–150

Das Epos "Vita Mariae metrica" als Unterlage für das Marienlied des Kartäusers Philipp von Seitz. Kartäuserliturgie und Kartäuserchrifttum. Internationaler Kongress vom 2. bis 5. September 1987 in Klosterneuburg. Analecta cartuisana 116: 3, Band 2, Salzburg 1988, str. 29–40

Mija MRAVLJA

Zapisniki občinskega odbora mesta Kranja leta 1919, Zbornik ob devetdesetletnici arhiva, Gradivo in razprave, št. 8, Ljubljana 1988, str. 149–175

Pavla MRDJENOVIC

Pregled arhivskega gradiva kontrarevolucije in drugih fondov sprejetih od Republiškega sekretariata za notranje zadeve SRS, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 87–89

Lojze Požun, Trbovlje v NOB 1941–1942 (poročilo) Prispevki za novejšo zgodovino 1988, št. 1–2, str. 235–236

Tjaša MRGOLE

Valorizacija gradiva občinske geodetske uprave, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1–2, str. 33–34

Vojna škoda na območju Ormoža, Zbornik Ormož skozi stoletja III, 1988, str. 265–291

Ivan NEMANIČ

Življenje in delo Metoda Badjure, Celje 1987

Ob Filmu Lili Novy, Delo 24. jan. 1987, št. 27

Ovacije za Jugoslovane v Pragi, Delo, sobotna priloga 25. junij 1988, št. 147

Gradivo o neuspelem atentatu na generala Leona Rupnika v septembru 1941, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 93–94

La Gazette des Archives št. 124, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 119–120

Valorizacija gradiva Radiotelevizije Ljubljana, Arhivist 39, Beograd 1989, št. 1–2, str. 124–127

Dejavnost Arhiva SR Slovenije na področju valorizacije in varstva audiovizualnega gradiva, Sodobni arhivi, Maribor 1989, str. 73–76

Filmski zapisi Božidarja Jakca 1929–1955, Ljubljana 1989, 77 str. (Publikacija Arhiva SR Slovenije. Inventarji. Serija Zbirke; zv. 2)

Metka NUSDORFER–VUKSANOVIC

Zgradili bomo Novo Gorico – razstava Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, Kronika, Ljubljana 1988, št. 3, str. 261–262

Branko OBLAK

Vrednotenje dokumentarnega gradiva podružnice SDK Ptuj in ekspoziture SDK Ormož, Arhivi, Ljubljana 1987, št. 1–2, str. 42–43

Kreditno združenstvo na ormoškem območju, Zbornik Ormož skozi stoletja III, 1988, str. 239–246

Marija OBLAK-ČARNI

Dr. Tone Ferenc je šestdesetletnik, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1-2, str. 122-123

Temelji naše "Keopsove piramide", Govori direktorica Arhiva SR Slovenije, spraševal je Slavko Fras, Naši razgledi 1. 38, 6. 10. 1989, št. 19, str. 564

Emica OGRIZEK

Razstava Majniške deklaracije in deklaracijsko gibanje: Delo naših zavodov in društev, Kronika, Ljubljana 1987, št. 3

II. Majniška deklaracija in njeno gibanje Večer, 20. 6. 1987

III. Iz ljudstva podložnikov v narod, Odsevi, reformacijskega gibanja v dokumentih Arhiv Sla, Večer, 16. 1. 1988

IV. Vloga Rudolfa Maistra v prevratnih dogodkih na Štajerskem 23. 12. 1988, Katalog k razstavi

V. Maribor 1941 - 1945, 13. 6. 1988, Katalog k razstavi

Aleksandra PAVŠIČ-MILOST

Tehnična dokumentacija elektrogospodarskih organizacij, Arhivi IX, Ljubljana 1986, št. 1-2, str. 14-17

Vrednotenje dokumentarnega gradiva temeljnili in internih bank, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1-2, str. 50-53

Pokrajinski arhiv v Novi Gorici 1972-85 - razstava ob 15-letnici delovanja, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1-2, str. 93-94

Zgomjevipavski mešani pevski zbor Podnanos 1977-1987, Podnanos 1987, 22 str., Kronika, Ljubljana 1987, št. 3, str. 220

Marija PERKO

Vrednotenje družbeno pravnih oseb in dokumentarnega gradiva s področja trgovine, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1-2, str. 48-50

Lekamarska zbornica v Ljubljani v letih 1931 do 1941, Zbomik ob devetdesetletnici arhiva, Gradivo in razprave, št. 8, Ljubljana 1988, str. 176-186

Arhivsko gradivo fonda Okrajne gospodarske zbornice Ljubljana in njenih prednikov, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1-2, str. 92-93

Marko POLENŠEK

Javna zdravstvena služba v novomeškem okraju med obema vojnama, Zbomik ob devetdesetletnici arhiva, Gradivo in razprave, št. 8, Ljubljana 1988, str. 187-193

Albert PUCER

O tehnični dokumentaciji v nekateri italijanski arhivistični literaturi, Arhivi IX, Ljubljana 1986, št. 1-2, str. 70-71

Padna, Topovi strokovni razgledi, Glasnik TOP Portorož, maj 1987, str. 6-7

Raven, Topovi strokovni razgledi, Glasnik TOP Portorož, november 1987, str. 13-15

Krkavče, Topovi strokovni razgledi, Glasnik TOP Portorož, januar 1988, str. 7-9

Koštabona, Topovi strokovni razgledi, Turistični glasnik TOP Portorož, marec-april 1988, št. 1-2, str. 7

Šmarje, Topovi strokovni razgledi, Turistični glasnik TOP Portorož, julij 1988, št. 3-4, str. 11

V Padni galerija kot del turistične ponudbe, Topovi strokovni razgledi, Turistični glasnik TOP Portorož, julij 1988, št. 3-4, str. 11

Stari statuti Kopra, Izole in Pirana - Antichi statuti di Capodistria, Isola e Pirano (soavtorji Janez Šumrada, Vanda Bezek, Marjan Rožac), Koper: Pokrajinski arhiv, 1988 - 171 str.; ilustr. - (Katalogi; 8)

Peter RIBNIKAR

Odsevi reformacijskega gibanja v dokumentih Arhiva SR Slovenije, Ljubljana 1987, Katalog k razstavi, Sodelovanje pri Katalogu razstavljenih dokumentov, Priloga, prečkovan dokumenti str. 68-100

160 let Mapnega arhiva, Katalog razstave Arhiva SR Slovenije in Republiške geodetske uprave, Ljubljana, 1987, Sodelovanje pri Katalogu

Tehnična dokumentacija v rudarstvu, Ponatis članka iz Arhiv IX/1988, Arhivist XXXVIII, Beograd 1988, št. 1-2, str. 211-223

Valorizacija dokumentarnega gradiva Službe družbenega knjigovodstva v SR Sloveniji, centrala Ljubljana, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1-2, str. 51-55

Dr. Josip Mal, njegovo delo v arhivu in za razvoj arhivistike, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1-2, str. 30-38

Društvo, Enciklopedija Slovenije 2 Ce-Ed, Ljubljana 1988, str. 348-355

Franciscejski kataster, Enciklopedija Slovenije 3 Eg-Ilab, Ljubljana 1989, str. 137-138

Jurij ROSA

Arhivska problematika gradiva zavodov za varstvo naravne in kulture dediščine, Arhivi VIII, Ljubljana 1985, št. 1-2, str. 46-51

Vrednotenje dokumentarnega gradiva krajevnih skupnosti, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1-2, str. 35-41

Zgomjevipavski mešani pevski zbor Podnanos - 10 let, 1977-1987, Podnanos 1987, 20 str.

Božjepotna cerkev svete Marije na Vitovljah, Mohorjevo koledar 1988, Celje 1987, str. 104-108

Zgradili bomo Novo Gorico - razstava dokumentov o pripravah in začetnih delih izgradnje Nove Gorice v letih 1947 in 1948, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Nova Gorica 1988, 24 str.

Zgradili bomo Novo Gorico, Primorske novice, 20. 9. 1988, št. 72, str. 4

Boris ROZMAN

Poročilo blagajnika, Zgodovinski časopis, Leto 40, Ljubljana 1986, št. 4, str. 498-499

Kultuma društva in njihove kronike, Kultumi poročevalec, Glasilo ZKOS, letnik XVIII, junij 1987, št. 81-82, str. 24

Čebelarška družina v Polju, Iz zgodovine arhiva Ljubljane, Naša skupnost, Glasilo SZDL Ljubljana-Moste-polje, 9. 9. 1987, št. 12, str. 8
 "Zvon" je imel arhivarja, Glasilo občanov, Litija, oktober 1987, št. 9, str. 7
 Valorizacija društev, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1-2, str. 57-60
 Kateremu viru verjeti?, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1-2, str. 87
 Obisk v Historijskem arhivu Zagreb (poročilo), soavtor: Branko Šuštar, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1-2, str. 108-110
 Navodilo sodelavcem, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1-2, str. 126
 Društva in njihovo arhivsko gradivo, Kamniški občan, leto XXVIII, Kamnik, 11. 1. 1988, št. 1, str. 5
 Arhivi 1-2, Periodika (književni listi), Delo, četrtek 19. maja 1988, str. 7
 List iz zgodovine slovenskega nogometa, Prelomnica pred 75 leti, Dnevnik, Ljubljana, četrtek, 30. 6. 1988, št. 177, str. 18
 Jubilejna razstava, Kulturni poročevalec, Glasilo ZKOS, letnik XIX, oktober 1988, št. 87, str. 13
 Športni klub Ilirija v Ljubljani do prve svetovne vojne, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Gradivo in razprave 8, Zbornik ob 90. letnici arhiva, Ljubljana 1988, str. 141-148
 Ilazena - ženska športna panoga, Kronika, letnik 36, Ljubljana 1988, št. 3, str. 225-231
 Zgodovinski arhiv 8, (Zbornik ob 90. letnici arhiva), Periodika, Književni listi, Delo, Ljubljana, četrtek, 22. 12. 1988, str. 16
 Delovanje športnega kluba Ilirije do prve svetovne vojne, Telesna kultura, Revija za teoretična..., Leto XXXVI, št. 3-4, 1988, str. 48-49 (gre za povzetek referata, ki je bil objavljen v Zborniku ob 90. letnici arhiva)
 Poročilo blagajnika (na občnem zboru na Ptuj 28. 9. 1988), Zgodovinski časopis, Leto 42, Ljubljana 1988, št. 4, str. 584-585

Marjan ROŽAC

Stari Statuti Kopra, Izole in Pirana - Antichi statuti di Capodistria, Isola e Pirano (soavtorji: Janez Šumrada, Vanda Bezek, Albert Pucer), Koper: Pokrajinski arhiv, 1988, ilustr. - (Katalogi; 8)

Saša SERŠE

Deželni zbor in odbor za Kranjsko, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1-2, str. 67-70
 Nemški teksti II za študente zgodovine, Ljubljana 1988, V sodelovanju z Nikom Hudeljo

Zorka SKRABL

Zapuščina skladatelja glasbenega pedagoga, pisatelja in prevajalca Marjana Kozine (priloga Dolenjskega lista) Arhivski dokumenti iz Zgodovine Novega mesta, Katalog k razstavi, Novo mesto 1988 (soavtor Meta Matijević)

Kristina ŠAMPERL-PURG

Pričevanja in zakladi Ptuja in Ormoža, Tednik, Ptuj, 5. 2. 1987, št. 5, str. 7
 Tretje posvetovanje o krajevnih zbornikih, Tednik, Ptuj, 18. 6. 1987, št. 23, str. 5
 Meščanstvo in narodnostno prebujanje, v: Kulturne dragotine Slovenije, Zakladi, pričevanja Ptuja in Ormoža, Ljubljana 1987, str. 26-48
 Valorizacija gradiva magistratne uprave mest Ormoža in Ptuja v letih 1750 do 1850, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1-2, str. 18-21
 Iz arhivske zakladnice, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1-2, str. 86
 Pričevanja, zakladi Ormoža in Ptuja, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1-2, str. 93
 Škart, arhivski občasnik, Ljubljana 1986, 42 str. Arhivi, Ljubljana 1987, št. 1-2, str. 115
 Ormoška pošta ob koncu 18. in v 19. stoletju, Zbornik Ormož skozi stoletja III, 1988, str. 175-185
 Okolica Ptuja, Vodič Ptuj z okolico, 1988, 18 strani

France ŠTUKL

Slikarja Rihard Jakopič in Ivan Grohar v Škofji Loki, Loški razgledi, leto 34, 1987, str. 69-76
 Zemljiška knjiga kot vir za kulturno zgodovino (dva testamenta z inventarjem iz Škofje Loke), Zbornik ob 90. letnici Arhiva, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Gradivo in razprave 8, Ljubljana 1988, str. 77-88
 Prispevki k poznavanju lokalnega gospodarstva v Škofji Loki od leta 1945 do okrog 1960, Loški razgledi 35, 1988, str. 57-70
 Smrtnost pri ponavljanju istega imena, Loški razgledi 35, 1988, str. 73-76
 Telegraf v Loki, Poljanah in Gorenji vasi, Loški razgledi 35, 1988, str. 183-184
 Stopnice na Peklu v Škofji Loki, Loški razgledi 35, 1988, str. 184-186
 K obnovitvi Pepetovega jezua na Poljanščici, Loški razgledi 35, 1988, str. 186

Branko ŠUŠTAR

Prikaz arhivskih presoj sodobnega gradiva občin, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1-2, str. 25-33
 Zvezno posvetovanje arhivskih delavcev v Prištini, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1-2, str. 95
 Srbsko-makedonsko medrepubliško posvetovanje arhivistov v Subotici, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1-2, str. 95-97
 XIII. zborovanje slovenskih arhivskih delavcev v Portorožu, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1-2, str. 97-98
 Obisk v Historijskem arhivu Zagreb, Arhivi X, Ljubljana 1987, str. 108-109 (Soavtor: Boris Rozman)
 Milko Mikola: Mestni ljudski odbor Celje 1945-1954, Inventarji 1, Celje 1987, Arhivi X, Ljubljana 1987, str. 114-115
 Začetki elektrifikacije Spodnje in Zgornje Šiške, Kronika 36, Ljubljana 1988, št. 1-2, str. 59-68

Od hospitalov, prisilnih delavnic do vzgojnih zavodov (Razstava v Slovenskem šolskem muzeju), Kronika 36, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 121–122

Pedagoška historiografija nekdanj in danes – Stalna postavitev v Slovenskem šolskem muzeju: Dvoje posvetovanj ob 90-letnici muzeja (18. in 19. aprila 1988), Kronika 36, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 125–126

O razširjenosti Organizacije jugoslovanskih nacionalistov na Slovenskem do sredine leta 1924, Kronika 36, Ljubljana 1988, št. 3, str. 244–246

Odmevi povojnih skrbi Ljubljančanov jeseni 1945 in spomladi 1946 na zborih volivcev, Zbornik ob devetdesetletnici arhiva, Zgodovinski arhiv Ljubljana: gradivo in razprave 8, Ljubljana 1988, str. 216–238

Ljiljana ŠUŠTAR

Strokovna obdelava arhivskega gradiva sindikalnih organizacij Ljubljane, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 97–100

Sindikalna organizacija v Ljubljani v obdobju obnove in graditve, Gradivo in razprave, Zbornik ob devetdesetletnici arhiva, Ljubljana 1988, št. 8, str. 239–249

Mag. Milica TREBŠE–ŠTOLFA

Uvodna razmišljanja, Ilirska Bistrica skozi stoletja, Katalogi zv. 4, Sprehod skozi čas, PA Koper, 1977, str. 5–6

Namen razstave, Razvoj ljudske oblasti v Slovenskem Primorju 1941–1947, Katalogi zv. 6, Sprehod skozi čas, PA Koper, 1978, str. 5–6

Bogata kulturna dediščina, Primorske novice, št. 15 in 16 Koper, februar 1980

Sprehod skozi čas Pokrajinskega arhiva Koper, Arhivi II., št. 1–2, Ljubljana 1979, str. 8–82

Predstavitev sopokroviteljev X. jubilejnega zborovanja arhivskih delavcev v Ankaranu, oktobra 1981, Arhivi IV, št. 1–2, Ljubljana 1982, str. 224–229

Deseto zborovanje arhivskih delavcev v Ankaranu, Primorska srečanja, Leto VI., št. 31, marec 1982, str. 51

Razvoj založniške dejavnosti v Slovenski Istri, referat na XII. zborovanju arhivskih delavcev Slovenije v Ormožu, 24. – 26. oktobra 1985, Arhivi VIII, Ljubljana 1985, št. 1–2, str. 60–65

Moje srečanje z izseljenci v Kanadi, Rodna gruda št. 6, Ljubljana, junij 1987, str. 28

O pomenu arhivskega gradiva društev slovenskih izseljencev, Arhivska kulturna dediščina med izseljenci in zdomeci, Rodna gruda, Ljubljana št. 7, julija 1987, str. 28–29

Poročilo o študijskem bivanju v Kanadi, december 1985, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1–2, str. 98–101

Arhivsko gradivo društev slovenskih izseljencev v Kanadi, referat na XIII. zborovanju arh. del. SRS, Portorož 14. – 16. okt. 1987, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1–2, str. 61–64

Kako naj si izseljenska društva urejajo arhivsko gradivo, Rodna gruda, Ljubljana, Leto XXXV, oktober 1988, št. 10, str. 38–39

Osnovne organizacije družbenopolitičnih organizacij – SZDL, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 160–167

Kulturna društva in njihovo dokumentarno gradivo v južnoprimorskih občinah, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 101–103

Vlasta TUL

Arhivska problematika gradiva izobraževalnih ustanov, Arhivi VIII, Ljubljana 1985, št. 1–2, str. 20–22

Valorizacija gradiva organizacijskih enot Zavoda SR Slovenije za šolstvo, Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1–2, str. 53–56

Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu XXVII, Pazin–Rijeka 1986, 328 str., Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1–2, str. 112–113

Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu XXVIII, Pazin–Rijeka 1987, 251 str., Arhivi X, Ljubljana 1987, št. 1–2, str. 113–114

Lilijana VIDRIČ–LAVRENČIČ

Arhivski dokumenti na razstavi Podobe soške fronte, Primorske novice, 12. 1. 1988, str. 5

Podobe soške fronte 1915–1917 – razstava Goriškega muzeja, Kronika, leto 36, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 118–119

Kaj se je spreminjalo v letih 1921 do 1929 na okrajnih sodiščih v Julijski krajini?, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 96–97

Jedert VODOPIVEC

Rokopis iz Kopra, Varstvo spomenikov 30, 1988, str. 45–50 (soavtor: V. Krapež)

Uporabnost nekaterih sintetičnih polimerov pri konserviranju in restavriranju kulturne dediščine na papirju, Papir 17/1989, št. 1, str. 2–7

Neutrlni papir – trajnejši nosilec zapisa, Sodobni arhivi 1989, str. 17–19

Maruša ZAGRADNIK

Tehnična dokumentacija Tomos Koper, Arhivi IX, Ljubljana 1986, št. 1–2, str. 10–14

Valorizacija dokumentarnega gradiva samoupravnih interesnih skupnosti materialne proizvodnje, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1–2, str. 58–59

Jože ŽONTAR

Arhiv, arhivistika, Enciklopedija Slovenije 1, Ljubljana 1987, str. 112–119

Razvoj in problemi jugoslovanske arhivistike, Arhivist XXXVII, št. 1–2, 1987, str. 134–141

Gubemij, Enciklopedija Slovenije 3, Ljubljana 1989, str. 406

90 let Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Kronika 46, št. 1-2, 1988, str. 108-117

Uprava Štajerske, Koroške, Kranjske in Primorja 1747/48 do 1848, 1848-1918, Priročniki in karte o organizacijski strukturi do 1918, Veröffentlichungen des Steiermärkischen Landesarchives 15, Gradec 1988, str. 76-105

Občinski red za Kranjsko leta 1866, Zbornik ob 90 letnici arhiva, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Gradivo in razprave 8, Ljubljana 1988, str. 88-103

Pravilnik o strokovni obdelavi in izdelavi pripomočkov za raziskave arhivskega gradiva (Uradni list SRS, št. 11/82) (komentar), Arhivi XI, št. 1-2, Ljubljana 1988, str. 125-126

Delovanje Centralne komisije za umetnostne in zgodovinske spomenike in Arhivskega sveta ter arhivi na Kranjskem, Arhivi XI, št. 1-2, Ljubljana 1988, str. 22-26

Jovan Popović, Zbirka propisa iz arhivske delatnosti, Savez arhivskih radnika Jugoslavije, Beograd 1987, 453 str. (ocena), Arhivi XI, št. 1-2, Ljubljana 1988, str. 110-112

Āma Unek, - šestdesetletnica, Zgodovinski časopis 43, Ljubljana 1989, št. 1, str. 125-126

Vladimir ŽUMER

Problemi valorizacije dokumentarnega gradiva s področja gospodarstva, Arhivi XI, Ljubljana 1988, št. 1-2, str. 56-58

Informacija o modernizaciji na področju arhivskega informacijskega sistema arhivov SR Slovenije, Arhivist 39, Beograd 1989, št. 1-2, str. 92-95

novе pridobitve arhivov 1987, 1988, 1989

ARHIV SR SLOVENIJE 1987, 1988, 1989

1987

Ministrstvo za finance LRS (1945–1953, 28,8 tm)
Ministrstvo za prosveto LRS (1945–1950, 1,5 tm)
Državni sekretariat za finance (1956–1958, 10,8 tm)
Državni sekretariat za finance – agrarna reforma in nacionalizacija (1946–1961, 35,2 tm)
Državni sekretariat za občo upravo in proračun s predhodniki (1953–1956, 5,6 tm)
Svet za kmetijstvo in gozdarstvo LRS (1952, 0,1 tm)
Državni sekretariat za gospodarstvo LRS (1955–1956, 2 tm)
Sekretariat za politično koordinacijo pri Predsedstvu vlade LRS (1948–1951, 0,6 tm)
Republiški sekretariat za gospodarstvo (1965–1972, 60 tm)
Zavod SR Slovenije za statistiko (1963–1985, 0,8 tm)
Služba družbenega knjigovodstva SRS (1972–1986, 0,2 tm)
Javno tožilstvo SR Slovenije s predhodniki (1947–1960, 22 tm)
RTV Ljubljana (1947–1978, 8 tm)
Slovenska matica v Ljubljani (1852–1980, 16 tm)
Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije (1966–1985, 26 map)
Zavod SR Slovenije za zdravstveno in socialno varstvo s predhodniki (1896–1983, 40 tm)
Zdravniška zbornica za Dravsko banovino (1924–1943, 0,5 tm)
Rodbinski fond Wisiak (1906–1944, 0,5 tm)
Osebni fond dr. Vladimir Ravnihar (1903–1959, 0,8 tm)
Osebni fond Anton Umek (1936–1970, 0,7 tm)
Osebni fond Stanko Peterin (1917–1947, 4 kos)
Osebni fond Bojan Štih (1950–1972, 2,5 tm)
Osebni fond Cene Logar (1936–1945, 0,5 tm)
Osebni fond Anton Lenarčič (1904–1930, 30 kos.)
Osebni fond Milko Brevec (1925–1971, 2,4 tm)
Osebni fond ing. Pavle Žaucer
Osebni fond Jela Vilfan (1935–1972, 0,2 tm)
Osebni fond Tone Remc (1969–1974, 3 mape)
Osebni fond dr. France Škerl (1840–1980, 7 tm)

Osebni fond France Adamič (1938–1987, 2,5 tm)
Osebni fond France Klopčič (1899–1985, 3 tm)
Zbirka plakatov (1987, 5 kos)
Zbirka voščil in vabil (1987, 61 kos.)
Zbirka fotografij (1937, 1 kos)
Zbirka kart in zemljevidov (1974–1987, 2 kosa)
Zbirka kserokopij (1301–1056, 1 tm)
Zbirka filmov, 101 film (43 tm)
Zbirka matičnih knjig (1706–1919, 76 knjig, 3 tm)

1988

Republiški sekretariat za finance (1959–1970, 30,2 tm)
Republiška geodetska uprava (1929–1980, 2 tm)
Republiški komite za mednarodno sodelovanje (1977–1985, 23 tm)
Republiški komite za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (1972–1980, 10,5 tm)
Republiški sanitarni inšpektorat (1975–1979, 0,8 tm)
Gospodarska zbornica Slovenije (1963–1978, 2,5 tm)
Skupnost SR Slovenije za ceste (1884–1946, 1952, 2,5 tm)
Služba družbenega knjigovodstva SR Slovenije (1971–1987, 3,3 tm)
Vrhovno sodišče SR Slovenije (1952–1960, 70 tm)
Zavod SR Slovenije za statistiko (1946–1987, 1984, 1,1 tm)
Univerzitetni zavod za zdravstvo in socialno varstvo (1939–1975, 2,5 tm)
Republiški odbor ZVVI Slovenije (1945–1962, 4 tm)
Republiški odbor ZZB NOV Slovenije (1947–1979, 54 tm)
Republiška konferenca SZDL Slovenije (1945–1967, 2,7 tm)
Društvo lastnikov stanovanjskih luč in etažnih stanovanj Slovenije (1953–1987, 0,1 tm)
Republiški sekretariat za gospodarstvo (1966–1972, 60 tm)
Republiški sekretariat za gospodarstvo (projekti), (1972–1976, 50 tm)

Slovenska izseljenska matica (1951–1976, 8 tm)
 Zbirka filmov (5 celovečernih filmov z napovedniki, 92 škatel)
 Zbirka fotografij (1905–1988, 70 kosov)
 Zbirka kserokskopij (1560–1918, 0,7 tm)
 Zbirka matičnih knjig (1724–1986, 100 knjig)
 Zbirka volilnih spisov za deželnozborske volitve (1905–1913, 0,8 tm)
 Osebni fond dr. Lado Vavpotič (neurejeno, 41 škatel)
 Rodbinski fond Foerster (1926–1944, 4 fascikli)
 Osebni fond Ivan Šterk (1871–1940, 0,5 tm)
 Osebni fond ing. Lado Kljam (1972–1975, 0,1 tm)
 Rodbinski fond Franc Rojc (1885–1950, 0,1 tm)
 Osebni fond Sandi Sitar (1910, 3 kosi)
 Osebni fond Jela Vilfan (1920–1940, 0,3 tm)
 Osebni fond dr. Franc Škerl (1942–1943, 0,1 tm)
 Osebni fond Janez Keržar (1945, 1 mapa)
 Osebni fond Boja Štih (1968–1978, 1 tm)
 Osebni fond ing. Pavle Žaucer (1905–1986, 4 fascikli, 10 škatel)
 Osebni fond Milan Brezovar (1941–1988, 0,4 tm)
 Osebni fond dr. Vladimir Ravnihar (1943–1944, 0,1 tm)
 Osebni fond dr. Josip Mal (1894–1951, 15 škatel)
 Osebni fond dr. Vladimir Murko (1824–1986, 0,8 tm)
 Osebni fond dr. Adolf Eisel (1901, 3 škatle)
 Osebni fond Ada Krivic Dequal (1938–1988, 0,4 tm)
 Osebni fond dr. Pavle Blaznik (neurejeno, 0,2 tm, 1 mapa)
 Osebni fond dr. Stojan Pretnar (1918–1935, 1 tm)
 Osebni fond Marjan Jager (1943–1954, 1 mapa)
 Osebni fond dr. ing. France Adamič (1922–1986, 3,5 tm)
 Osebni fond dr. Venčeslav Koželj (1908–1966, 0,1 tm)
 Osebni fond Bogdan Osolnik (del, neurejeno)
 Rodbinski fond Urbančič (1851–1943, 0,5 tm)
 Zbirka Joža Pretnar (1850–1987, 1 tm)
 Zbirka Alenka Puhar (1935–1982, 3 listi)
 Zbirka Ernest Švara (1790–1964, 0,5 tm)
 Zbirka Marjeta Čampa (1869–1988, 1 mapa)
 Zbirka Joža Čop (1554–1920, 1 mapa)
 Zbirka Zvonko Draksler (1908–1920, 2 kosa)
 Zbirka Janez Švajncar (1918–1920, 3 kosi)
 Zbirka Mirko Tušek (1936–1982, 0,5 tm)

1989

Služba družbenega knjigovodstva (1960–1976, 10 tm)
 Splošno združenje kemične in gumarske industrije Slovenije (1974–1985, 6 tm)
 Kazensko poboljševalni dom Ig (1945–1968, 29 tm)
 Zbirka filmov (7 celovečernih z napovedniki, 113 šk.)
 Zbirka matičnih knjig (1786–1916, 17 knjig)
 Gradivo pridobljeni z darili:
 Zbirka Joža Čop (1850–1989, 1 mapa)
 Zbirka fotografij (1890–1910, 9 fotografij)
 Zbirka zemljevidov (1590–1960, 36 zemljevidov)
 Osebni fond Ada Krivic – Dequal (1936–1988, 1 tm)

ZGODOVINSKI ARHIV V CELJU 1987, 1988, 1989

1987

Rudarska šola v Celju, knjiga zapisnikov (1931–1942)
 Božič Milan, zbirka foto negativov (1950–1985)
 Prostovoljno gasilsko društvo mesta Celje (1880–1957, 14 tm)

1988

Slovenijamerkur (1958–1975, 0,8 tm)
 Tvrda Rakush, prodajni katalogi
 OLO Celje, odsek za industrijo in rudarstvo (1945, 0,1 tm)
 Tovarna usnja Šoštanj (1909–1945, 0,4 tm)
 Osnovna šola Teharje (1842–1960, 0,6 tm)
 Listine trga Vransko:
 Podelitev trških pravic
 Podelitev sejmanjskih pravic
 Dokumenti o trškem grbu in prispevkih zanj

1989

Registri gospodarskih podjetij in zadrug (1863–1945, 39 knjig, 4 imeniki)
 Zdravilišče Dobrna (1927–1952, 0,5 tm)
 Zdravilišče Rogaška Slatina (1803–1945, 70 tm)
 REK Edvarda Kardelja, gradivo Trboveljske premogokopne družbe (1885–1945, 75 tm)
 Juteks Žalec (1938–1948, 0,2 tm)
 SOB Žalec, zbirka osebnih listin (0,2 tm)
 Železarna Štore (1877–1945, 0,8 tm)
 Steklama Hrastnik (1867–1947, 1 tm)
 Občina Gornji Grad, posamezni dokumenti (19. – 20. stol., 1 tm)
 Arhivska zbirka A. Videčnika pri OKS Mozirje (19. – 20. stol., cca 7 tm in fotografije)
 Okrajno sodišče Šoštanj (1907–1945, 2,3 tm)
 Okrajno sodišče G. Grad (1911–1945, 0,7 tm)
 Osnovna šola Polzela (1818–1945, 1 tm)
 Etol Celje, posamezni dokumenti (1929–1947, 0,1 tm)

POKRAJINSKI ARHIV KOPER 1987, 1988, 1989

1987

Obalna telesnokulturna skupnost Piran (1974–1978, 0,2 tm)
 IEM Ruda Izola (1972–1979, 0,5 tm)
 Kronika Osnovne šole v Hrušici (1953–1963, 1 k.)
 Anketni popis leta 1961 za obdobje 1941–1945 (49 vaških odborov) ObO ZZB NOVJ Ilirska Bistrica (1987, 0,04 tm)

Stampati (1938–1942, 117 kosov)
 Luigi Visintin, inovator iz Kopra in Trsta (1919–1951, 0,2 tm)
 Oddaja gradiva Zgodovinskemu arhivu Ljubljana: Združenje trgovcev za srez Logatec – Nova vas pri Rakeku (1919–1948, 1 m)

1988

MLO Izola (1945–1950, 1,5 tm)
 KLO Korte (1945–1952, 0,9 tm)
 KLO Cetore (1945–1947, 0,1 tm)
 KLO Šaleto (1945–1948, 0,1 tm)
 KLO Malija (1946–1948, 0,5 tm, prevzemni zapisnik, popis)
 KK SZDL Izola – Dvori nad Izolo (1974–1987, 0,1 tm)

1989

Pokrajinski zavod za socialno zavarovanje Koper (1945–1946, 0,3 tm)
 Okrajni zavod za socialno zavarovanje Koper (1945–1962, 0,2 tm)
 Društvo zpokojencev Koper (1966–1985, 0,4 tm)
 Zgodovinsko društvo Koper (1950–1954, 0,2 tm)
 Okrajni odbor sindikata državnih uslužbencev Koper (1950–1957, 1 m)
 Osebni arhiv Bogomil Bitežnik (1945–1983, 0,3 tm)
 Osebni arhiv Srečko Vilhar, Koper (1948–1960, 1 m)
 Osebni arhiv Altič Josip, Koper (1952, 1 m)

POKRAJINSKI ARHIV V NOVI GORICI 1987, 1988

1987

Mestni ljudski odbor Solkan (1951–1952, 0,03 tm)
 Okrajna apnenica Miren pri Gorici (1948–1950, 0,03 tm)
 Industrija marmorja in apna Miren pri Gorici (1951–1956, 0,04 tm)
 Apno in kamnoseški izdelki Miren pri Gorici (1956–1962, 0,1 tm)
 Krajevni medstrokovni svet Enotnih sindikatov Ajdovščina (1946, 0,01 tm)
 Okrajni svet ZSJ Gorica (1947–1955, 0,54 tm)
 Lokovsko kovaštvo Lokovec (1947–1975, 0,7 tm)
 Občinski sindikalni svet Tolmin (1960–1982, 3,1 tm)
 Okrajni sindikalni svet Tolmin (1947–1955, 0,4 tm)
 Krajevni sindikalni svet Kobarid (1955, 0,05 tm)
 Občinski sindikalni svet Kobarid (1956–1958, 0,05 tm)
 Medobčinski svet SZDL Tolmin (1977–1982, 0,75 tm)
 Občinski komite ZKS Tolmin (1965–1981, 1,3 tm)
 Okrajni komite KPS Ajdovščina (1945, 0,1 tm)
 Okrajni komite KPS Bovec (1945–1947, 0,1 tm)
 Okrajni komite KPS Brda (1946–1947, 0,1 tm)
 Okrajni komite KPS Črniče (1945, 0,1 tm)
 Okrajni komite KPS Grgar (1946–1947, 0,1 tm)
 Okrajni komite KPS Kanal (1945–1947, 0,1 tm)
 Okrajni komite KPS Kobarid (1945–1947, 0,1 tm)
 Okrajni komite KPS Miren (1945–1947, 0,2 tm)

Okrajni komite KPS Gorica, N. Gorica (1947–1962, 15 tm)
 Okrajni komite ZK Slovenije Tolmin (1945–1955, 5 tm)
 Okrajni komite KP Slovenije Vipava (1945–1947, 0,5 tm)
 Okrajni komite SKOJ Grgar (1945, 1 m)
 Občinski komite ZK Slovenije Ajdovščina (1947–1966, 5,7 tm)
 Občinski komite ZK Slovenije Bovec (1947–1961, 0,9 tm)
 Občinski komite ZK Slovenije Breginj (1952–1955, 0,1 tm)
 Občinski komite ZK Slovenije Črniče (1952–1955, 0,1 tm)
 Krajevni komite KP Slovenije Cerovo (1950–1951, 0,1 tm)
 Krajevni biro KP Slovenije Deskle (1950–1952, 0,1 tm)
 Občinski komite ZKS Dobrovo (1950–1961, 1,1 tm)
 Občinski komite ZKS Grahovo (1952–1954, 0,1 tm)
 Občinski komite ZKS Kanal (1945–1961, 1 tm)
 Občinski komite ZKS Kobarid (1949–1961, 0,8 tm)
 Občinski komite ZKS Kojsko (1949–1954, 0,1 tm)
 Občinski komite ZKS Kostanjevica na Krasu (1953–1955, 0,1 tm)
 Občinski komite ZKS Most na Soči (1951–1955, 0,1 tm)
 Občinski komite ZKS Nova Gorica (1945–1968, 7,3 tm)
 Krajevni komite KP Slovenije Ročinj–Doblar (1950–1951, 0,1 tm)
 Občinski komite ZKS Šemaps (1947–1953, 0,1 tm)
 Občinski komite ZKS Šempeter (1948–1959, 1 tm)
 Občinski komite ZKS Tolmin (1946–1972, 7,6 tm)
 Občinski komite ZKS Trebuša (1952–1954, 0,1 tm)
 Občinski komite ZKS Vipava (1947–1959, 0,6 tm)
 Občinski komite ZKS Zali lirič (1954–1955, 0,1 tm)
 Čebelarstvo društvo Nova Gorica (1952–1985, 0,05 tm)
 Meblo, industrija polihštva in notranje opreme Nova Gorica (1950–1978, 13,5 tm)
 Podružnica zadruge vojnih oškodovancev za Bukovico (1945, 1 m)
 Vaški odbor Slovenske protifašistične ženske zveze Volčja Draga (1944–1945, 1 m)
 Krajevni odbor SIAU Bukovica (1944–1946, 1 m)
 Krajevna celica KPS Bukovica–Volčja Draga (1944–1946, 1 m)
 Krajevni odbor RKS Bukovica (1945–1947, 1 m)
 Marta Rusjan, Bukovica (1945–1954, 1 m)
 Zveza telesno–kulturnih organizacij Nova Gorica (1946–1960, 0,8 tm)
 Massimiliano Mancci, notar (1929–1944, 4,5 tm)
 Artur Lokar, notar (1904–1933, 2,8 tm)
 Marco Puslnik, notar (1895–1924, 1,4 tm)
 Carlo Colotti, notar (1926–1929, 0,6 tm)
 Ignacij Kotnik, notar (1925–1929, 0,1 tm)
 Carlo Culot, notar (? , 1 m)
 Giuseppe Mosetig, notar (1924–1927, 0,25 tm)
 Carlode Franceschi, notar (? , 1 m)
 A. Crusovin, notar (1930–1932, 0,3 tm)
 Giuseppe Gioseffi, notar (1921–1930, 0,1 tm)
 Okrajno sodišče Kanal (1902, 0,1 tm)
 Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV Tolmin (1952–1982, 8 tm)
 Občinski odbor Zveze borcev NOV Kobarid (1959–1961, 1 m)

Okrajni odbor Zveze borcev NOV Tolmin (1947–1956, 0,2 tm)
Splošno obrtno gradbeno podjetje Nova Gorica (1966–1986, 3,5 tm)

1988

Združeni zdravstveni dom Nova Gorica (1951–1980, 1,3 tm)
Krajevni odbor OF in ASIZ Bukovica (1944–1945, 1 m)
Krajevni odbor KPS Bukovica (1944–1945, 1 m)
Krajevni odbor SPŠZ Bukovica (1944–1945, 1 m)
Krajevni odbor RKS Bukovica (1944, 1 m)
Zveza prijateljev mladine Tolmin (1977–1986, 0,1 tm)
TVD Partizan Opatje selo (1955–1956, 1 m)
Primorje Gorica, TOZD Alpkomerc Tolmin (1954–1977, 0,9 tm)
Kmetijska zadruga Tolmin (1958–1987, 0,1 tm)
Primorska srečanja (1985–1987, 0,25 tm)
Okrajna zveza kmetijskili zadnig Z.O.J. Gorica (1949–1951, 1 k)
Osnovna šola Milojka Štrukelj Nova Gorica (1944–1972, 8,2 tm)
Osnovna šola Ajševica (1948–1959, 0,4 tm)
Dom učencev Svetozar Markovič Tolmin (1962–1981, 0,6 tm)
Občinski komite ZKS Nova Gorica (1969–1974, 2,2 tm)
Batič Franc Nova Gorica (1983–1988, 1 m)
Osnovna šola Drago Bajc Vipava (1947–1970, 1,8 tm)
Kmetijsko gospodarska šola Vipava (1957–1959, 1 m)
Osnovna šola Renče (1945–1975, 4,6 tm)
Osnovna šola Bukovica (1947–1962, 0,2 tm)
Osnovna šola Gradišče (1947–1958, 0,1 tm)
Osnovna šola Milojka Štrukelj Nova Gorica (1961–1970, 1 m)
Osnovna šola Pristava (1961, 1 m)
Osnovna šola Kromberk (1961, 1 m)
Osnovna šola Ajševica (1961, 1 m)
Društvo učiteljev in profesorjev telesne vzgoje LRS – strokovni aktiv Nova Gorica (1956–1960, 1 m)
Železničarsko športno društvo Nova Gorica – sabljaška sekcija (1952–1961, 1 m)
Združenje tabornikov Slovenije – Rod Soških mejašev Nova Gorica (1955–1960, 1 m)

ZGODOVINSKI ARHIV V PTUJU 1987, 1988, 1989

1987

Ena vojaška specialka pred letom 1918 (zemljevid)
Osnovna šola Ormož (1933–1977, 1,5 tm)
PETOVIA (1953–1985, 9 tm)
Osnovna šola nar. heroja Megla Vinka Tomaž pri Ormožu (1870–1967, 2 tm)
Mestna liranilnica Ormož (1929–1940, 1 mapa pomembnejših dokumentov)

1988

Trgovsko podjetje železnina Ptuj (1947–1959, 1 tm)
Slovenijales Lik Savinja TOZD Lesna industrija Ptuj (1961–1988, 85 škatel, 9 tm – stečaj)

1989

Javno pravobranilstvo v Ptuj (1963–1983, 9 tm)
Skupščina občine Ptuj Geodetska uprava (1945–1969, 18 tm)
Zbirka razglednic Cveto Pantar (1897–1969 – 168 razglednic Ptuja in Ormoža z okolico)
Razglednice – dar Francija Goloba (26 razglednic Ptuja in Ormoža)

POKRAJINSKI ARHIV MARIBOR 1987, 1988

Občinski komite ZKS Maribor–Pobrezje (1949–1982, 2,5 tm)
Občinski komite ZKS Maribor–Rotovž (1962–1984, 3,5 tm)
Občinski komite ZKS Slovenska Bistrica (1958–1982, 8 tm)
Občinski komite ZKS Murska Sobota (1965–1976, 1 tm)
Občinska konferenca SZDL Radlje ob Dravi (1979–1985, 5 tm)
Občinski komite ZKS Radlje ob Dravi (1982–1985, 3 tm)
Občinski komite ZKS Maribor–Tabor (1961–1982, 4,5 tm)
Kovinarski šolski center Maribor (1979–1983, 0,50 tm)
Železniška industrijska šola Maribor (1969–1983, 0,50 tm)
Dr. Vladimir Bračič – osebni fond (0,20 tm)
Opekarna Maribor – Radvanje (1951–1986, 100 tm)
Tovarna Mesnih izdelkov "Košaki" Maribor (1940–1946, 1 tm)
TVT "Boris Kidrič" Maribor (1941–1945, 3,5 tm)
Delavska strojna šola Maribor (1956–1987, 5 tm)
Komunalno podjetje Ruše (1945–1958, 8 tm)
Župnija Brezno ob Dravi – Radlje ob Dravi (1965–1941, 20 tm)
Pertl dr. Eman (14 tm)
Osnovna šola "Maks Durjava" Maribor (1963–1989, 5 tm)

ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA 1987, 1988, 1989

NOVE PRIDOBITVE V LETIH 1987, 1988 IN 1989

Leto 1987

ENOTA ZA OBMOČJE MESTA IN OBČIN LJUBLJANE

Mesto Ljubljana – Mestni pogrebni zavod v Ljubljani (1870–1954, 13 knjig)

Notariat Ljubljana (1812–1945, 29,6 tm)
 Občina Ljubljana–Center (serija zaključnih računov) (1956–1967, 34,2 tm)
 Medobčinski svet Zveze sindikatov Ljubljanske regije (1974–1985, 1,3 tm)
 Tobačna tovarna Ljubljana (1945–1975, 4 tm)
 Iskra – Baterije Zmaj Industrija baterij in svetlik Ljubljana (1957–1976, 2 tm)
 Komunalno podjetje Ljubljana (1924–1980, 5 tm)
 Obrtna nadaljevalna šola na Viču (1922–1934, 0,1 tm)
 Kmetijsko gospodarska šola Notranje Gorice (1953–1955, 0,1 tm)
 Osnovna šola Zvonka Runka, Ljubljana (1882–1986, 1,8 tm)
 Osnovna šola Marjan Novak–Jovo, Ljubljana–Vič (1896–1977, 1983, 6 tm)
 Osnovna šola Franc Rozman Stane, Ljubljana – Šentvid (1868–1962, 1968, 1 tm)
 Osnovna šola Notranje Gorice (1902–1970, 0,6 tm)
 Osnovna šola Brezovica pri Ljubljani (1854–1970, 1,4 tm)
 Osnovna šola heroja Tineta Rožanca Pirniče (1886–1966, 0,4 tm)
 Osnovna šola narodnega heroja Maksa Pečarja Črnuče (1894–1971, 0,6 tm)
 Osnovna šola Simona Jenka Smlednik (1870–1962, 0,8 tm)
 Osnovna šola Staleta Kosca Šmartno pod Šmarno goro (1863–1959, 1969, 1,1 tm)
 Društvo zobozdravstvenih delavcev Slovenije – Ljubljana (1948–1951, 0,1 tm)
 Sadjarsko vrtnarsko društvo Sora (1930–1947, 0,1 tm)
 Planijsko društvo Ljubljana–Matica (1894–1969, 0,8 tm)
 Medobčinski svet ZKS Ljubljanske regije, Ljubljana (1968–1979, 2 tm)

ENOTA ZA ZUNANJO LJUBLJANSKO REGIJO

CERKNICA

Združenje trgovcev za srez Logatec, Nova vas pri Rakeku (1919–1948, 1 mapa)
 Kovinoplastika Lož (1955–1983, 1,6 tm)

DOMŽALE

Notariat Brdo (1873–1929, 3,4 tm)

GROSUPLJE

Občinski svet zveze sindikatov Grosuplje (1961–1983, 2,9 tm)
 Občinska konferenca SZDL Grosuplje (1953–1981, 2 tm)
 Občinski odbor SZDL Dobropolje (1953–1968, 0,1 tm)
 Občinski odbor SZDL Ivančna gorica (1954–1960, 0,4 tm)

KAMNIK

Notariat Kamnik (1856–1918, 3,7 tm)

Prvo slovensko pevsko društvo Lira Kamnik (1913–1956, 1982, 0,1 tm)

KOČEVJE

Občinski ljudski odbor Kočevje (1953–1961, 10 tm)
 Rudnik rjavega premoga Kočevje (1921–1978, 7,5 tm)
 Itas Kočevje (1954–1983, 4 tm)
 Janko Trošt, Kočevje (1880, 1909–1075, 07, tm)

LITIJA

Pevsko društvo Zvon Šmartno pri Litiji (1890–1971, 0,3 tm)
 Sindikalni pihalni orkester Litija (1967–1970, 0,1 tm)
 Turistično društvo Litija (1964–1986, 0,4 tm)

VRHNIKA

Gregor Anton Javornik, notar (1812–1814, 0,2 tm)

Leto 1988

ENOTA ZA OBMOČJE MESTA IN OBČIN LJUBLJANE

Skupščina občine Ljubljana Moste–Polje (gradbene zadeve – individualna gradnja) (1956–1970, 3,7 tm)
 Gradbena in kreditna zadruga Dom in vrt, Ljubljana (1920–1943, 0,1 tm)
 Kolinska tovarna Ljubljana (1911–1982, 4,5 tm)
 Lek Ljubljana (1919–1982, 7,5 tm)
 Kmetijsko gospodarska šola Horjul (1953–1959, 0,1 tm)
 Osnovna šola Ljubljana–Barje (1874, 1886–1981, 0,6 tm)
 Osnovna šola heroja Franca Bukovca Preska (1856–1964, 2,4 tm)
 Osnovna šola Avgusta Barleta Sora (1873–1964, 1983, 0,9 tm)
 Osnovna šola Ljubljana–Rudnik (1872–1967, 1,1 tm)
 Osnovna šola Lavrica (1920–1968, 0,5 tm)
 Osnovna šola 7. maja Dobrova pri Ljubljani (1870–1967, 1,3 tm)
 Zavod za usposabljanje Janez Levec Ljubljana (1911–1978, 3,6 tm)
 Osnovna šola heroja Janka Bizjaka Šentjakob ob Savi (1938–1978, 0,1 tm)
 Osnovna šola Franca Ravbarja Dol pri Ljubljani (1873–1977, 0,5 tm)
 Osnovna šola Horjul (1871–1975, 1,6 tm)
 Osnovna šola Dolomitskega odreda Polhov Gradec (1852–1966, 2,4 tm)
 Zveza kulturnih organizacij mesta Ljubljane (1967–1983, 1 tm)
 Akademski pevski zbor Tone Tomšič, Ljubljana (1929–1986, 1,7 tm)
 Društvo slovenskih vojnih dobrovoljcev iz vojn 1912–1918, Ljubljana (1919, 1975–1987, 0,1 tm)
 Mihael Bosteale, Ljubljana (1888–1959, 0,1 tm)
 Družina Začnik, Ljubljana (1832, 1921–1949, 0,1 tm)
 dr. Janko Babnik, Ljubljana (1871–1927, 0,1 tm)
 Marij Kogoj, Ljubljana (1920–1950, 0,6 tm)

dr. Rudolf Andrejka, Ljubljana (1784–1947, 1,2 tm)
 Zbirka Ulčar: – družina Vrliovnik, Kavčnik, Celjar, Gale, Jemc (1900–1949, 0,1 tm)
 Občinska konferenca ZKS Ljubljana Moste–Polje (1963–1980, 5,2 tm)

ENOTA ZA ZUNANJO LJUBLJANSKO REGIJO

GROSUPLJE

Občinska raziskovalna skupnost Grosuplje (1975–1984, 0,2 tm)
 Občinska izobraževalna skupnost Grosuplje (1967–1983, 1,5 tm)
 Občinska skupnost socialnega varstva Grosuplje (1977–1984, 0,2 tm)
 Občinska telesnokulturna skupnost Grosuplje (1966–1984, 0,6 tm)
 Občinska skupnost otroškega varstva Grosuplje (1974–1984, 0,7 tm)
 Zveza telesnokulturnih organizacij Grosuplje (1970–1984, 0,2 tm)
 Občinska konferenca ZKS Grosuplje (1955–1985, 3 tm)

VRHNIKA

Občinska konferenca ZKS Vrhnika (1965–1983, 2,1 tm)

IDRIJA

Pivk Josip, Idrija (1899–1958, 0,1 tm)

Leto 1989

ENOTA ZA OBMOČJE MESTA IN OBČIN LJUBLJANE

Občina Ježica (1931–1945, 0,1 tm)
 Notariat Ljubljana (1884–1945, 0,5 tm) (notarji: Burger France, Gogola Ivan, Pehani Beno, Pleiweis Karl, Schmidinger Karl)
 Notariat Velike Lašče (1881–1929, 2,8 tm) (notarji: Globočnik Janko, Kenda Josip, Lenček Niko, Rant France, Rudeš Alfred, Smodej Josip, Šink Stevo)
 Titovi zavodi Litostroj, Ljubljana (1951–1979, 1,6 tm)
 Osnovna šola Krinski odred Preserje (1875–1977, 1,6 tm)
 Osnovna šola Rakitna (1938–1966, 0,1 tm)
 Osnovna šola Jezero (1921–1962, 0,1 tm)
 Osnovna šola Primoža Trubarja Velike Lašče (1870–1983, 0,5 tm)
 Osnovna šola Dvorska vas (1931–1974, 0,1 tm)
 Osnovna šola Karlovica (1922–1964, 0,3 tm)
 Osnovna šola Mohorje (1930–1965, 0,2 tm)
 Osnovna šola Rob (1870–1976, 0,8 tm)
 Osnovna šola Turjak (1901–1973, 0,1 tm)
 Osnovna šola Veliki Osolnik (1938–1964, 0,1 tm)
 Osnovna šola Ljubljana–Jarše (1866–1963, 1,4 tm)
 Osnovna šola Levstikove brigade Škofljica (1937–1987, 0,2 tm)

Osnovna šola dr. Vita Kraigherja Ljubljana (1936–1986, 0,8 tm)
 Osnovna šola Ljubo Šercer Ig (1,8 tm)
 Osnovna šola Franc Marn Vodice (1,5 tm)
 Sindikalno kulturno umetniško društvo Tine Rožanc Ljubljana (1913–1989, 1,2 tm)
 Akademski folkloristični skupini France Marlot Ljubljana (1945–1988, 1,2 tm, 1 mapa)
 Perdanova hiša, Ljubljana (1873–1945, 0,1 tm)
 Družina Fon, Ljubljana (1913–1955, 0,1 tm)
 Zbirka Ulčar:
 – razno gradivo (1686–1970, 0,3 tm),
 – družina Škerjanc, Matjan Jože (1903–1956, 0,1 tm),
 – pisma (1900–1973, 0,1 tm),
 – dnevniki, zapisi, spomini, potrdila (1897–1955, 0,1 tm),
 – knjižice in izkaznice (1899–1963, 0,1 tm)
 Zbirni fond:
 – osebni dokumenti družine Nagy (1871–1939, 1 mapa),
 – osebni dokumenti Jelke Cvetežar (1906–1907, 1 mapa)
 Zbirka fotografij (konec 19. st. – 1968, 565 enot), razne fotografije, razglednice in albumi (Jelke Cvetežar, ZB NOV Črnuče, s solinske fronte, koroških krajev in koroških narodnih noš)

ENOTA ZA ZUNANJO LJUBLJANSKO REGIJO

CERKNICA

Notariat Cerknica (1894–1928, 1,8 tm) (notarji: Pintar Mihael, Burger Emil, Rolinman Josip, Krevl Josip, Kenda Josip, Zevnik Anton, Završnik Ilubert, Vehovar Leopold)
 Notariat Lož (1891–1913, 1,5 tm) (notarji: Strašek Fran, Kogej Jakob, Demšar Gregor, Kolšek Avgust, Korber Mihael)
 Skupščina občine Cerknica – gradbeni načrti (1963–1975, 1,5 tm)

IDRIJA

Notariat Idrija (1857–1858, 0,1 tm) (notarji: Holstel Karel, Kolšek Avgust, Terpin Johan)

KAMNIK

Zveza telesnokulturnih organizacij Kamnik (1946–1985, 1,4 tm)
 Narodna čitalnica Kamnik (1868–1918, 0,1 tm)

LITIJA

Notariat Litija (1858–1872, 0,1 tm) (notarji: Terpin Johann)

LOGATEC

Notariat Logatec (1879–1945, 3,9 tm) (notarji: Tavzes Fran, Galle Anton, Mravlje Anton, Bartol Anton, Gruntar Ignacij, Thum Julij, Maurer Vilko, Pintar Mihael)

RIBNICA

Notariat Ribnica (1922–1923, 0,1 tm) (notarji: Stevo Šink)
 Lovska družina Ribnica (1962–1966, 0,1 tm)
 Zveza telesnokulturnih organizacij Ribnica (1906–1986, 1,5 tm)

VRINIKI

Industrija usnja Vrlinika (1952–1980, 1,9 tm)
 Notariat Vrlinika (1874–1945, 5,8 tm) (notarji: Gogola Ivan, Komotar Fran, Mejač Anton, Orel Jožef, Ušlaker Ivan)

ENOTA ZA ŠKOFJO LOKO

Leto 1987

Občina Javorje (1895–1938, 1 mapa)
 Notariat v Škofji Loki (1856–1926, 5,5 tm)
 Ustanovitev Kina v Železnikih (1952, 1 mapa)
 Gorenjska predilnica Škofja Loka (1944–1975, 0,5 tm)
 Planinsko društvo Škofja Loka (1930–1940, 0,1 tm)
 Lovro Oblak, tesar in krovec, Puštal, (1923–1960, 1 fasc.)
 Zapuščina dr. Pavleta Blaznika, Ljubljana (1903–1984, 1,8 tm)
 Družina Krogar, gruntar Opale (17. – 19. stol., 1 mapa)
 Družina pri Lavdonu – Leskovec, Puštal – Spodnji trg (1870–1908, 1 mapa)
 Mihael Papler – Tauferer, loški meščan in starološki graščak (1602–1665, 1 mapa)
 Občinski komite ZKS Škofja Loka (1963–1980, 2,5 tm)

Leto 1988

Občina Javorje (1926–1941, 1 mapa)
 Občina Škofja Loka (1969–1972, 9 tm)
 Občinski komite ZSMS Škofja Loka (1955–1984, 0,3 tm)
 Društvo upokojencev Škofja Loka (1972–1979, 1 mapa)
 Družina Logonder, p. d. Fortuna, Pevno (1764–1956, 1 mapa)

Leto 1989

Občina Škofja Loka (1973–1975, 16 tm)
 Center za socialno delo v Škofji Loki s predniki (1945–1977, 6 tm)
 Transturist Škofja Loka (1954–1973, 3 tm)
 Občinski odbor ZZB NOV Škofja Loka (1973–1981, 0,4 tm)

Občinska konferenca Zveze rezervnih vojaških starešin Škofja Loka (1953–1984, 1,8 tm)
 Društvo upokojencev Škofja Loka (1980–1987, 1 mapa)

ENOTA ZA GORENJSKO

Leto 1987

JESENICE

Železarna Jesenice (1945–1985, 6,6 tm)
 Notariat Kranjska gora (1852–1918, 1,1 tm)

KRANJ

Notariat Kranj (1852–1929, 4,1 tm)
 Skupnost za zaposlovanje Kranj (1959–1980, 2,2 tm)
 Industrija kovinske opreme in strojev Kranj (1956–1976, 2,9 tm)

RADOVLJICA

Notariat Radovljica (1852–1918, 3 tm)

TRŽIČ

Notariat Tržič (1852–1923, 1,2 tm)

Leto 1988

JESENICE

Železarna Jesenice (1946–1976, 1,7 tm)

KRANJ

Občinsko javno tožilstvo Kranj (1963–1979, 5,5 tm)
 Temeljno javno tožilstvo Kranj (1946–1978, 28 tm)
 Akademski pevski zbor France Prešeren Kranj (1950–1963, 1970–1988, 0,5 tm)

RADOVLJICA

Osnovna šola Lipnica (1903–1978, 4,1 tm)
 Osnovna šola Kamna gorica (1868–1957, 0,5 tm)
 Osnovna šola Dobrava pri Kropi (1879–1957, 0,2 tm)
 Osnovna šola Ovsiše (1896–1982, 0,7 tm)
 Krajevni šolski odbor Ovsiše (1954–1962, 0,1 tm)

Leto 1989

JESENICE

Železarna Jesenice (1945–1986, 4,2 tm)
 Zbirni fond Jesenice: Vinko Grgič, Maribor (1940–1941, 1 mapa)

KRANJ

Gimnazija Kranj (1841–1941, 1945–1970, 12,6 tm)
 Cestno podjetje Kranj (1961–1982, 1,1 tm)
 Družini Holchaker – Mayr, Kranj (pribl. 1900–1970,
 2,5 tm)

TRŽIČ

Bombažna predilnica in tkalnica Tržič (1927–1981,
 3,6 tm)

ENOTA ZA DOLENSJKO IN BELO KRAJINO

Leto 1987

NOVO MESTO

Skupščina občine Novo mesto (10 tm)

Leto 1988

ČRNOMELJ

Osnovna šola Vinica (1915–1966, 0,7 tm)
 Osnovna šola Sinji vrlji (1887–1905, 1913–1964, 0,7
 tm)
 Osnovna šola Preloka (1874–1939, 0,4 tm)
 Osnovna šola Zilje (1958, 0,2 tm)

METLIKA

Osnovna šola Podzemelj (1932–1945, 1 knjiga)
 Občina Metlika – spisi (1958–1974, 20 tm)

NOVO MESTO

SO Novo mesto – gradbeni načrti (1971–1976, 3,1 tm)
 Temeljna kultura skupnost Novo mesto – spisi (1963–
 1975, 0,3 tm)

TREBNJE

Trebanjska industrija montažnih objektov TRIMO, Treb-
 nje (1961–1970, 0,5 tm)

Leto 1989

NOVO MESTO

Občinski sodnik za prekrške Novo mesto (1979–1983,
 1 tm)

TREBNJE

Občinska konferenca SZDL Trebnje (1972–1976, 5
 tm)
 Temeljno sodišče v Novem mestu, Enota v Trebnjem
 (19. st., 100 knjig)

INŠTITUT ZA NOVEJŠO ZGODOVINO V LJUBLJANI
1987, 1988

1987

Komanda Notranjskega vojnega področja, tehnični oficir
 (november 1944 – marec 1945; 1 zvezek, 16 listov)
 Vprašalne pole za ranjence in bolnike koroških parti-
 zanskih enot in bolnišnic, zbral Osrednji odbor koroških
 partizanov 1. 1981 (24 listov)
 Osebna zbirka Viktorja Žiberne (taborišče Padova, Care-
 se Nuova, spomini na partizanska leta; 0,01 tm)
 Gradivo o intendantski službi v NOV 1943–1945
 (zbral Odbor intendantov NOV, 0,45 tm)
 Gradivo o delovanju Evgena Poberaja v narodnoosvobo-
 ditnem gibanju, zbrala Leopoldina Poberaj (0,02 tm)
 Gradivo o delovanju Delavske enotnosti – Unita Opera-
 ria v Trstu 1944–1945, zbrala Narodna in študijska
 knjižnica v Trstu (88 listov)
 Seznam borcev Cankarjeve brigade, sestavil Odbor bor-
 cev Cankarjeve brigade
 Milan Megušar, Srečanje s Titom v maju 1945, spomini
 (3 listi)
 Lojze Holikraut – član CK KPS, narodni heroj, osnutek
 življenjepisa (14 listov)
 Kopija Kronike župnika Franca Urbanca iz Planine pri
 Rakeku 1943–1946 (19 listov)
 Kopije pisem Janeza Štefančiča iz vojnega ujetništva
 1942–1944 (7 listov)
 Danijan Guštin, Rast in razvoj slovenske partizanske
 vojske v prvi polovici leta 1942 in krajevni ter socialni
 izvor njenih borcev (magistrska naloga, 519 strani)
 Nevenka Radivojevič, Razvoj in delovanje Slovenske pro-
 tifašistične ženske zveze v okrožju Jesenie 1943–1945
 (diplomska naloga, 126 strani)

1988

Osebna zbirka dr. Božene Grosman (1943–1945; 0,03
 tm)
 Osebna zbirka Ivane in Bernarda Zidar iz Dobravelj na
 Krasu (1944–1945, 0,02 tm)
 Josip Rus, Ljubljana (1893–1985, 3 tm)
 Dr. Lado Vavpetič, Ljubljana (1945–1976, 0,50 tm)
 Zapuščina Štefanije Podbevšek: gradivo za zbornik Žen-
 ske v NOB in Sv. Urh (2,6 tm)
 J. Stalin, Vprašanja leninizma, Leningrad 1934 (brošura)
 Ljudska pravica, leto 11/1935, št.: 5 (8. marec), 6 (23.
 marec), 8 (20. april), 10 (18. maj)
 Spisek borcev in funkcionarjev IX. korpusa NOV in PO
 Slovenije drugih jugoslovanskih narodnosti (21 listov)
 Gradivo o narodnem heroju Lojzetu Holikrautu in o litij-
 skem okrožju (izjave, spomini, članki, korespondenca,
 pripombe itd. (46 naslovov))
 Komanda poljskega vojnega področja 1944 (kseroks-
 kopije; 0,01 tm)
 Zdenko Zavadlav, Prispevki za zgodovino Uroševе zadeve
 v Mariboru in OZNE na Štajerskem (34 strani); Diplo-
 macija v gozdu, Prispevki za zgodovino delovanja VOS
 na Goriškem 1. 1944 (46 strani)
 Zaslišanje Viktorja Sosiča na II. tržaškem procesu 1940
 –1941 (kopija)
 Pismo Jelisave Bavdek o delu Mateja Sternena v času voj-
 ne (9 listov)

UDK 930.251(497.1)"18/19"

Jože Žontar, dr., ravnatelj, Zgodovinski arhiv Ljubljana, 61000 Ljubljana, Mestni trg 27, YU

Arhivi v Jugoslaviji

Arhivi, Ljubljana, XII/1989, št. 1–2, str. 7

Avtor obravnava razvoj in organizacijo arhivov v Jugoslaviji od prve polovice 19. stoletja dalje, položaj, materialne in personalne pogoje arhivov, arhivsko zakonodajo ter razvoj arhivistike. Posebej prikazuje tudi arhivsko gradivo, ki je v jugoslovanskih arhivih, ter njihovo raziskovalno, razstavno in pedagoško dejavnost.

UDK 930.25:37(497.1)

Jože Žontar, dr., ravnatelj, Zgodovinski arhiv Ljubljana, 61000 Ljubljana, Mestni trg 27, YU

Arhivsko izobraževanje v Jugoslaviji s posebnim ozirom na Slovenijo

Arhivi, Ljubljana, XII/1989, št. 1–2, str. 16

Prvi arhivski tečaj (zvezni) smo imeli v Jugoslaviji leta 1950. To tradicijo nadaljuje od leta 1953 dalje stalni strokovni tečaj pri Arhivu Srbije, ki je bil ustanovljen predvsem za potrebe arhivov te republike. Postopoma pa so pričeli uvajati arhivistiko tudi v redni študij na več filozofskih fakultetah, najprej v Ljubljani, v šolskem letu 1978/79.

UDK 331.107.8:651.5:930.251.001(497.12)

Jelka Melik, samostojni svetovalec – arhivist, Arhiv SR Slovenije, 61000 Ljubljana, Zvezdarska 1, YU

Dokumentarno gradivo družbenih pravobranilcev samoupravljanja in njegova valorizacija

Arhivi, Ljubljana, XII/1989, št. 1–2, str. 22

V prispevku nas avtorica seznanja z vrsto in načinom dela družbenih pravobranilcev samoupravljanja v SR Sloveniji, glavnimi kategorijami dokumentarnega gradiva, ki pri njih nastajajo, ter valorizacijo tega gradiva.

UDK 930.255.2:352(497.12–14 Koper)"13/17"

Duša Kmel–Umek, dr., ravnateljica, Pokrajinski arhiv, 66000 Koper, Čevljarska 11, YU

Delo Francesca Majerja v mestni knjižnici in arhivu v Kopru.

Arhivi, Ljubljana, XII/1989, št. 1–2, str. 19

Referat predstavlja inventar starega občinskega arhiva za čas od konca 14. do konca 18. stoletja, ki je pomemben za zgodovino Kopra in Istre.

UDC 930.25:37(497.1)

Jože Žontar, Dr., Director, Historical Archive Ljubljana, 61000 Ljubljana, Mestni trg 27, YU

Archive Education in Yugoslavia with Special Regard to Slovenia

Arhivi (Archives), Ljubljana, XII/1989, No. 1-2, p. 16

The very first archive course (on federal level) was organized in Yugoslavia in 1950. This tradition has been kept from 1953 on by the constant professional course at the Archive of SR Serbia, which has been founded for the needs of the archives in Serbia in the first place. Since the school year 1978/79 the archive science has gradually been introduced into regular studies at more philosophical faculties, at first in Ljubljana.

UDC 930.251(497.1)"18/19"

Jože Žontar, Dr., Director, Historical Archive Ljubljana, 61000 Ljubljana, Mestni trg 27, YU

Archives in Yugoslavia

Arhivi (Archives), Ljubljana XII/1989, No. 1-2, p. 7

The author deals with the development and organization of Archives in Yugoslavia from the first half of the 19th century on, position, material and personal conditions, archive legislation, and development of the archive science. Separately he describes also the archives, kept in Yugoslav Record Offices, and their research, exhibitional and pedagogical activity.

UDC 930.255.2:352(497.12-14 Koper)"13/17"

Duša Krnel-Umek, Dr., Directress, Regional Archive, 66000 Koper, Čevljarska 22, YU

The Work of Francesco Majer in the Library and Archive in Koper

Arhivi (Archives), Ljubljana, XII/1989, No. 1-2, p. 19

The report describes the work Inventory of an Old Municipal Archive from the end of the 14th till the end of the 18th century, being of importance for the history of Koper and Istria. It was prepared by Francesco Majer.

UDC 331.107.8:651.5:930.251.001(497.12)

Jelka Melik, Archivist, Archive of SR Slovenia, 61000 Ljubljana, Zvezdarska 1, YU

Records of Social Attorneys of Selfmanagement and Their Estimation

Arhivi (Archives), Ljubljana, XII/1989, No. 1-2, p. 22

The contribution deals with the sort and method of activity of social attorneys of selfmanagement in the SR of Slovenia, with main categories of records, arising from their work, as well as with the estimation of those records.

	<p style="text-align: right;">UDK 352(497.12-19 Lj)"1895/1900"</p> <p>Marko Kambič, pravnik, Arhiv SR Slovenije, 61000 Ljubljana, Zvezdarska 1, YU</p> <p>Normativna dejavnost ljubljanskega občinskega sveta od leta 1895 do leta 1900</p> <p>Arhivi, Ljubljana, XII/1989, št. 1-2, str. 24</p> <p>V članku je predstavljena normodajna dejavnost ljubljanskega občinskega sveta v letih 1895 do 1900. Vsaka norma je opredeljena časovno in vsebinsko. Na koncu članka je podan seznam norm ter mesto, kjer lahko najdemo besedilo norme.</p>

**NAŠE DOBROTE
PO VAŠEM OKUSU**

ZGDDDVINSKI ARHIV V CELJU
63000 Celje, Trg svobode 10,
Tel.: (063) 25-546, 25-552

POKRAJINSKI ARHIV KOPER
66000 Koper, Čevljarska 22,
Tel.: (066) 21-824
Enota Piran
66330 Piran, Bolniška 30,
Tel.: (066) 73-822

ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA
61000 Ljubljana, Mestni trg 27,
Tel.: (061) 310-566
Enota za Gorenjsko
64000 Kranj, Stritarjeva 8,
Tel.: (064) 24-480
Enota za Dolenjsko in Belo krajino
68000 Novo mesto, Jenkova 1
Tel.: (068) 22-163
Enota za Škofjo Loko
64220 Škofja Loka, Blaževa 14,
Tel.: (064) 61-390
Oddelek v Idriji
65280 Idrija, Prelovčeva 9,
Tel.: (065) 71-416

POKRAJINSKI ARHIV MARIBOR
62000 Maribor, Glavni trg 7,
Tel.: (062) 26-871
Grajska 2, Tel.: (062) 28-622

**POKRAJINSKI ARHIV
NOVA GORICA**
65000 Nova Gorica,
Trg Edvarda Kardelja 3
Tel.: (065) 24-521

ZGDDOVINSKI ARHIV V PTUJU
62250 Ptuj, Muzejski trg 1
Tel.: (062) 771-619

ARHIV SR SLOVENIJE
61000 Ljubljana, Zvezdarska 1,
Tel.: (061) 216-564, 216-524

**ARHIV REPUBLIŠKEGA SEKRETARIATA
ZA NOTRANJE ZADEVE**
61000 Ljubljana, Kidričeva 2,
Tel.: (061) 325-361

**ARHIV REPUBLIŠKEGA SEKRETARIATA
ZA LJUDSKO OBRAMBO**
61000 Ljubljana, Župančičeva 3,
Tel.: (061) 223-112

**ARHIV REPUBLIŠKEGA ŠTABA ZA
TERITRIALNO OBRAMBO**
61000 Ljubljana, Prežihova 4
Tel.: (061) 219-750

ZGDDOVINSKI ARHIV CK ZK SLOVENIJE
61000 Ljubljana, Tomšičeva 5,
Tel.: (061) 217-212

**ARHIV INŠTITUTA ZA NOVEJŠO
ZGODOVINO**
61000 Ljubljana, Trg osvoboditve 1,
Tel.: (061) 217-521

NADŠKOFIJSKI ARHIV LJUBLJANA
61000 Ljubljana, Ciril Metodov trg 4,
Tel.: (061) 310-673, matica 328-895

**POKRAJINSKI ARHIV MARIBOR
— ŠKOFIJSKI ARHIV**
62000 Maribor, Koroška 1
Tel.: (062) 27-690

ŠKOFIJSKI ARHIV KOPER
66000 Koper, Trg revolucije 11,
Tel.: (066) 21-887

ARHIVSKO DRUŠTVO SLOVENIJE
61000 Ljubljana, Zvezdarska 1,
Tel.: (061) 216-564, 216-524

**ARHIVSKI CENTER ZA STROKOVNO
TEHNIČNA VPRAŠANJA**
62000 Maribor, Glavni trg 7
Tel.: (062) 26-871